VICTOR PAPILIAN

BOGDAN INFIDELUL

DACIA

VICTOR PAPILIAN

BOGDAN INFIDELUL

ROMAN

Ediție îngrijită, prefață și note de
CONSTANTIN CUBLEȘAN

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1982

ROMANUL ISTORIC — O INTERPRETARE POLEMICĂ

(Victor Papilian)

Incercările mai recente de a-l aduce în actualitate pe Victor Papilian (1888—1956), în atenția cititorului de azi, au rămas fără ecoul scontat, deși voci autorizate (Mircea Zaciu, Ov. S. Crohmălniceanu, D. Micu, Eugeniu Sperantia, Mircea Popa, Titus Bălașa etc.) s-au aplecat cu discernămînt asupra operei acestuia, consacrîndu-i pagini de severă analiză, fixîndu-i locul cuvenit în rîndurile scriitorilor noștri de marcă ai perioadei interbelice. O anume tăcere planează încă, nejustificată, în jurul numelui său, poate și datorită faptului că în ultimii ani de viață Victor Papilian a preferat să rămînă într-un aproape total anonimat, deși aceștia au fost, cu certitudine, cei mai fructuoși în privința elaborării artistice a unor opere literare — romane și piese de teatru — capabile a modifica substanțial imaginea pe care i-o conferă personalității sale operele anterioare, dealtfel nu foarte numeroase, tipărite de-a lungul a două decenii de activitate bivalentă (1925—1946), ca om de știință și scriitor.

Gravitînd pe orbita cercului de la Gîndirea, *Victor Papilian a cultivat o literatură, cum se exprimă un exeget al său (Ov. S. Crohmălniceanu), de „interpretare spiritualistă deschisă înțelorărilor religioase", ceea ce nu a stîrnit interesul prea viu al criticii vremii și cu atît mai puțin al celei din anii imediat următori războiului. Numai că* mistica *prozelor și pieselor sale nu trebuie înțeleasă numaidecît în sensul strict al ideologiei curentului respectiv, căci autorul se exersează de fapt în sondarea abisală a psihologiilor, căutînd unghiuri dostoievskiene de judecare a culpelor umane — sociale și morale — întoarcerea spre misterul credinței fiind mai degrabă un pretext de abordare polemică a atîtor atitudini de viață, fundamentale. Așa în romanele* Ne leagă pămîntul *(1926),* În credința celor șapte sfeșnice *(1933) sau în* Fără limită *(1936), așa în nuvelele din* Sufletul lui Faust *(1928),* Dincolo de rîu *(1938) sau* Manechinul lui Igor *(1943).*

Ultima perioadă de creație literară a lui Victor Papilian se caracterizează în principal prin deschiderea unghiului de investigare analitică spre zone ample ale mediilor sociale contem-

porane ori spre procesul decantării lor istorice, tentativa construcțiilor de tip frescă fiind evidentă. Chinuiții nemuririi, *trilogie elaborată între 1941—1945, parțial publicată postum (vol. I,* Marius Leluț, *1976; vol. II,* Gaby Leonin, *1981*), *evocă, într-o epică obiectivată, lumea universitară și viața intelectuală a Bucureștilor începînd cu anii premergători primului război mondial și continuînd după aceea încă aproape două decenii. Prozatorul extinde însă mereu perimetrul investigațiilor analitice pînă în zonele de la periferia capitalei, în medii extrauniversitare sau privind categorii din spații geografice provinciale etc, într-o grandioasă, ca dimensiuni, panoramă socială a epocii. În pandant,* Bogdan infidelul, *roman de inspirație istorică, refface, într-o respirație epică de ample dimensiuni, canavaua socială, dar mai ales* politică, *a evenimentelor ce tind să cristalizeze mereu mai mult conștiința afirmării naționale în provinciile românești la mijlocul secolului al XIV-lea, prozatorul fixîndu-se în fapt asupra personalității și demersurilor, marcante în acest sens, ale voievodului Bogdan al Maramureșului.*

Romanul lui Victor Papilian își propune să urmărească, într-o panoramă desfășurată a vieții de curte dar și a frămîntării maselor populare din Maramureș și Moldova, atmosfera și conjunctura social-economică dar nu mai puțin politică și evident nu în ultimul rînd națională, care au premers momentului de decizie strategică a întemeierii de către Bogdan, a statului feudal al Moldovei. Bogdan infidelul *se înscrie astfel pe linia preocupărilor prozatorului de a întreprinde interpretări artistice ale unor momente din istoria națională, proiectînd pe haloul universalității semnificațiile generoase ale afirmării noastre etnice. Aceleași idei le întîlnim în piese ca* Biserica din slăvi, Avram Iancu *sau* Crinul de aur la Sfîntul mormînt, *toate elaborate cam în aceeași perioadă în care s-a gestat și romanul în discuție.*

Dacă în piesa Biserica din slăvi, *motivul legendei Meșterului Manole se cuplează pe ideea luptei pentru unitate națională („DASCĂLUL: De ce nu durează biserica lui Manole? Ce-i lipsește? Soarta sau voința omenească? . . . Și împărăția lui Ioniță de ce nu se împlinește. Lipsă de har sau de putere? DOMNITORUL: Sfatul tău cade cu multă întîrziere. El e o moștenire de la Basarab, întemeietorul, ce se tot adună în loc să se risipească. DASCĂLUL: Minunată va fi biserica din slăvi . . . ea va înfrunta veșnicia . . ."), împărăția lui Ioniță — ce revine ca un laitmotiv în creația lui Papilian — nu este altceva în intenția autorului decît simbolul unui stat național, unit, al românilor; în* Crinul de aur la Sfîntul mormînt, *piesă inspirată din evenimentele ce*

au impus jertfa Ioanei d'Arc în legendă, scriitorul nostru iluminează aceeași idee, aducîndu-l pe Vlad, fiul Domnitorului Mircea, la Curtea Franței pentru a-și anunța participarea cu oști la Cruciada ce se pregătește, căci astfel vizează, într-un moment favorabil, eliberarea principatelor de sub puterea otomană și dobîndirea autonomiei naționale, așa cum înțelege că în toate țările din preajmă aceeași este frămîntarea cea mai acută a zilei („VLAD: Da, majestate... Păgînul este încolțit rău. Partizanii lui Mustafa și Mehmed uneltesc în umbră... Împăratul Paleolog pregătește o armată mare de apărare și atac. În Albania viteazul Scanderbeg duce o luptă neîmpăcată, iar voievodul Ion Corvinul de Hunyadi are o armată pregătită pentru cruciadă... Regele Sigismund al Ungariei e gata să se așeze în fruntea armatelor... IOANA: Auziți, Majestate? Se pregătește o cruciadă...").

Acțiunea romanului Bogdan infidelul *se fixează în perioada imediat următoare înfrîngerii lui Carol Robert de Anjou la Posada (1330) — retragerea trupelor acestuia spre Transilvania constituind de fapt substanța epică a primului său capitol, prilej nimerit pentru autor de a prezenta și explica nuanțat cadrul politic și social al epocii — cînd regele, nemulțumit de numeroasele acțiuni antifeudale ale țăranilor din Transilvania și mai cu seamă din Maramureș, ia drastice măsuri administrative, punînd dări extrem de mari pentru fiecare poartă iobăgească, urmînd ca, de cei ce nu puteau plăti sumele impuse să fie răspunzătoare întreaga obște țărănească a formațiunii. După moartea, în 1342, a lui Carol Robert, noul rege venit pe tron, Ludovic de Anjou, declanșează și mai hotărîte demersuri împotriva obștiilor maramureșene conduse de voievozi locali, ceea ce nu face decît să provoace noi acțiuni de revoltă ale acestora.*

În Maramureș existau la acea dată mai multe cnezate care cuprindeau fiecare un număr mai mic sau mai mare de sate, formînd cîte-o obște în fruntea căreia se afla un cneaz sau voievod. Una dintre cele mai importante și cele mai mari formațiuni de acest tip, cuprinzînd peste șaptesprezece sate, a fost cea a bogdăneștilor, situată pe valea Vișeului, cu centrul la Cuhea. Că acest voievodat avea o o importanță deosebită nu numai în plan local dar și în relațiile cu Ungaria, Serbia etc, o dovedesc vestigiile aflate pe teritoriul acestei așezări: biserica de piatră, ctitorită de bogdănești încă înainte de mijlocul secolului al XIV-lea pe locul unui cimitir mai vechi; fortificațiile de piatră ale reședinței, ridicate pe temeliile anterioare ale unor construcții asemănătoare; obiectele de luptă din fier, de diferite tipuri,

precum și un tezaur monetar conținînd bani de la curtea lui Ștefan Dușan, cneazul Serbiei, Ludovic de Anjou, regele Ungariei etc. (conf. R. Popa, Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea, *București, 1970).*

La data cînd murea Carol Robert (1342), Bogdan era voievod al întregului Maramureș, coordonînd deci politic și militar toate celelalte obștii din zonă. El își ia astfel responsabilitatea unor atitudini de independență față de tronul Ungariei, fapt ce duce ca în urma unui conflict cu anumiți oficiali ai regelui, în iarna anului 1343, Ludovic de Anjou să-l destituie formal din voievodat și să-l declare „necredincios". Aici începe de fapt șirul unor mari mișcări de revoltă și de împotrivire ale țăranilor maramureșeni, conduși de Bogdan, care vor dura pînă în 1359 cînd, cercul opresor strîngîndu-se mult prea amenințător, acesta decide trecerea în Moldova, „descălecînd" dincolo de munți. „Lucrul nu era nici nou, nici neobișnuit — comentează acad. Ștefan Pascu în Voievodatul Transilvaniei, *vol. I, ed. a II-a, Cluj, 1972, p. 470—471 — De multă vreme maramureșenii treceau în Moldova și moldovenii în Maramureș, simțindu-se, și unii și alții, la ei acasă, datorită aceleiași mase etnice pe amîndouă părțile Carpaților și acelorași forme de viață în obști. Bogdan însuși în răstimpul de la izbucnirea revoltei și pînă la «descălecare», ar fi trecut munții pentru a lua legătura cu moldovenii, nemulțumiți de stăpînirea lui Dragoș și a urmașilor săi, în calitate de reprezentanți ai regalității maghiare. Moartea lui Sas, fiul lui Dragoș, în 1358 și ocuparea «domniei» de fiii acestuia, Balc sau Baliță și Drag, a constituit un bun prilej pentru cei nemulțumiți de a îndrepta lucrurile printr-o acțiune fățișă, hotărîtă. «Descălecarea» din 1359 — rămîne această dată dintre numeroasele propuse, cea mai verosimilă în stadiul actual al cunoașterii problemei — a însemnat în primul rînd un act social-politic [...] O nouă domnie independentă se înscria pe harta Europei ca urmare a dezvoltării treptate și ascendente a societății moldovene și a aportului maramureșenilor lui Bogdan".*

Acestea sînt coordonatele mari istorice pe care Victor Papilian își ordonează epica romanului Bogdan infidelul. *El a folosit din plin izvoarele științifice documentare pe care școala istorică clujeană le-a pus la dispoziție, dezvoltînd astfel o intrigă verosimilă și un conflict care în fondul său ideatic rămîne perfect justificat.*

La curțile de la Bedeu și Cuhea se întîlnesc, mînați de interese diferite, oameni dintre cei mai feluriți, veniți aici din de-

părtate colțuri ale Europei. Între aceștia palatinul Oliver cu frumoasa lui fiică, Katalin, ce lăsase în urmă castelul de la Vișegrad; principele Ivanko, nepot al marelui principe al Moscovei; Pater Dominic, călugărul; tînărul Aldea, despre care se spunea că e coborîtor direct din sămînța împăratului Ioniță; boierul Sava Moldoveanul, stăpîn peste ținuturile Cîmpulungului-Moldovenesc, apoi cnejii maramureșeni Prepeliță, Verlam, Bechea, Dragoș, mai era și preotul bulgar Sofronie, de la Ohrida, căpetenia cumană Ghiurli-Orman și atîția alții încă. Intrigile politice ce se țes aici urmează mai ales un program declarat religios căci disputa între primatul în zonă a catolicismului sau a ortodoxismului exprima în fond lupta intereselor de dominație a marilor puteri megieșe. Și, cum Bogdan se dovedea un răzvrătit, în jurul lui se aduna multă lume, mesageri feluriți ce căutau a-l cîștiga pentru o cauză sau alta.

Victor Papilian și-a ales așadar un moment dificil, dar cu atît mai semnificativ, din istoria neamului, în care ideea afirmării naționale, a unității de limbă și de sînge a românilor devenea primordială și definitorie. Bogdan apare în acest context ca un erou mistuit de dorința aprigă de a afirma în fața Europei și a lumii întregi viabilitatea și valabilitatea istorică a ființei poporului român, chiar dacă vanitatea sa politică și socială îl duc uneori spre fețișuri — el se visează la început rege al Maramureșului și al Pocuției. Dar, pe-ncetul, în lungile discuții cu Pater Dominic (căruia Bogdan îi mărturisește deschis: „Biserica romană e cea mai uneltitoare din lume"), cu Vlaicu, fiul lui Alexandru Basarab („Sînt două mari moșteniri care apasă asupra noastră — se confesează acesta la un moment dat —: puterea papii și puterea Împăratului Ioniță. Ei, bine, noi, Basarabii, am ales puterea moștenirii lui Ioniță"), cu temerarul Costea care, întorcîndu-se spre izvoarele trecutului, îl îndeamnă „... să apere darul cel mai de preț [...] cel al civilizației romane ...", apoi iarăși cu înțeleptul Pater Dominic, sfetnicul de nădejde, care îi repetă: „Adevărul e numai acolo unde voința cîrmuitorului se împletește cu voința obștei ..." și care știe a-i cultiva în acest sens vanitatea, arătîndu-i că „... mare e gîndul lui Basarab vrînd să ajungă domnul rumânilor ...", dar și văzînd și cumpănind cu dreptate realitățile imediat înconjurătoare, Bogdan ajunge în final la iluminarea propriului destin, conștientizîndu-și adevăratul sens al existenței sale de conducător și izbăvitor al neamului său:

„— Izbînda este a mea ... numai a mea ... Ludovic nu va mai fi rege al Poloniei ... Acum a sosit timpul meu ...

Apoi, dintr-o dată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă... Parcă vedeai cu ochii cum își leapădă trufia, ca pe-o haină veche. Așezîndu-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greșit adînc, pater Dominic...

Și Dominic înțelese că în sufletul voievodului neliniștea și disperarea născute din mișcare, făcuseră loc căinței aducătoare de pace și mulțumire.

— Eu am greșit adînc... reluă vorba Bogdan. Iată că Basarab mi-a deschis ochii. Știi de ce a învins el pe Carol Robert?

Gîndurile care mai adineaori se ridicaseră sălbatic, se potoliră acum și le spunea senin și nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a știut să fie Domnul rumânilor... Acest copilandru Costea, mult iscusit și învățat pentru vîrsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am știut să fiu domnul celor de-o lege cu mine... am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i închipuire..., spuse Dominic.

— Domnul rumânilor... este singurul mare adevăr!"

Această credință îl călăuzește superior atunci cînd, hotărît a-și izbăvi neamul, trece cu mulțimea de credincioși maramureșeni în Moldova unde, în fața celor ce-l așteptau cu frățească devoțiune, se proclamă domn al unei țări libere, apărător al gliei și al ființei poporului, în fața oricăror asupritori dinafară:

„Io, Bogdan Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu și a neamului meu [...] Toți cei ce mi-au stat într-ajutor și au luptat alături de mine să slobozim țara de jug străin și care mă vor sprijini și de aici înainte să statornicim pacea și rînduiala, stăpîni rămîn pe pămînturile lor, ca în veci ale lor și ale copiilor lor să fie..."

Acum, cuvintele cumpănite ale lui Pater Dominic se constituie ca o concluzie așteptată a tuturor frămîntărilor și demersurilor marelui voievod: „Bogdan, care se temea să nu fie minciună, a știut să găsească adevărul."

Romanul lui Victor Papilian se înscrie pe coordonatele unei tentative de frescă politică a Europei; autorul caută să lămurească din interior semnificația unor conflicte și mașinațiuni externe punînd în lumină, deschisă, în principal, problema formării unei conștiințe politice naționale a eroilor săi români. Bogdan îl înfruntă astfel dîrz pe Ion de Kölcse, comitele Țării Maramureșului pe care îl numise aici Regele Ludovic:

„— Maramureșul va fi comitat în regatul ungar.

— Nul Maramureșul va fi principat în regatul meu.

De la ușă Ion de Kölcse se întoarse:

— Mărite Doamne, pînă acum am vorbit ca sol; acum îți vorbesc ca prieten și ca soț de arme. Gîndește-te bine... Să nu greșești ascultînd voci străine.

— Nu vreau să fiu o minciună... ascult de vocea neamului meu!"

În intriga temerară a romanului — care departe de a licita spectaculozitatea epicii cavalerești de capă și spadă mizează tocmai pe dramatica angajare a eroilor în înfăptuirea istoriei vii a neamului lor — confruntările alternează firesc de la o curte la alta, cumpănind drepturi și îndatoriri ancestrale ce au menirea a viza un destin național pe care cîrmuitorul trebuie să-l urmeze cu străşnicie.

Planurile colaterale ale desfășurării acțiunii au dramatism și forță plastică de expresie. Asistăm astfel la avatarurile fiicei lui Zah Felician, un alt răzvrătit împotriva coroanei, pe care regele o surghiunește și care își află sălaș în Maramureș sub protecția lui Bogdan, de unde, descoperită de iscoade, va trece în Moldova, găzduită la Baia, pe lîngă leprozeria patronată de mănăstirea de aici. Un alt episod fascinant rămîne desigur descrierea descinderii pe pămîntul Moldovei pînă la Iași, a unei escorte de vînătoare din Maramureș, cu care ocazie ni se înfățișează oameni ai locului și stări de fapte specifice, cu apariții neașteptate ale cavalerilor teutoni și templieri infiltrați în aceste părți de lume, cu datini și rostuiri ale vieții sociale etc. Nu mai puțin incitantă este evoluția cuplului format din principele Ivanko și frumoasa Katalin, care ahtiați de putere și dornici a-și satisface pofte despotice, coalizează cu ucrainienii și dau mînă liberă năvălirilor tătare, terorizînd întreg ținutul Sucevei. O caldă lumină de înțeleaptă cumpănire a istoriei neamului se filtrează din episodul vizitei la Cîmpulung-Moldovenesc pe moșia boierului Sava Moldoveanul. Cercetînd ruinele unor vechi ziduri romane, eroii știu să citească în vremi trecute și peste vremi viitoare, deslușind firul trainic al unei viguroase seminții ce-și păstrează aici neclintită ființa:

„— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit... și-i întinse un vîrf de lance. Prepeliță îl luă în mînă și-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i armă tare veche... spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit unui ostaș care nu era roman.

— Și naintea romanilor pămîntul acesta a fost frămîntat de alte popoare...

— S-au nimicit cu toatele... dar a rămas totuși ceva, spuse

Sava. Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta... sufletele lor s-au pierdut și într-o zi se vor trezi puternic la viață...“

Alte episoade ne introduc în lumea și obiceiurile cumanilor (asistența medicală pe care o acordă Pater Dominic unui copil dintr-o așezare cumană ne dezvăluie chiar viața lor de familie); somptuoasele castele de la Krakovia apar zugrăvite în frumoase culori de epocă, aici întîlnindu-se marele sfat de taină al boierilor, hotărînd pentru Polonia un rege autohton, întîlnire la care participă și Bogdan, fiind chiar unul dintre fermenții disputei.

Pe toată întinderea sa, romanul Bogdan infidelul *de Victor Papilian se dovedește a fi o amplă investigație, cu mijloacele prozei artistice, în epoca plină de frămîntări de la mijlocul veacului al XIV-lea european, dînd o interpretare polemică faptelor istorice propriu-zise și sublimînd astfel conștiința afirmării independente a națiunii române prin izbînda întemeierii statului liber al Moldovei, odată cu „descălecarea“ aici a românilor maramureșeni conduși de voievodul Bogdan.*

Victor Papilian fixează în romanul său o epocă, un moment al istoriei neamului, în care mișcarea de neatîrnare începe să-și dobîndească mereu mai deslușit conștiința imperativă a propriei deveniri, aici la această răspîntie de vînturi politice, cum se exprimă la un moment dat deosebit de plastic unul dintre eroii săi. Din acest punct de vedere romanul Bogdan infidelul — *căruia i se pot stabili multe apropieri, prin împingerea eposului într-un halou de baladă, cu* Nicoară Potcoavă *al lui Mihail Sadoveanu — se înscrie în literatura noastră de inspirație istorică, fără îndoială ca una din realizările sale majore atît sub raport artistic cît și în ceea ce privește fondul de idei bazat pe un generos patriotism.*

CONSTANTIN CUBLEȘAN

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Romanul istoric Bogdan infidelul *pare a fi ultima lucrare de mari proporții pe care Victor Papilian a lăsat-o în manuscris. Elaborat în anii de după 1945, cînd trilogia* Chinuiții nemuririi *era deja încheiată, el finalizează, de fapt, preocupări mai vechi ale autorului în domeniul ilustrării literare a unor momente din istoria românilor, caracteristice pentru strădaniile acestora de a impune, în plan european, ideea afirmării lor naționale, independente. În 1947 romanul era terminat și prozatorul intenționează a-l publica, în foileton, în paginile revistei* Provincia *din Turnu-Severin. Apare aici, aproape integral, primul capitol în: nr. 42, februarie, 1947, pp. 5—8; nr. 43—44, martie-aprilie, 1947, pp. 11—16 și nr. 45, mai, 1947, pp. 4—7, dar revista își încetează apariția și opera rămîne astfel în manuscris, în posesia familiei. În 1978 revista* Manuscriptum *— nr. 4 (33), an. IX, pp. 52—68 — va publica, cu o prezentare a subsemnatului, capitolul al doilea din* Bogdan infidelul, *pentru ca în nr. 1 (34), an. X, pp. 55—56 din 1979, al aceleiași reviste, să se tipărească și cel de al treilea capitol al său. Ediția de față reproduce textul integral al unui exemplar dactilografiat din romanul* Bogdan infidelul, *păstrat în bune condițiuni de către fiica prozatorului, dr. Mihaela Papilian, și pe care ni l-a pus la dispoziție scriitorul Al. Papilian. Amîndurora ținem să le aducem, și pe această cale, cele mai sincere mulțumiri.*

Pentru actuala ediție a romanului Bogdan infidelul, *îngrijitorul a căutat să actualizeze textul în spiritul normelor ortografice în vigoare, ținînd seama însă de modalitatea specifică a prozatorului de a marca, prin punctuație, o anume topică a frazării. Erorile de dactilografiere precum și unele omisiuni de cuvinte au fost corectate în mod tacit.*

CONST. C.

1

Înainte de a intra în poarta Oltului spintecată într-un piept de munte, căpitanul Peter Albrecht făcu numărătoarea oamenilor şi, cu multă părere de rău, trebui să-şi dea seama că abia jumătate să-i fi rămas din banderiul său; iar din oastea lui Tatomir, mică de felul ei, doar un pumn de oameni, atît cît să-i numeri pe degete. Or fi fost mulţi morţi, pradă corbilor şi sălbăticiunilor blestematei trecători; or fi fost — şi mai dureros încă — mulţi răniţi, uitaţi pe lîngă vreun ochi de apă; dar mai rău decît cei morţi şi decît cei ce-şi trăgeau sufletul chinuiţi de dureri, arşiţă şi friguri, era de cei care alergau, roşi pe dinăuntru de foame şi sleiţi pe dinafară de vlagă — adevărate stafii rătăcitoare — gata să fie ucişi de către lotrii schismatici, sau prinşi şi duşi în robie pe viaţă. Şi totuşi, ca ostaş, căpitanul se putea socoti mulţumit. Prin înţelepciune şi îndrăzneală, el izbutise să spargă zăgazurile de la miazăzi şi, mai mult decît atît, să mintă pe Basarab trăgînd asupra-şi toată înverşunarea schismaticului, făcînd în felul acesta cu putinţă scăparea regelui prin poarta de la miazănoapte a pasului. Dar cu cîtă trudă şi cu cîtă pierdere de oameni! Noroc de hărţile cele multe şi amănunţite, în care erau trecute pînă şi izvoarele apelor şi scorburile stîncilor. Ele îl ajutaseră să se descurce din întunericul pădurilor; ele îl povăţuiseră să înşele înălţimea munţilor, ele puseseră, între fugari şi urmăritor, guri adînci de prăpăstii, piepţi drepţi de piatră şi vălmăşag încurcat de drumuri, astfel că urmărind talpa de uriaş a Coziei să iasă, cu cîţi oameni îi rămăseseră, în vadul Oltului. Ca ostaş se simţea mulţumit; ca om, se simţea depăşit. Prea mult noroc, prea multă prigoană. Şi oamenii, şi munţii, şi rîurile ... Nici un sprijin, numai împotrivire. Şi acum altă tulburare. Cei doi pereţi muntoşi se ridicau drept ca nişte trîmbe de piatră, ameninţînd să steargă drumul de deasupra malului pe care veneau. Oare ce altă cursă a diavolului îi mai pîndea? Să ai drum pînă la un loc şi, deodată, să te pomeneşti spînzurat deasupra prăpastiei. Şi hărţile, care amuţiseră ... Ele nu mai spuneau dacă drumul se mistuie, ori nu: dacă era zăvorît de cheile munţilor sau de stînci prăvălite în apă.

Oltul se opintea în peretele de piatră. Glasul lui clocotea.

Noroc că cerul era senin și soarele începuse să azvîrle ploaie de suliţe printre vîrfurile pomilor, vestind o zi frumoasă. Pînă acum și vremea le fusese împotrivă, frig, ceaţă și burniţare. Drumul şerpuia pe lîngă zidul de piatră, aci urca, aci scobora, cîteodată se lărgea ca un podiș, învingînd furia puhoaielor din vale și, deodată, învins, se trăgea pînă sub munte. Acum, căpitanul porunci oamenilor să descalece, să desjuge boii de la căruţe, să descheie căruţele și să se strecoare cu cîte o roată sau cu o osie, în cîrcă. Grea muncă și mai ales primejdioasă. Armele și poverile din spate nu le atîrnau greu, cît mai ales îi împiedecau la mers; iar drumul îi înăbuşea prin lipsa de loc, după cum pe un sugrumat îl înăbuşă lipsa de aer. Gîfîind, cu sufletul în buze, ostaşii înaintau lipiţi frăţeşte de munte, om după vită, sau om după om, într-un singur lanţ mişcător, prinzîndu-se de stînci, agăţîndu-se de buruieni și ferindu-și privirile de ameninţătoarea prăpastie, în fundul căreia Oltul clocotea apring și duşmănos. Oricît ar fi fost de îndrăzneţi, înălţimea era prea ameţitoare și primejdia prea apropiată. Un pas greșit, un alunecuș, și gata prăbuşirea. Mai ales trecerea vitelor era trudnică. Li se puseseră astupuşuri la ochi, erau trase din faţă, erau îmboldite dinapoi . . . dar vitele simţeau golul, auzeau clocotul, se fereau, se opinteau și abia de izbuteau să treacă.

Deodată poteca se mistui cu totul, suptă în pîntecul trîmbei de piatră. Drumul devenise cu neputinţă. Cu obrajii tăiaţi de cute adînci, cu privirile înspăimîntate, cu răsuflarea oprită în coşul pieptului, oamenii căutau în gol și-n deznădejde. Unde să se ducă? Înainte, adîncă prăpastie. Îndărăt, prăpădul schismatic. Dar căpitanul, om aprig și hotărît, se căţără pe munte, aruncă o privire cercetătoare pe tot cuprinsul și, dintr-o dată, începu să-și strige vijelios poruncile. Numaidecît oamenii se dumiriră și prinseră încredere. Aveau să înnădească drum de trecere chiar pe lîngă pieptişul de cremene. Ostaşii se preschimbaseră acum în meşteşugari. Scoborîţi pe frînghii pînă-n vad, cei mai îndrăzneţi începură a înfige pari. Alţii, rămaşi sus, tocmeau pod din loitrile căruţelor și scîndurile corturilor. Și astfel, căţăraţi pe munte, la atîta înălţime deasupra apei, ostaşii păreau niște zidari lucrînd la turnul unei biserici. Căpitanul nu-i slăbea o clipă, le poruncea întruna, îi îndemna, pînă ce podul de trecere fu înnădit și oamenii putură păși pe el. Noroc că lipsa nu era mare. După două lungimi de cal se alegea din nou potecă bună. Dar munca iadului abia acum începea, la trecerea vitelor. Ostaşii le-ar fi prăvălit bucuroși în prăpastie, numai să-și uşureze ei drumul, era însă ochiul aprig al căpitanului, pentru care o vită însemna mai

mult ca doi oameni. De aceea, cu toată primejdia de lîngă ei, se osîrdeau să le treacă. Caii, speriați de zgomotul rîului, simțind pod șubred sub picioare, se frămîntau pe loc, trăgeau de căpăstru și deodată își luau avînt, mai să răstoarne pe călărețul din față. La boi, ostașii strigau din răsputeri, îi plesneau cu bicele în timp ce cărăușii îi trăgeau de coarne. Strigătele, țipetele, chiuiturile oamenilor răscoleau în singuratica vale o vijelie de glasuri și răsunete, străine apei și vîntului.

În fine, după ce întreaga oaste trecu de primejdie și oamenii desfăcură podul, căpitanul porni cel din urmă și, cățărîndu-se pe munte, își ajunse oamenii.

— Asta a fost greșeala regelui, făcu el posomorît către vicecancelarul Tatomir. S-ar fi cuvenit ca, mai înainte, să ne taie drumuri. Nu pleci la război fără drumuri sigure.

Tatomir nu răspunse. Era obosit numai privind la strădania peste poate a oamenilor. Se temea încă. Acum, de bine de rău, se găsea o potecă atîrnată de munți. Dar cine știe ce nouă cursă a munților ăstora blestemați îi aștepta pe după vreun picior de stîncă sau la vreo gură de izvor. Priveliștea era înfiorătoare. Din coperișul zidului plin de stînci și pînă-n albia rîului, mușcînd cu înverșunare piciorul întunecat al muntelui, o prăpastie, iar oamenii, cățărați la fel cu pasările cerului, erau amenințați să se prăbușească în apele înfuriate sau să fie striviți de o stîncă desprinsă din creștet. Pe urmă, privirea lui desluși, sus pe creste, statuile de aramă a cîtorva vulturi. Și deodată, o mare sfîrșeală i se lăsă în suflet. Răpitoarele așteptau prăpădul, ca să se năpustească asupra leșurilor, părăsindu-și ținuta lor crăiască din înălțime. Vice-cancelarul își simți buzele murmurînd fără vrerea sa o rugăciune. Și pe urmă alta și alta... Iar pe măsură ce sufletul său se îmbuna de duhul sfînt, parcă și locurile se făceau mai prielnice, înaintea lor drumul răsufla odihnit și oamenii jalnicului convoi se puteau mișca în voie. Mai sus Oltul, încă nepornit în lupta cu stîncile, își avea valurile potolite. Lumină multă se prăvălea din văzduh peste malurile mai îndepărtate, așa că ochiul curteanului dedat la palat cu cărțile alese și zugrăvelile frumoase, putea prinde icoana pădurilor ruginii sau înscrisul neașteptat al unui mesteacăn argintat. Pe creste se iveau țapi isteți și blînde căprioare. Priveau la ostași cercetîndu-i, și parcă nu se temeau de acești oameni aduși în atîta nevolnicie. Dar nimănui nu-i era a întinde arcul, fiindcă și ei erau vrăjmășiți și pîndiți, fiindcă și ei erau sălbăticiuni la fel cu sălbăticiunile munților. Și nu după multă vreme, muntele își trase din nou în trup brațul care sprijinea drumul; acum altă muncă, altă strădanie. Din

nou, pod de trecere, din nou lupta cu vitele, din nou priveliștea de zidari ce clădesc un turn de biserică la mare înălțime deasupra pămîntului.

Căpitanul Albrecht se înfurie și mai rău și, îndreptîndu-se către mai marele său, îl înfruntă ca și cum acesta ar fi fost vinovat.

— Asta nu-i război, îi batjocură. Atîta lipsă de presimțire... Folosim locurile așa cum le-am găsit din moși-strămoși, în loc să le tocmim după gîndurile noastre.

Și întinzînd brațul către strînsoarea stîncilor:

— E cu putință să n-avem noi drum de-a lungul Oltului, pentru atac sau retragere? Să fim nevoiți a ne strecura unul cîte unul pe marginea prăpastiei, ținîndu-ne de stînci și buruieni, ca lotrii?

— Ar fi greu de tăiat un astfel de munte, răspunse Tatomir răzbit, arătînd către zidul drept, întins din creastă pînă-n rîu, în care oamenii se osîrdeau din greu să adauge pod de trecere.

— Nu-i nimic greu, cînd ești hotărît să faci război, răspunse căpitanul dîrz.

Și apoi, mai mînios încă:

— Mă întreb dacă țara asta este a regelui...

— Ce vorbă spui, căpitane?

Albrecht era un om stăpînit de felul lui, dar cînd se pornea cu greu se mai putea opri.

— Dacă ar fi a regelui, ar trebui să fi găsit rînduială regească. Mă tem că-i a lui Basarab, fiindcă numai spre folosul lui văd că lucrează și munții sălbatici, și rîul nestăvilit.

Tocmai atunci se apropie de el pater Dominic, însoțit de Drag și Crăciun. Cei doi tineri erau încă îmbrăcați în haine regești. N-avuseseră răgazul de lipsă să se schimbe, fiindcă drumul pînă aici fusese numai pîndă și strădanie. Dar straiele astea străine li se păreau prea grele și cu totul nefirești, pe măsură ce se depărtau de locul luptei.

— Unde putem întîlni pe Măria Sa Regele? întrebă sfielnic Drag, căutînd să aducă vorba pe departe despre ceea ce dorea să știe.

Căpitanul nu răspunse, căta cu ochi crunți către ostașii care se căzneau din răsputeri să înfigă stîlpi în apă. Era mînios și nimeni nu îndrăznea să-l agrăiască de-a dreptul. Nu atît de teamă, cît de sfială. Omul acesta, cu mintea rece și ochiul ager, izbutise să-i scape de la nimicire. El mințise pe Basarab către miazăzi, scăpînd pe rege către miazănoapte; el îi mințise din nou către răsărit, scăpîndu-i pe ei către apus. Iar acum tot el

îi trecea de locurile primejdioase. Se găseau cu toţii în voia lui, ca oamenii din corabie în voia corăbierului. Şi tot de la a sa dibăcie atîrna şi întregirea oştirii. Căci acum oştirea era împărţită în două: grosul, dus de rege pe drumul străvechi al Loviştei, pe unde nu mai era primejdie, şi banderiul acesta, al căpitanului Albrecht, bătut de dumnezeu şi de soartă, în care se găseau ei. Banderiul lui Albrecht purtase greul luptei. El, ca să mintă pe Basarab, ocolise muntele Cozia; el, ca să scape pe rege, intrase în valea asta blestemată a Oltului, numai piedici şi osteneli. Cu toţii îşi dădeau seama de dreptatea căpitanului. Să fi fost şi de-a lungul Oltului drum larg, ca cel din ţara Loviştei, alta ar fi fost acum soarta lor... Ostaşii, mai dedaţi acum, izbutiseră să clădească podul şi căpitanul, mai învoit, scoase din sacul său un cărbune şi începu să tragă pe stîncă, mai întîi o dungă îndoită ca un arc.

— Acesta-i Oltul...

Şi apoi, trăgînd în săgeată, altă linie:

— Aşta-i drumul regelui. Dacă Oltul se face din nou vrăjmaş şi nu putem iuţi pasul cailor şi al oamenilor, atunci vom ajunge pe rege tocmai la vîrf de drum, la Boiţa, unde valea Oltului, adică drumul nostru, se întîlneşte cu pasul Loviştei, adică drumul regelui. Dacă drumul ne este prielnic, atunci, mai sus de Lotru, putem ocoli şi să-l ajungem din urmă... şi cu cărbunele mai trase o dungă, arătînd cam pe unde se găsea rîuleţul mîntuitor.

Între acestea, oamenii izbutiseră să treacă vitele şi poverile. Căpitanul îşi puse cărbunele în sac şi aruncă o privire asupra pîlcului de oameni.

— Cred c-am scăpat de primejdii.

Într-adevăr, drumul se arăta mai bun, zidurile arămii se depărtau, poteca se înzdrăvenea între munte şi mal, iar pe alocurea se preschimba chiar în drum bun.

— Mie nu-mi pare rău nici de primejdiile petrecute, spuse pater Dominic, şi mai ales nu-mi pare rău de acest ocol pe lîngă piciorul de uriaş al muntelui Cozia.

Dominic voia să schimbe gîndurile grele ale căpitanului şi să-i mulcomească necazul. El cunoştea puterea neasemuită a cuvîntului blajin şi sfătos.

— Numai primejdiile întăresc virtutea omului, iar munţii prilejuiesc cea mai mare desfătare. Aşa că azi mă simt mai în putere decît la plecare, şi am putut cunoaşte privelişti care-mi amintesc de frumoşii mei munţi helvetici.

La vorba călugărului, ceilalţi ridicară privirile către cerul

minunat care cobora prin despicătura tot mai lărgită a munților. Taina singurătății parcă se lămurea, și lumina învăluia pe acești oameni rătăciți, dîndu-le nădejde și spor la înfruntarea primejdiilor. În sălbatica măreție de adineaori pătrunsese un duh blajin. Coastele munților trecuseră mai în lături, gîlgîitul Oltului era mai liniștit și, în pădurile învăluite pe culmi, se iveau și poieniță. Iată un stog de fîn prins într-un par; iată o luntre scobită într-un trunchi de copac, legată de mal; iată o cruce. Pe aici se găseau și oameni, oameni fugiți de primejdiile războiului, dar nu primejdioși. Gîndurile acestea deteră alt glas lui Dominic:

— Sîntem pe calea cea bună. Am scăpat de dușmănia oamenilor și de cea a locurilor. Oamenii de pe aici sînt pașnici, fiindcă numai oamenii pașnici au răgazul s-adune fînul, gîndul să scobească o luntre și suflet să încheie o cruce. Îmi pare rău că nu i-am întîlnit. S-au ascuns de frica războiului.

Era cunoscută plăcerea paterului de a sta de vorbă cu oamenii. Învăța cu ușurință limba localnicilor; pe lîngă atît de multă știință ce sălășluia în mintea sa, învățarea unei limbi străine era lucru de nimic. Asta era patima lui, să cunoască limba, obiceiurile și firea oamenilor.

— Am întîlnit însă ceva de neuitat, ruinile atîtor castre romane. Am găsit un castru chiar pe locul luptei, unul la Poiana, apoi altul la Rădăcinești și altul la Bivolari... dacă numele acestea sînt cele adevărate și hărțile căpitanului nu mint.

Căpitanul nu răspunse, la fel și Tatomir. Ei erau oameni robiți unui singur gînd: căpitanul, războiului și vice-cancelarul, îndeletnicirilor obștești. În schimb lui Dominic nu-i mai tăcea gura. Călărind între Drag și Crăciun, el își depăna gîndurile cu glas tare. Munții aceștia îi aminteau de locurile copilăriei lui. Era helvetic și vorbea limba romunca, atît de asemănătoare cu cea a schismaticilor lui Basarab și cu a celor doi tineri, Drag și Crăciun.

Drumul, deși urcînd, devenise mai lesnicios. Truda apelor era mai mică, fiindcă șirul munților se îndepărtase pe mare ocol și rîul cobora leneș, în largi șerpuiri. Valurile neînfuriate gîlgîiau dulce într-o liniștită tălăzuire. Șiragurile boabelor de apă nu se spărgeau, ci alunecau peste pietre, învăluindu-le. Muchia malului abrupt se lărgise într-un podeț pietruit, pe care doi sau trei ostași, chiar călări, puteau trece fără primejdie. Și deodată munții se deteră la o parte, ca la o poruncă. În locul zidurilor apropiate, care te strîngeau ca-n sicriu, un zăvoi larg, plin de soare și lumină. Arini cu iz primăvăratic și plopi cu

frunzele în tremur înveseleau cuprinsul, pînă acum numai piatră întunecată și păduri singuratice și trufașe. Și parcă să întinerească și mai mult ținutul, peste gîlgîitul ciocănit al rîului, prinse a se înfiripa în auz un firicel cîntat și jucăuș, cînd ușor, aproape fluier de mierlă, cînd greu, aproape zvon de pădure. Era Lotrul, cu limpezimi și cîntece deosebite de ale Oltului. Priveliștea era minunată. De-a lungul Lotrului, convoaiele munților se îndreptau spre apus.

De jur împrejur, horbota pădurișului desfrunzit se lipea de cerul senin, și de acolo frunzișul scobora în straturi tot mai groase, pe umerii de piatră ai munților. Pe alocuri, din coamele verzi și arămii ale munților se iveau colțuri rotunde de stînci albe și roșii, ca niște ruine de cetăți. Pe rîu unduiau plute prinse, pluteau în voie trunchiuri de pomi. Se bănuiau așezări omenești; se simțea duh de bună ospeție.

Căpitanul dete ordin de pornire, după un scurt popas. Din nou munții încercară să se apropie, dar nu mai aveau strînsoarea de la Cozia. Oștirea se putea scurge în voie. Pe lături, în locul munților pieptiși, se întindeau șiruri de dealuri unduite și tăpșane netede, ducînd în depărtări vîrfurile cele înalte. Se vedeau poteci bătătorite, amintind de piciorul omului; se vedeau pomi retezați, cu urmele securii pe ei. Se bănuia că dincolo, în văile scobite printre dealuri, se găseau locuințe omenești. Dar, ca un făcut, nu întîlneau nici țipenie de om. Așa că frumusețea pădurilor, bătînd în arămiu, cerul sticlos, cît și drumul mai prielnic, puneau în sufletul oamenilor o undă dureroasă. Erau puțini, se găseau încă strînși în plasa munților. Nu se temeau că s-ar putea trezi cu o ploaie de săgeți, erau siguri că nu se vor ivi pe creste puzderie de schismatici, dar le-ar fi căzut bine o vorbă prietenoasă sau dacă nu, măcar un îndemn, un sfat. Pînă atunci sufletul fiecăruia se bucura cînd piscurile munților scoborau coastele de piatră, se ascundeau și pajiștile se iveau printre pădurile dese. Piatra goală și locurile priponoase întunecaseră sufletul și-l făcuse temător. Prea fusese îndelungată în timp și loc, singurătatea. De aceea ca o întrezărire de nădejde, sufletul le tresărea întîlnind o plută legată sau o luntre trasă la mal, unelte de pace omenească; iar sufletul se revărsa ca în rugăciune, la cîte o troiță sau cruce, semn de bunăvestire.

Deodată, Dominic, care cerceta și el priveliștile, se dovedi mai ager ca însuși căpitanul Albrecht.

— Un castru... strigă el.

Căpitanul nu răspunse. Parcă nu-i era pe voie ca altul să dibuiască semne de folos obștesc. Și încă nu se zărea decît o

despicătură albă în larga șuvoire a pădurilor, putea fi colț de stîncă, crîmpei de nor sau zid de casă... și scoase harta. O privi cîtva timp, apoi ca și cum ar fi primit încuviințare, scoase sabia din teacă și făcu semn de cotire.

— Al șaselea castru, se bucură pater Dominic. Dar țara asta a fost îndelung populată de romani...

Acum, sus, pe muchia dîmbului, se ivise sub bătaia unei trîmbe de lumină, făgetul arămiu și odată cu el, un zid alb ca lîna mieilor prunci.

Fără să vrea, paterul își îndemnă calul. Era nerăbdător să cerceteze cît mai curînd și numaidecît, firea lui cărturărească îl îndemnă la vorbă.

— Am avut prilejul să citesc scrierea lui Hyginus: *De munitionibus castrorum*... Dar mai de preț, pentru omul ce vrea să cunoască adevărul, sînt chipurile de pe columna lui Traian și cele de pe columna lui Marc Aureliu.

Întreaga oștire cotise spre apus, lăsînd în urmă Oltul. Dar nu de dragul ruinelor romane, ci fiindcă așa îl sfătuiau hărțile. Oamenii își îndemnau caii; înțelegeau că pe drumul acesta nou aveau să întîlnească grosul armatei crăiești. Și pe măsură ce se apropiau, zidurile se descopereau, pierzînd din albețea lor. Erau niște ruini mohorîte; se vedeau pe ele rănile în tencuială; ieșeau, pe alocurea, cîrpelile de cărămidă și în curînd se zăriră chiar scrijiliturile iederii și a viței sălbatice. Prin văzduh începuse să adie miros de zid mucegăit și de ierburi uscate; începuse să se zărească paragina și asta — lucru ciudat — nemulțumea pe oameni. Munții, în desfășurarea stihiilor de piatră, ape și păduri — strunite ce-i drept, dar care oricînd se puteau dezlănțui vijelios — aveau o măreție, și sufletul oamenilor se tocmise acelor înălțimi. De aceea, acum se slobozeau către liniștea arătată de dealurile în unduire și de cîmpia întrezărită, cu oarecare părere de rău. Numai sufletul cărturarului Dominic simțea altcum.

— Oricît ne-ar fi graba, căpitane, va trebui să poposim, spuse el. Ar fi un păcat împotriva sufletului și minții noastre, să trecem nepăsători pe lîngă așa podoabe. Mai ales acum, cînd primejdiile nu ne mai pîndesc.

— Așa e, răspunse căpitanul scurt și, ajungînd în dreptul ruinilor, ridică sabia în semn de popas.

Toată lumea se opri, bucuroasă să descalece și să ia loc de odihnă. Căpitanul își zise că trebuia să cerceteze locul, dar mai ales trebuia să facă rînduială. Oamenii și caii erau flămînzi și osteniți; fără îndoială, carele trebuiau încheiate la loc, și banderiul refăcut, ca la întîlnirea cu regele, să arate ca o oștire

mîndră şi nu ca nişte nefericiţi pribegi. Între acestea, căpitanul, vice-cancelarul Tatomir, Dominic şi cu cei doi prieteni urcau către ruini.

— Nu vă puteţi închipui ce duioasă bucurie îmi prilejuieşte mie întîlnirea cu lumea romană. Credinţa creştină şi duhul roman, iată aerul în care va să răsufle mintea unui om ce-şi zice „om". Gîndiţi-vă... vom păşi pe urma paşilor legionarilor lui Traian şi Adrian, vom privi clădirea arhitecţilor romani şi vom pipăi zidul care, de aproape o mie de ani, durează.

Era fericit. Ochii îi surîdeau şi chipul îi strălucea.

— Da, scumpii mei prieteni, acesta e un noroc, un mare noroc... să trăim cîteva clipe în plină romanitate. Fiindcă, repet, nu există alt aer pentru mintea unui om ce-şi zice „om", decît credinţa creştină şi duhul roman.

Ajunseseră acum la ruine. Zidul ce înconjura cetatea, gros cît cinci grosimi de om, era făcut din pietre legate între ele prin var. De-a lungul lui, drumul era greu. Lespezi dărîmate de ploi sau sfărîmate de securea oamenilor, bolovani aduşi de şuvoaie, pămînt în care piciorul omului se afundă adînc, încurcau mersul.

— Iată poarta, pretoria... se însufleţi Dominic.

Două turnuri înalte străjuind intrarea lăsau între ele drum larg, prin care, în voie, puteau trece două care.

— Ce drum sănătos, spuse căpitanul şi, ca să-şi dovedească vorba, începu a bate cu călcîiul cismei în lespede.

Cu tot zornăitul pintenilor, se auzeau zgomote scurte şi seci. Năpădit de buruieni şi întunecat de ţărînă, drumul mai păstra urme din lespezile pardoselii de piatră.

— Clădirea aceea, începu să-i lămurească Dominic, era praetorium... şi arătă în mijlocul îngrădirii de piatră. Pe vremea republicii ea slujea de locuinţă comandantului oştirii. Dar acest castru a fost clădit pe vremea imperiului. Are, de bunăseamă, mai multe încăperi. Una pentru strîngerea armelor; alta pentru altarul cu insignele sacre şi o a treia, pentru căpeteniile oştilor.

Ruina avea încă înfăţişarea de clădire; se putea vedea locul uşii, locul ferestrelor şi, sus, o rămăşiţă de tavan.

— Priviţi o inscripţie... şi Dominic începu numaidecît să citească.

Unele litere erau şterse, altele lipsă. Dominic avea însă ochiul dedat, putea întregi lipsurile: *Iuliae Augustae Matri Sanctissimi Piissimique Antonini Augusti* . . . Cum lespedea era spartă şi partea de jos căzută, Dominic îşi opri citirea.

— Acest castru durează din secolul al treilea, tălmăci el cele

scrise. Inscripția ne-o dovedește. El a fost ridicat pe vremea lui Caracalla.

Căpitanul Peter Albrecht începu să ciocănească zidul cu mînerul săbiei. Piatra răspundea la fel de tare ca și cremenea munților. Zgîrie cu pumnalul tencuiala turnată printre plăcile de piatră. Vîrful ascuțit nu prindea nimic, aluneca.

— Ce cetate s-ar putea ridica aici, spuse el cu oarecare amărăciune. Tencuiala asta durează de sute de ani.

— Poate așa le-a fost datul lor.

Intrară înăuntru. Tavanul încăperii era căzut; ceea ce n-ar fi putut face unealta omenească, toporul, au înfăptuit pe-ndelete ploaia și vîntul. Pe sub încheieturile tavanului, cuiburi întunecate de păsări răpitoare; prin unghere, plase prăfuite de paianjeni, unele pogorîte pînă-nspre ziduri, altele adunate într-o pînză de cîlț alburie.

Ostașii trecură în a doua încăpere. Aci, paragină și mai mare. Prin despicăturile zimțuite ale tavanului, trecea în voie suflarea aprigă a crivățului și spulberul grindinii și al ninsoarei. Jos, în colțuri, stăteau grămezi mari de moloz și pulbere, înnegrită; prin despicăturile pardoselii irumpseseră buruieni; pe zidurile umede se găseau pete mari de mucegai; iar pe lespezi se întindea un covor zdrențuit de mușchi mohorît.

Căpitanul cerceta cu de-amănuntul clădirea, ciocănea pardoseala, zgîria tencuiala. Dominic vorbea întruna, iar vorba lui călătorea cu o mie de ani în urmă.

A treia încăpere era însă întreagă. Avea tavan ușor boltit, fără spărturi, și zidurile erau nevătămate. Paragina nu ajunsese, păsările cerului și paianjenii nu-și găsiseră nici adăpost.

— Acolo a fost un altar, zise Dominic, arătînd spre zidul de la răsărit, acele rămășițe de trepte ne-o dovedesc.

Căpitanul pornise a cerceta încăperea potrivit obiceiului său soldățesc. Dar Dominic trase pe Drag și pe Crăciun către zidul dinspre miazăzi. Aci, o placă de marmură cu inscripțiune. Literile începuseră să se șteargă și piatra să se întunece; dar călugărul, după o scurtă opinteală a ochilor, putu să înnădească cuvintele la loc.

— Ascultați, prieteni, ce frumos ... se însufleți el. „*Tibi, ex spuma Alutae et corpore montium natae, deae horum tractuum et animae meae patronae, fides aeterna*".

Și tălmăci numaidecît:

— „Ție, născută din spuma Oltului și trupul muntelui, zeiță ocrotitoare a sufletului meu și a acestor plaiuri, credință veșnică."

Dominic era schimbat la chip și fire. Ochii lui cenușii străluceau parcă în lacrimi și chipu-i, surîzător deobște, se îndulcise acum ca-n rugăciune. Fără îndoială că lumea în care intrase, era lumea lui. Din piatra nemișcată, el căpăta spor de viață; din fundul istoriei, îi soseau tainice răspunsuri.

— Ascultați, ce frumos ... Scriitorul acestor rînduri a fost poet. Zeița a putut să-i fie mamă, soție sau iubită. Mamă, el simțindu-se renăscut din Olt și munți; soție, cuprinzînd în îmbrățișarea ei adîncurile și înălțimile; iubită, cu credință nesmintită în veșnicie ... Sau, poate, zeița lui a fost însăși țara aceasta minunată a Oltului și a munților.

— Toate aceste castre ar trebui preschimbate în cetăți întărite. Așa se cucerește o țară, îi tăie aspru, vorba, căpitanul. Dar ce faci cu ruine ca acestea ...

— Poate că ele apără ...

— Pe lotrii pădurilor.

— Poate apără ceva mai mult, spuse Dominic încăpățînat. Aceste ruine trăiesc ca viețuitoarele, trag în sufletul lor duh din duhul împrejurărilor și suflă, peste ele, din sufletul lor, duh roman. Cîte icoane, nevăzute nouă, n-arată ele țăranilor și ciobanilor ... Cîte șoapte neauzite de urechile noastre, nu strecoară ele copiilor care se joacă pe aici ... Cîte gînduri negîndite nu stăruiesc în mintea unui poet, și printre țăranii de aici, s-or fi găsind și poeți ... Fiindcă nu numai vorba cărturarilor și scrisul copiștilor trebuiesc socotite vrednice de laudă. Sînt înțelesuri mai tainice și mai adînci, care se cunosc de la suflet la suflet, trecînd pe sub vorba aleasă a scrisului meșteșugit ...*

2

— Iată, frate Crăciun, pe măritul nostru crai din nou în hainele slăviei sale.

Regele mergea singur, la mare depărtare de alaiul curtenilor. Acoperit de o mantie roșie, ale cărei falduri, căzînd într-o parte, lăsau să strălucească tăblia platoșei, cu pana de struț la casca de fier, sabie grea la cingătoare, regele, pe calu-i împodobit cu peniș alb în frunte și șabracă de zale sub șa, recăpătase înfățișarea sa firească. Înapoia lui curgea amărîta călătorie de întoarcere a oștirii, întîi căpeteniile curtenilor și apoi gloata, fărîmițată în pîlcuri, pîlcuri.

*) Datele istorice și geografice ale acestui capitol au fost luate din lucrările domnilor I. Cornea, Em. Panaitescu și V. Cristescu *(Autorul)*.

În pofida strașnicilor porunci ale căpitanului Peter Albrecht și cu toate blîndele îndemnuri ale lui Dominic, călugărul cărturar și chirurg, oștirea își pierduse rînduiala cea de cuviință și ostașii parcă nu voiau să știe că în fruntea lor se găsea însuși regele. Rupți, murdari, vlăguiți de osteneală, întărîtați de nemîncare, pedestrașii mergeau în neștire pe lîngă călăreți, așteptînd descălecarea unora ca pe un har dumnezeiesc. Începuse să le atîrne greu toporul la cingătoare; se agăța coarda arcului de oasele ieșite prin carnea topită. Dar nici călăreții nu se socoteau mai învoiți. Simțeau cum își slobod caii vinele, cum li se deșală spinările și cum își dau duhul cu fiece pas, fiindcă nutrețul vitelor ca și hrana oamenilor, se împuținа tot mai mult și popasurile de odihnă erau tot mai rare. Singurii mai norocoși se puteau numi cei din carele cu răniți. Puși de-a dreptul sub oblăduirea lui Dominic, mereu cercetați, mereu învoiți, ei aveau culcuș bun în căruțele cu leagăn de nuiele, domol purtate de cai cu pasul învățat, și hrana le cădea la timp, chiar dacă oastea întreagă ar fi pierit de foame.

În schimb curtenii, meșteri la prefăcătorie, dar și iubitori de frumoasă înfățișare, păstrau o rînduială cît mai strînsă, plină de fală, cinstindu-și astfel armele din mîini și pe stăpînul din fruntea lor. Voiau să dovedească priceperea clipei, care cerea supușenie începînd cu cei mari și voiau, mai ales, să facă zid de despărțire, puternic și frumos, între nobila privire a regelui și gloata măruntă și păcătoasă.

La o lungime de cal înapoia regelui venea marele șoimar, totdeodată și slujitorul de încredere al regelui. Ducea lancea crăiască și platoșa de lemn cu steaua casei de Anjou, și culorile casei lui Arpad. La o altă lungime de cal urmau cei trei curteni de seamă, voievodul Toma al Transilvaniei, voievodul Ștefan Lackfy, mai marele peste oștire, și Dionisie, banul Severinului, tustrei îmbrăcați în haine de cruciați, cu platoșe mari atîrnate de gît, cu săbii lungi și grele la cingătoare. Îmbrăcați în haine de zale și mănuși de zale, nu li se vedeau decît ochii, nasul și gura, printr-o despicătură a glugii, care le învelea capul. Venea apoi Tatomir, de unul singur, sub rînduiala căruia se afla întreg alaiul crăiesc. Vice-cancelarul izbutise să-și dreagă armura, găsise coif pe potriva capului său, își atîrnase la cingătoare sabia grea cu mînerul în cruce, schimbase și calul — un armăsar negru vioi, cu vinele coardă și carnea piatră, care nu voia să știe de foame și de osteneală — și astfel, întărit la trup și la înfățișare, se putea socoti pe bună dreptate cel dintîi în scara curtenilor. După el, în rînduri de cîte cinci, se înșira alaiul cavalerilor și

fruntaşilor, cu ostaşi de seamă, clerici aleşi şi înalţi slujitori crăieşti. Străluceau armurile în şuvoaiele de lumină năpustite casca de fvier, sabie grea la cingătoare, regele, pe calu-i împo- şi crucea maghiară. Spre deosebire de gloata nevoioasă şi flă- mîndă, aici stăpînea voia bună. Oamenii, scăpaţi cu bine din strunga munţilor, căpătaseră gust de vorbă şi de glumă; iar caii, schimbaţi la timp şi îndestulaţi cu hrană, săltau şi le era a zburda.

La mare depărtare venea, tot de unul singur, căpitanul Peter Albrecht. Neţinînd seama nici de răcoarea dimineţii, nici de ţi- nuta vitejească a celorlalţi, cu capul gol, fără armură, fără sabie, îmbrăcat doar într-o haină strînsă, gata să plesnească pe muşchii pieptului şi pe vinele braţului, căpitanul rămăsese îna- dins mai departe de alaiul curtenilor, parcă dispreţuindu-i, parcă arătîndu-le că nu face parte din tagma lor. El, de fapt, era creierul oştirii — şi îşi dădea seama — dar îndîrjit, atît de gloata neascultătoare, cît şi de fruntaşii nevrednici, se ţinea de o parte pînă ce clipa îi va fi prielnică. Chiar pe ajutoarele lui cele mai apropiate, Drag şi Crăciun, viteji dovediţi şi la în- drăzneală şi la pricepere, el îi ţinea la depărtare, astfel că cei doi soţi de arme veneau împreună cu pater Dominic, cu care le- gaseră bună prietenie; iar după ei, se înşira gloata cea mare a pedestraşilor şi călăreţilor, urmată de carele cu merinde, carele cu răniţi şi de cele patru catapulte, aduse din Franţa şi care. în locul isprăvilor aşteptate — să dărîme cetăţi şi să zmulgă pădurile din rădăcini — încurcaseră numai lucrurile.

Cel care încheia lungul şir al gloatei, după căruţele cu răniţi şi tărgile cu catapulte, era Venticello, astrologul regelui, om po- sac şi nelămurit, veşnic îngîndurat, veşnic mocnit, în care intrase parcă numai duhul nopţii, nu şi lumina stelelor. Venticello căuta singurătatea, aceasta — spunea el — îi prieşte. Dar acum, în singurătatea lui găsea şi un mijloc de apărare, fiindcă la ple- care prevestise regelui mare izbîndă.

Cei doi prieteni, Drag şi Crăciun, îşi schimbaseră hainele cu straie de ostaş luptător; orice primejdie trecuse şi acum puteau a se simţi în siguranţă în acest ţinut al Loviştei, revărsat printre dealuri şi coline, cu multă lumină şi mult aer, cu ogoare şi pajişti în loc de păduri, cu căsuţe zîmbitoare în loc de colţuri de stîncă, pe un drum din vechime bătătorit, întretăiat de multe răscruci, pe unde cercetaşii puteau alerga în voie, să iscodească primejdiile sau să adune merinde. Şi totuşi, oastea cu cruci şi crini se strecura sfielnică. În pofida glumelor din alaiul curte- nilor, un duh mohorît plutea peste întreaga mulţime. Duşmanii

se dovediseră neînfricați și cruzi, ostașii căpitanului Albrecht povesteau minuni despre piedicile și vicleșugurile Oltului, pe care aveau să-l întîlnească din nou la Boița, dar mai ales îi înspăimînta deșertul locurilor pe unde treceau. Putea privirea zări case, pajiști și ogoare, puteau cercetașii aduna cîte o vită de pripas sau merinde uitate prin coșere, putea vîntulețul împrăștia peste tot cuprinsul dăngăt de clopot sau ciocănit de toacă, oamenii locului se mistuiseră prin ascunzișuri, numai de ei cunoscute. Și în sufletul fiecărui ostaș se iscau aceleași gînduri: Ce se ascunde? Ce se pregătește? Și jalnic e sufletul ostașului înfricat, dar mai jalnic sufletul unei oștiri înfrînte. De aceea, deși se puteau socoti scăpați, un duh mohorît plutea peste întreaga mulțime. Dintre toți cel mai îndurerat, pentru Crăciun, părea Dionisie, banul. El uneltise la Toma voievodul, și laolaltă înverșunaseră pe rege să pornească împotriva lui Basarab și iată că acum, la încheierea socotelilor cîștigul se arăta a fi nici unul, iar cheltuielile grămadă. Se dovedise nepriceput tocmai în ceea ce dă preț unui iscusit curtean, dibacea uneltire, pierduse de bunăseamă bănia, dar mai ales îl durea moartea lui Dezideriu, copilul lui. Ce-i drept, copilul căzuse vitejește întru apărarea regelui, căzuse plin de fală, îmbrăcat în haine regești. Fapta lui de a fi tras asupra-și privirea și înverșunarea dușmanilor, va fi preamărită în orice hrisov și cronică a țării; copilul va fi socotit mîntuitor al regelui și mucenic al creștinătății. Prin aceasta și tatăl își răscumpăra greșeala, dar el se prăpădise, acesta era faptul crud, și nici iertarea, și nici recunoștința tuturor regilor pămîntului, nici osanalele tuturor cărturarilor călugări, și nici chiar rugăciunile papei însuși, nu i-l puteau scoate din groapa săpată sub o stîncă a blestematelor chei. De aceea amărîtul părinte se lupta din greu cu pravila neîndurată a mustrării de cuget. El ascultase numai de fală. Iar fala îți umflă sufletul ca pe pînză de corabie și ți-l mînă ca pe corabia rătăcită, în neștire și nesocotință.

Tocmai cînd judecata tînărului era mai înverșunată, căpitanul se ridică în scări și rotindu-se, ca și cum pieptul și brațele ar fi fost ale altui trup decît pîntecul și picioarele, le făcu semn cu mîna să se apropie. Cîteși trei împinseră caii din pinteni. Fără îndoială că un gînd de mare însemnătate îl muncea, fiindcă de felul său nu era nici vorbăreț, nici apropiat.

— V-am spus eu că nu-i de nici o ispravă această armă franceză, arbaleta. Bine au făcut ostașii azvîrlind-o. Cît despre catapulte, ele încurcă drumurile și încetinesc mersul oștirii.

Toată lumea cunoștea ura căpitanului împotriva a tot ce ve-

nea de peste Rin, dar mai cu seamă în privința îndeletnicirilor militare. Pentru el, sulița cu ascuțiș de pumnal, care pătrunde și prin cusătura solzilor de fier, arcul de corn, mare și ușor, bun să azvîrle săgețile pe nerăsuflate, și toporul cu mînerul scurt și ascuțișul greu, în stare să despice omul în două, erau singurele unelte de preț.

— Și apoi, bună-rînduială... și întinzînd mîna cerc, de la locul de frunte al regelui pînă la locul de codaș al lui Venticello, spuse: Asta-i armată?

Nici unul nu îndrăznea să înfrunte necazul căpitanului.

— Prea multă fală colo și arătă spre curteni, prea multă ticăloșie dincolo... și întinse mîna spre gloată.

Crăciun dădea dreptate căpitanului. O armată viteză va să-și păstreze vigoarea și dîrzenia, mai ales în înfrîngere.

— Iată, cum s-au îmbrăcat... și glasul căpitanului era strunit în batjocură vorbind de curteni. Parcă pleacă să ia cu asalt Sfîntul Mormînt.

Tocmai atunci marele șoimar se apropie de ei, vestind că majestatea sa poftește pe căpitanul Peter Albrecht.

Pe chipul căpitanului sprîncenele încordate se apropiară, strîngînd pielea de pe frunte în crețuri adînci, în timp ce ochii începură a rîde de-a binelea. Batjocura din sufletul lui se mărise, trebuia însă să se arate ascultător. Dădu pinteni calului și plecă cu marele șoimar.

— N-are dreptate, prieteni, făcu într-un tîrziu pater Dominic. Vestmîntul frumos luminează sufletul și-l face mai bun. Așa ne învață un mare cărturar, florentinul Taddeo Alderotti, pe cît de înțelept filozof, pe atît de iscusit medic. În tratatul său *Despre păstrarea sănătății,* vorbește apăsat despre înrîurirea frumoaselor vestminte asupra frumuseții sufletului.

— Atunci, îl întrerupse Crăciun, altcum ar trebui să judecăm și pe Basarab, fiindcă în oștirea lui se vedeau, nu numai șube și țundre, cojoace și căciuli, ci străluceau și zalele și fulgerau coifurile. Prin urmare, alături de ciobani și de oamenii pămîntului, se găseau curteni viteji și voinici, ostași adevărați, bine dedați cu luptele.

Crăciun își opri vorba, minunat parcă el singur de cîtă știință neștiută stă ghem în sufletul unui om trecut prin grele încercări. Dar în timp ce Dominic asculta ca zgîrcitul la cheia lacătului, Drag privea mohorît în depărtări, către zarea zdrențuită din vîrf și pînă-n temelie, de crestele munților. O clipă de tăcere și unduirile sufletului lui Crăciun se risipiră peste întreaga oștire. Auzea tropăitul țăcănit al cailor, carele și căru-

ţele lăsau în urmă-le un uruit slab, lung; întreaga oştire foşnea cu un suflu moale ca al omului înainte de adormire. Tăcînd, o linişte nestatornică tălăzuia cuprinsul, cu toată veselia curtenilor, cu tot văzduhul plin de lumină şi cu tot şirul acesta lung de oameni şi vite ce înainta. Osteniţi, ostaşii mergeau cu simţămîntul adormitor al morţii pe gene şi în grumaji. Ar fi fost poate de lipsă ploaie sau furtună, ca ei să despice ceţuri groase şi să înfrunte vijelii potrivnice. Luptînd cu stihiile, oamenii nu se simt atît de părăsiţi ca în faţa nesfîrşitei clipe de tăcere. Măcar să dai lupta cu gerul. Dar frigul se ostoise odată cu scoborîrea munţilor, dezmorţind gheţuşul cîmpiei şi ridicînd abur mulcom. Şi soarele, de care ei fugeau, nu le putea rîde în faţă, părea mototolit şi încurcat ca un ghem prin scama norilor. Rar se auzea mugetul unei vite, rar chemarea unui ostaş, şi din nou tăcerea se făcea una cu tropotul ţăcănit al cailor şi suflarea de om doborît de somn. Să fi fost cu ei căpitanul Peter Albrecht! Omul acesta, posac şi scump la vorbă, umplea singur întreg cuprinsul şi însufleţea, numai prin înfăţişarea lui, oştirea întreagă.

Atunci Crăciun, ca să îmboldească slăbiciunea soţului său de luptă, găsi de bine să ducă vorba mai departe.

— Adevărat că sculele lui Basarab erau măciucile de lemn, prăştiile şi arcurile, dar se găseau şi gheoage ferecate cu cuie, arcuri tătărăşti şi săbii din Damasc. Am aflat c-aveau, ca şi tătarii, aruncători mari pentru stînci, şi nu arareori ostaşii noştri s-au trezit cu şomoioage de catran aprins, lucrate cu mare meşteşug, care pîrjoleau totul, şi holde, şi fiare şi om.

Rezemat în speteaza şeii, Drag privea în depărtări, parcă fără să audă.

— Şi frumos îmbrăcaţi, ca la Bizanţ...

Crăciun înclină capul. Penişul roşu al coifului lui de fier se scoborî peste faţă. Înainte de a izbi, împreună cu Peter Albrecht, în poarta de miazănoapte a trecătorii, fusese iscoadă şi tîlmaci pentru prinşii de război şi aflase multe fapte, de care nu se putea dumiri îndeajuns. Basarab era adevărat domnitor. Alături de ostaşi sălbatici, îmbrăcaţi în cojoace miţoase şi cu căciuli în cap, se aflau şi voinici falnici, cu platoşe tari şi spade grele. Schismaticii, cum erau numiţi aici peste munţi, erau păstori în timp de pace, dar ostaşi în război. Şi Basarab avea o curte măreaţă şi multe bogăţii. Îmbrăcămintea lui era ca a împăratului din Bizanţ, obiceiuri ca cele de acolo. Erau adevărate spusele fugarilor munteni, că mulţi din soţii lui Ladislau, fostul voievod al Ardealului, cel mai aprig duşman al regelui, se găseau în armata lui Basarab. Vădit lucru, regele ascultînd

de Dionisie și de Toma, căzuse în urzeala unei încurcate uneltiri. Basarab, care ajutase cu oșteni pe țarul Mihail să lupte împotriva sîrbilor, primise ajutoare în oameni și bani de la bulgari. Și tot adevăr era că mulți ciobani din Ardeal, trecuți cu turmele peste munți, luptau acum împotriva regelui. Tot ce era gînd de uneltire, tot ce era mînă de dosadă, se strînsese în jurul lui Basarab. Meșteșugurile acestea dovedeau că Basarab nu era un prost și un sălbatic, așa cum auzise la curtea regelui și cum povesteau toți acei juzi și voievozi, fugiți din țara munților de răul lui Basarab. Acesta era un domnitor crîncen față de supuși, dar viteaz și nobil. Și iată că Basarab se putea făli că alungase pe crai din ascunzișurile lui și că împlătoșata oaste fusese pusă pe fugă de ceata atît de batjocorită a mocanilor cu căciulă și cojoc.

Întunecată aducere aminte! Parcă și acum îi împînzea privirea, de nu se putea bucura nici de mîntuirea sa, nici de tinerețea clocotitoare, nici de dimineața îndulcită, tovarășă de inimă a tînărului voinic. Soarele, înălțat în crucea dimineții, cerceta întinderea trudită de dezgheț și uscăciune, printre zăbrelele unui nor alburiu, cu ochi mici și vioi. Petele lui aurii, scăpate din închisoarea norilor, se așezau, aci pe frunzișul îngălbenit al unui pom, aci pe coiful și platoșa unui călăreț.

Oastea începuse să scoboare ținutul scăpat din înălțimea munților și să lunece în povîrniș. Acum, uriașii de piatră și stînci se făceau tot mai subțiri și mai gingași, schimbîndu-se la urmă, într-o firavă unduire de creste subțiri pe bolta alburie. Din jocul soarelui cu norii, priveliștea era mereu schimbătoare, cîteodată colinele se arătau parcă topite într-un albastru firav, cîteodată ochiurile de apă străluceau ca oglinjoarele.

— Pustiu ținut, oftă Drag.

Dar numaidecît Dominic interveni:

— Nu-i pustiu. Nu poate fi pustiu un ținut străbătut de un drum atît de vîrtos și de trainic ca acesta pe care ne scurgem acum, drum născocit și socotit de mintea oamenilor ca o problemă de atritmetică, și lucrat cu migală de artist. În acest drum eu recunosc din nou geniul roman. Drumul e tăiat cu socoteală, trecînd de pe o culme pe cealaltă prin lăsăturile văilor. Vedeți cu cîtă dibăcie s-a îndulcit panta munților, și cu cîtă trudă s-a ridicat povîrnișul pripoarelor. Cercetați-vă bine mădularele. Pare că mergem tot pe loc întins. Vedeți șanțurile de scurs apa ploilor. Iată și pomii sădiți pe laturi. Gîndiți-vă la lărgimea drumului, care ar putea cuprinde trei care, unul lîngă altul, și alergați puțin săltat, ca să simțiți cum copitele calului lovesc

pămînt bătătorit. De fapt, patru straturi de pietriș și tencuială despart fața prăfuită a drumului ăstuia de matricea lui de cremene. Așa lucrau, cu mare temei, romanii, drumurile lor. Prieteni, asemenea drum e ca o coadă de ciorchine. De ea spînzură sate multe și mănoase, cum de coada ciorchinelui spînzură boabele de struguri. E pustiu pentru ochii noștri, ca și pentru cercetașii noștri. Dincolo de aceste culmi însă, prin desișuri de păduri sau unghere de munți, doar de ei cunoscute, oamenii locului ne văd și ne urmăresc. Ei sînt apele abătute, care se întorc cînd zăgazul a fost ridicat.

Fîlfîitul greoi a doi șoimi, zburînd așa de jos, mai să le șteargă coifurile, împrăștie vorba atît de adunată a călugărului; apoi, peste mersul țăcănit al cailor, se auzi un pas ascuțit de copită și cînd cei trei prieteni, în același gînd, întoarseră calul, ce să vadă? Maître Cliquot, măscăriciul regelui, urmat de Glod, sluga și ucenicul său. Cliquot și Glod alergau încolo și încoace, cînd în fruntea oștirii lîngă rege, cînd în coadă, lîngă Venticello. Fără socoteală la oboseala oamenilor și jalea din sufletul lor, ei se întreceau, care mai de care, în șotii și măscări, porunceau ca fruntașii oștirii, maimuțărindu-i în fel și chip; batjocureau pe ostașii nevoiași, amintindu-le de neveste și de copiii născuți din truda altora; și făceau mare haz înfigînd țeapa în șezutul unui călăreț trufaș, sau păcălind un bătrîn amărît, căruia îi abăteau, ca o săgeată, uliul în ceafă. Cliquot venea călare răsturnat pe spate, cu picioarele răscrăcărate prin aer, trăgînd de hățuri calul, pe care singur îl înnebunise. Cu siguranță că era beat, după cum îi era obiceiul. Iar Glod, țopăind pe spinarea calului, alerga în urma-i. Ținea cu o mînă frîul, iar în cealaltă un uliu de care nu se despărțea decît rar. Cei doi nebuni trecură val-vîrtej, unul de o parte, celălalt de alta, țipînd în urechea călăreților, ca să-i sperie.

— Basarab . . . Basarab . . .

— Uite, ce batjocură, spuse Crăciun cu obidă. Oaste înfrîntă, oameni uciși, nobili în prinsoare, și nebunilor le arde de pozne.

Deodată Cliquot strînse hățurile, puse pintenii și răsuci calul pe loc. Calul se smunci, înălță capul și rînji cu buzele răsfrînte și dinții la vedere, apoi necheză scurt, sforăi nemulțumit și se săltă în două picioare, atingînd pămîntul cu coada. Glod mai alerga întins, dar ajuns în dreptul alaiului de curteni, frînă și el strîns de hățuri și pinteni și întoarse calul. Cliquot se opri în fața lor, se închină scoțîndu-și pălăria și apoi cu vocea în piept, răcni:

— Eu sînt Basarab.

Nu mult după aceea, strigă şi Gold subţiindu-şi glasul păsăreşte:

— Eu sînt Basarab... apoi scuipă cu scîrbă într-o parte şi-şi şterse gura cu mîneca.

În privirea lui Crăciun plesni necazul ca o ţeapă de argint, dar încleştă fălcile ca să-şi înece năduful. Ce i se trecea lui Cliquot, nu i se putea trece lui Glod; ce-l prindea pe Cliquot, nu-l prindea pe Glod.

— Daţi-mi ursul, să-i pun botniţă... strigă Cliquot strîmbîndu-şi faţa, ca şi cum l-ar fi durut o măsea.

Măscăriciul ştia toate limbile pămîntului. Era de ajuns să stea cîteva zile într-un ţinut, ca numaidecît să prindă graiul ca lăutarul, după ureche, cîntecul. Crăciun ar fi vrut să răspundă lui Cliquot, cînd Glod îi întrerupse gîndirea.

— Daţi-mi ursul să-i pun botniţă...

Cliquot îi făcu nas lung cu degetele răsfirate şi apoi rînji către Drag:

— Voinice, cînd ai gura vrabie, să ai şezutul bolovan.

Iar Glod, parcă înnebunit de bucurie, învîrti roată mîna cu uliul, şi pasărea, învăţată, rămase nemişcată ca şi cum ar fi fost împăiată. Apoi începu să sară cu calul în jur, ca muşcat de strechie.

— Să ai şezutul bolovan...

Nici Drag, nici Crăciun nu zîmbiră. În alte împrejurări ar fi rîs. Cliquot avea gura slobodă. El singur avea dreptul să înfrunte pe rege şi să-l batjocurească. Dar voia bună, izvodită de măscărici era stricată de sluga lui, nu numai ticăloasă, dar şi proastă.

Glod se căznea din răsputeri să facă lumea să rîdă, dar fără să izbutească.

— Frumos vă mai şedea ca regi, fraţilor, spuse Cliquot.

— Uite, aşa săltaţi, parc-aţi fi căzut pe-o pernă cu ghimpi, completă Glod şi începu să sară pe şa.

Crăciun se înfurie:

— Să taci, că de nu...

Dar Drag îl opri. Glod era nu numai sluga lui Cliquot, dar mai avea o îndeletnicire, aceea de a iscodi şi a trage de limbă pe cei îndărătnici la vorbă. Cliquot se aşezase alături de Dominic şi călărea mîndru, cu mîna în şold, ca şi cum el ar fi fost regele. Era îmbrăcat ca ostaşii, cu haine de zale, cizme de piele, şi junghier la cingătoare. Numai pălăria mică, roşie, prinsă de creştet, şi pana regească de struţ atîrnîndu-i pînă pe gît, îi

dovedeau nebunia. În schimb, haina lui Glod era un curcubeu de petece, iar capul şi-l ţinea învelit într-o năframă de femeie bătrînă.

Prezenţa nebunilor strica voia celor trei prieteni. Nu numai că le abătea vorba de la fapte şi întîmplări pentru care ei căutau un înţeles, dar le îndurerea sufletul cu amintiri, care nici într-un chip nu trebuiau luate în batjocură. Fiecare alergase în ajutorul regelui cu inima avîntată, fiecare şi-ar fi dat viaţa, necum hainele, ca să-l scape. Crăciun îşi aminti din nou de Dezideriu, fiul banului Dionisie. Pierise zdrobit de buzduganul unui valah. Dar nu numai el căzuse întru apărarea regelui, ci şi magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, şi mulţi preoţi, predicatori din cinul călugăresc şi chiar căpitani de-ai regelui. Se pierduse chiar şi pecetea regală, încredinţată magistrului Andrei.

— Mă voinicilor, de ce nu-mi daţi ursul? I-am făcut botniţă şi lanţ.

Cerul se acoperise. Un abur molatic duhnea o căldură nefirească. Farmecul priveliştii aducea mai mult a durere şi, faţă de nenorocirea armatei crăieşti, a regelui şi a întregii ţări, ochii nebunilor priveau, nu cu nepăsare sau în neştire, ci chiar în batjocură. Zalele armurilor şi vîrfurile suliţelor începuseră a scînteia în abur. Aceeaşi tăcere, adîncită şi mai mult de copitele cailor. În jur, nici ţipenie de om. Şi totuşi, rătăcind pe dealuri, se vedeau ici şi colo stîne; ieşeau de sub un pîlc de pomi, la iveală, colibe răsfirate. Parcă şi locuitorii de pe aici ar fi fost învoiţi cu schismaticii.

Acum nu mai mergeau la întîmplare ostaşii crăieşti, duşi de priceperea sau voia bună a iscoadelor, tăind pajişti în care iarba se pleca uscată, sau străbătînd lunci cu pomi nemişcaţi, ci urmau drum vîrtos, drum cu chibzuială potrivit de meşteri pricepuţi, drum vechi, călcat năvalnic de oşti în revărsare sau bătătorit încetişor de mersul domolit al cirezilor şi de pasul liniştit al omului singuratic.

Cînd să ocolească coasta unui deal stîncos, se desprinse din alaiul crăiesc, rămînînd mai întîi în urmă şi apoi cîrmind calul, prepozitul Kallay Màrk. Îl cunoşteai dintr-o sută după trupul lui scurt şi rotund, aducînd a poloboc. Prepozitul era îmbrăcat ostăşeşte în zale, cizme, cu topor la cingătoare şi suliţă la oblînc. Numai crucea mare, încrestată în platoşă şi-n chivără, dovedea în el pe slujitorul altarului; iar mîinile goale, geanta atîrnată la umăr, călimara din corn de vită şi pana de corb la brîu, pe scriitorul de hrisoave şi de zapise.

— Fraților, am venit lîngă voi, zise el după ce-și puse calul în rînd cu ceilalți, să mergem laolaltă pînă la ora de popas. Vreau să-mi povestiți vitejia voastră.

— Vitejia noastră? întrebă cu glas adumbrit Crăciun.

— Da, făcu în batjocură Cliquot, prepozitul trebuie să scrie despre vitejiile regelui. Proștii ăștia de ostași, și arătă către gloată, au și ei gură, dar într-un fel glăsuiește gura poporului și-ntr-altul gura cărții. Gura norodului zadarnic strigă, nu se aude; gura cărții tace și tot s-aude. Deci scoateți rușinea din obraz și căptușiți cu ea fundul pantalonilor, altcum puneți la odihnă pîntecul. Acum trebuie să vorbiți din burtă, nu din cap. Prepozitul nu vrea să cunoască adevărul, ci numai vitejiile.

Nimeni nu lua seama la vorba lui de nimic; gîndurile oamenilor erau prea grele.

— Așa e. Fiindcă, după moartea lui Mihai, prepozitul de Posega, eu am preluat asupra-mi sarcina cronicii slăvitului nostru rege.

— Apoi, vitejiile noastre nu le cunoști, excelență? spuse Crăciun îmbufnat, cu ochii la măscăriciul Glod.

Trecuseră de împunsătura dealului și, pe locul revărsat din nou, Glod înnebunise de-a binelea. Voia neapărat să se afle în treabă. Acum se strîmba cum îi venea la îndemînă, cotcodăcea, guița, necheza, acum urca movila în plesnele harapnicului; acum, în prinsoarea pintenilor, cobora ogașele fără nici o noimă.

— Poate-mi aduci tu ursul, țipă măscăriciul Cliquot către prepozit. I-am pregătit îmbrăcămintea din piele de schismatic și botniță din piele de cîine, din pielea pe care scrii tu hrisoavele... și începu să bată cu pintenii în burta calului.

Calul sălta deodată în două picioare, dar nebunul era bun călăreț și-l domoli numaidecît. Parcă îndatorat cu răspuns la isprava mai marelui său, Glod slobozi uliul. Pasărea vîntură de cîteva ori aripele și deodată porni să urce în zbor lin, tăind aerul cu aripele întinse ca limba unei spade ascuțite. Prepozitul, fără să-l privească, își duse vorba mai departe:

— Ce vrednici ostași și cîte venerabile fețe bisericești și-or fi găsit moartea în închisorile valahilor...

Și fiindcă sufletul nici unuia nu răspunse după cuviință, fie cu priviri jalnice, fie cu vorbe duioase, la amarul pîrii sale, prepozitul izbucni cu mare furie și se porni pe blesteme și ocări asupra schismaticilor și păgînilor. Din cauza vicleniei lor căzuse vice-cancelarul majestății sale, magistrul Andrei, prepozitul bi-

sericii albense, precum și Mihail, prepozitul de Posega, precum și Niculae, prepozitul din Alba transilvană. Apoi, plebanul Andrei din Sarus, și fratele Petru, călugăr cinstit și frate iubitor de dumnezeu.

— Mari necazuri și nenorociri, se îndură Drag cu un oftat. Și nu vorbesc de foamete și sete, nici de frig și osteneală, dar cînd m-am întors îmbrăcat regește, la pîlcul meu — mai mare batjocură — piciorul meu nu răzbătea de rîndurile morților.

Își apropie calul de cel al prepozitului, să fie parcă de mai mare mîngîiere omului în suferință. Pe Crăciun însă toate aceste socoteli nu-l mulțumeau, îl supăra iscodirea omului bisericii, îl îndîrjea vorba tînguitoare a lui Drag, dar se stăpînea.

— Mai rău decît morții se află cei duși în prinsoare, nobili și fețe bisericești... apoi voinici de toată vrednicia, pe care dușmanii îi vor pieri în grele cazne sau, și mai rău, îi vor robi pe viață, răspunse prepozitul.

Și tot pomenind și căinînd pierderile scumpe, vorba singură se învîrtea, ba într-un chip, ba în celălalt, lămurind fără vrerea lor întîmplarea pentru care era strașnică opreliște să fie numită pe adevăratul nume. Cutezătorii păgîni și schismaticii luptaseră vitejește și mai ales cu mare dibăcie. Cei mai mulți or fi fost ciobani la oi, și armele lor or fi fost prăștiile, săgețile și buzduganele, dar cu toții ascultau de ordinele unui plan de mare isteție ostășească. Nu se lăsaseră împresurați. Ostașii crăiești ridicați cu mare osteneală pe munți, fuseseră azvîrliți prin prăpăstii, iar alții vînați ca sălbăticiunile, de la mari depărtări. Numai cei mai îndemînatici și cei mai fricoși putuseră scăpa cu fuga. În loc ca armatele crăiești să cucerească crestele, ciobanii coborîseră în vale. Noroc că între timp căpitanul Peter Albrecht putuse doborî zăgazurile de la miazăzi și să atragă asupra-și urgia, scăpînd astfel pe rege.

— Unde-i ursul? Unde-i ursul?... rîse Cliquot și scoase limba.

Nebunia lui Cliquot începuse să zgîndărească sufletul lui Crăciun. Vorbele nebunului nu erau parcă lipsite de înțeles.

— Și cîte vestminte scumpe ostășești, și cîte arme lucrate în Italia, și cîți bani de aur și argint s-au pierdut... se oțărî preotul ostaș. Dar acum, povestiți-ne și voi.

— Noi mare ispravă n-am făcut, răspunse cu glas aspru Crăciun. Noi am fost îmbrăcați în haine crăiești.

— Asta-i cea mai mare ispravă a vieții voastre, rînji măscăriciul Cliquot. Hainele fac pe oameni. Uitați, eu astăzi sînt

ostaș, și prepozitul e tot ostaș; regele a fost soldat... și poate, pentru întîia dată în viață, regele a fost ostaș.

— Ați lucrat și voi pentru salvarea regelui, spuse prepozitul, ca și Niculae, fiul lui Radoslav.

— Dar nici cu sabia, nici cu arcul, numai cu înșelăciunea.

— Asta-i totul în război... spuse prepozitul gînditor, și poate totul în viață.

— În felul acesta dosnic a pierit Dezideriu, fiul hanului Dionisie. Și el, fiind îmbrăcat în haine regești, a fost luat drept regele...

Crăciun se înălță în scări și umflîndu-și pieptul, parcă să rupă cămașa de zale, se întoarse către preot.

— Părinte, aș fi vrut să urc munții ca să mă lupt pieptiș cu dușmanii, aș fi vrut să stau în apărarea regelui ca magisterul Donciu, ca fiul său Ladislau, ca magistrul Martinus, ca Niculae, fiul lui Radoslav... Asta aș fi vrut, să lupt! Asta-i menirea mea... nu să înșel și să atrag în cursă, cu haine de împrumut, să par falnic prin minciună, cînd prin vitejia brațului pot dovedi numai virtute.

— Să-mi fie adus ursul...

— Și noi am luptat, frate Crăciun, spuse Drag.

— Nu, frate Drag. Noi am făcut faptă de muiere. Numai muierile se îngîmfă schimbîndu-și hainele. Noi n-am luptat, noi am înșelat.

— Ursul, unde-i ursul... rîse măscăriciul.

— Mai taci din gură, se înfurie prepozitul. Ce vrei, de tot spui de urs?

Măscăriciul îl mîngîie cu o pălmuță pe obraz și apoi scoase limba.

— V-ați lăudat că scoateți ursul din bîrlog...

Nebunul adevăr glăsuia. Așa sunase semeția regelui.

— Spuneați că Basarab era urs... fără teamă, nici rușine, nebunul îi amintea cuvintele regești.

Prepozitul se oțărî rău, dar nu împotriva lui Oliquot, ci împotriva lui Basarab.

— Ticăloși mai sînt schismaticii. Îi strică la minte grecii și Bizanțul. Dac-ar fi catolici...

Crăciun nu se lăsă însă ispitit nici de faima de azi a omului cu călimara la brîu, nici de puterea de mîne a hrisovului. Dacă Basarab se încăpățîna să rămînă schismatic și bizantin, poate că avea el o socoteală.

Regele, care călărea singur și posomorît în fruntea alaiului, întoarse capul. Marele șoimar, credinciosu-i slujitor, nu aștepta să fie chemat, ci, ca omul cu luare-aminte la fiece pas al stăpînului și cu presimț la gîndurile lui, se repezi după porunci. Călărea, ca de obicei, la o lungime de cal mai înapoi, atît cît să nu-l tulbure și să-i fie oricînd într-ajutor.

— Să vie voievodul Toma și consiliul...

Marele șoimar se întoarse cu porunca regească. Trei șoimi, care zburau rotund deasupra armatei, își micșorară rotocoalele îndată ce-și văzură stăpînul întorcînd calul din drum. Zburau slobozi în nemărginirea cerului, dar privirea lor era legată parcă cu ață nevăzută de privirea marelui șoimar. Fără să oprească șirul și făcînd semn numai din mîini și priviri, voievodul duse mai departe, porunca înalților dregători. Atunci, din rîndurile alaiului se aleseră prepozitul Cristofor, palatinul Oliver și vicecancelarul Tatomir. Pe căpitanul Peter Albrecht și pe pater Dominic, care întregeau consiliul, marele șoimar trebui să-i adune dinapoia curtenilor.

Din acești șase dregători era alcătuit sfatul de încredere al regelui, fiecare cu o anumită îndeletnicire. Voievodul cu treburi lăuntrice, prepozitul cu viața spirituală, căpitanul cu poruncile militare, vice-cancelarul cu rînduiala curții și pater Dominic cu partea de învățătură. Cel cu mai multă trecere era însă palatinul Oliver, om avut, viteaz și credincios; deși tînăr încă, nu pregetase în nenumărate prilejuri să-și pună viața în cumpănă pentru scăparea regelui și biruința oștirilor crăiești, și care, mai bine decît orișicine, cunoștea oamenii și împrejurările din răsăritul regatului.

Ajunși lîngă rege, cei șase curteni se așezară potrivit dregătoriei lor, palatinul la dreapta, prepozitul și voievodul la stînga regelui, iar ceilalți mai pe lături. Drumul era acum mai larg și mai vîrtos pietruit. Scăpaseră cu bine din țara Loviștei. Ținutul liniștit, cuprins între dealuri și coline domoale, rămăsese în urmă și regele, nu fără o strîngere de inimă, vedea apropiindu-se lanțul muntos în care se găsea pasul Boiței, cu chei tot atît de primejdioase ca și cele unde dăduseră lupta. Aci, unde se găseau acum, locul era încă prielnic unei largi desfășurări de armate și unor lupte de vitejie cavalerească, de îndemînare ostășească. La fel și dincolo de pasul Boiței, nu-l mai pîndeau primejdile, înaintînd spre plaiurile Cibinului, peste care veghea ochiul de stăpîn al voievodului Toma. Greul era în chei.

— Ciudat, spuse regele posomorît, nu întîlnim oameni pe aici.

— Au fugit, majestate, se grăbi voievodul. Au fugit ştiindu-se cu sufletul necurat.

— Iată, colo e un sat.

Într-adevăr, coborînd peste deal, printre ogrăzile de ogoare, se vedeau căsuţele înfipte în pămînt, împletindu-se cu pomii desfrunziţi ai livezilor.

— Descalecă, căpitane, şi cercetează dacă nu cumva sîntem ameninţaţi de o nouă cursă... sau mai bine adă spre cercetare niscaiva din aceşti răzvrătiţi iobagi.

Apoi regele dete poruncă de încetinire. Căpitanul se întoarse la Drag şi Crăciun. Avea lipsă de ei ca tălmaci. Cîteşi trei săriră de pe cai, să aducă la îndeplinire porunca regală, în timp ce convoiul oştirii se îndrepta în pas încetinit către zarea cu munţii ameninţători. Pe măsură ce urcau dealul, zgomotul oştirii se stingea. Din vale se alegea un vuiet lung şi întunecat. Oştirea cea fără de sfîrşit se aduna, se micşora, se înşuruba parcă, părea o îngrozitoare urechelniţă cu capul şi coada la vedere, cu trupul ascuns printre întorsăturile văilor. Cei trei înaintau anevoie. Foşnetul vîntului le suna împotrivă, frunzele galbene ale pomilor li se roteau printre picioare, aerul tare li se învălătucea pe la urechi şi frunte. Se iveau trunchiuri de copaci răzleţiţi, apoi pomi strînşi în pîlcuri şi în sfîrşit, cele dintîi căsuţe ale satului.

La început cîteva bordeie risipite pe cîmpia îngheţată. Zadarnic strigau cei trei ostaşi, zadarnic cercetau colibele. Nici ţipenie de om, nici vite, nici orătănii. Colibele erau mici şi sărăcăcios înjghebate. Unele nici nu se deosebeau de coşercele vitelor, cu pereţii de nuiele, acoperişul de stuf, iar susţinători, o furcă, o grindă şi cîţiva martaci de lemn. Pesemne că aici locuiau ciobanii şi păstorii. Mai încolo, bordeie înfundate în pămînt. Tristă înfăţişare în aceste încăperi joase şi întunecoase, în care văzduhul, încălzit mai mult de suflarea oamenilor şi a vitelor decît de focul din vatră, era acum rece şi umed pătrunzîndu-te pînă-n măduva oaselor... Cîte o laviţă încheiată din lemne cioplite, goală, cîte o poliţă fără străchini sau ulcioare de lut, cîte o haină zdrenţuită, uitată într-un ungher, dovedeau că oamenii părăsiseră de multă vreme locurile.

Urcînd mereu pe pămîntul îngheţat, cei trei cercetaşi deteră şi de locuinţe mai acătări, colibe care ieşau din pămînt, căsuţe cu gîrlici, iar la mijlocul satului, o casă cu pereţii de şindrilă, ridicată pe cosorobi de lemn, cu mai multe încăperi. Locuită, de

bunăseamă, de vreun avut sau chiar de un cneaz. Aci se găseau unelte de lucru: sape, topoare, unelte femeieşti, furci şi caiere... dar nici urmă de vită. Nici măcar bătrîni osteniţi, nici măcar bolnavi neputincioşi.

Zadarnic iscodeau oamenii regelui, zadarnic strigau, vocile lor se spărgeau şi se risipeau prin văzduh. Trudiţi de osteneală, munciţi de necaz, cei trei ostaşi nu se dădură biruiţi: Oriunde se zbicea un porşor de fîn, oriunde albea pe perete de zid, ei se opreau. Dar satul, cu toate căsuţele, bordeiele şi coşerele lui, parcă şi mai mult adîncea simţămîntul pustietăţii.

Deodată, un lătrat de cîine... şi glasul plin de mînie al dobitocului li se păru un semn de mare îndurare cerească. Se îndreptară după el. Cîinele, mare cît un lup, se repezi asupră-le. Drag scoase sabia. Cîinele se trase înapoi. Dobitocul păzea un bordei săpat într-un mal. Lipitura de lut căzuse lăsînd să se vadă pereţii de nuiele; acoperişul de stuf fusese mîncat de ploi pe la grinzi şi golurile acoperite cu tină şi bălegar. Căpitanul deschise uşa. Cîinele, tras înapoi, hîrîia răguşit cu buzele răsfrînte şi dinţii la vedere. Căpitanul scoborî peste prag, după el urmară şi cei doi soţi de arme. Afară, lătratul fioros al cîinelui nu contenea.

Căpitanul închise ochii. Avea lipsă de o clipă de orbire pentru ca privirea să i se dedea cu întunericul. Mirosea a mucegai, pereţii duhneau o suflare de abur şi vînt; pe acoperiş foşneau uscăciunile stufului şi trosneau grinzile de lemn. Pe urmă întunericul se prefăcu într-o pîlpîire alburie, cînd căpitanul deschise ochii. Pe dibuite privirea începu a prinde cîte ceva. Încăperea era mică şi lipită cu lut. Într-un colţ, vatra făcută din două pietre, cu acoperitoare lutuită şi horn ieşind pe sub streaşină. Nici o ferestruică, aşa că pentru lumină trebuiau să deschidă uşa. Lîngă zidul din fund, pe o laviţă, odihnea un ins, bătrîn sau bolnav. Nici nu se urni la intrarea celor trei ostaşi.

— Unde-s oamenii? se răsti căpitanul.

Un mormăit prinse a se desluşi din gîtlejul omului, iar cîinele de afară, cu botul băgat în bordei, făcea o larmă de nu se mai putea auzi nimic. Drag se întoarse ameninţînd cu sabia. Dobitocul înfricoşat se dete înapoi.

— Unde-s oamenii?

O mînă slabă, uscată, pîlpîind parcă, se ridică din plapumă. Voia să arate că oamenii îs departe.

— Unde-s?

În fine buzele bolnavului izbutiră să închege un crîmpei de vorbă.

— La război, făcu el gîfîind.

Cei trei soți de arme se loviseră de bună-seamă în același gînd, întrucît aproape pe nevrute ei se întoarseră unul către altul, să se cerceteze și să se întrebe din luminile ochilor. Vorba prăpăditului acestuia spunea tot. Oamenii fuseseră duși laolaltă, femei, bărbați și copii, în oastea lui Basarab sau — cine știe — poate în altă oaste, care, pe undeva pe aici sau mai încolo, i-o fi pîndit ca și cea a lui Basarab.

— Scoală și vino cu noi... porunci căpitanul.

Omul tremură prin văzduh degetele lui uscate, vrînd să arate că nu e în stare.

— Să-l luăm. Regelui îi trebuie un om.

Și din nou, către bolnav:

— Scoală... scobori numai pînă-n drum.

Și fiindcă omul nu se urnea, Drag se apropie și-l ridică de spate, iar Crăciun îl săltă de subsuori. Acum, în lumina șuvoind de afară, se putea osebi și chipul lui. Poate nu era atît de bătrîn, era mai ales topit de boală. Dar porunca era poruncă, trebuiau să ducă regelui un om. Căznind cu el din greu, Drag de o subsuoară, Crăciun de cealaltă, izbutiră să-l urnească din loc. La ușa bordeiului cîinele înnebunise de tot. Băgase capul înăuntru și lătra parcă să-și dea sufletul. Căpitanul ieși în prag cu sabia scoasă, cînele se trase îndărăt, dar nu înceta să-și verse răutatea.

Sprijinit de cei doi tineri, omul înainta din greu, nu se văicărea, nu dovedea vreo durere, gîfîia numai. Slabă pradă acest nenorocit desculț, cu pulpele ca surcelele, bălăngănindu-și picioarele la fiece pas, în neputință să nimerească pămîntul dintr-o dată cu talpa. Lovea cu vîrful degetelor, nimerea cu dosul lăbii sau, cînd izbutea să-și înzdrăvenească mădularul, deodată se fleșcăia din genunchi. Slabă pradă, îmbrăcat zdrențos, c-o cămașă pînă la genunchi și încins c-o funie de tei, totuși mai mult decît ogoarele și miriștile goale. Pe acolo fuseseră oameni. Pustietatea fusese numai din vicleșug, regele avea dreptate.

Cînd să ajungă lîngă oștire, iată că văzură pe pater Dominic îndreptîndu-se spre ei.

— Duceți un mort în brațe. Nu vedeți? îi mustră călugărul.

— Înainte, porunci căpitanul, văzînd oarecare șovăială la Drag și Crăciun.

Cei doi se înverșunară. Drumul fusese rău pînă acum, săriseră peste hîrtoape, se împiedecaseră de movile și bolovani, de multe ori trebuiseră să scoată din tufișuri și buruieni picioarele împleticite ale omului ce trăgea să moară. Era și mai greu

de-acum încolo, cînd piedicile pămîntului rămîneau o nimica toată pe lîngă piedicile rușinii. Plecaseră falnici, pentru o nemaipomenită ispravă, menită să îndrepte cît de cît umilința înfrîngerii, și se întorceau — ce batjocură — ducînd pradă și ostatic o mortăciune.

— Ce-i cu nenorocitul acesta? întrebă regele cînd solii se înfățișară înaintea lui.

— E singurul om găsit, majestate, spuse căpitanul, rușinat parcă și el de nevrednicia lui.

— Ceilalți unde-s?

— Să spună el, zise căpitanul arătînd către omul care, cu capul plecat, mîinile slobozite și genunchii îndoiți, părea că acum, acum, se prăbușește.

— Unde-s? se răsti regele.

Omul horcăi din adîncul pieptului, parcă și capul i se ridică puțin, deodată căzu într-o parte. Murise. Cîinele înnebunise de tot. Nu lătra, nu urla, ci cu glas subțiat ca de copil, învîrtindu-și capul rotocol, părea să-și verse durerea pe întreaga obște a zării, schelălăind.

— Să-l zvîrli în șanț, spuse regele, arătînd mortul și ridică sabia, în semn de pornire.

Drag și cu Crăciun se supuseră poruncii și traseră pe mort în șanțul de lîngă drum. Deodată, din văzduh, se repeziră doi uli. Păsările lui Glod. Cîinele, care jelea mortul, începu să se certe groaznic cu păsările, se trăgea puțin înapoi, ca numaidecît să se repeadă. Păsările se speriau, fîlfîiau din aripi și-și luau zborul. Dar nu se dădeau bătute. Cum începea cîinele să jelească mortul, ele se întorceau. Cîinele se pornea din nou pe lătrat, încerca să muște, părea copil în deznădejde, dar lup turbat în înverșunare.

Între timp, armata se pusese în mișcare.

— N-ai putut afla nimic, căpitane? întrebă regele.

— Toți oamenii sînt plecați la război.

— Desigur, în armata lui Basarab, șopti regele printre dinți.

— S-or fi temut poate, de pedeapsa măriei-tale, căută Toma, voievodul, să îndulcească lucrurile.

Dar în tăcerea stînjenită ce se lăsase în urma cuvintelor curteanului, toți înțeleseră că același gînd îi muncea deopotrivă.

— N-am găsit stîne, n-am întîlnit turme coborînd, se oțărî regele. Iată, ostașii noștri sînt înfometați. Am văzut eu însumi, cum deschideau vinele cailor, să le soarbă sîngele proaspăt, ca tătarii. N-avem merinde.

— Adevăr este, doamne.

— A cui e țara asta? se înfurie regele deodată.

— E țara măriei-voastre, se grăbi voievodul, dar vorba lui rămase în gol.

Prea era în sufletul fiecăruia amintirea cruntei înfrîngeri, ca să se mai gîndească la stăpîn și stăpînire. Nici regele nu se arătă bucuros de vorba voievodului. El socotea, ce-i drept, țara aceasta ca pe-o moșie a sa, dar netrebnicul de Basarab îi vătămase socotelile. Nu putea lua nici o hotărîre acum, să se afle mai întîi în Ardeal, să se știe despărțit de Basarab prin zidul de întărire al munților.

— Iată aproape un veac de cînd durează neorînduiala în ținuturile astea, de pe vremea cînd Ion al II-lea, cu nemaipomenită îndrăzneală, s-a desfăcut de biserica romană, își dete prepozitul cu părerea.

Căpitanul Peter Albrecht încruntă din sprîncene. Temeiurile popești nu-i erau pe plac.

— Să nu uităm pe cavalerii teutoni, din țara Bîrsei, care au cucerit plaiurile pînă-n Dunăre și Siret.

— E adevărat. Dar cu toții erau vasali ai regelui Ungariei, se grăbi palatinul Oliver, care, în toate vorbele căpitanului, bănuia un ascunziș. Așa că țara asta e crăiască.

— E crăiască, datorită cavalerilor teutoni și a celorlalți oaspeți regali, răspunse răspicat căpitanul.

— Cu atît mai mult cu cît papa a și înființat, pe vremuri, un episcopat al cumanilor, se grăbi prepozitul.

Dar, fiindcă regele tăcu, tăcură și curtenii. Toate cele spuse aveau o parte de adevăr. Mari fuseseră gîndurile regilor Ungariei, voiseră să cucerească Bulgaria și Cumania, precum și toate țările lui Asan, întorsul de la credința apostolică, cînd, ca un blestem, tătarii se revărsară puhoi asupra omenirii, ducînd focul și pustiirea pe drumurile bătute de ei. De atunci, domnia regilor unguri a fost numai cu numele, iar puterea lor, o părere. Zadarnic își ziceau ei ba rege al Bulgariei, ba rege al Cumaniei, zadarnic făceau danie din Banatul Severinului, ba din țara Loviștei, că tot cuprinsul era stăpînit de tătari și, folosindu-se de lipsa de rînduială adusă de păgîni, schismaticii din părțile locului, după ce se scăpaseră de stăpînirea Asăneștilor, se răzvrătiseră împotriva regilor Ungariei. Numele acestor răzvrătiți erau bine cunoscute: Seneslau, Bărbat, Tugomir, iar la urmă acest încăpățînat Basarab.

Oricum întorceau vorbele, oricum fereau răspunsurile, pe toți gîndul îi purta la aceeași dureroasă întîmplare, la înfrîngerea de la Posada. Așa că zadarnic încercau să abată vorba

pe o cale mai plăcută. Gîndul... iată marele dușman. Gîndul, care-i îmboldea ca junghiul în durerea de măsele, tocmai cînd sufletul încerca să aţipească, să uite.

— Mă gîndesc, începu regele mai tîrziu, care e oare taina regilor Franciei? În acea ţară sînt numeroase popoare, cu mai multe limbi, şi totuşi, un singur rege, stăpîn absolut al tuturor. O singură stăpînire, o singură putere. Mare unire... Cum nu înţeleg oamenii asta, că timp de secole, ţările apusului au fost lipsite de apărare, fiindcă regii n-aveau nici o putere, toată puterea trecuse la comiţi, grofi şi duci, oameni de rînd, oameni mărunţi, care se măcinau între ei. Cînd s-a găsit Otto cel mare să zdrobească...

Vorbind, regele iscodea pe sub sprînceană, cînd pe Oliver, cînd pe Toma, voievodul Ardealului. Ştia că vorba-i nu era pe placul curtenilor. Otto cel mare, zdrobind puterea feudală, nimicise o lege şi un credeu; apoi, atît Oliver cît şi Toma erau unguri, şi Otto cel mare zdrobise pe unguri la rîul Lech şi acea înfrîngere suna şi astăzi dureros în inimile lor. Dacă n-ar fi găsit împotrivirea lui Otto, ungurii ar fi fost acum stăpînii întregului apus. Dorinţa lor de mărire fusese zdrobită de tînărul rege german şi ei au trebuit să se strîngă în Panonia. Dar decît o ţară mare şi numeroşi stăpîni, mai bine o ţară mică cu un singur stăpîn.

— Care-i taina regilor Franciei?

Curtenii îşi simţiră sufletul uşurat, văzînd că regele stăruie într-un gînd atît de îndepărtat.

— Nu sînt schimnici ca pe aici, se grăbi prepozitul cu răspunsul.

După buza căzută şi după încruntarea frunţii, se vedea desluşit că regelui nu-i era pe plac răspunsul. În timpul din urmă îşi pierduse voioşenia, care amintea de obîrşia sa de prin părţile cu mult soare. Tăcu cîtăva vreme, privind pe cîmpie cum umbrele oamenilor şi ale cailor se împletesc şi se desfac, apoi ridică ochii către şoimii săi dragi. Dar şi păsările îşi pierduseră voia, zburau în rotocoale mari deasupra armatei, fără să ia seama la cocorii care împînzeau din cînd în cînd ţarinile.

— De ce sînt schimnici pe aici? întrebă regele cu privirea în pămînt.

— Fiindcă majestatea voastră e prea miloasă. Fiindcă majestatea voastră, deşi împuternicită cu demnitatea de rege apostolic, nu-şi aminteşte de cuvintele lui Hristos: „Am venit să aduc sabie"..., se înverşună prepozitul.

Regele ridică mîna, oprindu-i vorba.

— Nu înțeleg să piară nimeni în nevinovăție, nici măcar un om...

— Foarte bine, încuviință în același timp și palatinul și căpitanul.

Prepozitul dîndu-și seama că luase vorba prea fățiș, o cîrmi binișor.

— Eu, ca față bisericească, nici nu vreau să aud de moarte. Să nu piară nimeni, dar să-i cîștigăm pe toți. Iată însă că dezbinare mare sălășluiește între noi. De treizeci de ani durează cearta dintre Agria și Ardeal. Și atunci, cine mai poartă grija schimnicilor?

Se opri ca să cerceteze chipul regelui, să vadă care-i era voia. Sub casca de fier strălucitoare, în pofida mustăților înălbite de chiciură, obrajii regelui stăteau încărcați de umbre întunecate. Prepozitul știa că regele nu era bucuros de cearta dintre Agria și Ardeal, dar el, ca om al Sfîntului Scaun, avea datoria să vegheze asupra păcii dinăuntrul bisericii.

Soarele se ascunsese dinaintea alaiului regal și din păduri adia mireasma tare a serii înghețate. Treceau printr-un loc pustiu. Nici o casă, nici o cruce de biserică prin jur. Pînă-n roata zării, cîmpiile erau pline de chiciură, din crengile pomilor atîrnau fire de beteală, iar ierburile uscate ale șanțurilor păreau horbote împăienjenite. Un fîșîit de păsări sălbatice străbătu cerul, îi răspunse tropotul cailor din șirul încet al călăreților. Căpitanul Peter Albrecht privi spre zborul nepăsător al șoimilor, apoi socoti că tăcerea a durat prea mult.

— Mărite doamne, aș vrea să tac, dar vorba excelenței sale, prepozitul, îmi răscolește firea și îmi amărăște sufletul. Certurile călugărilor nu fac decît să abată cugetul măriei voastre și al nostru, al tuturor, de mijlocul cel mai de seamă.

— Care e acela? întrebase într-un singur glas și regele și prepozitul.

— Nu-l știu.

— Ei vezi?... și pepozitul zîmbi mulțumit.

— Nu-l știu azi, acum... dar poate tot l-oi afla dacă majestatea voastră mă încredințează cu studiul acestei probleme.

Așa era căpitanul Peter, fără iuțeală la vorbă, om care-și învîrtea limba de zece ori în gură înainte de a spune un da, sau un ba. Tuturor gîndurilor nerezolvate le spunea probleme și pentru orice i se încredința să facă, cerea răgaz de gîndire.

— Schismaticii sînt vătămători, spuse și palatinul Oliver, nu fiindcă supără pe călugări, ci fiindcă întorc privirea de la

coroana regală spre plaiuri străine. De aceea nu mă învoiesc cu marea voastră clemenţă. Capul ce nu se pleacă . . .

— Din nou . . . şi regele îl opri. Am spus că nici un om să nu piară fără temei.

— Mărite doamne, sînt prea multe popoare şi prea mulţi stăpîni şi omul, nărăvit la rele, se foloseşte.

— Nu cunoşti împrejurările, îi luă vorba din gură voievodul Toma.

Îşi frămînta mustaţa neliniştit, se vedea că vorba palatinului se ciocnea cu gîndurile lui, şi era de înţeles. În orice voievod al Ardealului, chiar de era credincios regelui, stăpînea dorinţa unei neatîrnări.

— Cred că uitaţi cu toţii, se amestecă pater Dominic în vorbă, un temei mai de seamă decît oricare, libertatea . . .

— Astea-s socotelile profesorilor din Pisa şi Paris, cu care îndoapă capul cărturarilor slăbănogi, rîse Peter Albrecht.

— Ba ale celor din ţara cea mai fără nici o socoteală, ţara din munţii helvetici, făcu cam în batjocură prepozitul.

Pater Dominic nu era om să se dea bătut. Cu învăţătura lui de la Pisa, Padova şi Paris nu se fălea, dar nici nu se ruşina, iar despre obîrşia sa helvetică vorbea cu mîndrie.

— Libertatea este un bun firesc al omului, libertatea în toate felurile . . . şi mai ales libertatea de cuget.

— Cine vorbeşte în Francia de libertate? spuse regele întorcînd ochii de la soare-răsare.

— Aşa e, se grăbi palatinul. Libertatea este gîndul cel mai vătămător insului cît şi obştei. Prin libertate omul devine fiară, fiindcă şi fiara e liberă. Aerul înserării se întărîtase. Soarele, ascuns, slobozise aţele îngheţului tomnatic. Sclipeau bobiţele de apă pe iarbă şi pe vreascurile uscate. Miasmele împrospătate străbăteau văzduhul, venind din pomii cu frunze ruginii şi din pajiştile cu ierburile aplecate într-o rînă.

— Francia este ţara cea mai puternică, spuse mai departe palatinul, fiindcă este cea mai unitară. Şi este cea mai strălucită, fiindcă este ţara cea mai cultă.

— Asta este un adevăr, se repezi prepozitul care voia să fie pe placul regelui. Francia este ţara cea mai cultă. Ea este studium, după cum Italia este sacerdotium şi Germania, imperium.

— Dar noi, noi ce sîntem? întrebă regele posomorît.

Deodată un strigăt îngrozitor opri vorba regelui. Un tropot de cal, un urlet şi glasuri nelămurite de oameni. Pînă să întoarcă regele privirea, pe dinaintea lui trecu Glod călare. Ţinea în sus o suliţă, iar în vîrful ei, cîinele. Era neîntrecut în

măscări nebunul. Cîinele, străpuns de suliță, se zvîrcolea în vîrful țepei. Era, cînd un ghem de carne vie, cînd o broască întinsă prin văzduh. Cei doi șoimi îl ciocăneau, unul la cap și celălalt la coadă, și Glod știa să învîrtească această morișcă vie, cu mare meșteșug. După ce arătă regelui isprava, o luă în goană înapoi de-a lungul șirului de ostași care, după atîtea necazuri, aveau prilejul să petreacă rîzînd cîteva clipe.

4

Deodată, regele, care pînă atunci mergea toropit ca-n somn, smuci mînios sabia din teacă și înălțînd-o deasupra capului, făcu semn de oprire. Numaidecît Tatomir, vice-cancelarul, prinse porunca și, după el, magiștrii, șpanii și căpitanii înălțară, rînd pe rînd, săbiile, spintecînd văzduhul de-a lungul întregii oștiri.

— Să știi că ne-a ieșit un șoricel în cale și acum slobozim iepurește călărimea să-l facă praf... spuse în batjocură Cliquot lui Andreas plebanul, iar Glod, care parcă sorbea glasul și mișcările stăpînului său, pricepînd că e rost de grozăveală, începu să smiorcăie miorlăit ca pisicile:

— Am prins șoricelul, am prins șoricelul...

Neobișnuită trebuie să fi fost împrejurarea și de mare însemnătate pentru întreaga obște, ca însuși regele să se ostenească în felul acesta, el, care de obicei întorcea doar capul pentru ca marele șoimar să dea fuga, sau să se strivească curtenii îmbulzindu-se. Și nici pas de primejdie nu se dovedea a fi. Se întețiseră satele, se depărtaseră stînele... casele golite de oameni, și stînele pline de iscoade. Cheile Oltului, deși li se vedeau cetățile de piatră, erau încă departe deși locul se întindea revărsat ca pe taler. În dreapta drumului un șir de copaci singuratici, cu ramurile azîrlite în sus ca niște brațe înfuriate, după care cîmpia se întindea topită pînă sub stăvilarul zării. În stînga, o pădurice în care cercetașii și iscoadele nu găsiseră nici urmă de cursă dușmană. Adevărat că dincolo de pădure, după o pajiște luminoasă, podișul începea să urce, ridicînd ca pe cumpănă codrul plin de ascunzișuri și întunecimi. Dar codrul era departe foarte, și oștirea adunată pe drum sigur.

— Să vină tălmacii, porunci regele marelui șoimar.

Porunca alerga din gură în gură pînă în rîndul unde Crăciun, Drag și pater Dominic, călărind alături de Andreas, plebanul, între Cliquot și Glod, ascultau în silă măscările nebunilor. Numaidecît „maître" Cliquot dădu pinteni calului și după

el, Glod. Cliquot, de cînd regele lupta prin părţile răsăritene ale ţării, învăţase limba localnicilor şi putea fi bun tălmaci. Dar nu o îndeletnicire de folos îi asmuţea sufletul, cît dorinţa de a petrece. Fiindcă, spre deosebire de Glod care, potrivit „datoriei" de nebun, se străduia să scoată rîsul pe chipul celorlalţi, Cliquot, înălţat pe nesimţite în sfatul demnitarilor, se dovedea a fi cel mai ticălos slujbaş. Fără frîu la vorbă, îngîmfat şi nesimţitor, mereu cu o clevetire sau cu o batjocură împotriva oricui şi mai cu seamă împotriva regelui, binefăcătorul lui, izbuti să schimbe socotelile şi, în loc să facă pe privitori să petreacă, petrecea el de necazul şi nenorocul lor. Mai pe-ndelete se apropiară şi ceilalţi trei, Dominic, Drag şi Crăciun. În jurul regelui se găseau adunaţi înalţi demnitari, părtaşi ai sfatului de război, voievodul Toma şi prepozitul Cristofor, palatinul Oliver şi căpitanul Peter Albrecht, cît şi mulţi alţi curteni, care prinseseră la timp potrivit gîndul şi voia stăpînului. Şi aveau de ce să fie ispitiţi. În faţa lor, aşteptînd dreptatea unui judeţ crăiesc, se găseau doi călugări schimnici. Îşi sloboziseră la pămînt sacii grei, plini de bunăseamă cu relicvii mincinoase şi bani dobîndiţi prin înşelăciune. Iar acum, întunecaţi de potcap şi mantie, mai întunecaţi de bărbile şi chicile lor stufoase, cu faţa brăzdată de şanţuri adînci, cu privirile învăpăiate de frică sau de ură — nu se putea şti — aşteptau hotărîrea regelui.

Erau osteniţi de drum şi de povară; anteriile negre se înălbiseră de praf, potcapurile le stăteau strîmbe pe cap, parc-ar fi fost băuţi, şi împăcaţi cu toate aveau, atît în înălţarea trupului cît şi-n scînteierea privirii, o îndrăzneală fără potriveală nici cu primejdiile ce-i aşteptau, nici cu cuviinţa datorată unui alai ostăşesc.

Tulburătoare întîmplare! Simţeau cu toţii bănuieli şi nelinişti, deşi de o parte se găsea oştirea întreagă, iar de cealaltă doi nenorociţi călugări. Dar şi firea răspundea forfotei din sufletul oamenilor în chip ciudat, cu o sfială fără potrivă şi o alinare de rea presimţire. Anul intrase în luna lui decembrie, prin urmare se apropia crăciunul, dar vremea care pînă atunci îi asuprinse, ba cu ploaie, ba cu îngheţ, dintr-o dată se îmbunase şi acum, deşi pe înserate, îi mîngîia cu o aburire călduţă şi un cer albastru, limpede ca de primăvară. Imaşurile prinseseră a sclipi în verde, iar dacă vremea ar fi durat cîteva zile la fel de moleşită, pomii ar fi fost ameninţaţi să dea iar în floare.

— Ce căutaţi pe-aici? întrebă regele mînios.

Oamenii îi înţeleseră gîndul, deşi în limbă străină rostit, numai după îndîrjire, dar nu-şi pierdură cumpătul.

— Salutem tibi, magne domine, Deus et gratia Jesu Christi, tibi superboque exercitui tuo incubat.

— De unde cunoşti limba asta? se repezi regele iarăşi, la fel de mînios.

Călugărul ridică de la brîu lanţul de mătănii. O şoaptă iute, ca un început de rugăciune îi tremură în buze, apoi înălţînd privirea către rege, chipul lui prinse a zîmbi.

— Mărite doamne, sînt douăzeci de ani de cînd am fost solul înalt prea sfinţitului patriarh Athanasios pe lîngă acei vlahi, numiţi catalani... a căror pomenire umple şi azi de groază sufletul oricărui bun creştin. Atunci a fost de lipsă să învăţ această limbă, fiindcă nu era alt chip de înţelegere nici cu Roger de Flor, căpitanul lor, nici cu ei, oameni adunaţi din toate seminţiile de vlahi.

Îşi opri vorba, ca să depene mătăniile şi ca să murmure în buze rugăciunea începută. O tăcere nefirească se lăsase deodată în auzul celor de faţă. Nimeni nu mai prindea tropotul copitelor, pe nimeni nu tulburau sforăiturile sau strănutul cailor.

Spusele călugărului schismatic aminteau de vitejia şi totdeodată de înspăimîntătoarea cruzime a cavalerilor catalani, învingătorii turcilor şi asupritorii creştinilor. Între timp, cerul se prefăcuse pe tot întinsul într-o sticlă fumurie şi plecînd din creştetul munţilor, perdeaua de întuneric îşi strîngea ochiurile tot mai tare.

Regele fu cel dintîi care-şi veni în fire.

— Ce căutaţi voi aici?

La vorba lui întunecată, tăcerea se cutremură a furtună iar în ochii curtenilor se învălmăşeau gînduri tulburi. Pe urmă chipurile prinseră a se dezmetici. Oamenii se simţeau iar datori să întărească mînia regelui, azvîrlind priviri năprasnice asupra celor doi călugări, vinovaţi parcă de toate umilinţele armatei crăieşti. Dar în ochii călugărului cărturar nu se desluşeau nici luciri de spaimă, nici clipiri de rugă. Îşi dădea seama că în faţa lui avea o oaste crăiască şi că fruntaşul ei putea fi chiar regele, totuşi, fără teamă la vorbă şi sminteală în glas, el arătă că de răul turcilor fugise din mînăstirea Vatopedi, că slujise cu mare credinţă pe patriarhul Athanasios, cel neînduplecat faţă de nesocotirea cuvîntului lui Hristos, şi acum se găsea în slujba patriarhului Isaia, vrednic apărător al crucii împotriva păgînilor turci.

— Turcii, mărite doamne, pustiesc cu foc nestăpînit ţara plină de roada dumnezeiască a crucii.

— Dar tătarii? se oţărî regele.

— Nu cunoşti pe turci, doamne.

Regele parcă se tot ştergea de înţunecarea fumurie a înserării. Umbre, umbre rătăceau pe chipul său şi ochii i se strîngeau ca după o noapte de nesomn. Călugărul însă se înverşunase la vorbă, uitînd cu totul de buna-cuviinţă datorată. Îşi înalţă braţele în sus, ca şi cum ar fi propovăduit din amvon şi atunci se dezvelea pînă deasupra cotului, mîna lui albă, slabă, osoasă, mînă de schimnic, de la care parcă se lămureau şi trupul şi faţa, un trup subţire, descărnat sub antiriul larg, şi o faţă scofîlcită şi uscată sub barba-i stufoasă.

— Nu se află azi neam mai aprig pe faţa pămîntului decît turcii. Ei pradă, omoară şi batjocoresc fără osebire. La turci nu se cunoaşte mila de copii, de femei sau de bătrîni. Ei una ştiu: creştinii...

— Fiindc-au întîlnit numai regi şi împăraţi nevolnici, se îngîmfă regele.

— Noi nu ne temem aşa de uşor... făcu şi palatinul în acelaşi glas.

Curtenii se priviră cu înţeles, clătinînd din cap şi încuviinţînd din ochi în semn de înţelegere deplină a neînfricării adevăraţilor cavaleri. Dar căpitanul Peter Albrecht, deşi cel mai cuminte, era cel mai puţin fălos. Vădit, regele se arăta mînios şi, la mînie, omul greşeşte. El, căpitanul, era ostaş, şi în luptă ostaşul va să fie leu de mînie, iar la iscodire, şarpe de nepăsare.

— Mărite doamne, învoieşte să întreb şi eu pe aceşti oameni.

Atunci se amestecă Glod în vorbă. Ca de obicei, avea uliul pe pumnul stîng. După tulburarea uimirii, îi revenise duhul de măscărici.

— Omul vorbeşte mai bine după ce i s-a smuls limba din gură... şi slobozind hăţurile, îşi răsuci mîna din încheietură.

Dar căpitanul îl înfruntă c-o privire. Nu era timp de glumă, ci de ispravă. Oamenii trebuiau iscoditi cu îndemînare, dar la iscodire se cerea mare meşteşug, fiecare ins avînd în suflet gînduri şi fapte dosite, poate fără viclenie, din însăşi alcătuirea firii lui de om şi a timpului petrecut prin viaţă. Acestea trebuiesc smulse cărturarului, şi nu ceea ce socotea el bun de mărturisit.

— Doamne, să ne spună aceşti oameni, dacă pe drumuri sau la popasuri n-au întîlnit ostaşi rătăciţi... că iată numărarea ne dovedeşte lipsuri multe.

— Ce căutaţi pe aici? se răsti regele din nou, fără să ia seama la vorba îndemînatică a căpitanului.

— Noi cătăm pe Basarab, răspunse călugărul.

— Pe Basarab? svîcni regele cu vocea răgușită.

Între curteni se iscase mare fierbere, de necaz și neliniște pentru ceea ce se putea întîmpla, fiindcă mînia stăpînului e totdeauna primejdioasă și — cine știe — putea scăpăra și împotriva lor.

Un vînt cu freamăt dureros începuse să cearnă frunzișul pomilor, prin văzduh tremurau fiori de aer mai întărît, tușeau, străbătutau caii.

— Ce-aveți voi cu Basarab?

Călugărul închise ochii, ridică capul, stătu astfel cîteva clipe, prelungindu-și privirea pînă înăuntrul sufletului, apoi cătînd mai îmbunat la rege, începu cu glas plin de duioșie.

— Doamne, eu am fost trimes cu însemnată solie. Sînt sol al măritului împărat Andronic cel tînăr și al înalt prea sfîntului Isaia, patriarhul cetății. Soarta mi-a fost potrivnică. Solia a căzut între mare roire de oștire și eu m-am rătăcit.

— Nu cumva v-ați rătăcit prin armata lui Basarab? interveni căpitanul împotriva vrerii lui mereu strunite.

Dar călugărul nu-l auzi. Cu mîinile împreunate ca pentru rugăciune, el se frămînta acum pe loc, cătînd să mărească prin cutremur trupesc deznădejdea vorbelor.

— Turcii năvălesc prin curțile creștine, secînd pămîntul de izvoarele vieții. Ucid copii, răpesc femei... Unde pun piciorul, clopotele nu mai sună, fug oamenii din sfintele cetăți Nicomedia și Nikeia. Frumoasa Asie e paragină. Și acum se apropie de Bosfor, minunăția minunăților pămînțești, și de sfînta între sfintele cetăți pămînțești ale lumii, cetatea lui Constantin.

Oftînd din greu, el își înălță privirea către cer, să se umple parcă de duh sfînt, și plin de fericire se întoarse către rege:

— De aceea sînt trimes... să propovăduiesc lui Basarab...

— Dar cine-i Basarab? răcni regele scos din fire și strîngînd pintenii.

Calul își încordă gîtul, parcă să se sloboadă în prigoană, dar simțind opreliștea zăbalei, dete înapoi și începu să scurme cu picioarele de dinainte țărîna drumului. Și caii celorlalți curteni, mirosind înalta poruncă dată de stăpîn, se stîrniră de duh nebunesc. O pasăre țipă aspru, parcă speriată din somn, fîlfîi repede din aripi și se înălță săgeată spre cer.

— Basarab, răspunse blajin călugărul, e în țară puternic domnitor și în războaie viteaz luptător.

— La moarte cu el... spuse Tatomir în şoaptă. Aştia-s iscoade.

Dar căpitanul prinse de mînă pe grăbitul curtean.

— Aşteaptă... Abia începe să se mărturisească.

Călugărul n-avea însă acum ochi pentru faptele oamenilor. În el intrase duhul sfînt, care-i înfrumuseţa chipul şi fruntea cu o lumină albă, potrivit poruncilor celor mai presus de fire.

— Alte solii şi alţi trimeşi sînt îndrumaţi, doamne, către alţi regi şi alţi voievozi. Cele două legi e de lipsă să fie din nou una. Toţi stăpînitorii pămîntului trebuie să încingă sabia întru apărarea sfintei comoare a moştenirii lui Hristos.

— Unde se găseşte această comoară? se amestecă prepozitul Cristofor.

— În sfînta cetate a lui Constantin, răspunse nesmintit călugărul.

— La moarte cu el... se înverşună prepozitul.

Dar, între timp, regele îşi aţintise privirea asupra celui de-al doilea călugăr. Înalt, uscăţiv, cu barba tufă biciuită de vînt, cu ochii bulbucaţi şi plini de o lumină tulbure, părea, după barbă şi plete, călugăr, după căutătura ochilor însă, haiduc.

— Cine e el? întrebă regele cu privirea încreţită de tremurul genelor, arătînd către ortacul călugărului cărturar.

— Se cheamă că-i frate întru Hristos... şi fiind din partea locului, el mă ajută să scap din rătăcirea munţilor.

— E grec, ca şi tine? şi regele puse mîna pe sabie, parcă să-i spintece el însuşi.

Fierberea din alaiul crăiesc se mări şi mai mult. Feţele curtenilor se descreţiră din toate cutele, dovedind mare spaimă lăuntrică. Deşi încredinţaţi că popii schismatici vor fi căzniţi cu moartea, osînda prea căzuse pe neaşteptate. Porunci scurte începură să se audă în şoaptă. Oamenii descălecau, caii erau traşi în lături, apoi se deslușì zăngănit de lanţuri şi trîntituri de fiare grele.

— Să mă slobozi, mărite doamne, a spune şi eu o vorbă...

Grăise pater Dominic, dar numaidecît interveni Glod.

— Doamne, lasă-mi-i mie. Doresc ca maître Cliquot să-mi dea diploma de nebun. Acuma să mă pună la încercare, să vadă ce pot.

Trecuse uliul pe umăr şi-şi scoase harapnicul de la oblînc.

— Vreau să le scot ochi după ochi... şi deodată porni în fugă, învîrtind harapnicul.

Bătea desimea pomilor cu mare meşteşug. Împresura cîte o

crenguță cu vîrful șfichiului, fără s-o vatăme; zmulgea frunzulițe pe alese, una cîte una... numai ca să-și dovedească istețimea.

Dar pater Dominic, ca niciodată de hotărît, îndemnă calul din pulpe și ocolind rîndul dinainte al curtenilor, trecu în față.

— Oricum ar fi, sînt și ei propovăduitori ai evangheliei și frați de-ai noștri. El știe latina...

— Pater Dominic, spuse regele, universitățile din Paris și Pisa ți-au zmintit judecata. Mîine vom intra în cheile munților și cine știe ce iscodire duc acești nemernici sub chicile lor lățoase.

— Mărite doamne, oamenii aceștia sînt soli și este o sfințenie, care-i apără. Ei nu știu nimic de război și nici nu au de-a face cu armatele dușmane.

Curtenii zîmbeau a batjocură. Le era necaz că vorbele lui Dominic erau potrivite dreptății, cînd atît dorul lor cît și vrerea regelui se iscau din strîmbătate.

— Tu nu înțelegi că din pricina unuia ca acesta am schimbat hainele mele regești cu niște straie de iobag?

Era trudit de mînie regele arătînd către călugărul valah și, la mînie, el își slobozise pe nevrute suferința care-l muncea chiar mai mult decît însăși înfrîngerea. Mîndrul rege, în trupul căruia spumega, la mînie, sălbatica însuflețire a lui Arpad, și unduia, la voie-bună, nobilul sînge al casei de Anjou, viteazul cavaler, pentru care onoarea era singura măsură a harului dumnezeiesc, fusese silit să-și schimbe hainele, să se ascundă ca nevolnicii și fricoșii, să părăsească, măcar vremelnic, firea lui crăiască.

— A fost, doamne, un gînd bun... și gîndurile bune vin totdeauna de la dumnezeu.

Sub coiful sclipind în norul înserări, ochii regelui fumegau.

— Nu voi uita niciodată rușinea asta. Tu nu poți înțelege, fiindcă în vinele tale nu curge sînge nobil, dar pe mine m-a pătat pe veșnicie. Parcă m-a ars cu fierul roșu. Auzi tu... eu, neam de rege, să îmbrac straiele unui ostaș!

Și ridicînd sabia:

— La moarte...

— Mărite doamne, începu iar Dominic, mai bine să fie iertați o sută de vinovați, decît să fie osîndit un singur nevinovat.

— Vorbești ca un pițigoi... și Oliquot îi dete cu tifla. Una știi, una o știi.

— Ce frumos te-ai mărturisit mai ieri... să nu piară nimeni fără temei. Așa ai spus.

— Asta-i mai mult decît un temei, e un tîlc, zise Oliver palatinul.

— Temeiul, doamne...

Dar regele nu înțelegea să fie înfruntat. Vorba lui să fie poruncă. Își dete învoirea și voievodul Toma. Popii aceștia, schismatici, nu erau numai iscoade, ci și răzvrătiți.

Parcă mai întărit de vorba lui Dominic, călugărul cărturar făcu un pas către rege.

— Doamne, nu apăr nevrednicul meu trup, care, oricît l-aș feri tot putreziciunii și nimicirii e osîndit... și nici solia, pentru care se vor găsi alții mai vrednici ca mine... dar am o încredințare, o sfîntă încredințare... și întinse mîna către dăsagii căzuți în pulbere. Trăiesc acolo scrisorile învățătorilor mei, Pachymeres și Gregoras. Ele duc de-a lungul veacului, în copii sîrguite după vrednicile cronici ale Anei Comnena și ale lui Niketes Chomates, adevărurile unor fapte de folos cărturarilor cinstiți. E pusă la loc bun și o carte rară: *Viața sfîntului Dumitru din Tessalonic*. Se mai găsesc și multe suluri cu minunate izvoare de înțelepciune și adevăr, pentru care am sfînt jurămînt și straşnic blestem că le voi feri de pieire și de batjocura păgînilor. Dar iată că învățătorii mei, Pachymeres și Gregoras, mi-au pus pe grumazul sufletului sarcină și mai grea. Mi-au luat jurămînt că voi călători potrivit spuselor lui Kinnamos, să găsesc locurile, să dibui împrejurările în care oastea lui Manuel Comnenul a învins pe unguri.

— Acest nemernic blasfemă, irumpse Oliver și mînios împinse picioarele în lături, apoi lovi cu pintenii atît de tare încît calul sări în două picioare. Numaidecît ceilalți cai începură să se frămînte, loveau din copite, îndoiau gîturile, sforăiau cu nările desfăcute, tremurau din toată carnea șoldurilor, parcă nu-și mai găseau loc. Chiar și calul regelui, atît de ascultător, se tulburase. Pe sub părul lui luciu trecuse un fior, iar în coama deasă se iscase o zburlire.

Curtenii se priveau uimiți. Unii prinseră a zîmbi în batjocură, alții căutau crunt. Nu înțelegeau care e vrerea regelui, fiindcă din posomoreala chipului său nu se putea prinde nici un sfat, nici o părere.

Atunci călugărul valah, cu vocea tremurătoare, se îndreptă către rege și începu în vorba lui:

— Doamne, mă rog pentru fratele meu. Eu nu știu latinește...

Atîta trebui fratelui Dominic ca să schimbe felul vorbei.

— Auzi, doamne, ce frumoasă limbă...

Dar Glod, care se întorsese, începu să se roage cu mîinile împreunate:

— E păcat de dumnezeu, mărite doamne, să pierdeți voi, petrecerea, și eu diploma de nebun.

— Ce vrei, nebune? se oțărî regele.

— De mult doresc, doamne, să afle ochii mei cum s-a zvîrcolit mîntuitorul pe cruce.

— Oprește, nebune... se înfioră pater Dominic.

Dar măscăriciul nu se odihnea din ruga lui.

— Doamne, mărite doamne, așa prilej mai rar. Sîntem într-o țară dușmană și ei sînt dușmani... Îi răstignim pe marginea drumului. Oferim oamenilor o petrecere. Înălțăm două cruci și vom vedea cu ochii noștri...

Și din nou rugător:

— Lasă-i în seama mea, doamne. Să-i răstignim... și se ruga cu mîinile încrucișate pe piept, ca și cum s-ar fi rugat sfintei fecioare; iar uliul de pe umărul lui își întinsese gîtul, încuviințîndu-l parcă.

— Din spusele tale voi lua partea de cumințenie, grăi, regele. Trebuie să sfîrșim mai repede; acum vine noaptea și tabăra încă nu e întinsă. Cei doi călugări să fie spînzurați de crengile pomilor de colo.

— Atunci să-i spînzurăm de picioare, cu capul în jos...

Doi pomi, cu crengile răsfirate, se găseau în marginea drumului, despărțiți de ceilalți și tocmiți parcă pentru osîndă. Frunzele scorojite tremurau în văzduhul umflat de abur, și tot cuprinsul își schimbase înfățișarea în lumina scăzută a înserării. Trupurile munților păreau niște stafii prinse într-o horă nebună, iar drumul înainte pierzîndu-se ca un rîu de cenușă.

Gîdele — avea la el și topor și streang — aruncă frînghia peste umărul desfrunzit al unui ram. În pofida înserării, cei doi călugări aveau privirea luminoasă. Cărturarul sta smerit și liniștit, ba ridica chiar ochii plini de duioșie către rege, ca și cum el și nu regele ar fi fost cel învrednicit cu miluirea. Celălalt zvîrlea priviri neliniștite din ochii lui bulbucați și îndrăzneți.

— Sau să-i spînzurăm de chică pînă li se rupe pielea de pe cap... își dete din nou Glod părerea.

Și cînd toți curtenii erau cu ochii țintă la buzele regelui, așteptînd întărirea judecății prin rostul osîndei, țipete deznădăjduite, țipete trecute parcă prin zgură de cărbune și ascuțiș de sabie; țipete de prooroc vestind dărîmare și pustiire, începură din partea călugărilor schismatici. Nimeni nu-și putea închipui cum de se iscase jalea călugărului cărturar. El, care pînă atunci părea împăcat cu soarta, se zmintise de tot. Înălțîndu-și trupul,

cu mîinile ridicate în sus, s-ajungă parcă în slava cerului, căzu în genunchi şi apoi se prăbuşi la pămînt cu fruntea în ţărînă.

— Ticălosule... răcni deodată Dominic.

O nebună frămîntare se porni iar în rîndul curtenilor. Nimeni nu cunoscuse pînă atunci cuvînt de ocară în gura lui Dominic; buzele lui erau dedate doar cu dulceaţa cuvîntului creştin sau a înţelepciunii cuvîntului cărturăresc. Dar uimirea deveni şi mai mare cînd Dominic sări de pe cal şi se năpusti asupra lui Cliqout.

— Ticălosule, ticălosule...

Atunci oamenii începură să se dumirească. Nebunul golise dăsagii în pulbere şi se desfăţa desfăcînd sulurile scrise şi aruncînd în pulbere cărţile legate în scoarţe tari. Se înţelegea deznădejdea călugărului schismatic şi a lui Dominic mînie. Amîndoi se osteneau pentru aceeaşi pricină, cărţile. Dominic, înverşunat, era de nerecunoscut, se preschimbase într-un vajnic luptător. Cînd puse mîna în gîtul nebunului, Cliquot se porni pe urlete. Curtenii începuseră să rîdă. Într-adevăr, neaşteptată era întîmplarea şi vrednică de batjocură. Şi apoi, fiecare purta pică ticălosului nebun. Regele îşi înfruntă soţii cu o privire cruntă. Clipa era prea grea pentru petrecere şi rîs.

— Opreşte, Dominic.

Călugărul slobozi pe Cliquot, care plecă înjurînd în toate limbile pămîntului. Atunci regele făcu semn poruncitor. Gîdele se apropie şi puse mîna lui groasă pe umărul călugărului cărturar. Ridicîndu-se din ţărînă, acesta se înseninâ la faţă, fiindcă vedea pe Dominic cum strîngea cărţile şi le tocmea cu mare grijă în saci, după ştiinţa şi cuviinţa celor ce cunosc preţuirea rîndurilor scrise. Pe chipul schismaticului, nici priviri înspăimîntate, nici lacrimi rugătoare. Nu mai ţipa, nu vorbea. Adevăr grăise, comoara de păzit nu era nici solia, şi nici făptura-i trupească, ci hrisoavele purtate cu atîta trudă şi grijă. Acum se găseau în mîini bune, el putea muri.

Gîdele îi făcu semn să-l urmeze. Laţul era pregătit. În drum cărturarul se opri la soţul său, care odihnea pe-o buturugă, lîngă unul din saci, păzindu-l. Celălalt sac fusese luat de Dominic în spate, să-l ducă la carul cu răniţi, căci nu avea încredere în cei de faţă. După ce-şi îmbrăţişă soţul, îndesă potcapul pe cap, făcu semnul crucii şi îşi vîrî gîtul în ochiul laţului. Toată lumea urmărea priveliştea. Gîdele începuse să tragă de funie cu putere. Trupul popii se înălţa încet, încet. La început mişcă mîinile de cîteva ori, vrînd parcă să scoată laţul din jurul gîtului. Apoi picioarele începură să-i joace.

— Uite cum joacă păpușa din picioare... rîse Glod și începu să chiuie ca la nuntă.

Ciudat. Ziua își oprise parcă scăderea. Fața osînditului se adîncea într-o lumină palidă și se putea desluși acum, numai după ea, întreaga înfiorare a caznei. Ochii lui, care priviseră atît de dureros, se căscaseră mari, înspăimîntați parcă; de cîteva ori capul i se smunci cu necaz; barba se zburli răzvrătită, limba ieși din gură și, frînt din grumaz, capul căzu într-o parte. Atunci se prăvăli și potcapul în țărînă. Gîdele propti funia într-un țăruș. Și deodată, ulițul se repezi de pe umărul lui Glod pe capul spînzuratului să-l ciocăne. Aceasta era învățătura lui Glod...

Nu mai rîdea nimeni. Se întunecase. Roata zilei începuse să coboare. Pîcla înserării se tot îngroșa, dar parcă rotocoalele de întuneric se desprindeau și din trupul negru al călugărului spînzurat.

— Sfîrșește odată . . . porunci regele.

Porunca lui se pierdu în golul întunericului. Nu se știa cui îi era îndreptată. Curtenii traseră de frîu și loviră din pinteni. Tatomir întoarse capul către ceilalți, fără să dea vreo lămurire. Prepozitul Cristofor și palatinul Oliver se apropiară de rege. Numai gîdele înțelesese porunca și se îndreptă către al doilea popă schismatic. Dar, mare minune, și mai mare spaimă. Din popa schismatic nu rămăsese decît potcapul și antiriul, care învelea sacul cu cărți și potcapul așezat în vîrf. Hoțomanul se folosise de întuneric și de zăpăceala pricinuită de spînzurarea soțului său, se dezbrăcase binișor, mințise privirile curtenilor făcînd din sac un popă, și se mistuise în pădure. Acum o fi fost departe în codru.

CAPITOLUL DOI

1.

Regele a plecat mai departe la Vişegrad. Din îndemnul lui a rămas însă palatinul Oliver, pe cît de viteaz, pe atît de dibaci la politică.

Oliver, însoţit de pater Dominic şi de căpitanul Peter Albrecht, erau găzduiţi la Bedeu, ca oaspeţi ai cneazului Dragoş. Aici sosise, la chemarea tatălui său, şi Katalin, frumoasa fiică a lui Oliver. Glod nebunul şi Domokoş, logofătul, împreună cu cîţiva oameni, alcătuiau suita palatinului.

Rămăsese la Bedeu şi Crăciun, tovarăşul de arme al lui Drag Sas, feciorul lui Dragoş. Nepot al voievodului Bogdan şi cneaz de Ieud, Crăciun nu se dusese nici să-şi salute unchiul nici să-şi vadă moşia... Nu se îndura să se despartă de pater Dominic. De cînd îl cunoscuse pe înţeleptul călugăr parcă se născuse a doua oară... Ochii-i vedeau lucruri nici întrezărite pînă atunci, auzu-i prindea înţelesuri neînchipuite... şi toate izvorîte din cuvîntul nepreţuitului Dominic.

Curtea din Bedeu era împrejmuită de ziduri mari, peste care abia de se zărea vîrful pomilor din livada în mijlocul căreia se înălţa casa. Un pridvor larg, cu pervaz de zid şi stîlpi de piatră, făcea ocolul casei. La mijloc o uşă de stejar grea, întărită cu drugi de fier; de o parte şi de alta, ferestre mari cu ochiuri mici de geamuri prinse în cercevele de plumb şi zăbrelite.

Alături de casa mare, se afla o alta mai mică, înconjurată de straturi de flori. Era casa lui Drag Sas.

Oaspeţii fură întîmpinaţi după cum se cuvine de cele două stăpîne: doamna Anca, soţia cneazului şi doamna Sandrina, soţia lui Drag.

Doamna Anca era o femeie cucernică şi smerită. Se purta cu fuste largi şi năframă de mătase peste frunte, pînă la ceafă. Doamna Sandrina era o femeie încă tînără. Deşi avea băiat mare, de treisprezece ani, pielea gîtului era albă, întinsă şi lucie iar cozile ochilor se încheiau în cîte un fir subţire, fără

acel păianjeniș de creturi care vestește începutul bătrîneții. Trupul strîns la mijloc nu arăta că purtase cîndva cinci sarcini. Ochii mari, negri, de fată și mîinile lungi și albe, cu mișcări alene, făceau să zăbovească privirile asupra ei.

La curtea din Bedeu luaseră ființă prietenii mari. Deși oaspeții se nimeriseră a fi din părți de țară depărtate și felurite, se legaseră între ei, parcă tocmai prin asta. Multă vreme înainte, între acești boieri, domnise numai pizmă și dușmănie. Prinși între vrăjmășia țărilor din jur, neliniștea pricinuită de războaie se încuibase în ei. Stăpîni necruțători peste cnezatele lor, ei își petreceau timpul în neîntrerupte hărțuieli, tîrîndu-și oamenii și pe țărani în lupte necurmate. Năvălirile tătarilor îi învățaseră că trebuie să fie uniți în fața marilor primejdii care-i amenințau dinafară. De acest fapt se folosise voievodul Ștefan ca să aducă ordine într-o lume dezbinată, și mai în urmă, Bogdan, fiul lui Ștefan, care izbutise să înfrîngă pornirile pizmașe și dorul de jaf, punînd ca temei de viață, dreptatea obiceiului din bătrîni și cinstea legii creștine.

Pe lîngă cnejii maramureșeni, Vizuină, Bechea, Verlam, Prisacă, Corlat, Prepeliță și alții, veniți să-i ureze bun sosit stăpînului, se mai afla și boierul Sava Moldoveanul, stăpîn pe întinse ținuturi din Cîmpulungul-Moldovenesc. Venise ca de obicei, ca să facă învoială pentru scoborîtul oilor. Dar acum mai avea el și un alt îndemn... Voia să vestească pe voievodul Bogdan și pe ceilalți cneji maramureșeni, că Moldova e golită, tătarii sînt pe sfîrșite și că pămîntul cheamă oameni. Și fiindcă avea să zăbovească mai mult timp în țara Maramureșului o adusese cu sine și pe fiica sa Albioara.

Sosise apoi din părțile Transilvaniei, tînărul Aldea, despre care epitropul său, părintele Ioanichie, care îl însoțea, spunea că e scoborîtor direct din sămînța împăratului Ioniță. Aldea era un tînăr cuceritor. Cuviincios, smerit dar grabnic la înfăptuire, din primele clipe el își atrăgea asupra-și privirile binevoitoare ale tuturor.

Printre oaspeți se aflau însă și alții, mînați de gînduri străine, unele mărturisite, altele nu. Împreună cu boierul Sava, sosise și principele Ivanko, cu care se cunoștea avînd moșii învecinate. Ivanko era nepotul marelui principe al Moscovei, Ivan Kaliță și se trăgea din neamul Berladnicilor, fiind strănepot al acelui Ivanko Rostislavici, care, alungat din Rusia, se aciuise

în țara de-i zice a Berladului, așezată între munți și Nistru. Ca urmaș al acestuia, se socotea îndreptățit să stăpînească țara Berladului... Acum, cînd tătarii erau pe ducă, era momentul prielnic să pună mîna pe acest ținut, pe care îl rîvneau și alții. Și de aceea umbla el lela, de colo-colo, ca să iscodească pe cine s-ar putea bizui și cine i-ar putea fi vrăjmaș.

Mai era apoi Sofronie, preot bulgar, despre care nimeni nu putea spune cînd și cum ajunsese la Bedeu, și încă temeinic înscăunat de către Doamna Anca, pe care o momise cu gînduri de înălțătoarea slavă: avea să-i ridice, cu meșteri bulgari, mîndră mănăstire la Peri, să-i rămînă numele de pomenire... Și astfel, avea să-și împlinească, sub oblăduirea preacuvioasei doamne, și gîndurile lui nemărturisite... Căci Sofronie era trimis de Ohrida să cucerească pentru limba slavonă, această cetate care era Maramureșul, în care preoții țineau încă Sfînta Slujbă în limba vlahă și în care pînă acum nici o învățătură, de nici un fel, venită dinafară nu lăsase urmă. Oamenii aștia nu aveau ochi și urechi decît pentru obiceiurile din străbuni.

Dealtfel și Ioanichie, epitropul lui Aldea, tot cu astfel de gînduri îl îndrumase pe tînăr să purceadă la acesată călătorie. Numai că el vedea altcumva lucrurile. Ioanichie era preot bogomil și căuta tocmai să se folosească de limba obștei pentru a propovădui singura adevărată credință, care ființa în legea bogomilă.

2

Odaia cea mare a lui Dragoș aducea a chilie monahală. La mijloc, masă mare în patru colțuri, acoperită cu velniță minunat țesută, iar de jur împrejur, scaune de lemn cu speteze înalte. Trei ferestre într-un perete dau în grădină. Între ferestre, icoane prinse între ștergare de borangic și cu candelă sub ele. Pe celălalt perete, o icoană mare a Sfintei Fecioare Maria, prinsă pe scoarță. Pe lîngă pereți, lavițe de lemn, acoperite cu cergă albă și perne frumos lucrate. Podele de scînduri, curat frecate dar fără nici un covor. În fața fiecărei icoane, lumînărare, sfeșnice mari de altar, cu lumînări multe. Nici un semn de voinicie, nici o unealtă de luptă... Astea le avea cneazul în odaia lui. Aici, stăpînea pofta doamnei Anca, femeia lui Dumnezeu, iubitoare de oameni și iubitoare de Hristos.

Adunați în jurul mesei, oaspeții întîrziaseră la vorbă, în timp ce doamna Anca îngrijea candelele, le împrospăta cu unt-

delemn și feștile de iască. Un fir de tămîie, strecurat în lumina candelei, înmiresma aerul încăperii.

— I-a fost ușor lui Burebista, spunea Sava, să unească la primejdie pe toți cnejii și țăranii, fiindcă țara era bogată în oameni... Bogăția cea mare a țării sînt oamenii... Și iată că noi, cei din Moldova am început a sărăci. De aceea am venit la voi, să dau de știre că e pămînt mult de la Dumnezeu și roditor... și tătarii sînt puțini și pe ducă... Și ar fi păcat să se înstăpînească alte neamuri, cînd neamul nostru moldovean e tot una cu voi cei din Maramureș... Nu uitați pe Burebista... în țara lui un neam este și toți ne tragem din el... Asta e totul, să ai neamul... Bogdan s-a învoit să sloboadă boierii să rămînă în țara Moldei și fiecare ce pădure va runcului, a lui și a neamului lui să fie, dimpreună cu tot pămîntul din jur. Bogată în oameni și cu ajutorul cavalerilor, acei viteji cavaleri teutoni și templieri care au alungat pe tătari și învață pe oameni meșteșuguri, avem să facem din Moldova și Maramureș, o țară mîndră.

Oliver nu-și credea urechilor... Spumega de mînie dar se stăpîni.

— Așa ceva nu se poate, spuse el cu toată liniștea de care fu în stare. Această țară va fi o marcă regală și în curînd vom lua măsurile de cuviință pentru aceasta.

— Eu vă sfătuiesc să nu uitați încă pe tătari, rînji Ivanko.

— Eu îi cunosc, spuse Sava... Am văzut și focul și pîrjolul lăsat de ei.

— Dar nu i-ai văzut la luptă... sînt îngrozitori. Nu știu dacă în iad îi mai mare groaza.

Oliver clocotea. Trebuia să pună rînduială în țara asta, unde fiecare făcea și spunea ce îl tăia capul. Și, nemaiputînd răbda, se sculă de la masă. Cînd cu toții ajunseră în pridvor, la poartă se înfățișară doi străini.

— Sînt cumani!... strigă Aldea... Îi cunosc după port.

Într-adevăr, erau doi soli trimiși de Ghiurli-Orman, căpetenia cumană, să-l caute pe pater Dominic despre care auzise că e mare vraci. O nemaipomenită nenorocire se abătuse asupra capului lui: doi copii arși... și era încredințat că pater Dominic îi poate tămădui.

Oliver îi lăsă pe toți în plata domnului și făcînd semn lui Dragoș să-l urmeze, intră la el în cămară.

*

Pe Oliver îl strîngeau pereţii şi ţeasta îi sta să plesnească... Dragoş se uita la el în tăcere. Îi era parcă milă, dar nici bine nu putea înţelege de ce atîta zbucium.

Pe încetul palatinul se mai potoli şi gîndurile-i învolburate îşi găseau vad spre lumină. El venise aici cu porunci bine lămurite: trebuia să preschimbe Maramureşul în comitat. Era lucru ştiut, că de multă vreme regele încerca să-l facă pe Bogdan să primească o „nova donatio". În felul acesta voievodul ar fi devenit un nobil maghiar şi voievodatul înceta să mai existe. Numai că Bogdan se încăpăţîna să nu primească. De aceea şi dăduse el pămînt cumanilor, să-şi facă tabără la Strîmtura... Cumanii erau sălbatici, dar viteji. Luptaseră şi în oastea lui Basarab şi erau oricînd gata de luptă. Nu era greu de înţeles că Bogdan îi ţinea lîngă el ca să aibă la îndemînă o oştire de oameni viteji şi recunoscători, căci sălbaticii sînt cei mai de credinţă oameni.

Bogdan nu se răsvrătise pe faţă... Nu spunea vorbe potrivnice regelui... numai că parcă era surd... Şi iată că acum, hotăra şi de soarta Moldovei, fără teamă şi fără ruşine. Asta parcă îl îndîrjea cel mai mult pe Oliver. Dacă voievodul ar fi umblat cu intrigi şi urzeli, i-ar fi fost uşor să-i vie de hac. Dar nu... Bogdan făcea totul în văzul lumii, simplu, de parcă lucrul era de la sine înţeles... Şi Oliver îşi dădea seama că de fapt, în fundul sufletului său îi era teamă...

Înverşunarea palatinului trezise în Dragoş noian de amintiri legate de Bogdan.

...Şi-l amintea în fel de fel de împrejurări. Iată-i călărind amîndoi în drum spre Ieud, spre Sighet sau spre Cîmpulung, înaintînd domol, fără să privească şi fără să-şi spună un cuvînt, într-o tăcere adîncă, încît numai foşnetul ierbii şi scîrţîitul şeilor le ţineau de urît... Iată-i puşi la luptă dreaptă, văr cu văr, Bogdan cu barba înspicată de fire argintii, dar cu ochi sălbatici, lucind sub sprîncenele stufoase, plecînd la pămînt pe văru-său cu părul mai negru decît cărbunele şi trupul cruce de stejar... Sau gonind la vînătoare, cu botul calului aproape de coada sălbăticiunii, tăind turma sălbatică, lovind fără milă, cînd în stînga, cînd în dreapta, cu spada sau cuţitul său cel lung, făcîndu-şi loc printre coamele în vînt, coarnele îndoite şi boturile ridicate... Îl mai vedea şi altcum... cărturar, ostaş, om de condei şi bun ţintaş. Învăţase de mic toate meşteşugurile de lipsă unui voievod...

Dar el, Dragoș, nu se simțise niciciînd la îndemînă alături de acest văr al său. De aceea se lăsă ușor îmbiat de vorba palatinului.

... Regele era grăbit. Răzvrătirea lui Basarab și înfrîngerea suferită îi stăteau ca un ghimpe și se temea să nu se întîmple la fel cu Transilvania și Maramureșul... Apoi mai era și Moldova, care trebuia cucerită, ca să fie pavăză între tătari și regat. Pentru început aveau să o decreteze domeniu de vînătoare. Apoi aveau să meargă să vadă cu ochii lor, ce era adevărat din poveștile lui Sava... Mai ales pomenirea cavalerilor umbrea chipul lui Oliver și-i adîncea cuta dintre sprîncene.

Dar pentru toate acestea era lipsă de bani... Ori, sprijiniți de Bogdan, oamenii se împotriveau să plătească dările cuvenite regelui. Oliver era însărcinat să vegheze ca fără pic de zăbavă, să se silească darea „portalis", pe care trebuia s-o plătească tot omul care avea la casă poartă destul de înaltă ca să intre căruța încărcată cu fîn; căci acela care poate să încarce așa de mult o căruță încît se cere poartă mare acela poate plăti și darea... și nu vor fi iertați de dare decît aceia care locuiau mai multe familii în aceeași curte.

Mai erau apoi și legile, care trebuiau să fie aceleași în toate ținuturile crăiești... În curînd avea să vină carte scrisă, dar pînă atunci porunca regelui era să nu se facă, în nici un caz, judecată fără „Judices Nobilium"...

Viteaz ne-ntrecut în război, Dragoș era un om pașnic în viața de toate zilele și legămîntul față de rege era un drum drept, pe măsura firii lui credincioase și iubitoare de tihnă. Unde mai pui că ajutînd pe rege să facă din Maramureș un comitat, putea și el să devină nobil... și asta însemna mult... Și Dragoș se învoi să rămînă supus credincios al regelui.

3

Însoțit de Albioara, pater Dominic ajunse aproape de sălașul cumanilor de la Strîmtura. În curînd se ivi în fața lor un om înalt, negricios la față, cu mustăți mari, negre, lăsate în jos. Era îmbrăcat în haine de piele, pantaloni negri și cisme. La brîu purta cuțitele și un lanț de argint.

— Eu sînt Ghiurli-Orman, spuse el și după felul vorbei se înțelegea a fi căpetenia sălașului.

Apoi începură să se arate bordeiele săpate în pămînt și chiar căsuțe, dar fără nici o îngrădire. Apropiindu-se de una din căsuțe, Ghiurli-Orman spuse:

— Aici se găsesc... Aceste două femei sînt ale mele şi aceşti doi copii arşi sînt ai mei...

Preotul spuse cu glas scăzut Albioarei:

— Aici trebue făcută o mare lucrare creştinească. Ei sînt păgîni...

— Eu v-am adus, voi să-i tămăduiţi, încheie căpetenia cumană.

— Mîntuirea nu-i numai în puterile mele, spuse pater Dominic. Dumnezeu să-mi dea puterea de lipsă...

Omul nu înţelese şi plecă. Chiar la intrare, pe o laviţă acoperită cu un ţol roşu, zăceau cei doi copii. Tot corpul le era carne vie. Preotul desfăcu săculeţul şi scoase o ulcică cu alifie. Copiii ţipau cu desnădejde, mamele se frămîntau pe loc. Părintele Dominic scoase şi o lopăţică şi începu să ungă trupurile arse. Pe măsură ce întindea dresul, ţipetele se mulcomeau, şi cînd trupurile fură unse în întregime, copiii adormiră. Femeile păreau înnebunite de bucurie... Vorbeau în limbajul lor neînţeles, dar de bună seamă le mulţămeau. Apoi una din ele scoase de la gît un şirag de mărgele şi-l întinse Albioarei. Fata se împotrivi, apoi întrebă:

— Sînt botezaţi copiii?

Femeile nu înţeleseră şi preotul le spuse:

— Veniţi după masă la curte, să vă învăţ ce trebue să faceţi ca să vă vindecaţi copiii... şi ele înţeleseră acum.

*

La prînzul de duminecă, care aduna după obiceiul unguresc, pe bărbaţi şi femei, Albioara povestea cu multă însufleţire ceea ce văzuse în sălaşul cumanilor. Şi la ei în Cîmpulungul Moldei se găseau necredincioşi tătari şi ucrainieni, dar parcă nu erau într-atît de păgîni ca aceşti sălbatici cumani, care nu ştiau de Sfînta Fecioară şi de naşterea minunată a Domnului nostru Isus Hristos. Se închinau focului şi la idoli de lut, iar fiecare bărbat avea mai multe femei.

— De ce te înspăimînţi domniţă?... chicoti prinţul Ivanko. Şi tătarii au drept la mai multe neveste...

— Şi ei sînt păgîni... spuse Albioara.

— Nu sînt... se împotrivi principele, ei fiind de lege mahomedană ascultă şi de Moise şi de Hristos şi de Arhanghelul Gabriel.

Nu odată se grozăvise Ivanko, lăudînd credinţa lui Mahomed, dar acum gluma lui cădea în pofida şi sila oaspeţilor. Colţul gurii ridicase mustaţa şi sprînceana îi sta frîntă deasupra ochiului.

Albioara asculta în tăcere. Vorba principelui îi amintea de întîmplări din nu prea îndepărtata ei copilărie. Călătoria la Bedeu schimbase multe din gîndurile ei. Şi totuşi, ajungea mereu la aceleaşi amintiri din ţara ei scumpă, la zilele ce se perindaseră atît de fericite în tovărăşia călugărilor catolici din Cîmpulung, care o învăţau cum să preţuiască sfinţenia Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu şi jertfa pentru noi oamenii, a lui Isus Hristos, Dumnezeul-om, şi-i deschidea nădejdea de fericire întreagă, cum numai credinţa în Dumnezeu ţi-o poate aduce. Nu-i ieşea din minte amintirea ţării Moldei, cu şuviţele de apă călduţă vara şi şuvoaiele de apă turbată primăvara, năpustită din munţi pînă-n Siret, cu pămîntul care duhnea un miros nespus de dulce şi cu rîpele argiloase ameţitoare la privit, ţară atît de apropiată prin cuget dar atît de îndepărtată prin vorba oamenilor.

— Dar şi la noi, la creştini, este acest obicei, spunea Ivanko, şi mai în batjocură... fiecare bărbat are mai multe femei.

Albioara însă nu se lăsă înfricată de batjocura principelui.

— Acest obicei este păgîn...

— Şi la noi, fiecare bărbat are mai multe femei, îi făcea Ivanko în necaz. Drept, că acest obicei are curs pe sub ascuns... Şi tot astfel fiecare femeie are mai mulţi bărbaţi... Nu-i drept, domniţă Katalin?...

Katalin, picior peste picior, cu mîinile cerc în jurul genunchiului, asculta legănîndu-şi uşor trupul. Tunica verde de catifea îi strîngea trupul, cismele roşii din piele moale se mlădiau pe pulpele tari şi sub căciuliţa de astrahan se rotunjea părul, într-o coroană prinsă în două paftale de cosiţe negre. Se legăna uşor domniţa Katalin, privind în sus şi atunci zarea gîtului se întindea în arc subţire, aripile nărilor pîlpîiau uşor ca suflate de vînt şi ochii se pierdeau sub pleoapele pe jumătate căzute. Părea pierdută în cele depărtări... dar pe sub genele lungi ea îl privea pe Crăciun. Ochii ei îl chemau stăruitor sau se dăruiau cu prisosinţă ca să aducă măcar pentru o clipă privirea tînărului asupra-şi.

— Asta nu-i adevărat!... strigă Albioara.

— Ba-i adevărat, se amestecă acum şi Katalin... cel puţin aşa-i la curtea din Vişegrad...

Îşi împreunase degetele mîinilor înapoia cefii, ca să-şi legene capul pe spate şi să-şi salte pieptul şi surîdea lui Crăciun.

— Răul vine de la acei vlădici şi preoţi, se bagă în vorbă şi Ioanichie, pui de vipere şi năpîrci, care punînd lumina sub

obroc, apără toate fărădelegile şi ticăloşiile oamenilor, în loc să pună mîna pe funie şi să-i gonească din templu... şi se opri ca şi cum i-ar fi părut rău de cele spuse.

— Ar fi o mare înfăptuire să creştinăm pe cumani, îndulci vorba Dominic.

— Decît să ne pierdem vremea cu învăţătura Sfintei Treimi şi cu botezul, ar fi mai bine să-i silim a-şi împrejmui curţile cu gard, cum au început să facă iobagii. Proprietatea este cel dintîi semn de civilizaţie... spuse căpitanul Albrecht.

— Iată un mare adevăr, sări cneazul Prepeliţă. Acesta-i un gînd scump mie chiar dacă e prigonit de cei ce se încăpăţînează în negura unor judecăţi vechi.

Şi începură vorbă aprinsă dacă trebuie sau nu să creştineze pe cumani. Principele socotea că aceştia erau fericiţi în starea de sălbăticie în care se aflau, cu focul şi idolii lor, dar părintele Dominic susţinea că ei nu puteau cunoaşte adevărata fericire, fiindcă adevărata fericire numai în Isus se poate dobîndi.

— Eu sînt sigură că pînă la urmă vor primi botezul... spuse Albioara sub imboldul unei puteri lăuntrice.

Simţea ţintiţi asupra-i ochii tuturor, dar îşi păstra cumpătul şi de pe chipul ei se revărsau ape fierbinţi de bunătate creştină, în timp ce în ochii principelui stăpînea un licăr de batjocură.

— Pentru asta le-ar fi de lipsă liturghia în limba slavonă, spuse Sofronie cu patimă.

— De ce numaidecît slavonă?, întrebă Dominic. Doar mai sînt trei limbi care pot cuprinde şi tălmăci pe Dumnezeu potrivit Duhului Sfînt şi acele limbi sînt: limba ebraică, greacă şi latină.

— Cea greacă nu!... ţipă îndrăcit Sofronie.

— Şi nici cea ebraică... se amestecă Oliver, limba cămătarilor şi a iudeilor.

— Atunci limba latină, spuse Albioara blajin.

— Ba numai limba obştei poate aduce lumină în cugetul neştiutorilor, se încumetă Ioanichie.

Cîtă înverşunare asupra acestui păgînesc obicei al botezului, cugeta Ioanichie... Apa este lucrarea lui Satanail care se ascunde în ea. Adevăratul botez se săvîrşeşte prin fapta bună; iar ca semn de legătură cu obştea era îndeajuns atingerea copilului cu Evanghelia Sfîntului Ion, adevăratul evanghelist al cuvîntului lui Dumnezeu.

Zadarnic îşi cheltuise întru multe feluri propovedaniile sale ...se izbea la fiece pas de mulţimea dracilor, împotriva cărora

se simțea tot mai neputincios. Fiindcă numai ca lucrări ale satanei trebuiau socotite îndeplinirea acelor îndatoriri abătute potop asupra copilului și părinților, pregătitoare botezului, toate avînd ca simbol înălțarea crucii, fără să știe nenorociții, că prin cruce nu înălțau credința în Isus Hristos, ci dimpotrivă, o defăimau... crucefiind — prin moartea lui Isus pe ea — un blestem trupesc și o batjocură, iar nu o înălțare. Dar zadarnic, orbirea celor proști și surzenia celor ce n-ascultau, îi făceau să nu cunoască prețul Duhului.

Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Cunoștea teama oamenilor nepregătiți împotriva adevărurilor adevărate și ușurința cu care se lăsau momiți de obiceiurile și datina preoților. Din pricina unei greșeli, folosind mijloace pripite, ei bogomilii, adevărați creștini și oameni buni — cum se numeau între ei, potrivit faptelor lor cerești — fuseseră prigoniți și alungați. Abia în țara lui Basarab găsiseră adăpost la preoții pe care-i ajutau să slujească liturghia în limba obștei, împotriva preoților bulgari care se căzneau să alunge limba obștei din liturghia sfîntă, altă ispită a lui Satanail... Căci potrivit învățăturii Duhului Sfînt, fiecare neam va asculta Sfînta Slujbă în limba lui... Dar iată că acum și Basarab se pornise împotriva lor... Și își zicea să fie viclean ca mîța bătrînă și prevăzător ca iepurele care doarme cu ochii deschiși.

4

Dragoș se sculase mai devreme ca de obicei. Dormise rău din pricina multor gînduri care i se învălmășeau în cap. Îndată ce somnul pornea a miji din ochi și a pogorî în pleoapele grele, un gînd mai ascuțit străpungea pînza mișcătoare a visului, ca să-i irumpă în creștet ca o faptă aevea. Vorbele scăpărate în înverșunare dovedeau adevăruri nebănuite de el, și-l pătrunseseră adînc și cu putere. Zadarnic se străduia să le sleiască puterea, zadarnic încerca să se lepede de ele... Le simțea sarcini grele, înglodate în suflet și pline de putere, gata să răbufnească afară... Regele și darea portalis... cavalerii și călugării din Moldova... Basarab și limba slavonă... limba obștei... Multe și felurite gînduri, care-i cereau parcă lui răspuns.

Ziua se arăta frumoasă și răcoroasă. În curtea plină, părul vitelor sclipea în albastrul strălucitor al dimineții. Mugetul cirezilor, behăitul turmelor și nechezatul cailor, desfătau sufletul oricărui gospodar mai mult decît poleiul de aur al răsăritului.

Dar lui Dragoş nu-i era sufletul îndemnat spre folosul roadei. Tot mai bine i se deslușea că omul are două soiuri de îndatoriri. Pe de o parte, trebuia să are, să vîneze și să pescuiască, iar pe de alta, trebuia să asculte liturghia și încă numai într-o anumită limbă. Dacă ţelul prim era limpede și lesne de priceput, mai greu erau de înțeles pricinile iscate de cerințele duhului.

De ce să se facă ceartă pentru Sfînta Evanghelie și pentru limba în care să se slujească? Adesea vorba mai mult împiedecă duhul și slujba sfîntă stă mai ales în unirea inimii cu Domnul. Or, inima, o singură limbă, glăsuiește pentru toți oamenii... Și în nedumerirea lui trimise un slujitor după Aldea. Dintre atîția bărbați, unii viteji în războaie, alții falnici în știință, el avea lipsă în aceste clipe, de ajutorul unui ins în primăvara tinereții, care, singur, părea a nu fi îngrijit de dorul vorbelor alese și de mîndria faptelor vitejești, ci pătruns de Duhul lui Hristos, căuta mai ales buna orînduială din lăuntrul sufletului.

Nu după multă întîrziere se înfățișă Aldea. Tînărul se scula înaintea tuturor și se culca în urma lor, ca să poată cinsti pe Dumnezeu în liniștea de cuviință și să nu se risipească în vremelniciile de afară.

— Fiule, îl agrăi Dragoș, vorba noastră de aseară mi-a turburat hodina, dovedindu-mi gînduri și dorințe foarte depărtate de poruncile și îndemnurile sufletului meu. Fii bun și lămurește-mă...

— Mărite Doamne, n-aș vrea ca puțina mea știință să fie pentru mine prilej de trufie. Vîrsta mea...

— Nu-mi vorbi de vîrstă, îl întrerupse Dragoș. Judecățile lui Dumnezeu sînt de obicei ascunse și omul înțelept nu pregetă să le caute chiar la cei săraci cu duhul, necum la copii și nevîrstnici. Vorbește fiul meu... Mă simt vrednic să primesc adevărul de la tine.

— Mărite Doamne, fiindcă tu aștepți de la mine adevărul, eu îți voi deschide inima ca pe o floare de mac, să-i cunoști frumusețea dar și goliciunea. După cîte ai aflat, se spune că sînt os de Domn. Eu însă nu știu asta decît numai din auzite, fiindcă de mic m-am trezit, nu în palat domnesc, ci în casa unchiului meu, Petre din Arpaș de lîngă Olt. De la el și de la — fie iertată — mătușa Achilina, am aflat că sînt coborîtor din neam domnesc. Mi-au spus că între răposatul tatăl meu și Basarab era vifor de dușmănie și îndelungă risipă de prigoană. Și această întunecime a ochilor, și acest lucru străin

între oameni de același sînge, au purces din neînțelegerea iscată din folosirea limbii. Căci iată acum, oamenilor secîndu-li-se pîraiele de slavă ale duhului și pămîntului au ridicat stăvilarul altei patimi a firii: cearta pentru limbă... Și fiindcă Basarab înclina către limba bulgară iar tata ducea luptă întru apărarea limbii obștei, s-a iscat pricină de ceartă și s-au pornit unul împotriva celuilalt cu înverșunate gînduri de pismă și viclenie... Dar înainte-ne se arată părintele Ioanichie... El știe mai bine ca mine toate...

Părintele Ioanichie se apropia ca și cum ar fi știut că este lipsă de el.

— Părinte Ioanichie, strigă Aldea, vino încoace... Domnul Dragoș dorește să cunoască adevărul asupra mea. Povestește-i tu, eu fiind foarte sărac în amintiri...

În Ioanichie, nădejdea strigă cu glas tare. Ca ochii de șarpe sclipeau privirile lui pe sub sprîncenele stufoase. Era un bun prilej pentru propovăduitor să agațe un suflet necredincios și să-l adune de pe drumul îmbelșugatelor erezii a ortodocșilor și catolicilor. Dar trebuia să fie cu mare băgare de seamă. Să nu fie prea pripelnic la vorbă față de necredincioși, ca nu cumva, în loc de folos să se aleagă numai cu pagubă. De aceea începu cu mare ocol povestirea sa.

— Drept glăsuiește acest fecior, întrucît sufletul său nu cunoaște nici minciuna, nici viclenia. Dar ca să înțelegi povestirea mea, trebue să ne întoarcem cu o sută de ani în urmă, cînd un grec cu numele Manastra, intrînd pe furiș în cortul lui Ioniță Caloian, marele împărat al valahilor și bulgarilor, l-a ucis cu mîna sa... Ucigașul fusese bine plătit de împăratul din Niceea. Toate aceste fapte le cunosc din cronica unui mare cărturar, Georgius Cochimos ca și din spusele unui călugăr Ifrim, care a trăit la curtea lui Ioniță și a scris despre acele îngrozitoare întîmplări... Astfel a pierit, prin viclenie, unul din cei mai mari împărați ai lumii, lăsînd doi fii, dintre care cel mai mic a fost trimis la Roma pentru învățătură, iar cel mai mare, Vasile, a fugit la stînga Dunării, la rudele mamii sale, iar tronul imperiului a fost stăpînit de un nepot al împăratului, cu numele Borilă... Pe vremea aceea întreaga obște se ținea de credința bogomililor, care se întinsese pe tot cuprinsul lumii, și în Italia și în Francia. Dar Borilă s-a dovedit mare vrăjmaș acestor drept-credincioși și oameni buni, și a început a-i goni din răsputeri. Mulți oameni buni, cum se numesc bogomilii, au fugit unde au putut, unii în Grecia, alții peste Dunăre în țara care azi este țara lui Basarab și care pe acele timpuri, împărțită

în mai multe ținuturi, avea lipsă de oameni harnici și buni, cum s-au dovedit a fi bogomilii... Bogomilii care ridicaseră pe Ioniță, lipsiră pe Borilă de sprijinul lor și astfel acest nevrednic pieri ca un mișel căci Ion, fiul lui Assan și nepot al lui Ioniță, s-a întors cu mare oștire, ridicată chiar din obștea din stînga Dunării, toți bogomili... și cu ea veniră împotriva lui Borilă, pe care-l învinseră, îl orbiră și-i luară scaunul domnesc, întemeind din nou imperiul lui Ioniță, cu ajutorul acelor cinstiți oameni buni, bogomilii. Prin vitejia, dar mai ales prin omenia sa față de bogomili Ion Assan și-a întins stăpînirea de la Adrianopol pînă la Ragusa, adică între două mări... După moartea lui Ion Assan a urmat fiul său, Căliman apoi Mihail al II-lea, care fu ucis de Căliman al II-lea, ultimul domn din neamul lui Assan... Trăiesc însă urmașii lui Vasile, fiul lui Ioniță, și acest tînăr, cu numele Aldea, e cel mai vîrstnic dintre ei toți.

Călugărul Ifrim credea că lupta dintre bogomili și bulgari era pentru întîietatea limbii... și iată că lupta se duce mai departe. Basarab sprijină pe bulgari, iar acest tînăr Aldea, care este nepot de fiu lui Vasile, are menirea să întemeieze din nou imperiul lui Ioniță și deci să adune la el pe toți cei de-o limbă cu el.

— Iată ce nu pot înțelege, spuse Dragoș, să faci atîta necaz și să pricinuiești nelegiuiri și chiar vărsare de sînge pentru o atît de neînsemnată pricină, limba, ca și cum nu toate limbile ar fi lăsate de Dumnezeu, pentru înțelegerea oamenilor și nu pentru dezbinarea lor.

— Ceva nu mi-a putut lămuri nici prea înțeleptul Ifrim în scrierea sa... Oare deosebirile de credință despart limbile, sau dimpotrivă, deosebirea de limbă pricinuiește despărțirea credințelor?

— Credința este temeiul tuturor proștilor, se băgă în vorbă Ivanko, care se apropiase pe furiș.

Ioanichie tresări speriat la auzul vocii neașteptate. Ar fi vrut să fugă, dar nu era potrivit să-și arate teama sau dușmănia împotriva principelui, și de aceea își urmă vorba.

— În această ceartă pentru limbă s-a amestecat și papa de la Roma.

— Eram sigur... rîse Ivanko. Nu se află întîmplare pe pămînt în care locțiitorul lui Dumnezeu pe pămînt să nu-și vîre nasul!

Ioanichie care dușmănea pe papă, se lăsă prins...

Oarecum înspăimîntat de cele aflate de la Ioanichie, Aldea alergă să găsească pe pater Dominic, singurul în măsură să-i dea sfat și ajutor. Dominic era cu Crăciun și tălmăcea un hrisov din latinește. Amîndoi ascultară cu luare aminte povestirea tînărului.

— Iată despre ce nu grăiește Ioanichie, despre Cuvînt... Cuvîntul e cu mult mai mult decît ceea ce pare să fie. Evanghelistul Ion identifică pe Dumnezeu cu Cuvîntul. Cuvîntul aduce o parte din necunoscut în cunoașterea noastră și tot el este trîmbița prin care sufletul nostru vestește tot adîncul misterului din noi... Cuvîntul este singurul tălmaci al nesfîrșitului și nepătrunsului adînc al lui Dumnezeu...

— Dar Ioanichie se folosește de cuvînt ca să adeverească învățătura bogomilă...

— Greșeala asta o făptuiesc toți cei care abat rostul Cuvîntului de la un gînd dumnezeiesc la o socoteală lumească...

— El crede că limba obștei a ajutat lui Ioniță și tuturor din neamul Assaneștilor, să întemeieze mărețul lor imperiu.

— Aici are dreptate... Fără o limbă a lui, omul s-ar pierde în lume și nu s-ar mai deosebi de lucruri. Limba leagă pe om de pămînt cu lanțuri grele; și tot limba rupe lanțurile și avîntă pe om spre Dumnezeu. Limba face pe om, prin datorie, rob al pămîntului și tot ea îi dă, prin iubire, libertatea de a ajunge la Dumnezeu... De aceea toți oamenii care vor cu adevărat să se mîndrească de a fi făpturile lui Dumnezeu, cunosc două limbi: limba lor obștească, pentru datoriințele pămîntului... și limba hărăzită de Dumnezeu iubirii, și care e una singură, limba Sfîntului Scaun, limba latină... Fiindcă în îndeletnicirile lui orice om, care e Om, trebuie să asculte de îndatoririle poruncite de stăpînul său și de cele poruncite de locțiitorul lui Dumnezeu pe pămînt, care e papa și locuiește la Roma...

— Ioanichie crede că slujba sfîntă trebue slujită în limba obștei așa cum face părintele Filipaș.

— Nici aici nu greșește, fiindcă acest neam nu este pregătit prin firea sa, să primească tainele în altă limbă.

5

Luca, cel mai mic dintre frații Ludu, se înfățișă înaintea lui Dragoș, însoțit de Ileana, fata popii Filipaș, aducînd plocon două cămeși și două perne, lucrate de fată. Băiatul lăsase în curte ploconul său, un mînz și un ied fiindcă aveau să se

căsătorească și cum cneazul și doamna Anca aveau să le fie nași, ei veneau să-i reamintească făgăduiala și ziua căsătoriei.

Principele, văzînd perechea, izbucni în rîs.

— Mă!... tu o să omori floarea asta de fată.

Într-adevăr, fata popii Filipaș era firavă, albă la față, cu ochii albastru-vinețiu de cicoare și parcă rămăsese în copilărie, ca o păpușă pe care te temi să pui mîna să nu se strice. Și fiindcă feciorul nu răspunse nimic, principele făcu încă odată:

— Mă!... tu o să strivești mîndrețea asta de fată.

Dragoș luă vorba și făgădui celor doi încredințați că nu-și uită îndatorirea de naș și că va avea grijă de ospățul pentru nuntă. După ce cneazul le mai spuse cîteva cuvinte binevoitoare despre îndatoririle lor de soț și soție, cei doi tineri plecară cu cnezina la țesătorie să ducă ploconul.

Abia plecară cei doi tineri că principele, adulmecînd parcă aerul curat lăsat de fată, nu putu să se împotrivească ispitei:

— Frumoase fete se găsesc pe aici.

Apoi către Dragoș:

— Cneazule, dumneata te folosești de „ius primum noctis" sau fiindcă ai început să încărunțești, l-ai trecut lui Drag.

O tăcere grea se lăsă după vorba nechizbuită a principelui.

— Ei, lăsați chipurile astea de înmormîntare, făcu el. Sîntem între bărbați... și chiar dacă ar fi și femei... ăsta e un drept!

— Dreptul ăsta noi nu-l cunoaștem, făcu Dragoș otărît.

— Îl cunosc toți seniorii, fie că sînt din apus, fie că sînt din răsărit... sau vă oprește Bogdan să fiți seniori?

*

Abia plecase Luca și pe poartă se iviră frații lui: Balin, Zaharia și Pălcuș. Veneau încet și gînditori, ca oamenii bîntuiți de necaz. Cneazul le cunoștea oful și de bunăseamă ei aflaseră de venirea fratelui mai mic la curte și soseau toți trei să iscodească și să strice învoiala făcută fără știrea lor.

Ajunși la scară, ei se înșirară după vîrstă, și Balin, cel mai mare, începu să-și spună păsul.

— Mare bucurie pe capul nostru și însurătoarea celui mai mic dintre noi, care ne-a fost nu numai frate, ci și copil... Dar iată că acest copil, în loc să se cumințească însurîndu-se, a înnebunit... Vrea să iasă din devălmășie... De aceea te-am ruga să nu-i dai voie...

— Dar legea-i dă învoire... spuse Dragoș.

— Legea spune după cum cîntă stăpînirea... răspunse Balin.
— Ce folos are el dacă iese din deväl'măşie?, întrebă Ivanko.
— Nici unul... numai necazuri.
— În curînd are să vină o lege scrisă, spuse palatinul.
Dar omul nu avea încredere în ceea ce avea să vină.
— Doamne, numai tu poţi împiedeca o nedreptate ca asta.
— Bine, aşa voi face, spuse cneazul ca să mulţămească pe omul obidit.

Parcă era un făcut. În urma fraţilor Ludu veniră şi strîngătorii de dări care începură şi ei să se plîngă... Mergea greu cu darea pe poartă... Şi cei care locuiau laolaltă în aceeaşi curte nu voiau să plătească împreună, ci se încăpăţînau să plătească fiecare în parte.
— Dar e-n folosul lor... strigă furios palatinul. Plătesc mai puţin.
— Nu pricep, Mărite Doamne... sînt încăpăţînaţi.
— Voi da porunci straşnice... dar apoi, domolindu-se: Şi voi trebuie să-i faceţi să înţeleagă că le e mai lesne aşa...
— Zadarnic... făcură într-un glas Ivlavie şi Zaheu.
Pe Oliver, toate astea îl depăşeau. Se sculă să intre în casă iar după el se luară şi ceilalţi oaspeţi. Dominic se apropie de principe.
— Iată ce nu pricepe palatinul şi nu pricepe nici domnia ta... individualismul acestui neam. Adevărat că-i mai de folos ca darea pe poartă să fie plătită laolaltă dar oamenii se împotrivesc căci este o sentinţă împotriva firii lor individualiste.

6

Ca dovadă de prietenie şi încredere a regelui, palatinul Oliver îşi prelungise şederea la Bedeu. Încetul pe încetul, îşi uitaseră înfrîngerea şi viaţa reintrase în făgaşul ei liniştit de mai înainte.
Cu atît mai năpraznic căzu asupra lor năpasta...
Nici nu se crăpase bine de ziuă cînd Glod, fără a mai ţine seama de cerinţele etichetei deprinse la curte, dădu buzna în camera palatinului.
Era el însuşi atît de uluit de vestea pe care o aducea, încît nici nu putea vorbi, ci doar scîncea. Trupul i se zgîlţîia, avea spume la gură şi îşi scăpa ochii peste cap, de ai fi zis că a dat în boala copiilor. Scîncetele lui atraseră pe toţi oaspeţii care

se odihneau în odăile alăturate. La vederea nebunului, neliniștea cuprinse întreaga adunare. Trebuia să se fi întîmplat ceva năpraznic de-și pierduse Glod într-atîta firea. În cele din urmă, printre bîiguielile nebunului se aleseră și vorbe mai deslușite... Clara, fiica lui Zah Felician, cea urgisită de rege, fusese răpită peste noapte.

Palatinul Oliver înțelese pe loc grozăvia ce se abătea asupra lor... El cunoștea bine împrejurarea care dezlănțuise mînia regelui împotriva lui Zah Felician și a întreg neamului lui. Își aducea aminte, de parcă ar fi fost ieri, ziua cînd Zah Felician, nobil de vază din comitatul Nograd, răzvrătindu-se împotriva regelui, a încercat să-l ucidă... Era în miercurea de după Paști, cînd bătrînul nobil cu fața desfigurată de ură, a pășit în prînzitorul castelului, unde regele era la masă împreună cu ai săi, și trăgîndu-și sabia, a lovit înspre rege. Carol Robert a îndepărtat cu brațul lovitura care țintea capul și a fost doar ușor rănit. Acum, nobilul furios și-a îndreptat lovitura înspre regină, căreia i-a tăiat patru degete de la mîna dreaptă, apoi s-a îndreptat spre copiii regali. Însă Knészicsi Miclos și Drugath Miclos cei doi învățători ai micilor prinți, i-au apărat cu propriile lor corpuri. Cei doi credincioși au fost răniți mortal însă copiilor nu li s-a întîmplat nimic. Atunci s-a aruncat la Zah, Celenfya Sandorfie Ianos, l-a apucat de coamă, l-a doborît la pămînt și l-a străpuns cu pumnalul în ceafă. Paznicii au năvălit în cameră și l-au măcelărit pe Zah.

Cu fapta-i nebunească, Zah a atras asupra întregului său neam, doliu. Pe fiul său, care călare a încercat să fugă împreună cu un servitor l-au prins, l-au legat de coada calului și l-au tîrît pînă ce și-a dat sufletul. Fiicei mai mari a lui Zah, doamna Leba, care era soția nobilului Kapay și mama mai multor copii, i s-a tăiat capul. Soțul ei și-a sfîrșit zilele în închisoare. Pe copiii lor, un bătrîn servitor i-a dus din milă, pe o insulă îndepărtată a mării și astfel i-a scăpat de la moarte. Sărmanei Clara, fiica cea mică a nobilului răzvrătit, i s-au tăiat nasul și buzele, au așezat-o pe un cal și au pornit-o prin țară, silind-o ca trecînd prin străzile orașelor și ulițele satelor să strige: — „așa se întîmplă celui care este necredincios regelui".

De cîteva zile, convoiul care purta pe nefericita fată, ajunsese în părțile Maramureșului și în ajun făcuseră tabără în lunca de lîngă Bedeu... Și iată că peste noapte, Clara Felician, fusese răpită!

*

Nicicînd nu se mai pomenise atîta zarvă la curtea din Bedeu. Dar oricît s-au zorit oamenii lui Oliver și ai lui Dragoș, n-au putut da de urma fetei lui Zah Felician. N-a fost casă, coștei sau grajd să nu fie scotocite. Ba au trecut prin sabie și căpițele de fîn și paie... Nici Glod, meșter neîntrecut să scoată din om, la un pahar de vin, cele mai tainice gînduri, n-a putut afla nimic.

Principele Ivanko se simțea în largul lui. Întîmplarea era pe măsura poftei lui de iscodire. Cu biciușca în mînă, alerga toată ziua din loc în loc, se vîra în sufletul oamenilor, se amesteca în gospodăriile lor, cîntărea din ochi fetele și nevestele și amenința, cu mîna pe pumnal, pe bărbați.

De aceea nimeni nu se miră prea mult, cînd, într-o seară, Ivanko fu adus acasă cu un pumnal înfipt în spate. După spusele lui, făptașul sărise dintr-un tufiș de la marginea drumului și apoi se mistuise în noapte... dar cu tot întunericul, recunoscuse — zicea el — pe popa Ioanichie. Dealtfel preotul bogomil se făcuse nevăzut de cîteva zile.

Boierii din Bedeu erau prea istoviți de întîmplarea cu fata lui Zah Felician... În mintea lor secătuită și în sufletul lor sleit, nu-și mai putea afla loc părerea de rău pentru nenorocirea principelui, mai cu seamă că acesta se însănătoșea văzînd cu ochii.

Ivanko era furios.

7

Zilele lui Dragoș intraseră în zodia nenorocului... După fuga fetei lui Zah Felician și după încercarea de ucidere a principelui Ivanko, altă supărare. Bogdan sosise la Bedeu și fără să-i înștiințeze, vestise că va ține judecată cu toată obștea. Și asta se întîmpla la o zi numai după sfîrșitul praznicului de la curte. Fusese înștiințat despre praznicul de la curte la care se aflau și înalții oaspeți, dar fără să țină seama de rînduiala bunei-cuviințe, vestise, prin glasul lui Zdroabă, logofătul său de la Cuhea, întreaga obște și o chemase la sfat.

Dragoș se mînie aflînd despre aceasta. S-ar fi cuvenit să-l vestească și pe el, s-ar fi cuvenit să ceară învoiala palatinului. Palatinul era omul regelui și cînd era el de față toate drepturile regelui treceau asupra lui. Fapta lui Bogdan dovedea vrajbă, înșelăciune și răzvrătire. Dragoș rămase cîtva timp în nedumerire și

se gîndi să se facă a nu ști nimic. Dar apoi se răzgîndi. Glod, care iscodea totul, avea să afle și să vestească pe palatin și în felul acesta Oliver putea bănui că el era învoit cu Bogdan... și numai asta n-o dorea cneazul. În adîncul sufletului el dușmănea pe Bogdan. Om trufaș și ascuns, de care trebuia să asculți, dar nu să-l iubești. Și se hotărî ca însuși el să facă cunoscut palatinului necuviincioasa faptă a trufașului voievod.

Se vedea deslușit că palatinului nu-i era pe vrere fapta lui Bogdan, dar își struni chipul.

— Regele a poruncit, nu o dată ci de mai multe ori, ca să nu se împartă dreptatea fără „Iudicis nobilium"... și Bogdan n-ar fi avut un prilej mai nimerit să-și arate ascultarea față de legile țării și față de rege, ca acum cînd sîntem aici strînși atîta nobilime.

Dragoș ar fi vrut să apese pe aprigul său văr, dar se răzgîndi. Nu voia să se înfățișeze ca pismaș și viclean.

— Să mergem la el... porunci palatinul.

Și atunci se înșiră alaiul. În frunte mergeau palatinul și Dragoș iar după ei ceilalți boieri. Drag Sas, principele Ivanko. și popa Sofronie.

Era încă de dimineață. Luna palidă cobora în lumina slabă a dimineții, strecurîndu-se pe lîngă zdrențe de nori cenușii. Alaiul ocoli gardul curții pînă ce ajunse în poiana de lîngă sat. Aci, mulțime de oameni în picioare. În fața unei mese, un jilț mare, scaunul de judecată pe care ședea voievodul. Pe un scaun, lîngă voievod, părintele Filipaș. Atît. Oamenii care așteptau judecata se deteră în lături să facă loc alaiului lui Dragoș. Dar Bogdan nu se clinti din scaunul lui, iar pe Oliver se prefăcea a nu-l vedea. Se prefăcea... era lămurit.

— Jurați pe Sfînta Cruce?... întrebă el.

— Jurăm, răspunseră cu toții.

Bogdan întrebă iarăși:

— Mai este vreo pîră?... și nici o voce nu se mai arătă.

Atunci Bogdan începu a vorbi:

— Oameni buni, v-am ascultat cu toată luarea aminte, iar pîrele voastre le voi judeca potrivit dreptului bătrînesc.

— Ăsta nici n-a auzit că este un drept regal, scris... șopti Oliver în batjocură.

Dar Bogdan luă din mîna popii Filipaș hîrtia cu însemnări și începu hotărîrile.

— Nevasta cîntărețului Vanciuc n-a adus dovadă nici asupra bărbatului său nici asupra Teodotei, nevasta lui Moiseu, paracliseriul. Prin urmare, fiecare bărbat să-și ia nevasta cu

sine, şi s-o strunească, căci muierea nu atît după năravul său se ţine cît mai ales după vrednicia şi socotelile bărbatului.

Mai departe:

— Cneazul Prepeliţă nu are drept să ceară de la socrul său Mihalca, cneazul celor trei Apşe, parte din moşie... numai feciorii au drept la pămînt, iar fetele doară zestre în bani...

Pentru un furt săvîrşit în grînar, pedepsi cu cinci junci pe un opincar... şi urmă tot aşa cu celelalte pricini, pe care le osîndi după judecata obştelnică.

*

Purtarea neruşinată a lui Bogdan avusese darul să mînie cumplit pe Oliver, palatinul. Vedea în ea nu numai o jignire adusă lui, ci una împotriva regelui. Hotărînd felul moştenirii lui Prepeliţă se amesteca în drepturile regelui, care singur avea acest privilegiu. Şi asupra adulterului, această greşeală atît de mare, Bogdan n-avea nici o cădere să hotărască, ăsta fiind cu totul un drept al regelui şi al bisericii. Şi palatinul spunea în mînia lui că trebuie schimbat totul în ţară, altcum în scurt timp, nu va mai fi regească şi regele nu va mai avea nici o putere asupra unor oameni puşi în răzvrătire de însuşi voievodul ţării... şi apoi regele avea lipsă de bani pentru războiul cu Basarab. Ruşinea înfrîngerii îi sta ghimpe în suflet. Nu putea purcede la altă mare ispravă atîta vreme cît îi atîrna ca o zdreanţă de purpura imperială, ruşinoasa înfrîngere... Or, Bogdan îngăduind oamenii să nu plătească dările, se împotrivea regelui şi era, deci, aliat cu Basarab...

8

Casele cneazului se goliseră. Doar cîţiva oaspeţi mai rămăseseră. Palatinul fusese la Bistriţa să întîlnească pe rege, dar se ferise a povesti de fuga fetei lui Zah Felician. Era curtean vechi, dedat cu obiceiurile curţii... Ştia cînd, şi mai ales cît trebuia să vorbească. Întors cu puteri mai mari, îşi aşeză definitiv reşedinţa la Bedeu, de unde putea supraveghea mai de aproape îndeplinirea poruncilor regale: desăvîrşirea feudalizării în întreaga ţară.

Ivanko îşi prelungise şi el şederea la Bedeu. Privea toată ziua, întărîtat, de jur împrejur. Nu se sfia a mărturisi că dacă rana trupului se vindecase, rana din suflet îi sta căscată şi nu

voia să se închidă. Această rană era jignirea suferită. Nu putea uita că îndrăznise cineva să-l lovească pe el, pe la spate, și se jura că nu va dormi liniștit pînă nu va vedea pe nemernicul Ioanichie cu pumnalul în inimă. De aceea nu se urnea de la Bedeu, fiind sigur că ucigașul stăruie undeva prin preajma-i și că are să pună mîna pe el. Prin Zakar, servitorul său de încredere, Ivanko întreținea legături cu oamenii lui de peste munți și nu o dată încălecase și plecase singur spre tovarășii lui necunoscuți, asupra cărora păstra mare taină.

Plecaseră Dominic franciscanul și Crăciun, cneazul de Ieud, dar din îndemnul doamnei Anca rămăsese părintele Sofronie și Aldea, orfanul de neam domnesc. Doamna Anca rugase pe Sofronie să nu pornească la drum primejdios pe timp de iarnă, prin munții întunecați de vreme rea, ci să aștepte trecerea timpului potrivnic, și atunci să pornească mai departe. Cu atît mai vîrtos ținea doamna Anca să oprească pe Sofronie la Bedeu întrucît aveau să sosească pe curînd preoți și meșteri bulgari cu care Doamna se încumeta a porni mare și temeinică lucrare în toată țara: biserici noi și multe, în jurul cărora să roiască învățătura multă și carte bulgărească. Meșterii bulgari urmau să plece la Peri, unde aveau să ridice mîndră biserică, iar preoții se vor împrăștia în satele de sub stăpînirea lui Dragoș. Doamna Anca se lăsase încredințată de Sofronie că oamenii de seamă trebuiau să vorbească altă limbă decît cea a obștei, și această limbă nu putea fi alta decît cea a bisericii, adică limba bulgară. O îndemna la această rîvnă și purtarea tînărului Aldea, care nu se sfia să-și arate slăbiciunea față de Dominic catolicul, plecat acum undeva departe la vreo mănăstire dincolo de munți... Aldea nici chiar în felul acesta nu putea scăpa de sub vaza, trecerea și puterea călugărului papistaș, deși Sofronie îl ținea de rău, găsind că prietenia cu un papistaș este nu numai de prisos, dar chiar vătămătoare. Dar Aldea se trezise sub ascultarea lui Dominic, nu din nebunia schimniciei, ci numai din trebuința de slobozire a duhului. Găsea în gîndul călugărului multe din gîndurile sale.

Și palatinul Oliver și Dragoș se vedeau a fi mîhniți de plecarea călugărului, dar din pricină de întîmplări deosebite. Palatinul Oliver era cel mai supărat. Deși știa de mult că paterul avea să se retragă în cele din urmă la mănăstirea din Siret ca să petreacă cealaltă parte a vieții mulțumindu-și sufletul cu îndeletnicirile meșteșugului doftoricesc, pus în slujba tămăduirii bolilor sau numai alinarea suferinței omenești, se obișnuia greu cu lipsa acestui sfetnic, izvor necurmat de înțelepciune și soț de

credință la petrecerea prietenoasă a vieții. Și pe lîngă asta clipa plecării i se părea nepotrivită, bănuind că prin pater Dominic și Crăciun, care plecase cu el, se va lăți zvonul despre prigoana regelui împotriva fiicei lui Zah Felician. Palatinul iubea pe rege și chiar dacă din gură încuviința fapta lui, în fundul sufletului era nemulțumit, fiindcă atari pedepse înspăimîntă lumea, dar o și îndîrjește. Din aceeași pricină, nici lui Dragoș nu-i pria plecarea lui Crăciun, știind că Bogdan va afla de isprava crăiască, iar el va fi silit să apere pe rege în toate chipurile. Dar dacă Dragoș și Oliver erau îndreptățiți să sufere pentru bunul renume al regelui, neașteptat de îndîrjit se arăta a fi Ivanko. Fuga fetei lui Zah Felician îl înverșunase, ca și cum el ar fi fost însărcinat cu răzbunarea regelui. În sinea lui făcea răzbunător tot pe Ioanichie de fapta asta.

— Ticălosul stăruie în preajma noastră ... spunea el.

I se strînsese mintea ca baierile pungii și nu mai avea socoteală decît pentru un singur gînd: Ioanichie.

9

Cu toată învălmășeala de gînduri și simțăminte, multă uimire a pricinuit întoarcerea lui Prepeliță, care mărturisea că nu e defel mulțămit de hotărîrea lui Bogdan în cearta cu socru-său.

Potrivit dreptului din bătrîni, de care asculta voievodul, fetele nu puteau fi înzestrate cu pămînt, ci numai cu avere în bani Dar lui Prepeliță îi trebuia pămînt ... și nu atît pentru folos, căci mai mult venit îi aduceau cametele cinstite, mai ales dacă regele cerea bani, decît roada pămîntului. Lui însă îi trebuia pămîntul de dragul de a-l stăpîni ... Să aștepte norul să-și ridice porțile întunecate pentru ca să-i dea lui, descoperite, ascunzișurile de frumusețI neștiute ale mirișteloi și rodnicia izvoarelor care gîlgîiau din sînul pămîntului ... Voia să fie singur pe moșia sa ... ori, socru-său era neînduplecat și se împotrivea ca ginere-său să iasă din devălmășie.

Acum venise la Bedeu să ceară sprijinul lui Dragoș. Prepeliță dorea să aibă, de la rege, zapis la mînă, care să-i împuternicească stăpînirea și să-i asigure moștenirea, ca să poată trece averea din tată în fiu urmașilor lui ca în Polonia și în Ungaria.

*

Ioanichie era în mare cumpănă ... Sofronie i se înfățișa ca un om mare în năzuințele lui, pe care nimic nu-l oprea ca să-și

ajungă scopul, neascultînd de altă lege decît de voința sa. Dar și el, Ioanichie, îmboldit de o neostoită frămîntare, era hotărît să nu se lase mai prejos. Cu toate că după legea creștină cea adevărată, a bogomililor, el era un slujitor supus Duhului, pilda lui Prepeliță îi sta mereu înainte, ducîndu-l la încheierea că pe oameni, numai folosul pămîntului, adică un cîștig care îndestulează trupul, îi mînă în faptele lor, și nu o virtute care să le îmboldească sufletul. De aceea se gîndi să lucreze cu mare băgare de seamă și să nu piardă nici un prilej potrivit, oricît s-ar părea de neînsemnat, și cu atît mai vîrtos să se folosească de rîvna de mărire a oamenilor. Și prin această dureroasă înțelegere a lucrurilor, sufletul lui se simțea foarte abătut. Legea bogomilă era în întregime întemeiată pe puterea duhului, trupul fiind semnul păcatului, al slăbiciunii și al căderii duhului. Trupul era lucrarea lui Satanail, el însuși Dumnezeu... Își dădea seama că în lupta pe care o lua pieptiș, avea să fie sprijinit de duhul Sfînt. Dar pentru izbînda din urmă, putea, îi trebuia chiar atît puternicia lui Satanail cît și înțelepciunea lui Michail... Oare nu a spus Ioan Botezătorul: „Eu unul vă botez cu apă, dar cel ce vine după mine vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc"... Iată așadar că alături de spirit era focul... și nu tîlcuia oare focul, fierbințeala sîngelui, și toate patimile trupești legate de clocotul lui?

Era doritor, și în același timp se temea, să vadă cine avea să învingă, trupul sau duhul?...

*

Între tînărul Aldea și Luca, ginerele popii Filipaș, se legase strînsă prietenie. De aceea lui Prepeliță i se părea firesc să-i vadă tăinuind laolaltă prin curte. Binișor, se apropie și el și intră în vorbă. Cei doi tineri erau prea cinstiți în sufletele lor, ca să schimbe vorba și să dosească ceva din ce gîndeau.

— Totul este minciună... spunea Aldea. Obîrșia mea domnească, și chiar și numele meu, sînt o minciună...

Prepeliță își zise că nimerise la timp potrivit.

— Adevărat frate Aldea, dintre toate urîciunile omului, cea mai netrebnică este, fără îndoială, minciuna...

— De aceea mă gîndesc cu drag la pater Dominic, care-i numai adevăr, și-mi vine să fug după el.

Prepeliță se simțea supărat de vorbele acestea, care păreau a cădea în pofida lui Ioanichie.

— Frate Aldea, vreau să-ți aduc vești de la epitropul tău, de la părintele Ioanichie. După multă pribegie întru propovă-

duirea credinței celei adevărate, el s-a tras la mine la Apșa, unde stă ascuns de frica popii Sofronie...

Aldea nu răspunse nimic, ca și cum nici n-ar fi auzit vorbele lui Prepeliță. Dar se simți copleșit de parcă ar fi arat o zi întreagă.

— Eu mă străduiesc ca o slugă, iar tu parcă dormi, spuse Prepeliță. N-auzi?... Ioanichie-i la mine...

Cu glas șoptit Aldea răspunse:

— Pe aici umblă vorba c-a încercat să ucidă pe Ivanko...

— Cum îndrăznesc să ponegrească pe acest sfînt?... se încruntă Prepeliță. El propovăduiește credința cea adevărată, a legii bogomile, și umblă din sat în sat, învățînd oamenii adevăruri pe potriva firii lor...

Aldea nu putea uita învățătura lui Dominic. Pentru el învățătura catolică era cea potrivită firii lui.

— Și mulți oameni îl ascultă, urmă Prepeliță. La noi chiar și popa Artemie s-a dat cu legea asta...

Aldea clătina capul a neîncredere. Prepeliță se înnădise la vorbă.

— Sînt trei tocmeli cu care bogomilii cîștigă sufletele oamenilor: Întîi, cu fapta bună. La ei fapta bună cumpănește și nu rugăciunea, pe care o socotesc fățarnică.

— Asta-i o mare greșeală, îl întrerupse Aldea, întrucît rugăciunea este înălțarea duhului pînă la Dumnezeu pentru dovedirea iubirii noastre.

— Bogomilii învață pe oameni că sînt doi Dumnezei, unul bun iar altul rău...

Dar Aldea nu-l mai ascultă...

10

Mare fierbere a pricinuit și venirea la Bedeu a lui Ion de Kölcse trimisul regelui. Regele aflase de fuga fetei lui Zah Felician și dăduse straşnică poruncă să fie numaidecît prinsă și dată pe mîna călăului.

Dar mai mare uimire a pricinuit fuga lui Aldea. După dispariția lui Ioanichie, Aldea rămăsese în seama lui Sofronie, și, deodată, fără nici o vestire, fără nici o bănuială, fugise și el.

— Asta s-a furișat pe urmele lui Ioanichie, spunea Ivanko, urmărit mereu de chipul dușmanului său bogomil.

— De unde... își dădu Katalin cu părerea... și voia să lege isprava lui Aldea cu răpirea fetei lui Zah Felician.

— Dacă regele ar fi cu adevărat un rege mare, ne-ar trece pe toți prin ascuțișul sabiei, fiind cu toții vinovați de trădare... zise cu obidă principele.

Dar vorba lui, spusă oarecum în șagă, avu darul să neliniștească atît pe Dragoș cît și pe ceilalți boieri. Cu toții se simțeau vinovați față de rege prin lipsa lor de supraveghere. Răzbunarea regelui intra în grija oricărui slujitor cinstit. Cu toate cercetările făcute, fusese cu neputință să se dea de vreo urmă care să-i pună pe cale. Ivanko era de părere să adune tot satul și să omoare unul din zece, fără să țină seamă de bătrîni și de copii și atunci se va descoperi adevărul. Dar doamna Anca se împotrivea. Ea avea în sat mulțime de fini și fine, care, după învățătura creștină îi erau tot atît de scumpi ca și proprii ei fii. Și apoi cu ajutorul lor avea să deștepte înțelegerea pentru legea bulgară.

— Dacă nu cu moartea, atunci măcar cu bătaia... Să fie bătuți din zece în zece...

Sofronie, pricepînd gîndurile doamnei Anca, găsi un mijloc mult mai blajin. Să făgăduiască iertare de dări celui ce va da de vreo urmă. Dar acum se împotriviră atît Dragoș cît și palatinul. Iertarea dărilor era un drept al regelui. Regele avea cămărași pricepuți care scoteau pînă la cel din urmă ban.

Adunarea se sparse fără nici o hotărîre.

Cînd Ivanko coborî în pridvor, o privelişte neobișnuită i se desfășură înaintea ochilor. Cu un preș agățat de gît, cu o cruce făcută din două scînduri încheiate între ele în dreapta și cu un pămătuf de busuioc în stînga, Glod se plimba prin curte maimuțărind pe părintele Sofronie. Ivanko se prăpădea de rîs iar nebunul, dînd glas pe nas, începu să cînte popește:

— Gospodi pomilui... Gospodi pomilui...

Se știa urmărit de privirile prințului și de aceea se înrădăcinase în nebunie. În afară de Katalin, numai principele avea trecere în ochii lui. Între timp, scoborînd și Katalin, nebunul își întări și mai mult schimonoselile, dar fetei nu-i fu pe plac și de aceea îl strigă:

— Glod, Glod... vino-ncoace!

Și atunci, nebunul după obiceiul său, se lăsă pe brînci și alergă în patru labe spre scara de la pridvor, strigînd întruna:

— Gospodi pomilui... Gospodi pomilui...

— Oprește Glod, strigă ea cînd nebunul ajunse la scară. Atunci nebunul, ridicîndu-se, alergă urcînd scara.

— Ai să isprăvești odată, nebune? strigă la el Katalin.

— Nu-s nebun, domniță Katalin, ci foarte cuminte. Vrei să găsești pe fata lui Zah Felician?... atunci lasă-mă pe mine să fiu popă...

Principele dibui parcă o urmă de înțelepciune în cuvintele nebunului.

— Domniță Katalin, să lăsăm pe Glod să lucreze.

— Eu vă aduc pe palmă pasărea fugită din colivie.

— Știi unde se află? întrebă fata plină de uimire.

— Nu știu încă dar voi afla.

— Foarte bine Glod, încuviință principele, află și au să-ți fie mulțumitori palatinul, Dragoș și regele.

CAPITOLUL TREI

1

Era noaptea jumătate cînd pater Dominic şi Crăciun, duşi de Lupu ajunseră în sat. O lună încheiată trecuse de la fuga fetei lui Zah Felician şi ei zăboviseră înadins, ca nu cumva plecarea lor prea de timpuriu să dea de bănuit. Dealtfel, ei nici nu ştiau locul unde dosise Lupu fata. Atît bănuiau, că uneltirea se întindea departe, fiindcă la fiecare două zile pater Dominic venea în casa popii Filipaş ca să ungă rănile nefericitei cu dresuri tămăduitoare. Dar unde stătea ascunsă peste zi, nu putuse afla şi nici ea nu vroia să mărturisească. Acum, Ileana, fata popii vestise că era primejdie din partea lui Glod care iscodea în tot locul. De aceea acum, cei doi, duşi de Lupu — capul uneltirii— mergeau s-o scoată din ascunzătoare şi s-o ducă la Cuhea sau poate la conacul lui Crăciun de la Ieud, lîngă Cuhea.

De la oaspeţii din Bedeu îşi luaseră rămas bun de dimineaţă, dar zăboviseră în lunca de lîngă rîu pînă ce se lăsase noaptea din plin.

— Unde mergem acum, Lupule?...

— Veţi vedea... răspunse acesta scurt. Bine nici eu nu ştiu. La intrarea în sat se ivi o umbră.

— Frate Luca, spuse în şoaptă Lupu.

— Aici îs... răspunse glasul în întuneric.

Dominic şi Crăciun înţeleseră că Luca era în tainica lor uneltire.

— Să mergem, doamne, spuse Luca către Crăciun şi porniră mai departe.

Luna se ivise şi lumina cu putere. Deasupra lor, stelele cerului străluceau încît drumul se desfăşura înainte-le ca un covor şerpuitor. Trecuseră de cele dintîi case. Pasul lor în praful molatec al drumului se urma în tăcere. Satul era cufundat în linişte. Cocoşii nu începuseră încă să vestească zorile iar cîinii nu luau seama la trecerea lor tainică. Deodată luna îşi sparse parcă lumina în clopotniţa bisericii şi-n crucile cimitirului, poleindu-le în argint. Începură să desluşească chiar şi însemnările de pe crucile mormintelor. Atunci auziră strănut şi freamăt de cai şi lîngă biserică zăriră doi cai păscînd iarba dintre morminte.

Văzînd caii legaţi între ei printr-o plasă, pricepură cît de bine orînduise Lupu lucrurile.

— Iată aici e şi cîntăreţul Vanciuc, spuse Lupu, mai arătînd o umbră care se furişa din biserică şi venea către ei.

Numaidecît Lupu şi Luca se făcură nevăzuţi şi ei auziră paşi grei urcînd scara clopotniţei. După puţin timp oamenii scoborîră, ducînd în braţe, înfăşurat într-un cearşaf, un trup de femeie pe care-l aşezară ca într-o copaie, în plasa dintre cei doi cai.

— Acum treaba noastră este mîntuită. Plecaţi şi Dumnezeu să vă stea în ajutor...

— Frate Crăciun, am înţeles toată isprava lui Lupu şi Luca... au fost părtaşi prin dosadă, la cea mai creştinească faptă a vieţii noastre.

Lupu prinse dîrlogii şi caii începură să se mişte, dar nici un zgomot nu se auzea. Copitele cailor fuseseră învelite în cîrpe.

— Oamenii aceştia nu sînt numai buni, ci şi foarte înţelepţi, spuse Dominic, n-au uitat nimic. Iar acum... vorba lor... să ne ajute Dumnezeu...

Cînd zorile începură să lase dîre lungi de lumină prin întuneric, ei se găseau pe valea Vişeului.

— Pater Dominic, de aici nu mă mai tem. Mă aflu în ţinutul copilăriei mele, spuse Crăciun.

Arătînd convoiul celor doi cai, Dominic îşi reluă gîndurile cărturăreşti:

— Acesta-i un obicei roman... aşa purtau romanii răniţii din război...

Şi apoi tot mai avîntat:

— Cînd mă gîndesc că atîţia înţelepţi şi cărturari se ceartă ca nişte apucaţi, să hotărască care va fi a treia Romă... iată unde se găseşte cea dintîi Romă, Roma eternă, Roma care prin Petru a dus cu bine învăţătura lui Hristos... ea se găseşte pe acest drum de ţară, unde gîndul a cîtorva oameni s-a întîlnit să îndeplinească o faptă plăcută lui Isus Hristos, o faptă, pe care însuşi duhul lui Dumnezeesc nu s-ar fi sfiit s-o pună într-o pildă, alături de cea a bunului Samaritean.

*

Curtea voievodului Bogdan era împrejmuită cu zid de piatră, ca la cetăţile nemeşilor, aşa cum se cuvenea unui stăpîn de ţară, mare dregător. Poarta cea mare pentru călăreţi şi căruţe era deschisă, şi deschisă era şi portiţa cea mică pentru trecerea cu piciorul.

Crăciun trecuse mai întîi pe la Ieud, unde lăsase pe fata cea bolnavă în grija soră-si, Stana, iar el și cu pater Dominic plecaseră să vestească pe Bogdan.

Cei doi călăreți intrară slobozi și amîndoi simțiră dincolo de poartă, aceeași înfiorare, fiindcă în aceeași mișcare strînseră hățurile. Abia trecuse de Sfîntul Ilie și dintr-o dată timpul se întunecase; nori cenușii îndurerau cerul și o ploaie subțire, ca o ceață, se așternuse pe pămînt.

Crăciun n-avea astîmpăr. Îl frămînta rău cugetul... El era cel silit să ducă vestea lui Bogdan. Nu numai că-i era nepot, nu numai că-și făcuse ucenicia armelor la Cuhea, dar simțul de dreptate, mai mult decît puterea sîngelui, îl silea. Dar cu toți douăzeci de ani ai săi, se sfia să dea ochii cu Bogdan. Îi era teamă de năpraznicul său unchi... De fapt, nici nu-l cunoștea... Crescuse în preajma lui, dar chiar de mic, apropierea de unchiul său îl neliniștea. Îl văzuse în multe împrejurări asemănătoare, luînd hotărîri diferite, încît niciodată nu puteai fi sigur dacă vorba îi era pe plac. De aceea era mai mulțămit să primească porunci de la el decît să fie povățuit, să-l asculte decît să fie îndemnat.

Și acum, gînduri aprige sunau în sufletul său. Nu mai putea da înapoi. Salvarea fetei lui Zah Felician descoperise în el puteri, care-l lămureau față de alții și față de el însuși. Avea să ducă fapta la bun sfîrșit... Avea nevoie să-și împrospăteze sufletul, devenind astfel un izvor de viață... De aceea, împreună cu Dominic, purceseră, cu toată ploaia de-afară, acolo unde-i mîna sfatul cel bun.

*

Pe Bogdan îl găsiră stînd de vorbă cu Doamna Maria și doi cavaleri, teutonul[1] Gustav și templierul[2] Raymond. La intrarea lui Crăciun cu Dominic, se sculă să le ureze bun sosit.

---

[1] Teuton — Denumire a membrilor ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina în 1190—1191. În 1211 teutonii au fost colonizați în Țara Bîrsei pe care au părăsit-o în 1225. În 1230 cavalerii teutoni sînt stabiliți în Prusia unde la 1237 se unesc cu ordinul monaho-cavaleresc al gladiferilor. Inițiază politica „Drang nach Osten", ducînd numeroase războaie de cotropire ce au urmărit catolicizarea și germanizarea forțată a populațiilor din țările baltice. În 1466, prin pacea de la Torun, Ordinul Teuton a cedat o parte din teritoriile cucerite recunoscîndu-se vasal regelui Poloniei. În 1525 averile Ordinului au fost secularizate, punîndu-se bazele ducatului Prusiei.

[2] Templier — Denumire a ordinului monaho-cavaleresc creat în Palestina în 1118. Templierii au luat parte în Evul Mediu la bătăliile cruciadelor.

— Mare bucurie îmi faci nepoate, aducînd cu tine pe acest preacuvios părinte, despre a cărui înțelepciune s-a întins vestea în toată țara.

După ce se închinară în fața doamnei Maria și a celor doi cavaleri, Crăciun și Dominic, fură poftiți la masă. Lui Crăciun îi pierise orice urmă de sfiiciune.

— Mărturisesc, Mărite Doamne și unchi, că nu numai datoria și dragostea de nepot, mă aduc la curtea domniei-tale.

— Ca să ajutăm un suflet de om oropsit, ne-am îndreptat către tine, Mărite Doamne, îi luă vorba Dominic. Din cîte am auzit, și din cele văzute de mine, cînd ai fost la Bodeu să împarți dreptate, am înțeles că Domnia Ta nu te lași mînat orbește de voința altora, ci în toate împrejurările, judeci cu înțelepciune și potrivit rînduielilor firii neamului tău, neam de oameni aprigi, dar drepți.

Și începu să povestească pe îndelete, toată întîmplarea cu fata lui Zah Felician.

*

Bogdan stătea cu bărbia în piept și ochii, afundați în întunericul bolților, își pierduseră parcă lumina. Gîndea adînc voievodul și cei din jur nu îndrăzneau să-i tulbure gîndirea.

Cînd într-un tîrziu ridică fruntea, parcă era altul. Privirea-i scînteietoare avea în ea tăria oțelului dar fața îi era senină iar vorbele îi curgeau liniștite, venind parcă din adîncuri nici de el cunoscute.

— Mă uimește o așa faptă la craiul ungurilor... La temelia unei împărății va să fie o faptă mare și nu o palmă pe obrazul unui răzvrătit. Ce fel de împărăție e aceea dacă se sprijină pe dorul de răzbunare?... Pater Dominic, își urmă vorba Bogdan, te vei încredința că eu, în toate rînduielile, prin orice faptă, mă nizuesc a slăvi prea-curatul suflet al lui Hristos.

Crăciun asculta înmărmurit, în timp ce pater Dominic, cu ochii spre cer, începuse o rugăciune:

— Mulțumescu-ți Ție, Doamne Dumnezeule, că m-ai făcut să găsesc pretutindeni în drumul meu, Roma... Roma singură și eternă... Găsesc Roma în grai, în veștminte, în faptele oamenilor și-n înțelepciunea căpeteniilor... Urcînd pe această culme a casei tale, mărite voievod, mă găsesc plin de virtute ca și Petru urcînd colina Vaticanului. Mă voi ruga lui Dumnezeu cu puterea pe care numai duhul Romei mi-o poate da...

2

Intre Pater Dominic, Crăciun şi cei doi cavaleri, se legă puternică prietenie şi nu era o mai mare desfătare pentru ei decît să stea de vorbă, mai cu seamă după cină, cînd înapoia ta stă munca de peste zi, iar înainte te aşteaptă toropeala dulce a odihnei.

Era sîmbătă seara şi cina se prelungise mai mult ca de obicei.

— Am să vă mărturisesc acuma, spuse Bogdan, un gînd scump mie, pentru a cărui înfăptuire am lipsă de sfatul şi sprijinul vostru... Aş dori să preschimb satul ăsta, Cuhea, în tîrg...

— Bine aţi grăit, Mărite Doamne, spuse cavalerul Gustav... unii cred că satul se preface de la sine în oraş.

— Aşa crede şi căpitanul Albrecht, adăugă Crăciun. Pentru el preschimbarea unui sat în tîrg este sfîrşitul firesc al unui vad de negoţ. Dealtfel, el nu jură decît pe vadurile neguţătorilor, pe vămi şi pe băile de sare şi de argint.

Cavalerul Gustav îşi reluă vorba.

— Greşeşte adînc. Un sat se iscă la marea întîmplare dar un oraş este urmarea unui gînd. Deci dacă vreţi ca acest sat să ajungă tîrg, va mai întîi să clădeşti o cetate sau o mănăstire.

Vorba le fu întreruptă de Zdroabă, care însoţea pe un tînăr, sosit în căutarea lui pater Dominic.

— Aldea!... strigă preotul, plin de bucurie.

După ce se închină cu cinste în faţa lui Bogdan, Aldea se adresă lui Dominic:

— Pater Dominic, am venit după tine, căci fără tine mă simt înjumătăţit. Pînă acum am luptat numai pentru Nazaret, acum simt datoria să lupt şi pentru Roma... Iartă-mă dacă am spus vreo greşeală sau am făptuit vreun păcat.

— Nu, scumpul meu fiu, n-ai spus nimic greşit. Toţi cîţi sînt aici luptă atît pentru Nazaret, cît şi pentru Roma, fiindcă dacă Nazaretul este mintea cea fără de început, Roma este cuvîntul de apururi vecuitor... Eşti bine venit!...

Bogdan asculta cu luare aminte istorisirea lui Crăciun.

— După cum vedeţi, încheie acesta, urmaşii acelor mari împăraţi care au fost Assaneştii, au avut ca temei de viaţă să întemeieze o nouă împărăţie... împărăţie întemeiată pe răzbunare, trecută acum în moştenire lui Aldea. Dar învăţătura lui

pater Dominic i-a domolit înverşunarea. Aldea este azi un tînăr bun, blajin, care după ce a cumpănit, sau poate dintr-un har divin, s-a lăsat de bucuria vremelnică a urii şi răzbunării spre a se închina cu totul iubirii de oameni ... şi acum nu mai doreşte să întemeieze o împărăţie.

— O împărăţie! ... făcu Bogdan ... Lumea e plină de ţări mărunte care luptă crunt între ele şi numai voinţa unui domnitor, de pildă Basarab sau regele ungur, poate aduna mai multe sub aceeaşi coroană.

— Mărite Doamne, ai spus un cuvînt adevărat: voinţa unui domnitor ... Fiindcă sînt două puteri care pot întemeia o ţară: voinţa unui domnitor şi duhul unui neam. Adevărat ... Basarab e o voinţă, şi regele ungur altă voinţă, dar duhul neamurilor ce cîrmuiesc e străin de voinţa lor. De aceea aşa de multă silnicie şi la unul şi la altul ...

— Nu te înţeleg, se încruntă Bogdan.

— Vei înţelege, dacă vei vrea să crezi că şi neamul are o voinţă şi-i stăpînit de un duh ... Ferice de acea ţară la care duhul şi voinţa neamului se potrivesc cu duhul şi voinţa domnitorului. Dar asemenea potriviri sînt rare ... Nu cunosc decît pe Marc Aureliu ... Spiritul de dreptate al împăratului se ţinea strîns legat cu cel al împărăţiei, într-o obştească unire, şi voinţa de bine a împăratului era urmată de voinţa de bine a poporului ca o datorie firească ... Mai cunosc pe Ludovic al IX-lea, canonizat azi de biserica noastră. Evlavia şi faptele bune îl îndemnau să fie cît mai drept judecător, unind astfel duhul creştin şi voinţa de fapte bune cu dorinţa de fapte bune şi cu duhul celui mai creştin şi mai rîvnitor popor, al poporului francez. Din nefericire, urmaşii lor n-au fost în stare să ducă mai departe o moştenire atît de grea. Comod, fiul lui Marc Aureliu, era un ticălos, în care voinţa a triumfat asupra duhului, ajungînd gladiator ... iar moştenirea sfîntului Ludovic a necinstit, prin acea ruşinoasă domnie a lui Filip cel frumos — supus cu totul voinţei şi defel duhului — tot ce făcuse înaintaşul său.

— Şi cum deosebeşti duhul de voinţă? întrebă nerăbdător Bogdan.

— Voinţa vine din imboldul nostru lăuntric, ea este o mişcare şi un tîlc al sănătăţii noastre, în timp ce duhul vine de dincolo de noi, dintr-un har dumnezeiesc ...

— Ţi-e vorba cam încîlcită, pater Dominic ... vorbeşte mai lămurit.

— Ei bine, iată ce vreau să spun... Viața nu se măsoară după numărul anilor și nici după lungimea zilelor petrecute, ci după prețul clipelor și virtutea înfăptuirilor...

— Da, pater Dominic... Ai spus o vorbă, pe care n-am s-o uit niciodată, încuviință Bogdan. Prețul clipelor și virtutea înfăptuirilor...

*

Pentru pater Dominic, vorba lui Crăciun era o încîntare. Nu deșertase în zadar sacul cu buna sămînță a propovăduirii umanistice. Sămînța cea bună rodise în ogorul de preț al tînărului ucenic și acum se revărsa ca hrană îmbelșugată pentru cei flămînzi de gînduri frumoase.

— Măritată Doamnă și scumpe unchiule, și voi oaspeți iubiți, deși tînăr de ani, din numeroasele mele călătorii, dar mai ales din a mea petrecere cu acest pater Dominic, am învățat să socotesc dincolo de vorbele oamenilor și să mă împărtășesc de gîndul ce depășește lupta, biruința și înfrîngerea. Orice doresc sau gîndesc oamenii de seamă, fie că sînt robiți trufiei, fie că sînt aleșii harului Spiritului Sfînt, ei nu socotesc clipa de față — rîvnă ușoară, pentru oamenii de rînd — ci privesc mai ales peste timp, la zilele din viitor, și adesea lucrează nu pentru ei, cît mai ales pentru copiii și nepoții lor. Omul de rînd se desfată cu plăcerile clipei, dar omul de seamă știe să aștepte pînă se săvîrșește plinirea făgăduinței.

— Vorba ta e negură întunecată, îl întrerupse Bogdan, dar întrezăresc în ea un gînd scump mie... Omul de seamă se cunoaște după o singură virtute... aceea de a scoate apă vie din piatră seacă, sau de a muta munții, dacă nu poate muta vrerea oamenilor.

— Acesta-i numai harul Duhului Sfînt, se amestecă Dominic. Fiindcă numai Duhul poate înfăptui minuni... și iscarea unui lucru din cuprinsul firii este o minune.

Se găseau la masă, după cină, și ca de obicei, Bogdan îi oprise la o plăcută sfătuire. În afară de Dominic și Crăciun mai erau de față și cei doi cavaleri.

— Unchiule, voi risipi prin cîteva cuvinte întunericul vorbei mele ca și cum aș ridica oblonul pleoapelor de pe ochii întunecați de somn. Iată în ce fel cuget eu... Nu e pentru nimeni o taină că regele vrea să întemeieze o mare împărăție catolică pentru a înfrunta noua împărăție Vlaho-Bulgară pe care o dorește Basarab... Dar iată că și tătarii, care pentru un moment au trebuit să se retragă, vor să întemeieze o împărăție prin mij-

locirea principelui Ivanko... Atunci tu unchiule, vă trebui să alegi... căci așa e soarta neamului nostru, svîrlit la răspîntia vînturilor, să crească împotriva vijeliilor pustiitoare și să rodească chiar dacă pîrjolul focului mistuește răsadnița sau dacă amorțește sămînța... Va trebui deci ca tu să cumpănești bine...

— Așa e, încuviință Dominic. Trebuie să-ți luminezi sufletul și cugetul și să *prinzi* adevărul. Dar aici e mare primejdie... Oricît ar încerca știința, adevărul nu se iscă niciînd din cuget, el este sau un dar al Duhului sau un strigăt al mulțimii... De aceea adevăratul ocîrmuitor va să stea de veghe, cu ochii la cer și auzul la pămînt... Dumnezeu și obștea... Și asta este una din marile minuni ale creștinismului. Să nu uităm că Dumnezeu a ales casa unui tîmplar, ca să rodească adevărul... și că papii, cardinalii și episcopii sînt fii de țărani sau de meșteșugari. Biserica este cea mai veche democrație, conducere potrivită darului Duhului Sfînt în sufletul omului, în pofida obîrșiei lui. Aceasta este cea mai mare schimbare — revoluție, cum se numește — cea a călăuzirii conducătorilor potrivit duhului obștei. Nu uita... înainte lumea era condusă potrivit voinței principilor... Voința principilor se întregește astăzi prin înțelegerea glasului obștei...

— Știu unde vrei să ajungi, pater Dominic... la acea împotrivire dintre duh și voință.

— Sau la acea potrivire, pe care noi, cei din apus, o numim armonie.

— Îți mărturisesc pater Dominic, că nu pot uita cuvintele tale de la cea dintîia noastră întîlnire. Ele îmi frămîntă sufletul, precum degetele, aluatul...

— Mă bucur Doamne... fiindcă poate și pe tine, cîndva, Dumnezeu te va pune să faci dreptate între duhul și voința ta și duhul și voința acestui neam.

— Mi-ai pus înainte pilde strălucite, amintindu-mi de Marc Aureliu și de Ludovic cel Sfînt al Franciei.

— Cu atît mai vîrtos trebuie a cumpăni înțelepțește, întrucît neamul acesta poartă în el moștenirea duhului și a voinței romane.

— Grea judecată... spuse Bogdan.

— Eu nu înțeleg, spuse și doamna Maria.

— Ca să poți înțelege, mărită Doamnă, nu trebuie să uiți că Roma este măreață, nu numai prin voința cezarilor, cît mai ales prin duhul creștin. Sîntem cu toții oameni în floarea vîrstei și deci, în puterea gîndirii. Trebuie să recunoaștem faptul istoric

adevărat, că fără Roma, creştinismul s-ar fi înăbuşit. Creştinismul a luat naştere în Nazaret, dar s-a dezvoltat la Roma... Deci Roma duce cu ea, în veac, voinţa romanilor şi duhul creştin. Dacă împăraţii romani ar fi înţeles duhul creştin, Roma ar dura şi azi ca o capitală a lumii întregi... Dar supuşi oarbei voinţe Roma s-a prăbuşit. S-a prăbuşit numai ca voinţă... voinţa ei a fost însuşită de împărăţia Bizanţului... iar Roma a rămas capitala duhului creştin... Iată deci, de unde se trage marea neînţelegere. În timp ce regii şi împăraţii ascultă de voinţa cezarilor, strămutaţi la Bizanţ, duhul creştin adevărat ascultă de Roma.

3

Glod se lăuda că printr-o dibace uneltire, dăduse de urma fetei lui Zah Felician.

— Unde n-a izbutit părintele Filipaş cu mărturisirea bărbaţilor, a izbutit popa bulgar cu mărturisirea femeilor... Cîntăreţul se ţine cu nevasta paracliserului... şi muierea cîntăreţului a mărturisit tot, numai ca Sofronie să-i aducă bărbatul înapoi. Ei au ascuns fata în clopotniţă iar răpirea a fost făcută de Crăciun şi pater Dominic.

În uneltirea care răsturnase casa cu susul în jos, lucrurile se alegeau ca gunoiul din bucate. Înadins au rămas făptuitorii la Bedeu, atît de mult după fuga fetei ca să încurce cercetările şi să arunce asupra altora nemernicia înfăptuirii lor. Şi cîtă îndrăzneală, să o ascundă în clopotniţă!... Puteau ei să-şi spargă capul şi tot n-ar fi putut ghici culcuşul într-un pod de biserică.

— Paracliserul şi cantorul ar trebui traşi în ţeapă, spunea Ivanko.

— Unde o fi acum ascunsă?

— Fără îndoială la Bogdan, la curtea din Cuhea.

— Sau o fi dus-o Dominic la mănăstirea Molda, unde sînt tămăduiţi bolnavii, adăugă Katalin, cu gîndul la Crăciun care era acum alături de fata lui Zah Felician.

— Dacă e la Molda, atunci de ochiul meu nu poate scăpa şi de mîna mea nu se poate feri... dau foc mănăstirii, zicea Ivanko.

— Iar dacă-i ascunsă la Bogdan, acela va avea a răspunde mîniei regelui, hotărî palatinul.

Atunci s-a pricinuit mare zarvă în adunarea boierilor. Fiecare își apăra faima gîndului. Oliver — oștirea, Ivanko — focul, Katalin — călăul pentru Clara Zah...

Și după ce Dragoș a fost martor gîndurilor celor mai ascunse ale prietenilor săi și care în timpul certei, auzise totul și nu-i scăpase nici sunetul șoaptelor, a răspuns:

— Duhul cel bun mă povățuește să depărtez pentru început mijloacele cîrtitoare și deșarte și să urmez calea cea prielnică a iscoadei... Și pentru că Bogdan e mai la îndemînă, să începem cercetarea cu el.

— Drept gîndești, îl încurajă căpitanul Albrecht, căci mai de folos e să predăm pe un viteaz ca Bogdan decît pe o fată nevîrstnică și nevolnică.

4

Cînd palatinul însoțit de fiica sa Katalin, intră în marea încăpere a prînzitorului de la curtea din Cuhea, Katalin fu copleșită de strălucirea luminii și frumusețea tacîmurilor. Era tot atît de strălucitor și de frumos ca la oricare cină aleasă, din Vișegrad. Pe fiecare perete se găseau două candelabre, fiecare cu zece lumini; apoi două făclii mari. Pe masă de asemenea ardeau trei candelabre cu multe lumînări și deasupra ușilor, trei făclii, încît în cameră lumina era ca în miezul zilei de vară. Și pe masă se vedea o risipă de argintărie și cleștaruri care îți încîntau ochii. Italienii obișnuiau să folosească paharele de cleștar și în afară de lingură și cuțit, și un fel de furcă pentru a prinde mai ușor carnea și a nu fi silit să mănînci cu mîna. Katalin cunoștea toate aceste obiceiuri italiene dar se minuna cum aceste obiceiuri ajunseseră pînă aici. Pe urmă își aminti că doamna Maria, soția lui Bogdan, era polonă și polonii cunoșteau de bunăseamă învățăturile italiene.

Katalin și cu tatăl ei se apropiară de Doamna Maria, care stătea într-un jilț, însoțită de Lațcu, copilul lui Bogdan, un băiat cu ochii negri, adînci, și de Margareta, fetița lor cu păr bălai și ochi albaștri. Doamna Maria vorbea și ungurește, limbă pe care o cunoștea tot atît de bine ca și limba ei.

În scurt timp, prînzitorul se umplu de oaspeți. Dragoș și cu Oliver nu se mirară prea tare să-l găsească aici pe pater Dominic cu Aldea și Crăciun, dar avură o tresărire la vederea cavalerilor Gustav și Raymond, care după purtare se vădeau a fi de ai casei. La urmă apăru și Bogdan însoțind pe un alt cavaler, pe care îl prezentă cu mare fală: magistrul Walpot.

Doamna Maria își urmă vorba începută înainte de intrarea oaspeților:

— Părinte Dominic, aș vrea să rămîi la noi, după cum te-am mai rugat, să împărtășești din marea ta învățătură pe copilul nostru, Latcu și cînd fiica noastră Margareta o avea mintea destul de coaptă, să o iei sub a ta oblăduire... fiindcă vreau ca și fata să fie învățată, cum am aflat că fac toate mamele înțelepte din apus, dînd învățătură deopotrivă fetelor și băieților.

— Gîndul vostru e cît se poate de înțelept. Iată aici este o altă elevă a mea, domnița Katalin, care este o fală pentru mine ca și pentru neamul ei...

Dar Bogdan întrerupse această vorbă prea molatecă.

— Să cercetăm pe magistrul Walpot, să ne povestească el din viața lui.

Cu toții curmară vorba.

— Mărite Doamne, eu sînt nepot al acelui Henric von Walpot, care a întemeiat ordinul numit „Equites teutonicii hospitales sanctae Mariae virginis hierosolvitanae". După ce a slujit în Palestina, adăpostind în spitale pe pelerini, pe cruciați și neguțători, ordinul nostru a luat sabia să lupte pentru cruce. La chemarea episcopului Albert de Livornes, am sosit în aceste ținuturi, răspîndindu-ne pînă la Nistru, Dunăre și mare ca să apărăm pe creștini împotriva tătarilor și altor păgîni, să ajutăm pe cei săraci cu duhul sau cu puterea trupească, să-și ducă viața omenește.

— Despre faptele voastre bune am auzit, și a auzit lumea întreagă spuse Bogdan, iar eu le-am sprijinit.

— Cu toate acestea, ca și frații noștri templieri, care au fost mult prigoniți de regele Franciei, și noi, cavalerii teutoni, am fost prigoniți de regii unguri. Mulți cred c-am venit în aceste ținuturi ca să scăpăm de urgia regilor. E și-n această credință un adevăr, fiindcă nu poți lupta pentru cruce cînd ești prigonit din două părți, și de păgînii tătari și de creștini, unguri sau francezi... Dar noi ne-am statornicit aici mai cu seamă fiindcă aici e lipsă de noi.

— Ilustre magister, începu Aldea, îngăduie-mi și mie o vorbă... Te rog să ai bunăvoința să mă primești ca scutier în viteaza ta oștire și ai să cunoști rîvna...

— Și înțelepciunea ta... sfîrși vorba pater Dominic.

— Faptele tale vor vorbi pentru tine, răspunse magistrul... dealtfel ca să cunoaștem vitcii, am venit la curtea măritului voievod Bogdan... Pe oamenii din țara Moldei, noi i-am învățat meșteșugul războiului precum și alte multe meșteșuguri...

— Meșteșugul... făcu cu dispreț Oliver.

— Nu uitați, răspunse Dominic, că sfîntul Iosif, părintele adoptiv al lui Isus Hristos era dulgher, adică meșteșugar. Meșteșugul este un dar al lui Dumnezeu.

— Nu te văd dulgher, rîse Ivanko, rasa de călugăr te împiedecă.

— Și meșteșugul meu, tot dar de la Dumnezeu este. Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi ajutat să intru în mănăstire, aș fi rămas păstor în munții helvetici... și dacă Dumnezeu nu m-ar fi îndreptat spre maeștrii mei de la facultățile din Padova și Paris, n-aș fi învățat frumoasa artă a tămăduirii... și dacă Dumnezeu n-ar fi ajutat aceste nevrednice mîini, n-ar fi găsit cele mai potrivite cusături ca să dreg ceea ce răutatea oamenilor a stricat...

— Vorbești pesemne de fiica lui Zah Felician?, îl încercă Oliver.

— Chiar de ea, și dacă voievodul se învoiește, cînd va fi de tot tămăduită, pot să v-o arăt, ca să vedeți ce minuni poate face meșteșugul omenesc însoțit de harul dumnezeiesc...

Față de atîta fățișă înfruntare, palatinul își simți privirea sulița și pumnul buzdugan, dar în vorba lui strunită, de curtean vechi, era numai miere.

— Știe voievodul Bogdan că această fată este dușmana regelui?

Bogdan își urma vorba cu magistrul Walpot; se uita la palatin, dar privirile-i treceau dincolo de el...

— Bogdan se împotrivește poruncii crăiești, răspunse, în locul lui, Crăciun.

— Atunci se face vinovat față de rege...

— El spune, adăugă Dominic, că firea nu-l lasă... și eu îl înțeleg. E greu să lupți împotriva firii.

— Și totuși, noi îl poftim să-și îndeplinească îndatoririle față de rege, încheie palatinul.

Dar, spre mirarea tuturor, Aldea, tînărul Aldea, s-a pornit cu mare glas:

— Numele nostru trebuie să dăinuiască în veac și ce ne-ar sluji pentru întărirea lui, oropsirea unei fete slabe și neajutorate?...

— Să nu stricăm voia bună, zise Bogdan și îi pofti să se așeze la masă.

5

Toți oaspeții fuseseră poftiți ca să cerceteze laolaltă cu Bogdan biserica ce se înălța în mijlocul satului din dorința doamnei Maria și sub îndrumarea cavalerilor.

Meșterii se străduiau cu partea cea mai grea, cu bolțile. Toată lumea se așteptase că bolțile, acoperișul și turnurile vor fi din lemn. Dar doamna Maria aflase că în apus bolțile și turnurile se puteau zidi și îndemna pe cavaleri să facă biserică de toată lauda, cu nimic mai prejos de cele din alte țări mai răsărite. Zidirea era înconjurată de jur împrejur de o schelă de lemn, și sus, pe podișul înălțat deasupra plopilor se vedeau mulți oameni cățărați, care tocmeau scări, parapete, dovedind parcă prin înălțimea aceea și năzuința spre cer a doamnei Maria . . .

Deodată se auzi buciumul paznicilor de pe dealuri, vestind mulțime mare de oameni dinspre miazănoapte, și nu după mult timp putură vedea un convoi de pribegi, urcînd încet spre curtea voievodului. În fruntea convoiului se găseau trei călăreți, doi în rase călugărești iar celălalt, după îmbrăcăminte, boier de seamă. Caii pășeau încet, cu urechile ciulite și cu nările desfăcute adulmecau aerul necunoscut. Oamenii mergeau tăcuți. Mugetul depărtat al cirezilor dinapoia convoiului, behăitul oilor și al caprelor, dovedeau foamea și neodihna. Erau pribegi, osîndiți să părăsească vetrele lor, de mari necazuri și multe nevoi.

*

Poposirea pribegilor la curtea din Cuhea nu era lucru rar, dar uimirea era pricinuită de faptul că între cei sosiți se afla Simion, fratele doamnei Sandrina, soția lui Drag Sas, însoțit de episcopul Chirilă Romanul, răsăriteanul din Przemyl, cu preoții Nicodim și Nicoară. Împreună cu ei se găseau mulți țărani pribegi. Unii tineri, în floarea vîrstei, alții cu nevestele și copiii, mînînd în care avutul lor și dovedind astfel c-au părăsit pentru totdeauna locul lor de obîrșie.

În carele trase de boi se vedea toată agoniseala lor, saci cu grîu și orz, ulcele, strachini și ulcioare prinse de coviltire și maldărul de paie legat burduf în coșarcă. Unii trăgeau după ei cîte o vită priponită de un par al loitrei. Într-o căruță se zbătea un purcel înfundat în sac sau cîteva păsări închise în cuști din găteje. Oamenii vorbesc încet și chipurile lor amărîte aduc a jale. Iute se desluși pricina pribegiei. Gediminas, aprigul principe lituanian, după ce cucerise Podolia și Volhinia pornise

prigoană împotriva creștinilor, cercînd să-i întoarcă la legea păgînă. În fața primejdiei, vlădica își adunase oamenii de încredere, căutînd scăpare la un domn creștin în stare să-i apere și, după multă chibzuință, alesese pe Bogdan, fiind de același neam cu ei.

In acele clipe, Bogdan își aminti de vorba părintelui Dominic: voința domnitorului de o parte și duhul obștei, de alta... Dar voievodul nu era omul să se încurce cu prea multe socoteli lăuntrice. Avea să facă față unor împrejurări neașteptate și se silea să ia hotărîrile de trebuință cît mai repede. În curte era mare învălmășeală. Unii trăgeau boii de coarne, alții plesneau din bice... și toți umblau în neștire. Atunci Bogdan dădu cîteva ordine scurte dar lămurite: Boierii și episcopul vor fi găzduiți la curte, iar obștea avea să primească loc de popas lîngă pădurea Săliștei, unde se găseau încă colibe părăsite de păcurarii și pădurarii tocmiți să păzească vitele și să taie lemne.

Cînd boierii se găsiră adunați în odaia cea mare, Dominic luă cuvîntul cel dintîi.

— Dumnezeu v-a umplut mintea de har sfînt. Ați căzut la timpul potrivit, fiindcă noi ne străduim să tocmim cele mai potrivite legi pentru acest neam a cărui limbă este una de la Dunăre, pînă-n munți și care se trage din marea limbă latină.

— Noi vrem să ferim, și mai mult chiar, să izbăvim noroadele de stropirile cele idolești... spuse Chirilă.

— Și noi slujim cu sfințenie acest gînd, întări popa Nicoară.

— La noi în țară sîntem năpădiți de cugetele cele neroditoare și de aceea ne-am întors către lumina mîntuitoare a curții din Cuhea care încă din timpul fericitului voievod Ștefan, tatăl Măriei Tale Bogdane, a fost dătătoare de lumină creștinească pentru toate noroadele aflate în întuneric, încheie Simion.

...Și Bogdan băgă de seamă că toți vorbeau în cinstea duhului.

6

Nu era greu de văzut că în jurul voievodului de la Cuhea, viața se scurgea feluritâ în îndeletniciri... Abia se dezmeticiseră de sosirea pribegilor cu Simion, și în sîmbăta următoare, o mare zarvă îi deșteptă în zorii zilei, pe boierii veniți din Bedeu. Prin spărtura ferestrelor înguste ei văzură numeroase care și căruțe, oameni călări și oameni pe jos, apropiindu-se de curtea cea mare a lui Bogdan.

Domokoș, Zakar și Cîndea, servitori cinstiți dar și iscoade iscusite, dădură buzna în odaia palatinului. Slujitorii povesteau despre oameni, bărbați și femei, pribegi din Pocuția, neamuri deosebite: ovrei, ruteni, lituanieni, ruși, dar cei mai mulți moldoveni, cu toții veniți din același ținut. Nerăbdători ei coborîră în curte unde găsiră pe Bogdan gînditor, de vorbă cu Zdroabă, omul lui. Ivanko îl agrăi zîmbind pe sub mustață:

— Te văd cam îngrijorat voievoade... Uite ce mai de lume vine de ți se închină...

Bogdan simți pizma din gîndul principelui: oameni străini dau năvală în țara Maramureșului... Porunci lui Zdroabă să încalece și să vadă despre ce e vorba. În curînd vătaful se întoarse cu veste bună.

— Sînt oameni cinstiți stăpîne... Unii sînt băieși aduși de evrei pentru scormonirea aurului din măruntaiele pămîntului, alții sînt muncitori ce caută să se tocmească la noi iar alții sînt meșteșugari și vor să intre în slujba cavalerilor despre a căror pricepere s-a dus vestea.

Bogdan porunci lui Zdroabă să dea pe acești oameni în seama cavalerilor pentru a-i așeza pe fiecare la locul său.

Oliver și cu Dragoș erau furioși. Bogdan se dovedea un răzvrătit în jurul căruia se aduna prea multă lume. Se hotărîră să-i caute pricină și cea la mai îndemînă era înapoierea fetei lui Zah Felician. La prepusul lor de gîlceavă se însoțiră numaidecît și principele și căpitanul Albrecht. Hotărîți, ei urcară tuspatru la Bogdan.

Dar aci, găsiră pe Bogdan stînd de vorbă cu cei doi cavaleri, pater Dominic, Aldea și un străin.

Străinul purta la cingătoare spadă lungă care ieșea de sub pelerina de catifea neagră. După îmbrăcăminte se vedea a fi spaniol. Lucrul n-ar fi fost de mirare, fiindcă la tot pasul întîlneai germani, francezi, unguri, poloni, ruteni, dat fiind că de mult timp regele ungur era în luptă cu Veneția și, ca atare, țara era plină de străini gata de luptă.

Străinul stătea în picioare, falnic și vorbea cu trufie.

— Mă numesc Dalmassio și sînt urmașul acelui mîndru căpitan de Flor, comandantul companiei catalane.

— Am auzit despre el, răspunse palatinul, dar acum pare că s-a prăbușit.

— Am rămas eu să duc mai departe renumele lui Flor și vitejia companiei... Cînd Roger de Flor a fost ucis tîlhărește

de către împăratul Constantinopolelui, oştirea lui nu mai era în stare să ducă mai departe slava veche, întrucît fiul nu era la înălţimea tatălui... şi de aceea m-am hotărît să-mi fac singur oştirea mea.

— Şi ce vînt te aduce pe la noi?... întrebă Bogdan.

— Eu voi spune fără ocol. În compania lui Flor am cunoscut tot felul de oameni: italieni, sîrbi, dalmaţieni, unguri, cehi, francezi şi germani... dar cei mai viteji sînt vlahii din munţii Pindului. De la ei am aflat că mai sînt vlahi şi pe malurile Dunării. În Ţara Românească m-am lovit de încăpăţînarea lui Basarab, care nu mă lasă să adun oameni din ţara lui. Din cele aflate, omul acesta are apucături de nebun... Vrea să cucerească Constantinopole şi să-şi facă drum spre tronul Bizanţului. Acum am venit cu o corabie genoveză pînă la portul căruia îi zice Maurocastro sau Cetatea Albă. Am cutreierat apoi ţinuturile de-a lungul Nistrului şi pînă la munţi şi peste tot am găsit astfel de vlahi... Şi acum am nevoie să vorbesc cu un stăpîn... Din om în om, aflînd că Măria Ta eşti mare voievod al valahilor, iată-mă aici.

Oliver şi Dragoş îşi aruncară priviri piezişe. Erau furioşi... Nu se puteau dumiri de unde atîta faimă la Bogdan.

— Şi de unde ai tu bani, atîţia?... făcu cu necaz Ivanko.

— Eu primesc bani cînd de la Genova ca să lupt împotriva Veneţiei cînd de la Veneţia ca să lupt împotriva tătarilor. Eu lupt şi pe uscat şi pe mare, şi lupt şi în slujba papei, deşi în oştirea mea se găsesc mulţi heretici numiţi catari. Eu nu prigonesc pe heretici, dimpotrivă, le dau adăpost... Dar acum, cu voia domniilor voastre aş vrea să mă odihnesc.

*

După plecarea lui Dalmassio, îndîrjirea palatinului se mări.

— Regele o să fie foarte nemulţămit de ajutorul dat unui apărător al hereticilor. Azi, în toată lumea, inchiziţia a pornit cumplit război împotriva lor, iar Domnia-ta, fără a da ascultare acestei instituţii, te faci părtaş la ocrotirea hereziilor, prin acest Dalmassio.

— Un pumnal în inimă, se iuţi Ivanko, l-ar face să amuţească.

— Totuşi eu cred că regele te-ar ierta şi s-ar dovedi mulţămitor dacă ai da pe fiica lui Zah Felician, făcu încetişor palatinul.

Cuvintele molcome ale nobilului, îndîrjiră peste măsură pe Bogdan. Îndreptîndu-se către Aldea el îi porunci:

— Prietene Aldea, tu eşti cel mai viteaz şi mai cinstit dintre supuşii mei. Îţi poruncesc să înhami o butcă, să iei zece paznici cu tine şi să duci pe fata lui Zah Felician la mănăstirea din Baia. Acolo fiind va fi pusă la adăpost.

— În acest fel, adăugă cavalerul Gustav, tu vei înfăptui acea ispravă care îţi va asigura dreptul de ucenic în ordinul nostru.

Oliver nu se mai putu stăpîni. Ridicîndu-se în picioare el strigă către Bogdan:

— Asta e duşmana regelui şi regele ţi-o cere!!

La care Bogdan răspunse la fel de întunecat:

— Să vină s-o ia!

7

Dosirea fetei lui Zah Felician la Baia, dovedea toată ura lui Bogdan împotriva regelui. Necredinţa feudalilor era lege, dar parcă necredinţa lui Bogdan era de neînţeles. La ceilalţi, gloria şi bogăţia puteau fi pricină uşor de priceput, dar el îşi punea în joc cinstea rangului şi poate viaţa, de dragul unei fete urgisite de înverşunarea regelui ungur. Numai Dominic îl înţelegea

— Bogdan este un adevărat aristocrat... Cum v-am mai spus, aristocratul se măsoară pornind de la suflet... Aristocratul are o misiune nobilă, să înfăptuiască, de fapt, ceea ce biserica învaţă de la amvon.

Boierii nu erau mulţămiţi cu explicaţiile împăciuitoare ale preotului. Le socoteau făţarnice, şi făţarnică socoteau că este întreaga învăţătură a bisericii romane. Ei îşi urmau înverşunarea împotriva lui Bogdan, dar căpitanul Albrecht era de părere să aştepte întoarcerea lui Aldea şi între timp să iscodească întîmplările de la curtea din Cuhea, care lor le puteau fi de mare folos.

*

După o săptămînă, boierii văzură pe Aldea, cînd în tovărăşia lui Dominic şi a lui Crăciun, cînd în tovărăşia celor doi cavaleri. Nici o vorbă despre isprava lui la Baia. Zadarnic îl iscodea Oliver şi cu Dragoş, zadarnic căpitanul şi cu Ivanko căutau să-l îndîrjească arătîndu-i cîte foloase ar putea trage de la rege dacă ar dezvălui tainele de la Baia. El le răspundea nesmintit că doreşte să intre în ordinul cavalerilor şi la umăr cu ei să lupte cu arma sau să lucreze cu mistria şi lopata şi să

ajute pe bătrîni, pe fecioarele prigonite şi pe săraci, ca să facă voia lui Dumnezeu, potrivit învăţăturii bisericii romane.

*

Vizita boierilor la Bedeu se prelungea peste prevederile lor. Dragoş începea să fie nemulţămit. Nu că ar fi văzut la Bogdan vreun semn de oboseală... Acesta îşi urma viaţa cu tot firescul obişnuit. Dar tocmai această purtare îl nemulţămea prin apucăturile trufaşe. De părerea lui erau şi ceilalţi boieri, afară de Aldea. Acesta se îngîmfa altcum. Nu vorbea decît despre cavaleri şi cavalerism, despre fapte măreţe şi măturisea că aşa îl îmboldea sufletul lui cu obîrşie imperială. De aceea Dragoş îl chemă la judecată de faţă cu Oliver, Ivanko şi căpitanul Albrecht. Tînărul se prezentă armat. Fusese încuviinţat de magistrul Walpot să facă ucenicie şi în calitate de scutier purta cămaşă de zale, sabie la cingătoare şi pinteni la cizme.

Dragoş îl agrăi duşmănos:

— Tinere Aldea, noi am venit de la Bedeu pentru o anumită faptă... Urgisit de Basarab, tu ai cerut adăpost la curtea noastră şi ai fost omenit cum se cuvine... eşti omul nostru, şi iată că acum tu nu-ţi ţii credinţa. Fapta ta se cheamă viclenie!

— Şi pentru care faptă aţi venit?, întrebă cu nevinovăţie Aldea.

— Am venit să cerem sau s-o furăm, dacă nu ne-o dă, pe fiica lui Zah Felician şi s-o predăm regelui.

Se rupse o grea tăcere între cei de faţă după această aprigă vorbă a lui Dragoş. Cel dintîi care îşi recăpătă stăpînirea de sine, fu Aldea.

— Această fată năpăstuită şi batjocorită se găseşte acum într-una din mănăstirile noastre şi este apărată de cavaleri.

— Şi dacă regele va veni cu oştire, ce veţi face voi cavalerii, rîse în batjocoră Oliver.

— Noi apărăm cel mai mare bun... omul.

— Cu alte cuvinte voi vă împotriviţi regelui!

Aldea răspunse dîrz:

— Regele apără o ţară, adică un pămînt, cavalerii apără omul, adică un gînd dumnezeiesc.

Mînios, Oliver pofti pe Dragoş la o preumblare, ca să se mai liniştească.

Abia plecară că Dominic spuse lui Aldea:

— Prietene, ai vorbit frumos. Vorba ta de adevărat creş-

tin te așează cu dreptate printre cavaleri. Voi vorbi cu magistrul Walpot spre a-ți scurta timpul de noviciat, care în ordinul călugărilor ostași este tot una cu timpul de scutier.

8

Dragoș și cu Oliver se hotărîră să părăsească pe Bogdan și să se întoarcă la Bedeu. Văzuseră îndeajuns și se temeau de cele ce nu văzuseră și-ar fi putut vedea. Ultima întîmplare, sosirea lui Dalmassio cu ale sale avîntate isprăvi dovedea cît de multe fapte se petreceau pe sub știrea regelui și pe sub privegherea curții de la Vișegrad.

Înainte de plecare, Oliver și cu Dragoș se hotărîră să mai facă o nouă încercare de a cîștiga prin vorbă bună pe fata lui Zah Felician. Dar, ca un făcut, în acea seară, cînd se pregăteau pentru o iscusită faptă politică, ei fură poftiți de Bogdan la o mare ceremonie.

Scoborînd în odaia cea mare văzură ceva la care nu s-ar fi așteptat niciodată. Sala era luminată de sute de lumînări. Candelabrele erau toate aprinse și pe pereți numeroase făclii prinse în brațe de fier și de argint aruncau văpăi strălucitoare. Bogdan se găsea în strana lui și alături de el Doamna Maria îmbrăcată după moda boierească, purtînd o coroană de nestemate în păr, lanț de perle la gît și numeroase brățări la mînă. Se găseau de față și Pater Dominic, magistrul Walpot și cei doi cavaleri, Gustav și Raymond. Alături, pe două scaune, stăteau Margareta ținînd o ramură de laur și Lațcu cu sabie de cavaler în mînă.

Noii veniți se opriră impresionați de cadrul sărbătoresc al ceremoniei. Tocmai atunci luase cuvîntul Dominic.

— Mărite Stăpîne, eu sînt învrednicit cu ungerea sacramentală a tînărului Aldea. Dar puterea temporală aparține regelui sau înlocuitorului său.

Oliver se simți jignit. El era de fapt înlocuitorul regelui și el nimerise aici aproape printr-o întîmplare. Ar fi vrut să-și spună năduful cînd luă cuvîntul magistrul Walpot:

— Eu dețin și puterea spirituală și cea temporală ca magistru al unui ordin de călugări luptători, dar fiindcă avem între noi și un cărturar ca pater Dominic, și un viteaz ca măritul Bogdan, eu trec aceste puteri asupra lor și știind că tînărul Aldea s-a arătat obediente față de biserica romană și viteaz întru apărarea celor slabi și a năpăstuiților, el se dovedește a fi vrednic să intre în ordinul nostru.

Acum Bogdan dete semnalul de începere. Dominic luă pe Aldea de o parte. Aldea era îmbrăcat ostășește, fără pelerină pe el. Trecură alături spre a se mărturisi și cumineca, iar cînd se întoarseră Aldea veni și îngenuchie în fața lui Bogdan. Acesta scoase sabia și întorcîndu-se către Dominic întrebă:

— Este el pregătit?

— Este pregătit, răspunse Dominic. În fața lui Dumnezeu el a făcut cele trei probe: a credinței, a umilinței și a devotamentului pentru aproapele său.

Bogdan atinse pe scutier cu vîrful sabiei în creștet, pe umăr și pe piept, rostind cuvintele de trebuință:

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh, te declar cavaler.

Atunci magistrul îl îmbrățișă și îi spuse:

— De azi înainte aparții lui Dumnezeu și omului.

Margareta se apropie de Aldea și îi întinse coroana de laur iar Lațcu, sabia de cavaler.

Cei doi cavaleri îl îmbrățișară și ei pe Aldea și îndreptîndu-se spre Bogdan îl salutară cu mîinile ridicate, strigînd:

— Vrednic este!

Toată lumea avea lacrămi în ochi. Numai Oliver făcu semn lui Dragoș și se mistuiră din sala cea mare. Astă ceremonie i se părea o nouă și mare necredință adusă regelui.

9

Atît Dragoș cît și Oliver înțelegeau că duhul de la curtea lui Bogdan depășea pe cel al unui „iobagio regni". Era de bună seamă același ca și cel de la curtea lui Csak Mathe și de la curtea lui Zah Felician.

— Acum ne dăm seama de ce a pedepsit regele atît de crunt neamul lui Zah Felician, spunea palatinul. Toți acești mari feudali încearcă să-i întreacă monarhia... și bine le-a făcut regele.

— Adevărat, încuviință Dragoș. Mă uit la acest văr al meu Bogdan, își însușește drepturi de rege...

Necazul lor spori cînd Zdroabă sosi în fugă.

— MărițI oaspeți, vă poftește voievodul să veniți la împărțirea locurilor de muncă.

— La care oameni?

— La cei pribegi, veniți din Pocuția.

Cînd ajunseră în curte, caii erau pregătiți. Încălecară și în curînd fură la locul numit Săliștea Cuhei.

*

Călărind în fruntea oaspeților de la Bedeu, Bogdan dădu roată să cerceteze cu a sa privire aprigă, lumea adunată și locurile încredințate. Oamenii erau foarte îndîrjiți în lucrul lor. Unii însemnau hotarele, alții tocmeau gropi sau însemnau brazde cu sapa. Femeile așezate în jurul focului începuseră să toarcă și să cîrpească, pe cînd în jurul lor copiii se jucau cu cîinii. Cîinii mîrîiau și se fugăreau pentru fărîmele de pîine și ciolane goale. Alți oameni, mai așezați, începuseră să dreagă carele, tocmeau obezile și întăreau spițele la butuci. Soarele cobora către asfințit și ca un taler aprins aluneca pe cerul lucios iar pe măsură ce se apropia de marginea pămîntului umbrele se furișau peste vale.

Oamenii strînși laolaltă se dădură în lături la sosirea stăpînului. Bogdan îi agrăi cu bunăvoință.

— Ei, v-ați făcut împărțeala, moș Gavrilă?

Moș Gavrilă era un bătrîn înalt și vînjos, cu plete albe căzîndu-i pe sub căciula neagră, cu fața roșcată și ochii albaștri.

— Mărite Stăpîne, ne-am înțeles cu cumătrul Miclea. Sînt două culmi despărțite de rîu. Pe cea de al miazăzi o ia neamul lui iar pe cea de la miazănoapte, al meu... Că nu ne-om sfădi noi pentru întindere... Rodul pămîntului, vrednicia omului, și nu felul țărînii o hotărăște.

Acum luă cuvîntul Miclea:

— Și după ce ne-om înțelege noi, bătrînii, ca să nu fie sfadă între cei tineri, ăți veni voi, stăpînii și-oți împărți fiecăruia cît i se cuvine după vîrsta copiilor, ca fiecare să fie stăpîn pe pămîntul lui.

— Să vă socotiți voi singuri, hotărî Bogdan, cum e mai bine după sfînta dreptate, iar noi om veni cealaltă duminecă, de față cu preotul și martori de încredere, să hotărnicim partea fiecăruia... să fie omul stăpîn pe avutul lui.

— Iar potrivit dreptului, adăogă Gavrilă, pășunea și lucrul vor fi folosite în devălmășie.

— Așa glăsuiește dreptul și așa să fie!, încheie Bogdan și se întoarse cu oaspeții către caii care așteptau în pădurea Săliștii.

Dominic se apropie de Bogdan care vorbea cu Aldea și îi spuse:

— Iată Doamne, că acești oameni simpli au dovedit, ca printr-un experiment al lui Bacon, adevărul gîndirii noastre.

Am vorbit mult despre natura răsăriteană și apuseană a acestui neam... Vezi că ei posedă proprietatea individuală, ca la romani, dar în duhul unei devălmășii. Or, devălmășia este moștenire greacă și nici decum slavă... Este voința ocîrmuitorului cu gîndul mereu la Bizanț, care a întreținut această devălmășie ca mijloc de strîngere a obștei sub același sceptru.

— Pater Dominic, cred că întinzi prea mult gîndirea ta, de crezi s-o potrivești la toate împrejurările vieții.

*

Adunați în sfat tainic, Dragoș și cu prietenii săi, înșirau pricinele care trebuiau să ponegrească pe Bogdan în fața regelui. Căci acum era lămurit, trufia nemărginită a lui Bogdan avea să-l strice în fața regelui. Toți boierii din Bedeu erau la fel de învoiți: nu trebuiau să mai ceară pe fiica lui Zah Felician, dimpotrivă, regele să știe că fusese ascunsă la Cuhea... Și apoi, să cunoască și legăturile dintre Maramureș și Pocuția și cum țăranii din toate neamurile puteau pribegi în voie și mai ales că Bogdan nu sprijinea strîngerea dărilor care se cuveneau de fapt regelui... Hotărîră ca în cel mai scurt timp să se înapoieze la Bedeu de unde palatinul avea să dea o fugă pînă la Bistrița unde-și mutase regele reședința, și să se înapoieze cu poruncă lămurite.

Oliver, palatinul, socotea că e bine să cheme înapoi la Bedeu pe Dominic și Crăciun.

— Amîndoi sînt uneltele lui Bogdan, își dete cu părerea Dragoș. Poate mai mult decît unelte... brațele lui.

— Și cum îi scoatem din cuibul ăsta de viespii? întrebă neîncrezător căpitanul.

— Dominic este profesorul fetei mele, răspunse Oliver. Eu îi poruncesc și el trebuie să asculte.

— Dar pe Crăciun?

— Crăciun urmărește pe Dominic ca un cățeluș.

10

În sala cea mare, Bogdan sta în jilțul său domnesc și de acolo poruncea lui Dominic, care, la o masă, tălmăcea în latinește o diplomă pe care voievodul o rostea în graiul țării:

— Primul hotar al locului dăruit pribegilor veniți din Pocuția, dinspre răsărit începe în acel munte ce se cheamă muntele Merișor și străbate culmea înspre miazănoapte pînă la izvorul

Prundului. Străbate izvorul Prundului și acolo se desparte de pădurea Cerbului și începe a se mărgini cu poiana Dragomireștilor pînă la izvorul apei de-i zice Frumoasa. De aici merge mai sus pînă la locul amintit mai înainte care se cheamă muntele Merișor, care este la izvorul și de unde începe hotarul pădurii amintite mai înainte care desparte dinspre răsărit pădurea boierului Verban din Săcel, iar dinspre apus pădurea cnezilor Ștefan și Ioan. Și aici se termină hotarul.

Acest zapis avea să fie înmînat cneazului Simion, duminecă, după sfeștanie... Și voievodul pofti pe toți oaspeții să vină la acea sărbătorire.

*

Seara la cină, de față cu toți oaspeții, principele Ivanko nu se putu reține... Părintele pribeag făcuse sfeștania în limba poporului băștinaș și asta i se părea o nelegiuire.

— Sînt patru limbi liturgice, spunea el, amintindu-și de o vorbă auzită mai de mult la Bedeu: limba evreiască, cea greacă, limba latină și limba slavă. Cum pare a fi de rit răsăritean, acest popă ar fi trebuit să rostească rugăciunea lui fie în limba greacă, fie în cea slavonă.

Și atunci află de la cavalerul Gustav că același episcop Chirilă, chiar și hirotonisește popi în limba asta, care îi zic limba valahă, și că numărul lor e mai întins decît se crede.

— Asta-i cea mai mare necuviință față de sfînta noastră liturghie.

Supărarea principelui părea mincinoasă. Omul ăsta era mai păgîn decît toți păgînii, dar era mare fățarnic. Dar lumea îl cunoștea și nimeni nu lua seama la mincinoasele lui mărturii.

Numai Bogdan era uimit. Ce înțeles avea toată povestea asta cu limba... și popa Filipaș din Bedeu, și popa Alexandru de la Cuhea, slujeau în limba obștei, dar el nu luase seama la așa ceva.

*

Cînd cina se sfîrși și oaspeții se retraseră la culcare, Ivanko se duse în iatacul lui Oliver.

— Doamne, aici răul e mai întins decît credem noi... Va trebui ca regele să vină cu oștire să nimicească, altcum voi fi nevoit eu... Auzi ce nelegiuire!... Să slujească sfînta Liturghie în limba prostimii.

Mai apoi, cînd sosiră și Dragoș, căpitanul Albrecht, pater Dominic și Crăciun, vorba se înteți. Ivanko era necruțător. El

nu știa multe: moarte pentru toți popii valahi care slujeau în limba obștei și aduși preoți bulgari ca să învețe adevărata religie. În urmă aveau să răpească pe fata lui Zah Felician. Pentru aceasta aveau să se prefacă a pleca, dar în loc de Bedeu, să nimerească la Sălištea și acolo să dibuiască casa preotului și să-l ucidă. Cît pentru fiica lui Zah Felician, aveau să vină cu oștire regală, să nimicească pe Bogdan și să fure fata de la Baia.

*

Cei patru boieri, însoțiți de slugile lor Zakar, Domokos și Cîndea părăsiră în toiul nopții curtea lui Bogdan. Își luaseră de cu seară rămas bun de la stăpîn, dar în loc să ia drumul obișnuit spre Bedeu, o luară împotrivă, spre Sălištea. Erau hotărîți să ucidă pe popa valah. Isprava li se părea ușoară și totuși se temeau. Se temeau de urgia lui Bogdan. Bogdan nu avea oștire nici cît un mare vasal al regelui, dar avea ceva mai mult, avea pricepere și mai ales îndrăzneală. Unul care înfrunta pe rege fără să se știe stăpîn pe o oștire puternică, era un îndărătnic dar și un îndrăzneț.

Către dimineață, cerul începu să se însenineze. Numai deasupra pădurii mai plutea o perdea cețoasă.

Ivanko, conducătorul acestui pîlc de viteji, iscodise prin Zakar coliba popii... Mergeau la sigur. Cînd deodată, din colțul pădurii, la cîțiva pași înaintea lor, se iviră doi ostași cu spadele trase, și se așezară în mijlocul drumului.

— Înapoi!... strigă un glas cunoscut, și toți înțeleseră că în fața lor se găsea pater Dominic. Nu era greu de recunoscut după statură și după glas.

În acest timp, din negura pădurii, ieșiră întru întîmpinare două pîlcuri de oșteni, care cu sulițele întinse se așezară de o parte și de alta a boierilor.

— Înapoi, sau moartea vi se trage!...

Ivanko, cel mai isteț la adulmecarea primejdiei, întoarse sel dintîi calul și o luă la fugă. Ceilalți simțiră un tremur mărunt prin vine. Întoarseră și ei caii și fură pe urma lui Ivanko.

*

Cînd soarele începu să-și netezească marginea după culmile dealurilor, boierii își puteră da drumul ofului lor. Se găseau pe moșiile Bedeului, scăpaseră de orice primejdie.

— Eu am recunoscut, făcu Oliver, între ostași, pe cei doi cavaleri Gustav și Raymond.

— Va trebui, zise Ivanko, să cerem oştire mare de la rege cu care să curăţăm ţara asta de aceste năpîrci.

Şi atunci îşi dădură seama că au fost trădaţi... Crăciun şi pater Dominic rămăseseră la Cuhea.

*

Doamna Maria nu înţelegea ce adevăruri, ce înţelepciune şi ce rîvnă se aflau în aceste gînduri... De ce apăra cu atîta înfocare Dominic limba obştei.

— E greu de înţeles, pater Dominic, spunea ea.

Dar Bogdan nu se vedea a fi mulţumit de întrebarea doamnei sale, căci se încruntă, aşteptînd, ca la judecată, răspunsul. Faţa i se întunecase şi mai mult. Ochii măriţi luceau de o sclipire rece ca gheaţa, şi în aşteptare, scrîşnea din dinţi. Vădit, vorba doamnei nu-l mulţămise. Dar pater Dominic era liniştit.

— Mărită Doamnă, începu el cu glas în freamăt, eu sînt preot romano-catolic, şi totuşi vorba Măriei-tale nu mă ispiteşte, fiindcă ea nu ţine seamă de voinţa neamului. Ar fi mare primejdie silind acest neam să asculte liturghia în limba latină... În felul acesta lucrează şi doamna Anca de la Bedeu cu părintele Sofronie, care cer să facă slujba în limba bulgară, cu silnicie pentru acest neam... Şi mare primejdie ar fi, fiindcă din umbră pîndesc hereticii bogomili, care ispitesc poporul cu limba obştei.

— Mare primejdie... murmură Bogdan printre dinţi.

— Aşa e... încuviinţă Dominic. Atît aşteaptă bogomilii, ca liturghia să fie slujită în limba bulgară sau în cea latină, ca să-şi repeadă mrejele lor asupra acestui neam... şi ar izbuti, fiindcă oamenii de aici nu au pregătirea de lipsă pentru altă limbă.

Dar doamna Maria, care urmărea strîns toată vorbirea, închise o clipă ochii, parcă să-şi asculte simţirea şi apoi aruncă preotului un zîmbet plin de bunăvoinţă.

— Pater Dominic, tot nu te înţeleg... ce fel de misionar eşti?

— Eu fac parte din tagma acelor cărturari din apus, cunoscuţi sub numele de nominalişti. Noi credem în duhul limbii şi în voinţa neamului. Împotriva atotputerniciei cezarului, care doreşte unirea lumii, noi credem în dreptatea fiecărui neam şi a limbii lui. Asta îmi este credinţa, o credinţă tot atît de întărită cît şi credinţa în Dumnezeu... şi sînt nominalist tot atît de pătruns pe cît sînt de creştin.

11

Mare a fost mirarea boierilor, aflînd despre întoarcerea lui Dominic, Aldea şi Crăciun la Bedeu. Vorbe după vorbe, auzite de Glod, erau purtate de la oamenii lui Bogdan la urechile palatinului şi ale lui Dragoş, unele pe adevărul lor, altele rostite de-a-ndoaselea, stricînd buna rînduială pe care pater Dominic căuta s-o statornicească.

Cîteşi trei apăreau ca nişte trufaşi răzvrătiţi. Vădit lucru!, cîteşi trei se împotriveau regelui... şi, nu printr-o gălăgioasă răzbunare cît printr-o făţişă nesupunere, printr-o îndărătnică zăbavă în îndeplinirea poruncilor crăieşti.

Stăteau cu toţii în pridvor şi ascultau neînfricata povestire a lui Dominic.

— Am fost după fata lui Zah Felician, pînă la Baia, unde mănăstirea franciscanilor, Molda, are un spital... Acolo am grijit-o pînă ce fata s-a putut tămădui de groaznicele stricăciuni ale călăului.

— Rău ai făcut! spuse cu răutate Katalin. Tu eşti în slujba tatălui meu şi n-ai nici un drept să lucrezi înafara poruncilor lui.

— Şi apoi ea a fost pedepsită de rege, stăpînul nostru, adăugă palatinul.

— Iubirea creştină va să fie lucrătoare şi jertfelnică, adică nu cu cuvîntul ci cu fapta şi cu adevărul.

— Voi popii, rîse Ivanko, aveţi totdeauna răspunsul în burtă, dar noi predicăm şi altcum...

— Şi acum de ce te-ai întors? îl întrebă palatinul.

— Am primit poruncă de la episcopul din Milcovia să păstoresc pe acei cumani care şi-au aşezat sălaşul în poiana de la Strîmtura, la jumătatea drumului dintre Cuhea şi Bedeu. De la plecarea mea, s-au născut prunci s-au legat căsătorii şi aceşti oameni au fost lipsiţi de binefacerile Sfintelor Taine. Au şi murit mulţi din ei şi pentru sufletul celor morţi nu s-a făcut vre-o slujbă de mîntuire după cum nici o rugăciune de pocăinţă pentru cei vii. Aşa că venirea mea era de trebuinţă pentru uşurarea atîtor suflete.

— Şi unde este acum acea Clara, fiica lui Zah Felician? întrebă cu necaz Katalin.

Călugărul răspunse foarte liniştit:

— Va sta la spitalul din mănăstirea Molda, pînă va fi de tot însănătoşită. Apoi Crăciun mi-a promis că o va duce la unchiul său la Cuhea.

Atunci se amestecă și Dragoș. Găsea prilejul să-și arate neîndurarea față de Bogdan.

— Bogdan știe că e prigonită de rege!... și atunci, se pune el împotriva regelui?

— Dacă e vorba de dreptate se poate împotrivi și regelui.

Palatinul întări vorba ciudoasă.

— Va trebui s-o dea regelui!

Atunci izbucni în rîs Ivanko.

— Foarte bine... foarte bine... Regele se va putea răzbuna a doua oară... Pater Dominic, nici nu puteai lucra mai bine... pentru aceeași faptă, de două ori răzbunare.

Pe boierii din Bedeu, fapta lui Dominic îi turbura peste măsură.

— N-am fost băgători de seamă cu ăștia doi... ăștia-s uneltele spurcate ale lui Bogdan și ale papii, spunea Ivanko. Cel mai nimerit lucru e să-l omorîm pe Dominic... îl chemăm la o preumblare prin Moldova și la loc dosit, îl doborîm pe popă și-l îngropăm în loc neștiut de nimeni.

Ivanko era ușor la cuget și repede la mînie.

*

Din foișorul de lemn unde se găsea ascuns, Ivanko urmărea drumul lui Dominic prin sălașul lui Kurt-Orman, cea de a doua căpetenie cumană. Văzduhul era curat și mirosul de cetină parcă-l curățea și mai mult. Cumanii lui Kurt-Orman, nu-și tocmiseră nici case, nici bordeie. Trăiau îngrămădiți fie în care cu acoperitori de pîslă, fie în corturi ridicate de-a-dreptul pe pămînt.

Pater Dominic era un om ordonat. Trecea pe lîngă fiecare car sau cort și întreba dacă se găseau copii nebotezați, spunînd la toți să-i pregătească pentru dumineca viitoare. Apoi cerceta pe căsătoriți dacă îndeplineau formele de lipsă ale tainei cununiei. În același timp întreba și de sănătatea oamenilor, făgăduindu-le să-i tămăduiască prin cuvîntul Domnului, cu ierburi de leac sau cuțit.

După pașnica și binecuvîntata cercetare a lui Dominic, se repezea și Ioanichie. Părea neom... Parcă era apucat de demon. Zvîrlea picioarele, arunca din mîini și urla cît îl lăsau puterile:

— Fraților, ascultați-mă pe mine... nu trebuie botez cu apă. Botezul se face numai în duh... botezul cu apă este o nelegiuire și slujește pentru el pe Dumnezeul cel rău... Căci aflați de la mine, sînt doi Dumnezei, Dumnezeul cel bun și

Dumnezeul cel rău și omul de ispravă slujește pe Dumnezeul cel bun, iar popii papistași și popii răsăriteni și nelegiuiții slujesc pe Dumnezeul cel rău...

Ca și Dominic, Ioanichie, bogomilul, alerga și el să-și atragă pe cumani... Aici era rost de gîlceavă... Acest apucat de Ioanichie putea să-i vie de hac lui Dominic. Și-l închipuia împlîntîndu-i un pumnal pe la spate popii papistași.

Ivanko rînjea de mulțumire. Putea scăpa de Dominic, trecînd cuțitul în mîna altuia. Dar cînd să pornească afară din sălaș, Ivanko văzu pe Crăciun și pe Aldea de o parte și de alta a lui Dominic, și în închipuirea lui se înfățișă altă icoană: două pumnale înfipte dintr-o dată în pieptul lui Ioanichie... Și lui Ivanko i se făcu deodată frică.

12

Toată lumea înțelese dorul ce-l aducea pe bătrînul cneaz Mihalca, stăpînul celor trei Apșe, la Bedeu. Cunoscută era tuturor cearta dintre Mihalca și ginere-său, cneazul Prepeliță, pentru împărțeala averii.

După ce se salutară și își urară noroc și voie bună, cneazul, poftit la masă își dete numaidecît drumul ofului său.

— Fraților, începu el, pizma ginerelui meu îmi macină din greu cugetul și simțirea. El rîvnește la o pătrime din pămînt, dar partea lui o răscumpăr în aur și argint.

— Poate are dreptate? întrebă căpitanul Albrecht.

— Nu, n-are dreptate, căci numai feciorii moștenesc pămîntul potrivit obiceiului, iar fetele primesc zestrea lor în bani... dealtfel așa a hotărît și Bogdan.

— Și ce vrei tu acum? întrebă Dragoș.

— Eu aș vrea ca astă hotărîre să fie întărită.

Oliver găsi cu bine să se folosească de pricina lui Mihalca pentru a mări autoritatea regelui.

— Eu aș putea aduce de la rege o întărire prin diplomă a drepturilor tale, din care să fie înlăturată partea lui Prepeliță.

Dar bătrînul Mihalca avea alt gînd.

— Eu aș cere să se adune în primăvară toți cnejii și în adunarea lor să se judece.

Dragoș primi cu bucurie. Adunarea cnejilor era poate prilej să doboare din îngîmfarea lui pe Bogdan.

Cneazul Mihalca nu rămase multă vreme la Bedeu şi împreună cu el plecară şi Dominic cu Aldea şi Crăciun. Dragoş şi cu Oliver îi poftiseră şi pe ei la primăvară spre a cerceta laolaltă ţara Moldovei pe care voiau să o dea în dar regelui ca domeniu de vînătoare.

După plecarea lor, vremea începu a se întuneca şi a se înăspri. Pe măsură ce iarna se statornicea, veghele de la Bedeu se prelungeau. Boierii plănuiau cum să facă mai uşoară şi mai plăcută călătoria prin domeniul regal, Moldova. Voiau să facă din acest dar, o sărbătoare de pomină.

13

Grozava irumpere a celor doi răzvrătiţi, Aba şi Amade, întrerupse scurgerea liniştită a vremii.

Palatinul îi recunoscuse numaidecît:

— Sînt Aba şi Amade, doi din cei mai înverşunaţi duşmani ai regelui. Ei, împreună cu Zah Felician, se împotriveau totdeauna poruncilor regale. Acum sînt fugiţi în ţara lui Basarab. Să-i primim cu voie bună şi cu surîsul pe buze... cine ştie ce vom putea iscodi de la aceşti doi răzvrătiţi.

*

Aba şi Amade nu se aşteptaseră să găsească la Bedeu atîţia oaspeţi, şi tocmai pe Oliver, Ion de Kölcse şi Peter Albrecht, cunoscuţi ca 'oameni' credincioşi ai regelui. În mijlocul atîtor vrăjmaşi ei nu îndrăzniră să mărturisească faţiş pricinile care-i mînaseră la Bedeu. De aceea chemară pe Dragoş şi pe Doamna Anca la o adunare tainică şi le povestiră cele aflate în ţara lui Basarab şi despre gîndurile îndrăzneţe ale acestui domnitor. Basarab îşi căsătorise fiica, pe frumoasa Teodora, cu ţarul din Vidin, Alexandru, ca în felul acesta să i se împlinească dorinţa de a înfăptui un imperiu vlaho-bulgar, întrucît ginerele său luînd parte la cîrmuirea imperiului, graniţele dintre cele două ţări se ştergeau, contopindu-le într-o singură împărăţie. Afară de aceasta, Basarab izbutise să facă mitropolie la Curtea de Argeş, şi-şi întinsese stăpînirea pînă la gurile Dunării şi mare iar acum voia să se întindă spre miazănoapte. Avînd de partea lui pe tătari, primise de la aceştia ţara Milcovului şi a Tigheciului. Ei veniseră ca soli din partea lui Basarab. Domnul muntean era foarte mulţămit de rîvna oricărui cneaz sau voievod întru propăşirea preoţimii şi a cărţii bulgare şi fiind de

față la sosirea lui Cîndea, trimis de la Bedeu în căutare de preoți bulgari, puteau dovedi cîtă bucurie pricinuise la Curtea de Argeș, gîndul cneazului Dragoș.

Doamna Anca își simțea sufletul, care toată viața se cheltuise în fapte mărunte, înălțat deodată la strălucirea unor fapte împărătești.

Basarab încredința lui Dragoș voievodatul Maramureșului, alungînd pe Bogdan cu ajutorul tătarilor, dacă Dragoș îi închina țara lui. Basarab voia să întemeieze un mare imperiu pravoslavnic. În ținutul de la miazănoapte se lovea însă de împotrivirea cavalerilor, care deși fără țară, împînzeau tot pămîntul, fără teamă de tătari, fără teamă de rege, fără teamă de Basarab. Acesta n-avea încredere în Bogdan și încerca să-și înfăptuiască dorința cu Dragoș, cunoscuți, el și Doamna lui, ca buni pravoslavnici prin chemarea preoților bulgari. El avea lipsă de toate țările pravoslavnice, între care se numără și Maramureșul și Transilvania, și de toată țara cu domnitori de bună-credință. Regele dușmănea pe cavaleri, Basarab așijderea. Dar el trebuia să doboare întîi pe rege și apoi mai ușor sfîrșea cu cavalerii.

Doamna Anca era fericită. O mică îndrăzneală, la timp potrivit, mare izbîndă aduce. De aceea fără să mai țină seama de sfiala ei, se amestecă de-abinelea în fapte de mare vrajbă.

— Dacă sîntem iscusiți, s-ar putea să adunăm armatele regelui cu cele ale lui Basarab, ca din întîmplare, și să cadă asupra cavalerilor, fără ca regele sau Basarab să aibă știință... Pe urmă cînd vom fi scăpați de acești netrebnici, vom vedea cum e mai înțelept de purces.

*

Dar Dragoș era un om cinstit. El nu voia să pară ascuns și doselnic, de aceea la masă, aduse vorba în fața oaspeților, despre solia celor doi boieri. Nici Aba nici Amade nu păreau înfricoșați de vecinătatea oamenilor regelui. Ei se știau apărați de Basarab și, deși la mare depărtare de el, nu se sfiau să povestească deschis gîndurile domnitorului.

— Cine se închină lui Basarab, primește în dar o țară frumoasă.

— Și care-i țara la care se gîndește Basarab?... întrebă pofticios Ivanko.

— Nu-i numai una singură, ci sînt mai multe. Una e țara Brodnicilor cu cea de la miazăzi; apoi cea a Berladului cu cea de la miazănoapte, a bolohovenilor sau moldovenilor cum li se mai zice...

Ivanko se încruntă la auzul acestor cuvinte.

— Basarab vorbește de țara Berladului, care este țara mea... iar țările împrejmuitoare, ca cea a brodnicilor și cea a moldovenilor, vor asculta de mine și nu de el... Eu sînt împuternicitul lui Ivan Kaliță...

— Deocamdată nici Ivan Kaliță și nici Basarab nu le stăpînesc, spuse mînios Ion de Kölcse.

— Cu drept cuvînt, fiindcă ele aparțin coroanei ungare adăugă palatinul.

— Nu... vă înșelați... Ele aparțin cavalerilor, spuseră într-un glas Aba și Amade. Și de la ei le va lua Basarab.

— Vom vedea, spuse Ivanko trufaș.

— Așa e... vom vedea, spuse după el și Oliver.

*

La grea cumpănă se găsea Dragoș. El pe Bogdan nu-l iubea și ar fi fost fericit să-i ia locul. De bună seamă că și regele l-ar fi voit mai mult pe el decît pe Bogdan, ca voievod al Maramureșului, fiind dovedit mai cu credință al lui slujitor. Dar oare putea el închina țara unui așa de înverșunat dușman al regelui?

— Și tot Basarab va încredința Transilvania lui Ladislau... spuse Amade.

— Lui Ladislau Borș? se înfurie Oliver.

Aba și Amade rîseră în necaz:

— Chiar lui.

Toți cunoșteau vrăjmășia regelui împotriva lui Borș și a neamului lui, dintre care cel din urmă, Ladislau, se găsea acum fugit la Curtea domnitorului Basarab.

— Basarab are nevoie de un om credincios în Transilvania pentru a-și apăra împărăția, spuse Amade.

— Cu tătarii e împăcat, adăugă Aba. A căpătat drum deschis la mare... Se poate învoi și cu veneții, și astfel să fie apărat de dușmănia regelui ungur din toate părțile.

— Să nu fie atît de liniștit, făcu Oliver în batjocură. Ținuturile pe care cu atîta dărnicie le împarte unuia și altuia, sînt ale regelui. Transilvania este domeniu crăiesc... deasemenea și tot cuprinsul de la Nistru pînă la mare, care era locuit odinioară de cumani este tot al regelui, încă de pe vremea lui Andrei și Coloman.

— A fost cîndva... Astăzi este al lui Basarab, și Basarab ni l-a dăruit nouă, iar noi l-am făcut închinăciune lui, și nu

regelui ungur... Şi dacă tu, Mărite Doamne Dragoş, te învoieşti, acest ţinut va fi al tău...

Prins pe neaşteptate, Dragoş simţi că-i tremură mărunt fiecare vinişoară. Fără să se gîndească la răspunderea faţă de Oliver, ci numai dintr-o cinstită supunere faţă de rege, se ridică vijelios în picioare. Ochii lui negri scăpărau priviri lucii, înfăţişînd omul oţelit şi credincios.

— Nu!... aşa uneltire nu primesc...

La un semn a lui Amade, Aba se sculă, se închinară amîndoi, mulţumiră şi plecară. În pridvor, Aba fluieră, şi dintr-o dată apărură doi scutieri cu caii de dîrlogi. Cei doi încălecară şi plecară, urmăriţi de privirile boierilor strînşi laolaltă.

*

Aba şi Amade plecaseră tot aşa de vijelios după cum veniseră. Palatinul şi cu Dragoş erau nu numai nedumeriţi, dar şi turburaţi. Cei doi soli nu făcuseră cine ştie ce ispravă; fuseseră mai mult vestitorii năzuinţelor unui înfumurat şi nu împuternicitii unui plan de luptă.

Ivanko era de altă părere. Cei doi aveau menirea să pregătească închinarea ţării, întrucît Basarab, în trufia lui, n-a vrut să fie jignit printr-un răspuns duşmănos.

Palatinul se găsea în mare încurcătură. Un glas lăuntric îl vestea că împrejurări neprielnice regelui se pregătesc. Îşi dădea seama că potrivnicilor nu le era teamă de rege şi nici de Dumnezeu.

După cină, îi adună pe toţi la el în odaie. Simţea nevoia să-şi împartă gîndurile cu oameni de bună credinţă.

— Prieteni, aţi aflat, nu din spusele altora, ci cu însăşi urechile voastre, uneltirile vrăjmaşilor ţării şi ai regelui. Aţi aflat că Basarab se grăbeşte să înfiinţeze un nou imperiu vlaho-bulgar. Aşa se înţelege căsătoria fetei lui cu Alexandru, ţarul din Vidin... Vedeţi deci ce mare primejdie se iveşte de la miazăzi. Acest imperiu este plăsmuit pe duşmănia faţă de rege...

— Primejdia e cu atît mai mare cu cît Basarab e prietenul tătarilor, spuse Ion de Kölcse.

— Primejdia e că prin tătari a pus mîna pe gurile Dunării ca şi pe Nistru... îşi dete cu părerea căpitanul Albrecht, urmărit mereu de drumuri şi ţinuturi bogate.

— Nu vă temeţi de tătari, îi asigură Ivanko. Pe tătari vi-i aduc eu ca-n palmă...

Oliver nu putea înţelege ce se petrece în juru-i. Nu ştia

dacă să se mînie sau să cate împăciuire cu vorba bună. Principele Ivanko îi încurca socotelile. Ce rost avea acest principe moscovit, prieten al tătarilor?

Atunci se ridică Prepeliță.

— Mărite stăpîn și Doamne, înainte de a vă lămuri asupra pricinilor ridicate de măritul palatin, aș vrea să lămuresc și eu o bănuială care otrăvește duhul de aici și ar putea fi pricină de mare primejdie.

— Ce spui cneazule? întrebă Ivanko.

— Stăruie pe aici bănuiala că Ioanichie ar fi încercat omor...

— Nu te amesteca în lucruri care nu te privesc... strigă Ivanko.

— Mă amestec, răspunse Prepeliță dîrz, fiindcă Ioanichie este un om de mare ispravă, și pentru ajutorarea regelui e lipsă de toți oamenii de ispravă.

— De ce a fugit de aici?... întrebă mînios principele.

— Nu de răul tău a fugit, ci de al popilor bulgari care au început să umple drumurile și casele oamenilor. El e bogomil și a plecat prin țară să propovăduiască credința lui... Și, dovadă că n-are nimic pe suflet e că se va întoarce...

— Asta-i o pricină pe care o vom lămuri cu alt prilej... spuse palatinul. Acum e vorba de regele nostru.

Ivanko șopti lui Dragoș:

— Regele, regele... regele nu-i cunoaște pe principii moscoviți!

— Ce vrei să spui principe? întrebă Dragoș cu glas răstit.

Ivanko sări în sus ca și cum l-ar fi lovit cineva c-un ciomag. Era rușinat și înfruntat.

— Vreau să spun, ce v-am mai spus odată... că regele dacă ar fi fost un stăpîn adevărat, trebuia să ne treacă pe toți prin sabie, începînd cu tine Dragoș... întrucît cu toții sîntem vinovați de trădare.

Vorba-i aprigă bucură pe Katalin, care-l încuviință, bătînd din palme.

— Ești un om pe sufletul meu, principe...

Cu toată nesuferința ce o strînea în sufletul lor îngîmfarea lui Ivanko, Oliver și Dragoș trebuia să-i dea dreptate... Mai întîi trebuia să mîntuie într-un fel treaba cu Bogdan... Cu vorba prietenească nu izbutiseră nimic.

— Va trebui silit, zise Oliver nu numai să înapoieze pe fiica lui Zah Felician dar și să se supună hotărîrii regelui de a cîrmui țara potrivit legilor feudale.

Şi se hotărîră să trimită solie la Bogdan împuternicită în numele regelui cu poruncă pentru îndatoririle sale.

— Eu mă duc... se repezi Glod. Eu v-am găsit puicuţa, tot eu am să v-o aduc legată fedeleş, iar voi s-o jumuliţi.

Nici unul nu-şi putu struni bucuria. Solia aceasta însemna dispreţ şi batjocură. Era nu numai o răsplată pentru dibăcia nebunului dar şi o jignire adusă voievodului şi fetei lui Zah Felician.

— Să-l trimitem pe Glod, încuviinţă principele.

— Foarte bine, spuse bucuroasă şi Katalin.

— Domniţă Katalin, spuse Ivanko, arucîndu-i o privire zîmbitoare, noi ne potrivim la fire... Îmi înţelegi gîndurile, şi mai mult ca atît, le simţi. Asta-i un mare dar pentru o femeie...

— Principe, eu sînt o fire năvalnică şi-mi place ca bărbatul să fie bărbat, nu muiere.

14

Cei doi neastîmpăraţi răzvrătiţi, Aba şi Amade, se năpustiră la Cuhea...

— Nu e nici o necinste de a închina ţara unui domnitor de faima lui Basarab, spunea Amade.

— Dimpotrivă, e o cinste... răspunse Bogdan.

— Ei bine, iată care sînt gîndurile tăinuite ale lui Basarab. Doamne, va să-ţi tocmeşti oştire mare, după cum şi noi vom tocmi în ţările noastre, întrucît Basarab doreşte să cureţe tot ţinutul de tătari.

— Parcă erau prietenii lui!... întrerupse Dominic.

— Erau, atît cît a fost primejdie de regele ungur... dar acum, cînd această primejdie a trecut, nu mai poate fi prieten cu ei... Ne trebuie oştire nu numai împotriva tătarilor dar şi pentru înlăturarea altei mari primejdii care-l paşte pe Basarab dinspre miazăzi... turcii...

— Turcii?... făcură în acelaş timp toţi cei de faţă.

— Da... Turcii! mai păgîni şi mai neomenoşi decît tătarii.

Bogdan era plin de avînt.

— Trimiteţi aceste cinstite cuvinte stăpînului vostru, măritul domnitor Basarab. Nu ştiu cînd voi închina ţara, dar poate să se bizuie pe cinstea sufletului meu.

*

De o săptămînă Bogdan lucra în tainică adunare cu oamenii săi de încredere: Dominic, Crăciun, Aldea şi cei doi cavaleri. După bună cumpăneală şi bună chibzuială a faptelor şi întîmplărilor, Bogdan şi cu soţii lui se încredinţară că era nimerit să nu închine ţara lui Basarab a cărei împărăţie era întemeiată pe duh bulgar. La această părere se alătura şi Dominic, romano-catolicul şi Chirilă, răsăriteanul. Amîndoi erau încredinţaţi că duhul ţării trebuia să fie cel al limbii obştii.

Cînd Aba şi Amade intrară în adunare, nedumerirea stăpînea încăperea şi cei doi soli înţeleseră că încă nu se făcuse împăcare în sufletul lui Bogdan, dar că se puteau bizui pe el.

Într-adevăr, îndată ce intrară în odaie, Bogdan îi agrăi cu mîna întinsă:

— Înalţi oaspeţi şi scumpi prieteni, după îndelungi şi aprige sfaturi cu sufletul meu, încă nu m-am hotărît să primesc învoiala Domnului Basarab şi fără să îndepărtez cu totul solia voastră, vă rog să-mi mai daţi răgaz de gîndire ca să pot, cu cugetul curat şi cu deplină încredere în mine, să pun mîna pe evanghelie şi să dau jurămîntul de credinţă, ca la fel de cinstit să primesc sabia şi îmbrăţişarea domnului şi stăpînului meu, Basarab.

Aba şi Amade îi strînseră mîna, învoiţi cu această vorbă cumpănită.

— Credem în cuvîntul tău. Drept e să cumpăneşti cu grijă, căci cine se leapădă de domnul său, se leapădă şi de Dumnezeu.

— Aşa e... încuviinţă voievodul, cine se leapădă de domnul său, de Dumnezeu se leapădă.

Toţi cei de faţă încuviinţară într-un murmur această vorbă, preţuită ca un jurămînt.

*

Cînd doamna Maria plecă să pregătească cină strălucită pentru cei doi oaspeţi, vorba îşi urmă cursul. Cei doi, împotriva obiceiului lor, nu se arătau zoriţi. Din vorbele lor se dovedea a avea pentru Basarab, credinţă de cîine... Prin înţelepciune, vitejie şi vrednicie, ei îl socoteau mai presus de toţi domnitorii vecini. Ei mărturiseau că ochiul isteţ al lui Basarab privea peste cele mai îndepărtate hotare ale ţării şi peste goana fără de hotar a vremii...

Apoi, Dominic părăsi şi el adunarea pentru ca să-şi vadă de bolnav. De la înapoierea la Cuhea, el se îngrijea mai sîrguincios de fiica lui Zah Felician, întoarsă de la Baia, şi de alţi bolnavi

care aveau lipsă de ajutorul lui. Crăciun era mulțumit de plecarea prietenului său, deoarece solii vorbeau cu patimă împotriva Sfîntului Scaun. Chiar dacă erau și cei doi cavaleri de față, Amade și Aba, înverșunați împotriva regelui și a papii, nu aveau nici o grijă la vorbă.

— Basarab ne-a făgăduit tot ținutul de la Milcov la Siret, atît țara brodnicilor cît și a bolohovenilor...

— Acest ținut are un stăpîn, spuse cavalerul Gustav.

— Pe cine? se repeziră deodată Aba și Amade.

— Acest ținut este apărat de noi, de cavaleri, în numele papii, papa fiind stăpînul cel adevărat. Sfîntul Scaun are o episcopie la Siret și alta la Milcovia, oamenii ascultă slujba în limba latină, spun „Filioque" și cred în purgatoriu...

— Dar în curînd toate ținuturile vor fi împînzite cu preoți bulgari din porunca aspră a lui Basarab, și atunci se va sfîrși și cu limba latină și cu Filioque și cu purgatoriul...

— Asta nu se va putea întîmpla, răspunse aprig cavalerul.

Tocmai atunci ușa se deschise și în prag se ivi Dominic ținînd de mînă o tînără fată. Toți izbucniră într-un strigăt de uimire. Fără îndoială că era fata lui Zah Felician... Dar era atît de schimbată la chip, încît nu mai era de recunoscut. Era și mai frumoasă decît o văzuseră Aba și Amade la Vișegrad... Purta haine scumpe de catifea, și un șal alb de horbote ce îi înconjura părul negru, se strîngea la gît și cădea apoi peste umeri.

— Părinte Dominic, se însufleți Crăciun... ai făcut o minune... Atîta frumusețe!...

— Fata asta a fost dăruită de Dumnezeu cu atîta îmbelșugare încît oricît i-au luat vrăjmașii, tot i-a mai rămas îndeajuns.

— Dar și iscusința ta e neîntrecută, spuse Bogdan.

— Iscusința mea e mai mică decît darul de la Dumnezeu. Și tot darul de la Dumnezeu a ajutat mîna mea nevrednică, mai mult decît știința căpătată în atelierele doctorilor și chirurgilor din Paris și Padova, să îndrepte ceea ce răutatea fără de sfîrșit a oamenilor a încercat să strice.

La porunca doamnei Maria toți trecură în prînzitor și se așezară la masă, Clara Zah lîngă doamna Maria iar Dominic în fața voievodului. Oaspeții erau nerăbdători să afle felul în care cu atîta măestrie pater Dominic izbutise să dreagă chipul slutit al fetei. Crăciun, mai cu seamă, nu se putea dumiri. Doar o văzuse batjocorită de cuțitul călăului... și acum ea strălucea

prin frumusețe, cu chipul îmbietor. Aba și Amade, foști prieteni ai răposatului Zah, erau fericiți. Pater Dominic le arătă cu vorba lui simplă cum lucrase. Povesti cum chipul fetei fusese mai mult scrijelit decît ciopîrțit de cuțitul călăului și că vindecarea se făcuse mai mult prin lucrul firii și mai puțin prin meșteșugul său doftoricesc.

Dar vorba le fu întreruptă. De afară se auzeau sunete de trîmbiță.

— Soli crăiești!... strigară în același glas Bogdan și Crăciun.

Glasul trîmbițelor se tot apropia. Toți încetaseră a mînca și ascultau cu luare aminte. Se pregătea ceva neașteptat, de bună seamă. Aba și Amade se ridicară și puseră mîna pe sabie.

— Stați și mîncați înalți oaspeți... aci sînteți apărați de stăpînul țării.

Cu toată încredințarea dată de Bogdan, un simțămînt de neliniște stăpînea adunarea. Și abia vorba fu prinsă în mreaja paharelor pline, că ușa se deschise și în prag apăru Glod.

Glod era îmbrăcat ostășește. Purta cușmă și haină de catifea vișinie cu găetane negre, pantaloni și cisme de piele cu pinteni de argint. Îmbrăcat în haine de împrumut, prea mari pentru trupul său firav, Glod stîrnea rîsul; părea un făcăleț într-o doniță. Dar cînd puse mîna pe mînerul sabiei și începu să se stropșească la cei de față, rîsul se mistui și necazul încruntă fețele celor ce priveau.

— Sînt trimisul regelui, ca să iau cu mine pe fiica vicleanului uneltitor și răzvrătit, Zah Felician, și s-o dau pe mîna călăului.

Clara scoase un strigăt de spaimă și se aruncă în brațele doamnei Maria.

— Și sînt împuternicit, voievoade Bogdane, să-ți amintesc să te ții de legile feudale... altcum regele se va mînia.

Și fiindcă Bogdan îl privea cu ochi aprigi de mînie, Glod strigă:

— Ai auzit?... sau e de lipsă să cer ajutorul călăului să-ți lărgească urechile?... Să-mi dați numaidecît pe fata nemernicului Zah...

Atunci se ridică Bogdan furios și porunci:

— Crăciun, ia-l de aici și să fie dus legat înapoi la Bedeu.

Crăciun se repezi la Glod. În fața năvalnicii năpustiri, Glod înlemni. Crăciun prinse pe nebun de gît și de mijloc și ridicîndu-l în sus porni cu el afară.

Abia plecă Crăciun, că Bogdan se îndreptă către cei doi soli și le spuse:

— Prin această încercare, Dumnezeu mi-a lămurit gîndurile. Primesc solia lui Basarab. Îi voi închina țara... și voi veni chiar eu la Curtea de Argeș să jur pe Sfînta Cruce și pe spadă că prietenii lui vor fi prietenii mei, iar dușmanii lui, și dușmanii mei... și-și strînseră mîinile.

— Firea ta cea bună a triumfat prin justiție, apărînd pe nefericita fată, spuse doamna.

— Și spiritul duhului roman, adăugă Dominic, care face din apărarea insului singuratic, năzuința unui bun creștin...

*

Abia porniseră cei doi soli Aba și Amade, spre Curtea de Argeș că Bogdan chemă la el pe Dominic și pe Chirilă.

— Sfinți părinți și iubiți prieteni, după cum ați văzut, am închinat țara lui Basarab... dar prin aceasta nu vreau să mă dezleg de gîndul de căpetenie. După cum m-ai învățat, pater Dominic, țara va să aibă un temei de credință, iar această credință va să fie cea de cuviință duhului neamului meu.

După ce Bogdan sfîrși vorba cu cei doi preoți, se duse în odaia doamnei, să fie singuri ei doi, ca atunci cînd aveau gînduri grele de dezlegat. Flacăra unui candelabru cu cinci brațe lumina încăperea dar cu toate cele cinci lumini, nu se putea bine desluși înfățișarea lucrurilor din încăpere.

Bogdan se întinse pe patul cu acoperitoare de blană. Privea foarte încruntat, în timp ce doamna Maria, în picioare, sprijinită de sobă, surîdea soțului ei.

— Iată că într-un tîrg mic cum e Cuhea, se ciocnesc interesele unor mari împărății: împărăția răsăriteană a lui Basarab, regatul regelui ungur și împărăția păgînă a tătarilor...

— Iar noi, aruncați de soartă între balauri, urmă doamna Maria, va să luăm o hotărîre.

Pierdut în gînduri, Bogdan nu răspunse.

— Să nu uităm că avem copii și că hotărîrea noastră apasă asupra soartei lor, adăugă doamna.

Prin crăpăturile cercevelelor, întunericul nopții pătrundea în încăpere și odată cu el, umbrele și temerile care se treceau în moștenire din tată în fiu. Doamna Maria înțelegea că soțul ei avea multe și felurite griji. Îl ispitea vorba răzvrătiților Aba și Amade; îl neliniștea puterea vrăjmașă a regelui ungur. Avea să ocrotească viața și avutul pribegilor veniți din Pocuția și avea să asigure liniștea întregului norod maramureșan.

— Nu se află decît o singură putere adevărată: papa... spuse doamna Maria.

— Așa am crezut și eu, că nu se află decît puteri dinafară... dar iată că de la vorba cu aceşti cărturari, aud alte glasuri care strigă în mine, în limba mea... sînt glasurile strămoşilor, mai tari decît le credeam.

— Nu uita pe Lațcu, copilul nostru... Acest copil creşte. L-am trimis departe, la şcoală în Polonia, dar pentru mine e tot aproape...

Bogdan înțelegea dorul ei de mamă, n-o putea opri să se gîndească la copil. Adeseori, în mijlocul unei adunări strălucite, ea privea undeva, către miazănoapte, căutînd în visul ochilor treji, chipul copilului drag.

— Copilul?... se trezi el întrebînd.

— Da, copilul... toată rîvna noastră pentru el va s-o folosim. Cuvintele tale îmi arată că tu trăieşti mai mult în trecut, în timp ce eu trăesc în viitor, spuse doamna Maria.

Bogdan rămase îngîndurat. Hotărîrile mari el trebuia să le ia. Insul sau obştea?... se întreba el. Şi parcă în această întrebare stătea toată tăria sau poate toată slăbiciunea lui.

15

Oliver palatinul luase asupra regelui jignirea. Deşi numai un nebun nemernic, Glod fusese trimis în numele regelui şi ca atare avea drept la respectul unui sol crăiesc. Dar mai mult decît jignirea, îl mînia foarte, uneltirea de la Cuhea. Glod mărturisea că văzuse cu ochii lui, ospătînd la masa lui Bogdan, într-o strălucire de curte regească, nu numai pe fiica lui Zah Felician, mai frumoasă ca oricînd, ci şi viteji de seamă, gata de răzvrătire, ca Aba şi Amade.

Lucrurile se desluşeau fără greutate. Cei doi răzvrătiți, alungați de la Bedeu, se îndreptaseră către Cuhea unde unelteau împreună cu Bogdan împotriva regelui... Şi această nesupunere nu era ceva nou. De sufletul necredincios al voievodului trebuise să-şi dea seama din clipa în care Bogdan venise la Bedeu să facă judecată, nu potrivit legilor poruncite de rege, ci potrivit unor datini barbare, conținute într-un cod nescris numit „drept din bătrîni" sau „drept obişnuelic". Vorba lui Glod dezlănțuise în sufletul palatinului o mînie cumplită. Uitase că e oaspete, uitase că e purtătorul unei mari demnități. Fără astîmpăr, întunecat şi furtunos, alerga prin odaie, vorbind în răspăr, dînd porunci aspre şi scrîşnind din dinți vorbe de sudalmă.

Şi după o aprigă chibzuință cu sine, se hotărî să plece el

însuşi la rege ca să-i povestească cele petrecute şi să-i arate neştirbita lui credinţă şi lipsa de credinţă a altora... Avea să treacă binişor peste fuga fetei lui Zah Felician şi să arunce toată vina asupra lui Bogdan... Căci fără să-l cunoască mai deaproape, palatinul se întuneca ori de cîte ori venea vorba despre Bogdan. Mîndria curteanului era jignită de purtarea lipsită de cuviinţă a voievodului. Dar pe lîngă asta, parcă un simţămînt mai ascuns vibra în el, un simţămînt de puterea unei patimi neobişnuite. Acest Bogdan se găsea în ghearele unui demon care-i poruncea să îndeplinească fapte peste vrerea lui, fapte care, puteau fi chiar măreţe...

Palatinul Oliver era pus la grea încercare şi ca să-şi potolească greutatea inimii, găsea de cuviinţă să pună la cale isprăvi care să-l arate celor de faţă ca om de mare credinţă faţă de rege şi cu mare silinţă pentru trebile ţării. Dar mai mult decît silinţa faţă de rege, voia să-şi dovedească sieşi, minte ageră şi mînă tare.

După o sfătuire de trei zile la Bedeu, Oliver fu încredinţat să plece la Bistriţa ca să arate regelui adevărata stare a lucrurilor pricinuită de surda dar încăpăţînata împotrivire a lui Bogdan în toate celea.

16

Regele era un înţelept: nu credea în recunoştinţă. Păţăniile cu Csak Mathe şi Zah Felician îl învăţaseră că cea mai grea povară pentru un om este recunoştinţa, binele făcut pricinuind mai multă obidă decît răul, întrucît binele umileşte pe potrivnic, în timp ce răul îl înalţă. Şi încă ceva!... Cultura atît de înfloritoare a acelui secol alcătuia o mai aprigă pricină de ceartă decît puterea armelor. Era lucru dovedit: omul cult caută mai des sfadă decît cel sărac cu duhul. Cultura face pe om trufaş şi trufia este înşelăciunea diavolească şi nălucire. Şi regele ca un înţelept ce se credea, era hotărît să nu se aprindă de mînie şi turbare decît numai cînd îi venea lui la socoteală şi nu cînd vrea potrivnicul.

Deci, ascultînd cu băgare de seamă învinuirile arătate de Oliver, regele a hotărît cu toată liniştea de lipsă unui domnitor următoarele:

Bogdan intră în şirul firesc al boierilor nerecunoscători.

Un adevărat rege este servitorul supus al dreptăţii şi nu ro-

bul pătimaș al răzbunării. Totuși, oarecare mustrare trebuia dată lui Bogdan ca cel dintîi semn al pedepsei dar și al îndulgenței regale. Și, fiindcă nu răspunsese cu voia bună și inima ușoară la îndemnurile boierilor din Bedeu, să slobozească pe fiica lui Zah Felician, avea să se supună mijlocit de silă. Deci credincioșul Dragoș și cu viteazul Oliver erau slobozi să pornească la Cuhea și să răpească pe fiica lui Zah Felician.

Dar regele avea mustrare și pentru alte greșeli... El privea cu înfricoșată vedere pe acei popi răsăriteni care slujeau în limba obștei. Ei trebuie să fi fost bogomili, heretici atît de învecinați prin vrăjmășia cugetului și isprava faptei, cu catarii, împotriva cărora regii Franciei dădeau crunt război și ca atare, ca văr al regelui Franciei și fiu credincios al Sfintei Biserici catolice, el avea datoria morală să pornească o cruciadă împotriva acestor rătăciți.

O asemănătoare pornire avea regele și împotriva cavalerilor, fiindcă regele Franciei era furios că ordinul templierilor, deși desființat de către papă, ființa totuși tainic prin răsăritul îndepărtat și, de bună seamă că dosiseră marea lor comoară prin locuri îndepărtate și necunoscute... Și aflînd că la curtea lui Bogdan se mai învîrteau templieri — deci împotriva ordinului papii — regle ungur poruncea lui Dragoș să curețe țara Maramureșului de heretici și de cavaleri.

Apoi regele adăuga că primește cu mare mulțămită acea țară numită Molda, ca domeniu regal de vînătoare. Vînatul este un venit destul de mare și mai ales potolește patima cea mai arzătoare a unui nobil, dar, adăuga regele, un domeniu nu poate fi pustiu. Pomi mulți și deși, sălbăticiuni numeroase... dar și oameni supuși. Căci prețuirea unui domeniu nu se face numai prin pămînt, cît mai ales prin oameni... În acest scop porunci se ca toată tabăra cumanilor de la Strîmtura să fie mutată în țara Moldei și cumanii făcuți robi.

*

Atît Dragoș cît și Oliver înțeleseseră cîtă obidă se ascunde sub înțeleptele cuvinte regale și le încuviințară întru totul.

Oliver vedea mai departe de vorba regelui. El înțelegea dorința ascunsă în cuvinte meșteșugite... De fapt care era durerea regelui? Lipsea în acest ținut un împuternicit care în numele regelui să îndeplinească toate treburile și poftele regale. Cu dragă inimă regele l-ar fi împuternicit pe Bogdan cu această cinste, dar voievodul parcă era surd. De fapt Bogdan nici nu

plătea tributul anual regelui, şi regele se mulţămea cu sarea, hanurile şi vămile.

Dar Oliver era prea cuminte ca să nu vadă că secolul era prielnic marilor răzvrătiri. Bogdan era numai o verigă. Otokar, regele Boemiei se răzvrătise împotriva regelui ungur Ştefan al V-lea; urmase răzvrătirea lui Csak Mathe şi Zah Felician şi a lui Aba şi Amade, apoi a lui Basarab. Dar cea mai ciudată răzvrătire a fost a celor cinci oraşe: Hust, Teceu, Cîmpulung Vişc şi Sighet, cunoscută sub numele de: „emanciparea urbană". Mai ales denumirea asta îl înspăimînta. Un fapt cînd capătă un nume cu răsunet juridic, a şi intrat oarecum în obiceiul pămîntului şi obiceiul pămîntului precede legea scrisă.

*

Cunoscînd acum dorinţele regelui, boierii începură la Bedeu, sfaturi nesfîrşite, ca să găsească cele mai potrivite mijloace care să îi ajute a-l supune pe Bogdan. N-aveau o pricină bine întemeiată pe care să i-o poată arunca în faţă, Bogdan fiind fiu de voievod şi ales voievod al ţării de către congregaţia cnejilor şi nu prin dreptul moştenirii sau prin vorbă regală. De fapt Bogdan nu cerea nici pămînt, nici nu ameninţa cu oastea ci doar adăpostea pe fiica lui Zah Felician. Oricît ar fi fost ea duşmana regelui, nu era pricină de război... Apoi, se purtase aşa de bine cu ei în timpul şederii lor la Cuhea, cînd ei veniseră cu gînduri ascunse asupra lui, încît le venea tare greu să născocească o pricină care nu era decît o pricină mincinoasă... Şi apoi dorinţele nemărturisite ale regelui cereau grele isprăvi, pentru care trebuiau adunată o oştire mare şi bine pregătită iar ei nu puteau să se bizue decît pe cîţiva cneji, duşmani ai lui Bogdan, dintre care cei mai înverşunaţi erau ginerii lui Mihalca.

Pe urmă regele era înflăcărat împotriva cavalerilor... Unde erau ei?... Cîţi erau?... ce puteri aveau?... Şi pe hereticii bogomili şi pe hereticii din biserica răsăriteană... Cum îi puteau pierde?... Cu vorba bună?... nici pomeneală!... deci tot cu puterea... Şi oriunde se învîrteau, se întorceau la acelaşi gînd: oştire.

Ivanko avea la îndemînă un mijloc simplu şi uşor.

— Să chemăm împotriva lui Bogdan, pe tătari. Eu merg la Hoarda de Aur ca la mine acasă. Mă duc şi cer cîteva mii de tătari şi cu ei pustiim totul, nimicim şi pe cavaleri şi răpim şi pe fiica lui Zah Felician.

Dar numai cuvîntul tătari, înspăimînta pe orice om aşezat şi cu frica lui Dumnezeu. Tătar însemna pîrjol, moarte şi silui-

re. Ei erau păgîni şi nici un oneaz sau boier creştin n-ar fi vrut să lupte alături de tătari.

— De aceea e mare Basarab, spunea Ivanko. El n-alege... Luptă alături de cumani sau de tătari. Cu socoteli de astea bisericeşti nu facem nici o ispravă şi zadarnic vreţi să ajutaţi pe rege.

Pe de altă parte, Bogdan nu era omul care să înţeleagă de vorba bună. Îl încercaseră. Era acum vorba de putere. Nu se ştia ca el să aibă vre-o oştire cum au avut de pildă Csak Mathe şi Zah Felician. Dar, totuşi, de bună seamă că se bizuia el pe ceva de se dovedea atît de îndrăzneţ şi de nesupus.

De aceea, spunea căpitanul Peter Albrecht, mai bine adăstau pînă ce vremea se va îmbuna. Atunci vor pleca să cerceteze ţara Moldei pentru a statornici întinsul domeniului de vînătoare regală dar şi pentru a iscodi, să cunoască pe ce puteri prietene se puteau bizui sau ce puteri duşmane trebuiau înfruntate, spre a da lovitură din două părţi lui Bogdan... Dar să treacă iarna. Acum vremea se înăsprise, gerul se lăsase din greu, cînd şi cînd, fulguia... Aveau să stea la Bedeu şi să plănuiască, pînă ce primăvara, timpul prielnic tuturor marilor isprăvi, avea să stîrnească mirosul proaspăt de iarbă iute şi foşnetul amestecat al pădurii.

CAPITOLUL PATRU

1

Se făceau mari pregătiri pentru plimbarea stăpînilor şi oaspeţilor lor prin Moldova. Prin vorba lor cumpănită, Dragoş şi cu Oliver au căzut la învoială să cerceteze mai întîi locul pe care aveau să-l ofere ca domeniu de vînătoare regelui. Din cele ştiute de ei, ţara era muntoasă, plină de sălbăticiuni, străbătută de rîuri atrăgătoare, şi cu renume străvechi pentru ocnele de sare. Dar nu era lucru uşor să străbaţi ţinuturi necunoscute...

Zakar, servitorul prinţului, Cîndea, valetul lui Dragoş, şi Domokoş, logofătul palatinului, munceau fără odihnă să nu uite ceva trebuincios pentru lunga călătorie. Caii pentru călăreţi fură puşi la hrană din plin, apoi căruţele care urmau convoiul fură preschimbate în adevărate cămări: corturi putînd fiecare adăposti mai mulţi călători, paturi de fier, mese, scaune, oglinzi, apoi de-ale mîncării, în ordine şi la răcoare, ca să dureze timp de o lună întreagă, cît era socotită călătoria.

Şi, în ziua de Sfinţii Petru şi Pavel, Dragoş însoţit de toţi boieri de la Bedeu şi de mulţi cneji maramureşeni, şi cu cei mai buni gonaci, porniră în zorii zilei.

*

După trei zile de mers, convoiul a trecut prin trecătoarea Prislop în Moldova şi abia după încă o zi începură a coborî de-a lungul rîului.

Convoiul era alcătuit din trei cete. În frunte se găsea căpitanul Peter Albrecht care îl conducea după ochiul său ager şi potrivit unor hărţi ascunse în buzunarul şeii, despre care nimeni nu ştia cum şi de la cine şi le dobîndise. În urma lui venea ceata boierilor şi cnezilor maramureşeni. Mai întîi Dragoş, Oliver, Ivanko şi Ion de Kölcse; în al doilea rînd, Dominic cu ucenicii săi Crăciun şi Aldea, apoi Katalin şi Jolan, frumoasa soţie a lui Ion de Kölcse, împreună cu Drag Sas, fiul lui Dragoş. Urmau apoi în rînduri milităreşti cnejii şi boierii maramureşeni cu cei trei nepoţi ai lui Dragoş: Ion, Ştefan şi Gyula.

Ceata a doua era condusă de Domokoş, Cîndea şi Zakar. Aceştia duceau ceata cîinilor, fiecare avînd în mînă funiile de

care erau legate dobitoacele. Un singur dobitoc alerga slobod pe lîngă cai și printre copitele lor. Era o cățea, corcitură de lup și cîine, pe care Ivanko o luase de la Bedeu și îi schimbase numele din Floarea în Molda. Cățeaua asta părea singura iubire a principelui.

În urma celor trei paznici veneau gonacii în număr de cincizeci, mergînd pe jos, înarmați numai cu ghioace și topoare ca să reteze pomii potrivnici.

După ei urma a treia ceată, cea a căruțelor trase de boi. Erau căruțele cu merinde, în care se adăpostea și cîte un om șchiopătînd sau prea ostenit.

Prin Maramureș căpitanul îi purtase pe drumuri ocolite, ferind moșiile lui Bogdan, să nu se afle cumva, dar ajuns în Moldova, căpitanul o luă de-a dreptul, tăind drumurile ocolite și înfruntînd codrul cu pomii bătrîni. Pe cînd Maramureșul avea vechi drumuri și poteci, țara Moldei era parcă neumblată și gonacii adeseori trebuiau să netezească drumul pentru înaintarea oamenilor.

*

Sătule de vorba închisă și de fapta îngrădită de la curtea din Bedeu, cele două femei așteptau acum cuvintele frumoase, pe care bărbații sînt meșteri să le născocească pentru femei... Dar bărbații doreau să tragă foloase din cunoașterea ținutului. Căpitanul Peter Albrecht cerceta, socotind locurile potrivite pentru lupte, și cele bune pentru tabăra oastei, în timp ce palatinul Oliver alegea muntele cel mai priporos potrivit unui castel regal. Pater Dominic cerceta locurile ca un cărturar, cu ochii la ierburile de leac, la așezarea stîncilor în munți după care el citea vîrsta pămîntului. Ștefan, Ion și Gyula rîvneau la un pămînt încă împădurit ca ăsta, dar care s-ar fi putut preschimba în moșii frumoase, în pămînt de arat, apă bună de pescuit și codri prielnici unor vînători boierești. Numai Drag, cu ochii la domnița Katalin, își făcea o bucurie împlinind cele mai neînsemnate gusturi ale fetei.

*

Mersul tărăgănat, fără nici o întîmplare deosebită, obosise pe călăreții, care slobozind hățurile, moțăiau în leagănul monoton al cailor... Cu adevărat țara nimănui... Rar și rar, cîte un țăran desculț cu desaga în spinare sau o femeie cu ulciorul pe cap, mistuindu-se numaidecît la vederea alaiului. Într-un tîr-

COLEGIUL TEHNIC
"PETRU - RAREȘ"

ziu, Dragoş rupse vorba. Simţea nevoia să se dezmorţească şi să dezmorţească şi pe soţii de vînătoare.

— Regele are dreptate, această ţară adăposteşte numai sălbăticiuni... Şi atunci se porni vorbă aprinsă între boierii fruntaşi şi fiecare începu să-şi depene ofu1 ce-l mîna. Dragoş găsea ţinutul pe potriva gustului de vînătoare al unui rege. Ion de Kölcse era mai cu rîvnă pentru ţara Maramureşului care după alungarea lui Bogdan avea să fie preschimbată în comitat, iar el numit comite, va introduce legile străşnice ale feudalismului. Oliver încerca să-şi asmută soţii la un nou război împotriva lui Basarab. Numai Ivanko nu-şi putea molcomi înverşunarea împotriva fiicei lui Zah Felician.

În pofida acestor gînduri vrăşmaşe, Dominic vorbea prietenilor săi Aldea şi Crăciun.

— Ţara aceasta nu poate fi atît de pustie, spunea el, altcum Sfîntul Scaun n-ar fi întemeiat trei episcopii: Baia, Milcovia şi Siret... Oamenii localnici trebuie să fie acum în locuri tăinuite... Ei au un mare duşman care îi prigoneşte... şi aceşti oameni prigoniţi şi nefericiţi au lipsă de ajutorul nostru.

În schimb Domniţa Katalin şi Doamna Jolan, zburdau afară din rînd, jucîndu-se în cîmpie, între sau printre pomii pădurii, pentru ca întoarse din nou în rînd, să rîdă şi să petreacă.

*

Căpitanul Albrecht mai avea o socoteală ascunsă. Însemna pe nişte hărţi ale sale, tot felul de amănunte: neamul pomilor, felul stîncilor, numărul izvoarelor, locul pîraielor, mersul cărărilor şi al drumurilor şi cînd voia să afle mai mult, dădea poruncă de popas.

Ajunseseră acum la o cărare care se afunda într-un codru des. Căpitanul care călărea în frunte ridică mîna în sus, dete un strigăt scurt şi sări peste un şanţ. Numaidecît, tot pîlcul de călăreţi se împrăştie ca să sară şanţul cîte unul, şi apoi să se strecoare în pădure. La fel făcură şi gonacii. Mai greu a fost pentru carele cu boi. A trebuit să se doboare copacii în dreapta şi în stînga ca să lărgească pîrtia. Ciudat lucru! Începuse să se arate un crîmpei de drum bătătorit în care cetele se formară din nou. Dar, ca un făcut, drumul se înfunda din nou într-o mejdină mocirlită sau pe alocurea se închidea de-a binelea de bolovani. Mersul cailor era anevoie şi răbdarea boierilor greu încercată. Dar greutăţile drumului deşteptară pe călăreţi. Acum prindeau cu mulţumire ţîşnirea unui iepure, cîte o căprioară pierzîndu-se în depărtare sau cîte un bour gros în pîntece şi

tare de grumaz, năpustindu-se peste pomii fragezi. Dar nimeni nu avea inima să întindă arcul sau suliţa. Vînătoarea îşi avea socotelile ei de la care nici un nobil nu se putea abate.

*

În timp ce înaintau spre miazăzi, ţinutul nu se lămurea, nu se iveau casele mult dorite şi nici oameni. Dimpotrivă, locul se făcea tot mai întunecos şi mai sălbatic. Rupînd vreascuri uscate rămase din alt timp, copitele cailor speriau iepurii din tufişuri şi zgomotele paşilor alungau păsărelele speriate din pomi.

Acum ajunseră la poalele muntelui şi soarele, ca o nemăsurată floare sîngerie, curgea în şuviţe şi pete peste stînci, crengi şi frunze şi pînă la pămînt. Codrul părea o minunată grădină care îi chema prin vrăjita-i arătare.

Ciudată era purtarea lui Drag, care-şi lăsase acasă nevastă şi copii, şi fără să ţină seama de trebuinţele curţii şi de muncile cîmpului, pornise în alaiul palatinului. Era de-a dreptul alta decît cea a lui Ion de Kölcse. În timp ce acesta stăruia tot timpul pe lîngă nevastă-sa, Sas făcea tot ce putea ca s-o uite pe-a lui. Dealtfel, nimeni nu-şi putea închipui pe Sandrina în haine bărbăteşti, ca Jolan şi Katalin, călărind. Sandrinei îi şedea mai bine între fetele de casă, ajutînd doamnei Anca la cunie şi ţesătorie.

...Mergeau duşi de căpitanul Albrecht, iar în urma lor se lăsa înserarea ca o ceaţă neagră, în timp ce înainte luna creştea şi se întărea. Bucuria din suflete se topise într-o întinsă duioşie. Deodată pomii fură scăldaţi de-o lumină argintie. Venise noaptea. Căpitanul Albrecht Peter îi mîna spre locuri numai de el bănuite, urcînd un drumeag împădurit. Nu era o taină pentru nimeni că el fugea de drumurile bătute şi de plaiurile înflorite. Cătînd cu dinadinsul locurile potrivnice şi potecile munţilor, mergeau încetişor. Pasul copitelor deştepta din pietre şi frunzişuri, răspunsuri căzute de mult în adormire. Pomii de pe colnic se apropiau şi se depărtau, rînd pe rînd.

Deodată, căpitanul se rupse vrăjii. El nu era omul să se lase furat de închipuiri. Trase hăţurile, făcu semn de oprire şi apoi descălecă. Toţi boierii traseră de hăţuri ca să oprească mersul cailor, apoi descălecară şi ei. Slujitorii alergară numaidecît să ia caii stăpînilor în primire şi îi sloboziră prin iarba proaspătă ca apoi să-i adape.

Acum boierii, ca să-şi dreagă mădularele zdrobite de atîta alergătură se adunară într-o poieniţă.

— Nu ştiu de ce, dar pădurea, ca şi tăcerea unei catedrale, mă pătrunde şi mă înfioară, spuse Katalin.

— Ai dreptate, domniţă Katalin, adăugă Drag, numai în pădure şi în biserică uiţi de viaţă, ca să te contopeşti cu fiinţa iubită.

— Eu aş vrea să înnoptez aici, spuse Doamna Jolan. Nimic mai frumos decît topirea umbrelor pe pămînt şi ivirea frumoaselor flori de foc pe cer.

— Şi apoi o preumblare în doi, printre pomii poleiţi cu o lumină de argint, încheie Drag.

— Pădurea e frumoasă pentru vînatul din ea, făcu ciudos principele. Nu-i aşa, căpitane?

— Bogăţia pădurii nu o face numai vînatul. Unde pui pomii?, dar aurul stîncilor? dar sarea pămîntului?, fiindcă ştiut este că aurul şi sarea, ca şi comorile, stau ascunse mai ales sub loc împădurit, urmă înţelepţeşte căpitanul.

— Nu-i adevărat, încheie pater Dominic, lauda pădurii este cinstita expresie a simţirii noastre celei mai adînci.

Liniştit, surîzător şi limpede la gînd, pater Dominic urmă:

— Toate versurile de iubire, de frumuseţe, închinate pădurii îs adevărate. Sufletul pădurii este liniştit şi simţitor, glasul ei armonios ne încîntă. Frunzişul ei mătăsos şi pomii argintaţi de lună ne îndeamnă la dragoste, ne îndulcesc amintirile şi ne îndrumă năzuinţele şi nădejdile, iar urletul vijeliei ne aminteşte de clocotul patimilor noastre. Duhul pădurii este acelaşi ca şi duhul omului, mărturisind marea taină a libertăţii.

Acum principele izbucni într-un rîs hohotit.

— Voi, călugării cărturari, o să înnebuniţi lumea cu vorba voastră nesocotită. O ţineţi întruna cu libertatea, ca şi cum nu soarta, adică Dumnezeu, ar fi împărţit oamenii în slugi şi stăpîni...

— Adevărurile dumnezeieşti nu sînt garantate decît de învăţăturile Evangheliei... Nu uita, mărite Doamne, că la cina cea de taină, Isus a spălat mai întîi picioarele ucenicilor săi, arătînd astfel că stăpînii trebuie să fie slujitorii slugilor.

— Scara gîndirii tale duce în jos, a mea duce în sus, făcu în batjocură Ivanko.

— Bagă de seamă să nu aluneci şi să cazi de sus, îi răspunse Dominic.

— Căpitane, făcu rîzînd Katalin, e rîndul nostru acum să călăuzim pe boieri. Veniţi după noi... noi ne călăuzim după

lună și după frumusețea pădurii... și luînd-o pe Jolan de mînă, porniră hîrjonindu-se, rîzînd și bătînd din palme. Ceilalți boieri n-avură încotro, și o luară pe jos după tinerele femei.

— Stați să dau poruncă oamenilor să ducă carele de-a lungul rîului, porunci căpitanul.

Și acum convoiul se frînse în două. Gonacii și carele o luară de-a lungul rîului, în timp ce ei aveau să taie pădurea. Mergeau pe jos, bucuroși să-și dezmorțească mădularele și vinele de oboseala călăritului. Se întunecase de-a binelea. Luna se înroșise între perdelele de negură. Se auzea țîrîitul pitulicei și cîntecul privighetoarei. Pîlcul de oameni se lăsa călăuzit de zbenguielile frumoaselor doamne.

Deodată, luna se prinse într-o cruce de lemn.

— Un schit, spuse pater Dominic.

Căpitanul grăbi pasul, ceilalți după el.

— Aici va să fie un sihastru, își dădu cu părerea Pater Albrecht.

— Gazdă de hoți... spuse Glod și punînd mîinile la gură, începu să urle: hu, hu, huuuu...

Cîteva păsări speriate de strigătul nebunului, se ridicară fîlfîind aripile. Dar nici țipenie de om.

— Aici vom face popas peste noapte. Domnița Katalin și cu Doamna Jolan vor dormi în biserică, iar noi afară.

Schitul se găsea într-o poiană înconjurată de pomi. Glod se repezi înăuntru. În curînd începură să se audă lovituri. Cînd intră înăuntru, nu mică fu mirarea căpitanului văzînd pe Glod că strică stranele.

— Ce faci, nebune?

— Trebuie să tocmesc un pat bun pentru stăpîna mea.

Glod era mai mult îngîmfat decît nebun. Un om care voia să fie întotdeauna la vedere dar care se ștergea întotdeauna cînd era vorba de stăpîna lui.

Cînd Peter Albrecht ieși din nou în aerul răcoros, slugile lui Domokoș aprinseseră vreascuri și stăteau roată în jurul focului. În întunericul pădurii, la pîlpîirea cîte unei limbi de foc, se vedeau din cînd în cînd boii desjugați, rumegînd lîngă caii și măgarii priponiți de crengile pomilor. Lumina dezvăluia uneori și chipurile stăpînilor care, odihnind pe buturugi și pietre, așteptau cina. Noaptea era răcoroasă, cerul plin de stele. Din adîncul codrului, vîntul aducea o adiere plină de miresme. Plesneau vreascurile în foc, plesnea și cîte o creangă uscată în pomi, foșneau prin iarbă șopîrlele, se foiau cosașii. Cîte o rază,

furişată prin frunziş, făcea să strălucească carapacea unui gîndac, care, rotund şi umed, pe frunză părea un bob de rouă. Cîte un fluture de noapte se învîrtea în jurul unui trunchi de copac, iar prin iarbă pui de păsări alergau după gîndaci, seminţe şi poame sălbatice.

Aşteptînd pe Domokoş să facă mîncarea, Peter Albrecht dete drumul gîndurilor sale.

— Nu se află alt mijloc decît lupta şi războiul, spuse el.

— Ăsta-i un mare adevăr, încuviinţă Ivanko.

— Nu se află decît un singur mijloc, pacea... se amestecă şi Dominic în vorbă.

În noaptea alburie de vară, spartă din cînd în cînd de flăcările focului, se descoperea şi în sufletele oamenilor ceva din firea pădurii. La fulgerarea focului, ochii căpitanului, atît de albaştri şi de dulci altădată, se arătau acum a fi lucioşi ca sticla, iar glasul lui amintea de colţii fiarelor. În schimb, vorba şoptită a paterului, plină de fiorul sfinţeniei, era parcă pe potriva viersului pădurii.

— Oare Sanctitatea sa e pentru pace? — făcu în batjocură căpitanul.

— Cînd conciliul judecă şi dă sentinţa, da... fiindcă conciliul, şi nu papa, este infailibil.

— Războiul singur dezvoltă vlaga.

— Adevărat... fu din nou de aceeaşi părere Ivanko.

— Pacea îndîrjeşte pe om la învăţătură şi la ridicarea meseriilor. Pacea dă răgaz omului să se stăpînească pe sine. Pacea arată că omul trebuie să ajute pe om. Pacea face ca omul să gîndească şi să respecte legea. Pacea dă rînduială şi armonie. Omul trebuie să fie părtaşul legii, nu sclavul ei. Vechea lege romană... iată adevărul, spuse Dominic.

— Astea-s bune pentru munţii helvetici, nu pentru aici.

Undeva în depărtare o cloşcă sălbatecă îşi chema puii fugiţi de lîngă cuib. În pădure, dincolo de foşnetul ierbii, se auzea mişcarea sălbatecă a fiarelor chinuite de foame şi dragoste. Se putea bănui numai după auz, fuga iepurilor prin iarbă, drumul cerbilor printre frunzele uscate şi căţărarea rîşilor pe trunchiurile de pomi.

— Trebuie să ţinem seama, în toate, de ceea ce filozofii numesc „natura umană" îşi continuă Dominic vorba.

— Nu, omul nu poate fi lăsat în voia acelei naturi, spuse Ivanko. Lui îi trebuie bici şi jug. Numai că biciul să-l mîne pe drumul cel bun...

— De aceea a conduce oamenii este o artă, şi aceasta nu poate fi lăsată filozofilor, ci numai regilor, răspunse sigur de sine palatinul.

Deodată un sunet de corn sfîşie liniştea văzduhului. Ivanko sări în sus.

— Mîna pe sabie, prieteni, strigă el. Acest loc e sălaş de hoţi.

— Nu, prinţe, făcu nesimţit Dominic. Cornul a dat semnal de cavaler.

— Să fim gata... susţinea Ivanko.

— Ai dreptate, făcu şi Peter Albrecht, ridicîndu-se în picioare şi prinzînd mînerul sabiei, gata de luptă.

Toţi îşi opriră vorba şi ciuliră urechile. Crengile pomilor se frîngeau, iar prin iarbă se auzeau paşii greoi, apoi un zornăit de pinteni. Şi deodată, în faţa lor se iviră printre pomii pădurii doi cavaleri. Înalţi, bărboşi, cu mîinile ca nişte lopeţi. Coifurile străluceau în bătaia lunii, iar pe umărul stîng al mantiei albe se vedea crucea.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos... rosti cel dintîi.

— Pace, în numele Domnului nostru Isus Hristos... răspunse pater Dominic. Văd că sînteţi cavaleri, iar noi sîntem oameni de seamă. Iată aici se găsesc palatinul Oliver şi principele Ivanko... Aceşti viteji sînt Dragoş, cneaz de Bedeu şi căpitanul Peter Albrecht, din neamul oaspeţilor crăieşti... iar eu sînt călugăr franciscan, doctor în teologie şi medicină.

— Toate aceste nume ne sînt cunoscute, răspunse teutonul.

— Vă sînt urechile cam mari de măgar... rîse Ivanko în batjocură.

— Urechile nu ne sînt mai lungi ca la ceilalţi oameni, şi nici auzul mai ascuţit, dar glasul ce ne porunceşte sună mai tare ca trîmbiţa. El ne aduce poruncă sfîntă, prin rostul marelui magistru Henrich von Walpot, care locuieşte în cetatea numită, din această pricină, Cetatea Neamţului. El vede şi aude pentru noi, şi chiar mai mult, judecă pentru noi... astfel că toţi fraţii noştri, tăinuiţi prin păduri, ca noi, sau la vedere, ca cei de la Cuhea, vorbesc şi judecă la fel.

— Cunoşti pe cavalerii de la Cuhea? — întrebă Dominic.

— Toţi sîntem fraţi de cruce şi ne cunoaştem între noi.

— Mă bucur de întîlnirea unor oaspeţi atît de nobili, spuse celălalt cavaler. Poate că a fost îndrumată de Sfînta Fecioară Maria. Eu sînt templierul Guillaume de Tours iar soţul meu este teutonul Urlich von Mayerhoff. Sîntem mai mulţi răspîn-

diți prin aceste dealuri și păduri, slujind cu drag lui Dumnezeu, ajutînd după puterile noastre, pe oameni... și pregătindu-le trupul și sufletul pentru timpul cînd Sanctitatea sa Papa va porni o nouă cruciadă, pe care o așteptăm cu toată rîvna și credința.

Între acestea, Domokoș aduse o jumătate de oaie trasă în frigare. Atunci toți se întinseră pe jos pentru cină și după ce părintele Dominic binecuvîntă masa, începură să îmbuce, fiind obosiți și înfometați.

— E vreo deosebire între teutoni și templieri, întrebă Ivanko în șoaptă pe Dominic.

— Vezi bine... e adevărat că atît teutonii cît și templierii sînt călugări luptători, dar teutonii se aleg mai ales dintre germani, iar templierii mai mult dintre francezi...

Cavalerul Guillaume prinse întrebarea lui Ivanko.

— Pentru că sînteți nobili nu mă sfiesc a vă povesti... Noi nu ne temem de cuvîntul spus unui nobil, deși tot răul ni se trage de la cel care zice că-i cel mai nobil dintre nobili, de la regele Franciei, Filip.

— El poate fi rege, fără a fi și nobil, răspunse Dominic.

— Așa e, prietene... De nenorocirile noastre poate s-a auzit și pe la voi.

— Nu, spuse Ivanko, și am fi doritori să le auzim.

— Ei bine, iată... După ce am fost învinși de păgînii musulmani și alungați din țara sfîntă, ne-am adăpostit în insula Cipru... și pe urmă diavolul a sfătuit pe comandantul nostru să părăsească Ciprul și să se ducă la Paris.

— Ce, voi aveți legături cu diavolul? ... se repezi Ivanko.

— Asta a fost o vorbă... vreau să spun c-am nimerit prost. La Paris am dat de Guillaume de Nogaret, cancelarul, om mai rău decît însuși diavolul. El ne-a bîrfit, ne-a prigonit, pînă ce am fost nevoiți să fugim care încotro am nimerit... și mulți am găsit scăpare la acești frați ai noștri, cavalerii teutoni, tot atît de buni creștini, pe cît de viteji oșteni. În felul acesta am ajuns aici, din îndepărtata Francie.

— Și aici ce faceți?

— Ți-am spus că ajutăm oamenii din popor. Îi ajutăm cu spiritul, fiindcă oamenii de pe aici au căzut în grozava rătăcire bogomilă, de care primejdie nici stăpînul lor Bogdan n-a fost în stare să-i ferească.

Principele înghimpa cu privirea, atît îl înverșunase vorba cavalerului. De unde pînă unde Bogdan...

2

Plimbarea depășise timpul socotit de căpitan pentru a ajunge la Baia Moldei. Se găseau în a cincea zi... Poate se rătăciseră prin drumurile neumblate și pădurile vrăjmașe... Nu le mai era aminte de turmele mari de sălbăticiuni sperioase, nici de frumusețile ținutului și ale cerului. Pe măsură ce înaintau, desișul sporea și, ca să poată trece carele cu boi, trebuiau să doboare crengile potrivnice...

Deodată, Zakar se opri în fața unui perete stîncos ascuns de pădure. Peretele era despicat și tufe de roșcuțe ascundeau despicătura.

— Aproape, pe aici, locuiește un pustnic, spuse Cîndea vătaful, și depărtînd cu amîndouă mîinile ramurile încîlcite ale tufișului, făcu loc principelui Ivanko, care înaintă urmat de Peter Albrecht și Dominic.

— Ce ne poate spune un călugăr bătrîn și murdar?... își dete Katalin cu părerea.

Dar oricît ar fi vrut să fie pe placul frumoasei fete, toți se luară pe urma căpitanului, care socotea plimbarea drept o isprăvă de război, și la război el nu cunoștea nici blîndețe și nici frumusețea purtării față de femei.

Duși de Cîndea, toți oaspeții coborîră de-a lungul unei poteci tăiate între două rînduri de plopi. Înserarea se lăsă pămîntie. Cele din urmă lumini ale amurgului scînteiau ca o pulbere de cenușă. Totul era liniștit, numai un rîuleț clocotea undeva, în apropiere. Și deodată, întunericul se înălță în fața-le pieptiș. Luna, venită dinapoia arborilor, răspîndea o lumină argintie. Acum puteau întrezări o colibă între doi piepți de munte. Fără sfială, Ivanko împinse ușa. Un muc de lumînare așezat pe vatră, lumina slab, dar destul ca oaspeții să poată intra înăuntru. Meșteșugul zidirii colibei era foarte simplu. Trunchiuri descojite și crengi mai groase, cioplite, legate strîns prin împletituri de nuiele și tencuite pe dinăuntru cu pămînt muiat cu apă. Două ferestre lungi cît două palme lăsau să treacă o lumină cenușie. Țăruși groși, de lemn cioplit încheiau perete de perete iar deasupra se afla acoperișul piezîș, ca de biserică, acoperit cu stuf și păpuriș și sprijinit de căpriori bătuți în țăruși. În fundul tindei se vedea o ușă scundă și îngustă. Ivanko trase de retez, o deschise și dădură cu ochii de o chilie mică. Un pat de lemn, acoperit c-un lăvicer, o vatră și o masă cu trei scaune joase, alcătuiau lucrurile de trebuință ale stăpînului. Căci locuința nu era pustie. La masă se găsea un ins îmbrăcat în anteriu de

preot şi c-o scufie în cap, cercetînd o carte. Două lumînări, lipite de cîte un taler de lemn, luminau slab încăperea. Văzduhul era plin de miros de ceară, ulei şi tămîie.

Schimnicul nu păru nici mirat, nici speriat de intrarea străinilor.

— Fiţi bineveniţi în această casă, în care lipsa de trufie este singura avuţie... iar smerenia, însuşirea de căpetenie a stăpînului ei...

— Frate, spuse Dominic, noi am înţeles dintru început că te-ai tras în această schimnicie ca să ocoleşti poftele cele fără orînduială şi să fugi de mîndria şi de nădejdea deşartă. Deschide inima, şi păsul tău spune-l fără teamă, întrucît ai înaintea ta oameni de omenie şi temători de Dumnezeu...

— Eu de oameni nu mă tem, măcar că sînt singur... Mă tem însă de prisosul de vorbă, ca omul sortit de bunăvoie gîndirii, rugăciunii şi scrisului...

— Ce poţi scrie tu? — întrebă Ivanko cu privirea dispreţuitoare.

— Iată... şi schimnicul luă de pe poliţă un mănunchi de foi.

Dominic nu putu răbda şi numaidecît luă foile, le apropie de lumînare, şi după ce le privi, izbucni într-o sfîntă rîvnă:

— Dar cartea e scrisă în limba acestui neam.

Abia acum schimnicul se dumiri că înaintea-i se afla o faţă bisericească.

— Adevărat grăieşti... eu sînt învăţăcelul cărturar, care-şi trage învăţătura chiar de la un ucenic al lui Ieremia...

— Ieremia bogomilul?... întrebă plin de nerăbdare Dominic.

— Chiar el... Ieremia a avut în preajma lui mai mulţi ucenici cărturari: pe Dobre, Ştefan, Vasile, Petru, Mitran, Ion şi alţii în număr de doisprezece. Şi aceşti oameni sfinţi au avut la rîndul lor alţi ucenici... şi fiecare din aceştia şi-au găsit, la rîndul lor, alţi ucenici. Unul dintre aceşti ucenici a fost şi învăţătorul meu Andrei, care, prin marea-i învăţătură şi purtarea de sfînt se poate socoti ucenic al măreţului Ieremia.

— Atunci, tu eşti bogomil, şi cărţile tale deşartă în lume rodul acestei învăţături?

— Nu mă sfiesc a vă încredinţa despre acest adevăr, pe care singuri îl puteţi vedea după două însuşiri ale mele... Schimnicia, fiindcă numai noi, bogomilii, ştim a fi schimnici ...şi după scrisoarea acestor cărţi, scrisă în limba obştei, ca să facem din ea grai dumnezeiesc.

— Dar pe părintele Ioanichie l-ai cunoscut? se repezi Ivanko.

— L-am cunoscut... cît a fost în prigoană, în această schimnicie a fost adăpostit.

— Dar acum unde-i?

— De bună seamă în propovăduire, fiindcă aceasta este cea de-a treia noastră însușire, știm să propovăduim...

— Și a întors oamenii la credința bogomilă prin propovăduirea lui? — întrebă Crăciun.

Călugărul ridică în sus mîna lui de iască.

— Ca nisipul de pe vad. Oamenii de prin prejur cred cu toții în legea bogomilă... și eu, pentru dorința lor de adevăr, mă zdrobesc a scrie cărțile acestea.

— Dar cum o duci fără de femei? — întrebă Ivanko rîzînd.

Tocmai atunci Dominic se aplecase asupra cărții, ca să arate caligrafului o greșeală, iar principele, supărat că gluma lui n-a prins, se adresă palatinului.

— Să mergem...

Numai Dominic rămase cu schimnicul. Abia ieșiseră din colibă și Ivanko se răsti către palatin:

— Prea mult se vorbește despre acești bogomili.

La care palatinul răspunse îngîndurat:

— Ca niște cîrtițe mișună acești schimnici, parcă pe sub pămînt.

*

Întîlnirea cu schimnicul din pădure scoase din nou la iveală voia bună a călăreților. Deși petrecerea în schimnicie a unui om nu putea turbura cu nimic liniștea ținutului, totuși era un semn de viață omenească care deschidea nădejdea de a găsi și alte așezări mai temeinice. Multă vreme boierii nu au vorbit decît despre rostul schimnicului. Dragoș era uimit, Oliver furios de parcă ar fi fost înșelat. Dintre toți, Ivanko era cel mai nepotolit și nimeni nu pricepea pentru ce. El cerea lui Dragoș să se întoarcă și să omoare pe schimnic. Dominic căuta să-l domolească.

— De ce te-ai înverșunat atît, principe?

— Acești pustnici ne sînt cei mai aprigi dușmani, spunea el, dar nu putea aduce nici o dovadă.

— Ai cui dușmani?

Dar principele se bîlbîia numai.

— Ai... ai...

Şi năpădit de furie, nu găsea răspunsul potrivit.

Deodată, nu prea departe, se auziră strigăte deznădăjduite.

Dominic îşi opri calul să poată auzi mai bine... şi apoi strigă:

— Aldea, Crăciun... după mine!

Şi rupînd rîndurile statornicite de căpitanul Albrecht, se repezi în pădure. Aldea şi Crăciun îl urmară. Atunci, cele două femei, Katalin şi Jolan, doritoare de noutăţi, se luară după ei şi în curînd tot pîlcul se găsea pe urmele lui Dominic. Drumul se lărgise şi ducea într-o poiană unde se vedea sumedenie de oameni, bărbaţi şi femei.

— Sînt tătarii — făcu Ivanko şi se repezi înainte ca la nişte prieteni.

Dar cineva îi strigă: „Opreşte!". Şi în faţă i se iviră doi bărbaţi înalţi, cu suliţe lungi.

Înaintea suliţelor, calul principelui şovăi şi tot pîlcul de oameni se opri. Numai Dominic însoţit de Crăciun şi Aldea înaintă îndrăzneţ.

— De ce ne opriţi, fraţilor, spuse Dominic. Venim numai cu gînduri bune, gînduri de la Domnul nostru Isus Hristos...

Unul dintre oşteni scoase un corn de bour şi trîmbiţă. Ecoul răspunse îndelung şi cînd se făcu tăcere, cei doi ostaşi începură să strige:

— Creştini, creştini!...

Dominic descălecă, se apropie de botul calului şi începu să-l mîngîie. Părea mai îngrijorat de soarta dobitocului decît de a sa.

Din pădure se ivi în curînd un om cu barbă mare îmbrăcat în haină de piele, însoţit de patru inşi ce păreau ajutoarele lui. Ivanko le cunoştea limba şi începu să tălmăcească ce spunea străinul. Bărbosul era preot păgîn.

— Ce cauţi aici, omule? întrebă Dominic.

Spre marea lui mirare, străinul răspunse în limba obştei.

— Eu sînt preotul marelui zeu Swatovit. Tocmai ne pregăteam să-i jertfim nişte leproşi.

Dominic se înfurie.

— Cum? Voi jertfiţi oameni?

Preotul rîse.

— Noi jertfim leproşi, nu oameni, se încăpăţîna el.

— Şi cum îi jertfiţi? — întrebă nerăbdător Ivanko.

— Le dăm foc, răspunse nesmintit preotul, şi îndreptîndu-se către ajutoare, le porunci ceva în limba lui.

Ajutoarele începură să rupă crengi uscate și să caute găteje pe care le făceau mormane. Ostașii tătari aduseră trei pari ce trebuiau pe semne să slujească de ruguri. Acum se deslușiră și leproșii, care legați de cîte un pom, scoteau din răsputeri strigăte de desnădejde. Între acestea, se apropiase și Katalin și îl întrebă pe Ivanko:

— Ce fac?

Preotul lui Swatovit răspunse ca și cum ar fi fost el întrebat:

— Scăpăm lumea de ei.

Katalin începu să rîdă.

— Katalin... o mustră Dominic.

— N-auzi că sînt leproși?... i-o tăie mînios principele.

Deodată, din depărtare, se auzi sunet de corn. Toți păgînii se ridicară. Erau neliniștiți... Un alt corn răspunse din altă parte... apoi altul, și altul...

La al patrulea sunet toți păgînii o rupseră la fugă, iar preotul și ajutoarele lui se mistuiră în pădure. Rămaseră, legați, numai cei trei leproși. Dominic chemă pe Aldea și pe Crăciun.

— Să dezlegăm pe acești nefericiți... și îndreptîndu-se către Dragoș:

— Mărite Doamne, să încărcăm pe acești oameni într-unul din carele noastre și să-i ducem la Baia. Acolo, la mănăstirea franciscanilor, se găsește un spital pentru leproși. În felul acesta, plimbarea noastră prin aceste meleaguri, ar avea un rost creștinesc, poate adevăratul rost al nostru.

3

Mergeau agale, încă buimaci de somnul trudit al nopții. Soarele începuse să arunce văpăile de rumeneală printre pomii parcă ceva mai rariți. Drumul se mai îndreptase și caii pășeau cu voie bună.

— Tăcere! porunci căpitanul.

Ca la o înțelegere tainică, toți călăreții struniră hățurile și caii se opriră. Un zvon ciudat se auzea în depărtare. Se deslușea un zgomot aspru. Descălecară, deteră caii în primire slugilor și porniră spre locul de unde veneau sunetele. Pe măsură ce înaintau, zgomotul se lămurea. Acum se auzea și freamătul prelung al izvorului de apă. Deodată, printre pomi apăru o că-

suță și în curînd văzură strălucind un iezăr și înălțîndu-se un stăvilar.

— O moară!... țipă Oliver.

— Ce-o fi măcinînd? — rîse în batjocură Ivanko... Pietre?

Ajungînd lîngă moară, nu mică le-a fost mirarea văzînd în ușă un cavaler.

— Ce fel de moară e asta?... se grăbi să întrebe Ivanko.

— E un firez pentru lemne.

Tocmai atunci venea dinspre pădure un car încărcat cu lemne.

— Un firez mînat de apă? — se minună Crăciun.

— Așa e... răspunse cavalerul din ușă. E un firez mînat de apă ca să cruțăm brațele și sănătatea oamenilor.

Pesemne că el supraveghea numai, căci avea spadă la cingătoare și era îmbrăcat în mantaua albă cu crucea pe umăr.

— Să vedem, spuse Dominic.

— Face să fie văzut, încuviință comitele.

Cercetară mai întîi stăvilarul pe dinafară, și lanțurile ce slujesc la ridicarea și lăsarea stavilelor, scocul, roata... apoi intrară înăuntru, urcară pe pod, cercetară prăsnelul și roata pe care se mișca panglica de fier cu dinți care folosea la tăierea lemnului.

— Mare binecuvîntare a lui Dumnezeu, spuse Dominic, în această moară de ferestruit lemnul.

— Adevărat... un singur om poate tăia o pădure întreagă în două zile.

— Dar tu ce treabă faci pe aici? — întrebă Ivanko pe cavaler.

— Eu sînt meșteșugar și dreg orice se strică la moară.

— Adică mai mult privești.

— În timpul slobod învăț pe oameni cuvîntul Evangheliei ...iar cînd e de lipsă, apăr locul de tîlharii care se îndulcesc la lemnele tăiate și făcute scînduri.

— Departe e mănăstirea Molda? — întrebă Dominic.

— Dacă mergeți, ca pînă acum, prin pădure, e departe, dar dacă luați pe drumul bătătorit ce duce la Baia, și de acolo la vale, atunci veți găsi mănăstirea cît ați zice zece pateri și zece credeuri.

Ivanko făcu palatinului un semn cu ochiul și-i zise:

— Asta-i mare tîlhar...

După ce isprăviră cu moara, plecară. Căpitanul în frunte, ceilalți după el, iar Ivanko își continuă vorba cu palatinul.

— Ar fi bine ca regele să aşeze şi aici o cetate... şi arătă către moara din pădure.

— Tot ţinutul acesta va fi stăpînit de rege... răspunse palatinul.

Dragoş, care cunoştea părţile locului dinspre Baia, se amestecă în vorbă.

— Ţinutul acesta e plin de munţi păduroşi. Găseşti în el peşteri înfundate, pentru ascunzişuri... chei ocolitoare, pentru fugă... şi sus pe piscuri, stînci şi bolovani pentru luptă precum şi cazane mai întărite ca cetăţile.

— Acestea toate vor fi în folosul nostru, spuse căpitanul.

— După cum vă va fi înţelepciunea, făcu cu un uşor zîmbet Ivanko. Vă pot fi de folos, dar pot să se întoarcă împotriva voastră.

Căpitanul ieşi din pădure, ca să ia drumul bătătorit ce ducea la Baia.

*

Dragoş era fericit de întorsătura lucrurilor. Împrejurările potriveau gîndurile altora pe calea împlinirii dorinţelor lui... Baia îi amintea de Mina, ibovnica lui din tinereţe, mama lui Sas, fiul său cel mare. Fusese meşteră la dragoste. Şi aprigă, legîndu-l strîns de amintirea unor zile de tinereţe, cînd, nebun de patimă îşi croia drum spre soarele şi lumina de la Baia. Mina era văduva unui negustor de vite, şi de la moartea soţului, ţinea pe a sa socoteală negustoria, cu vînzări la neguţători poloni, unguri şi armeni.

Mina era săsoaică şi ca toate femeile din neamul ei avea părul bălai numai inele, şi ochii, flori de cicoare. Era înaltă şi bine legată. La atîta risipă de lumină numai buzele prea sîngerii se împotriveau... Şi avea un mers mlădios şi cald...

Amintirea Minei se înnoda nu numai cu anii tinereţii dar şi cu ani de belşug, cînd îşi ducea turmele de oi şi vite şi herghelîile de cai pe drumul ce şerpuia de-a lungul Siretului pînă la tîrgul Baia, de unde îşi întorcea carele pline de sloiuri de ceară, de blănuri scumpe şi butii cu ţuică şi vinuri. Căci fusese neguţător şi nu se ruşina de a sa îndeletnicire care-l prisosea mai mult decît roadele ţarinii şi a cîmpului.

*

Trecură mai întîi un rînd de mesteceni, arşi parcă de argint topit; apoi găsiră un drum de ţară hotărnicit de plopi înalţi, de-a lungul căruia se pierdură în pădurea de fag. Ajun-

seră în rariștea pădurii și deodată văzură în depărtare zidurile mănăstirii...

După atîtea zile se vedeau acum oameni la muncă. Într-o mirişte un copil păzea oile. Mai încolo un lan de grîu întîrziat, în care secerătorii stăteau pînă la jumătate înfundați. Din cînd în cînd, ocolișurile drumului schimbau privelișteа. Ba o vale presărată cu pîlcuri de copaci, ba o roată de sat cu căsuțele împrăștiate printre pomi.

Ținutul era viu... era locuit... avea un suflet, dar fiecare se simțea singur...

Deodată, un cîntec se înalță în tăcerea ce-i înconjura:

— Ascultați,... spuse pater Dominic.

Melodia venea de undeva de aproape, căci se desluşeau lămurit cuvintele:

„Nu e fapta-a omului
Domnul să o miluiască...
Ca rodul credinței lui
Pus în limba strămoșească..."

— Eu mă duc să găsesc pe cei ce cîntă, și vă ajung din urmă... spuse Dominic și luîndu-se după glasurile ce cîntau, găsi cinci tineri în jurul unui foc.

Aceştia văzînd un călăreț lîngă ei, încetară cîntecul.

— Frați creștini, nu vă temeți... și eu sînt un om al lui Dumnezeu și nu vă fac nici un rău...

— Nu ne temem decît de Dumnezul cel bun... fiindcă împotriva Dumnezeului cel rău ne apără legea noastră...

— Am înțeles... sînteți bogomili.

— Da... răspunse cel mai îndrăzneț. Noi ascultăm de legea cea adevărată a lui Ieremia.

— E păcat să vorbești astfel, frate... Iată, colo este o sfîntă biserică, unde se găsesc călugări care vă pot învăța adevărata lege a lui Christos.

Bogomilul răspunse răstit:

— Aceşti preoți mincinoși care grăiesc împotriva duhului!... Ei botează cu apă, cel mai mare păcat... adevăratul botez e numai în duh...

*

Ca om cinstit ce era, Dominic trebuia să recunoască puterea propovăduirii bogomile... Se împlineau cinci ani de cînd, luat în armata craiului ungur ca chirurg, cutreiera aceste ținuturi

locuite de oameni cu grai latin şi îşi putuse da seama el, nominalistul, că oamenii din locurile ţinute sub propovăduirea bogomilă căpătaseră în vorba lor o lumină şi o tărie, deosebită de cei ţinuţi în strînsoarea ortodoxiei. Limba este ca pasărea Phenix, se poate mistui prin foc şi poate fi prefăcută în cenuşă, dar învie şi capătă viaţă îndată ce o putere o strînge şi o împiedică să se risipească în vînt... Se gîndea cu drag la timpul cînd se va întoarce la Bolognia şi Paris, purtat de dorul de învăţătură, sau în sfînta mînăstire a franciscanilor din Ile de France, şi va face cunoscut tuturor podoabele de limbă de prin locurile acestea necunoscute.

4

Tîrgul Baia se întindea pe cele două maluri ale rîului.

Rîul curgea între două costişe, una pe care roboteau oameni de toate neamurile ca să scoată sare, argint şi aur, numită Baia veche, cealaltă alcătuind ceea ce se numea Tîrgul Moldovenesc. Lucru vădit, numai în Tîrgul Moldovenesc se găseau locuinţe mari şi statornice. În vatra băieşilor nu se aflau curţi cu ziduri ci numai colibe şi bordeie în care trăiau amestecate toate neamurile pămîntului: unguri făloşi, italieni cioplitori în piatră şi buni cîntători, nemţi pricepuţi în toate meşteşugurile, ucraineni păgîni, leşi grozăviţi la vorbă şi leneşi la treabă şi în fine cei mai mulţi, moldoveni cărora toţi ceilalţi le spun vlahi.

În schimb, Tîrgul Moldovenesc nu-şi desmintea numele. Se găseau acolo uliţe îmbuturate, curţi săseşti cu gard de lemn şi porţi mari lucrate în florături; era o uliţă mare unde boltele meşteşugarilor se găseau strîns lipite şi în care lucrau tot felul de meşteşugari, mai ales pielari, cizmari, croitori, lemnari şi olari. Tîrgul era ocîrmuit de şoltuz şi de pîrgari, în timp ce oamenii din Baia Veche, de starostii breslei băieşilor.

După vrerea lui Dragoş, convoiul ocoli Baia şi intră pe podul ce unea cele două părţi ale tîrgului. Toată lumea cunoştea graba lui, şi pentru ce intrase în tîrg. Toţi ştiau că era timp îndelungat de cînd era împătimit de frumoasa sasă şi deşi nu mai era tînăr, totuşi timpurile tinereţii şi azi îl mai legau.

Căpitanul, parcă în ciudă, îi spuse:

— Am făcut o greşeală trecînd uşor pe la băile de sare şi de argint. Iată o marfă care ar trebui să ispitească mai mult pe rege decît pădurile cu toate sălbăticiunile lor.

Palatinul se simţi îmboldit de cuvintele căpitanului.

— E greu de priceput unei minți de rînd gusturile și gîndurile unui nobil. Ți-am mai spus căpitane, regele este cel dintîi dintre nobili, și cea mai de căpetenie îndeletnicire pentru un nobil este vînătoarea... Nu-i așa, nobile Dragoș?

— Adevărat... Cea mai de căpetenie... dar, adăugă Dragoș, ea vine numai după îndeletnicirea războiului.

*

În tîrg pîlcul se alcătui altcum. În frunte mergeau Dragoș cu Oliver. Toți recunoșteau lui Oliver întîietatea nobleții, iar lui Dragoș graba patimii.

Străbătură ulița meșteșugarilor și ajunseră la o curte largă împrejmuită de un gard de lemn. Aici Dragoș dete semn de oprire. Era casa văduvei Mina, mama lui Drag Sas. Boierii descălecară și slugile duseră caii la grajd. Curtea în care pătrunseseră avea aceeași înfățișare ca pe vremea răposatului ei bărbat, așezare potrivită și pentru frumusețea tîrgului dar și pentru muncile cîmpului.

Ceea ce uimi pe toți, erau numeroasele turme de oi care umpleau curtea și călcau straturile de nalbă și bujori și doborau trandafirii roșii și albi care împodobeau fața casei.

Văduva Mina se arătă foarte bucuroasă de sosirea înalților oaspeți, dintre care pentru doi sufletul ei striga de iubire. Numaidecît se întinse masă mare de popas, căci stăpîna era și bogată și iscusită... Și abia boierii se spălară și își potriviră pe cîte un scaun oasele scrîntite din locul lor, că friptura de miel și începu să umple casa cu abur de cimbru și leuștean.

Casa văduvei avea și un prînzitor. Aici, pe o masă lungă acoperită cu o pînzitură albă se găseau blide și cîte un cuțit și o lingură pentru fiecre oaspete. Dar ceea ce a mirat mai cu seamă a fost ivirea unui boier necunoscut, îmbrăcat bogat, cu cisme tătărești și pumnal haiducesc la brîu. Era un tînăr frumos, cu chipul fraged dar ochii vii și mișcări agere și puternice.

— El e domnul Vlaicu, fiul lui Alexandru Nicolae Basarab, spuse Mina.

Palatinul schiță o mișcare de nemulțumire dar Mina continuă:

— El a adus din Muntenia turmele de oi pe care le-ați văzut în curte.

Ivanko găsi de bine să-și dovedească încă o dată vorba-i păcătoasă.

— Ciudat principe, spuse el cu glas tare, cînd mînă turmele în loc să conducă oștiri.

Vlaicu, care vorbea cu Crăciun, se îndreptă spre Ivanko.

— Nu știu unde și cînd lupți principe, dar aș vrea să ne întîlnim spre a-ți dovedi că sînt tot atît de bun conducător de oști pe cît sînt de bun oier.

Mina aduse trei ulcioare de vin alb dintr-un ocol ce-i zice al Tecuciului și două cu vin negru din alt ocol, cel al Iașului. Cînd oaspeții gustară din vin, limbile li se dezlegară. Mai ales cu toții voiau să aibe știri de la Curtea de Argeș, unde Alexandru Nicolae domnea în tovărășia tatălui său, bătrînul Basarab, dușmănind pe toți craii învecinați, mai cu seamă pe craiul unguresc. Orice vorbă, orice mișcare a feții sau a brațului tînărului Vlaicu, amintea oaspeților maramureșeni înfrîngerea regelui maghiar. De aceea cu toții îl pîndeau să-i prindă un cusur sau o vorbă proastă. Dar principele Basarab deși tinerel, nu se lăsă nici prins și nici îmboldit. Avea privirea ageră și vorba sprintenă.

— De cînd tata a cuprins cetățile Licostoma și Maurocastro...

— Cum?!... îl întrerupse Ivanko, doar acele cetăți erau tătărești. Cine a îndrăznit să le atace?

— Chiar eu, răspunse Vlaicu. Acele cetăți se cheamă în limba noastră Chilia și Cetatea Albă... cîndva ele au fost ale patriarhiei din Constantinopol; azi cînd la Curtea de Argeș avem mitropolitul nostru, de drept ni se cuvin nouă.

— Ar fi bine să întrebi și pe Atlamos, mai marele tătarilor.

Vlaicu rîse.

— L-am întrebat cu puterea armelor... și răspunsul mi-a plăcut... Dar parcă m-am îndepărtat de ce voiam să spun... și o luă de la început:

— Deci, după ce tata a cuprins Chilia și Cetatea Albă, am cunoscut mare sumedenie de oameni... și păgîni, și creștini, și am aflat multă înțelepciune, căci poruncile și legile sale, Dumnezeu nu le grăiește prin rostul unui singur neam și din fiecare casă se poate naște unul care să fie străpuns de săgețile Duhului Sfînt.

— Ești tînăr, fiule, îl întrerupse Dominic, dar Dumnezeu ți-a descoperit un mare adevăr.

Crăciun luă paharul în cinstea principelui Basarab. Acesta fără să se îngîmfe își urmă liniștit vorba sa.

— Genovezii, cei mai vestiți marinari, caută mai cu seamă stejari din ținutul vostru, cu care înfăptuiesc cele mai trainice vase; și noi oamenii din țara lui Basarab ne fericim cu

sarea pe care băieşii o scot din măruntaiele pămîntului chiar în acest minunat tîrg, şi de vinuri cum nu se află nici la Bizanţ. Şi peşte mare şi gustos se găseşte îmbelşugat în Dunăre şi în celelalte rîuri. Măcar că şi alte ţări sînt binecuvîntate de Dumnezeu, nici una nu dă asemenea rod ca aceste rîuri moldoveneşti...

— Te-am prins, strigă principele, asta-i ţinta ta, să iscodeşti bogăţiile acestei ţări, nu să vinzi oile tale.

— Dintre toate bogăţiile, numai una m-ar ispiti, care la voi boierii băştinaşi trece nebăgată în samă: caii... Neguţătorii armeni şi greci plătesc aur curat pe un asemenea armăsar... dar nu de asta am venit. Nu mă sfiesc a spune că noi voim a goni pe tătari din aceste ţinuturi pentru că la noi nu mai încape ţara de atîta lume. Pentru că bunicul, şi apoi tata, au aşezat multe rînduieli după felul împărăţiei Bizanţului: au împuternicit dregători şi boieri mulţi cărora le-au dat hrisoave domneşti, au înstăpînit pe toţi ostaşii dîndu-le vatră de casă, ocol de vite, pămînt de lucrat, vii şi livezi pentru pomi roditori... Nu mint, dar ţara a devenit neîncăpătoare şi de aceea vrem să alungăm pe tătari şi să luăm tot cuprinsul de la Dunăre şi pînă la Baia.

— Te-am prins din nou principe, rîse Ivanko, numai că în drumul tău dai de ţara Berladului, ţară din moşi-strămoşi a mea.

— Dumnezeu va hotărî a cui este.

— Înalţi prieteni, se amestecă şi Dominic în vorbă, dar uitaţi în toată socoteala voastră şi Sfîntul Scaun... Pe aici sînt mulţime de mănăstiri şi biserici catolice iar misionarii îi găseşti la tot pasul.

Vlaicu rîse.

— Părinte Dominic, vorbeşti ca mama mea vitregă, doamna Clara, şi e uşor de înţeles... E un lucru la care m-am gîndit. Sînt două mari moşteniri care apasă asupra noastră: puterea papii şi puterea Împăratului Ioniţă. Ei bine, noi basarabii am ales puterea moştenirii lui Ioniţă.

Oliver, palatinul, ca să pună capăt unei vorbiri înfierbîntate spuse:

— Dar vremea a trecut, şi noi va să ajungem înainte de asfinţit la mînăstire.

Toţi mai închinară un pahar în sănătatea gazdei şi apoi se îndreptară spre grajduri, unde slugile scoaseră caii odihniţi, înşeuaţi şi gata de plecare.

Mănăstirea Molda se găsea la o jumătate de zi depărtare de marginea tîrgului, înălțată pe un dîmb gol. Din pricina schimbării de înfățișare a văzduhului, părea că se leagănă lin în adierea vîntului. Dincolo de mănăstire spinările dealurilor goale săltau pînă-n zare unde cercul de păduri încheia cerul cu pămîntul. Nici un pom răzleţit, nici o turmă de oi nu oprea desfășurarea pînă-n hotarul pădurilor. Chiar de la poalele dealului se puteau vedea, deoparte, culmile coborînd tărăgănat înspre Iași, iar de cealaltă parte, un podiș în pantă, sfîrșindu-se în apa Moldei. La ieșirea din tîrg, de-a lungul drumului, stăruiau cîteva căsuțe sărăcăcioase, acoperite cu stuf. Întreg cuprinsul părea o insulă de lumină înțepenită în jurul bisericii din pustiul împădurit.

O clădire de piatră, înconjurată de zid, cu mărețe turnuri colțuroase, aducînd a cetate, era mănăstirea din Baia. Biserica și chiliile călugărilor se aflau înlăuntrul zidului. Călăreții pătrunseră pe sub bolta înaltă a turnului dinspre drum. Dincolo de zid se vedeau grădini cu flori în fața chiliilor și grădini cu pomi roditori în preajma bisericii.

Călăreții descălecară și deteră caii în grija lui Domokoș care făcu tabără în jurul mănăstirii pentru toți gonacii.

Portarul trase clopotele vestitoare de oaspeți aleși și în curînd coborî întru întîmpinarea lor pater Bernard, starețul. Era un om binevoitor; rîdea din plin după fiecare vorbă bucălîndu-și obrajii și săltîndu-și pieptul și pîntecele la fiecare hohotire.

Pater Dominic arătă repede obîrșia fiecărui nobil.

— După înălțimea rangului, iată aici pe Ivanko principe de Moscova... apoi pe Oliver, palatin regal... Dragoș, cneaz de Bedeu și fiul său Drag, nobil de Sas... care deși nu-s de legea noastră au dreptul după rang și vitejia pusă în slujba regelui, la găzduirea voastră.

Dominic numi pe rînd și pe ceilalți oaspeți, iar Bernard îi pofti pe toți la odihnă, ducîndu-i într-o sală mare, unde se mai găseau cîțiva călugări.

— E ora cînd frații, obosiți de muncă, au dreptul la odihnă. Acum își spun unul altuia gîndurile, și... toate sînt închinate lui Dumnezeu și științei. Trebuie să știi, frate Dominic, că acești călugări, veniți din mari depărtări, sînt cărturari care, în singurătatea de aici, vor să cerceteze știința și filozofia, departe de zgomotul și neliniștea orașelor...

— Pater Benedict, nu mă cunoşti? — strigă plin de veselie Dominic, îndreptîndu-se spre unul din călugări.

— Cum să nu te cunosc... N-am învăţat laolaltă la Paris?

— La neuitatul nostru maestru, William de Occam... spuse Dominic. Şi apoi, noi franciscanii[3] nu sîntem fraţi oriunde ne-am afla?...

Benedict nu răspîndea în jurul lui farmecul lui Dominic. Reverenda atîrna pe el şi, deşi era un om voinic şi în floarea vîrstei, în adînciturile frunţii priveau fără strălucire doi ochi cenuşii. Pe chipul lui era ştearsă orice urmă de spirit, ca să rămînă numai carnea orînduită în trăsături grosolane, iar buzele sale subţiri dovedeau închircire sufletească.

— Da, frate... În aceste locuri depărtate şi dosite putem vorbi în voie de marele nostru frate nedreptăţit şi prigonit, de William de Occam...

Dar Benedict, privind roată spuse în şoaptă:

— E bine totuşi să fim băgători de seamă... În funcţiunea mea de capelan al regelui, am fost trimis în diferite rînduri la Veneţia, să mijlocesc un tratat de alianţă între republică şi rege, şi din aceste călătorii am învăţat că prin tăcere mult aduni iar cu vorba tot risipeşti...

— Acest dispreţ pentru vorbă nu şade bine unui nominalist[4]. Numai cuvîntul poate împăca raţiunea cu credinţa... spuse Dominic.

Benedict nu răspunse de-a dreptul, ci îşi urmări gîndul:

— Acum mă găsesc în trecere spre noua mea reşedinţă episcopală... căci prin bula papală din anul acesta am fost numit episcop de Siret. Mai zăbovesc cîtva timp pe aici, ca să-mi însuşesc limba ţinutului, fiindcă, tot printr-o decizie papală, clericii şi episcopii trebuie să cunoască limba locuitorilor.

— Asta-i o măsură cît se poate de înţeleaptă... În afară de faptul că singura realitate, care răspunde conceptului, este Cuvîntul, vei putea, cunoscînd limba, să vezi în acele ţinuturi multe neînţelegeri şi prigoană, legate de cuvînt...

---

[3] Franciscan = călugăr (sau călugăriţă) membru al unuia din ordinele fondate de Francesco d'Assisi: fanciscani sau minoriţi — 1209; clarisele — 1212; terţiarii. Se mai consideră sub aceeaşi denumire şi cei aparţinînd unor ordine întemeiate ulterior, cu reguli asemănătoare (ex.: capucinii).

[4] Nominalism = Curent filosofic medieval care susţine că numai lucrurile individuale există cu adevărat, noţiunile generale (universale) nefiind decît simple cuvinte, nume ale lucrurilor. Între principalii reprezentanţi se numără Roscelin din Compiègne, Duns Scot, W. Occam.

Cei doi călugări se pierdură repede în discuțiuni asupra învățăturii apusene...

Înțeleg pricina surghiunului tău, frate Benedict... el are ceva asemănător cu al meu. Noi învățăceii minunatului decan, sîntem prigoniți. Atît discipolii lui Toma de Aquino cît și acei ai lui Scot Duns ne dușmănesc... și minunatul frate Occam poate, de boală și de inimă rea, o fi pe patul de moarte la Paris... El ne-a arătat că mintea noastră nu-i în stare să cuprindă și să înțeleagă transcendentul...

Prințul Ivanko izbucni în rîs.

— Ce-i aia transcendentul?... Cînd trîntesc o femeie în pat, sînt sau nu în transcendent?

— Prințe, uiți că te găsești într-un locaș al lui Dumnezeu...

— Oare nu tot Dumnezeu a lăsat să trînțești femeia în pat și să te arunci asupră-i?... rîse Ivanko.

— Sînt aici și două tinere femei, care se rușinează, spuse Dominic.

Dar tocmai atunci intră un călugăr și-i spuse ceva la ureche lui Benedict.

— Vorbește tare, pater Tomas... noi nu avem ascunzișuri... și acești oaspeți vor fi fericiți să te asculte și să te cunoască.

— Îl cunoaștem, spuse Drag. E vistiernicul acestui sfînt lăcaș și e însărcinat cu strîngerea dărilor pentru mănăstire.

Atunci pater Tomas începu să povestească despre greutățile întîmplate. Se schimbaseră timpurile și oamenii... Un duh rău, un duh de răzvrătire, prinsese viață în sufletul oamenilor și aceștia se împotriveau să plătească dările.

— Poate nu e sufletul de vină, făcu Dominic împăciuitor, poate e blestemata erezie bogomilă[5] de vină... erezie care încearcă întoarcerea la păgînism crezînd în doi dumnezei: unul al binelui și altul al răului, și care vrea să nimicească viața, oprind căsătoria, mai rău încă, vrea să nimicească în întregime biserica noastră creștină, atît cea apuseană cît și cea răsăriteană.

---

[5] Bogomil = Adept al bogomilismului, o doctrină creștină eretică, bazată pe dualismul binelui și al răului. A fost influențată de gnosticism. Larg răspîndită în secolele X—XV, mai cu seamă în Peninsula Balcanică și în Rusia. Avînd un caracter antifeudal a fost aspru persecutată. Conform tradiției se socotește că ea a fost fondată de preotul Bogomil, care a predicat în Bulgaria între 927—950 e.n.

La auzul acestor cuvinte blajine, Benedict se înfurie. Ochii lui împroşcau sclipiri de oţel.

— Erezia este un pretext bun pentru răi şi vicleni. Bogomilii sînt fraţi buni cu catarii[6] ... şi cu toţii ştim cum au sfîrşit catarii cînd au întîlnit oameni de virtutea lui Simon de Montfort şi a închisorilor papei Grigore al IX-lea.

— Vorba ta nu e pilduitoare, fiindcă nici Simon şi nici inchizitorii n-au izbutit decît să-i alunge şi să-i schimbe din catari în valdeeni[7], cazari sau patareni[8] ... la fel de eretici şi de primejdioşi.

— Te asigur frate, că în diocezia mea, în Siret, nu va rămîne nici urmă de eretic, fiindcă eu sînt investit cu putere de inchizitor şi mă voi folosi de ea ... nu mă voi lăsa dus de mînciunile leneşilor şi hoţilor.

— E numai răzvrătire în gîndul făptaşilor ... întări vistiernicul mînăstirii.

— Vezi frate, îl agrăi Benedict de-a dreptul pe Dominic, ăsta-i duhul răzvrătirii pornit de la Occam, care a răbufnit, de la Paris, tocmai aici ...

Chipul lui Dominic se posomorî. Două umbre subţiri ca nişte dungi negre coborîră în jos, din colţul buzelor.

— Cum? ... oare tu să-l fi părăsit pe minunatul Doctor Invincibilis? întrebă cu amar Dominic. O ştii bine, ca şi mine, că în urma certei cu papa, a fost alungat din ordinul nostru şi pedepsit la închisoare pe viaţă şi dacă n-ar fi găsit adăpost la regele Bavariei, azi de bună seamă nici n-ar mai fi în viaţă ... Eu nu pot uita o clipă că el a demonstrat, pînă la evidenţă, adevărul nominalismului, care pentru mine ca medic şi filozof, este pîinea mea sufletească cea de toate zilele.

Dar palatinul Oliver frînse vorba:

---

[6] Catari = Adepţi ai unei secte creştine din Europa apuseană (sec. XI-XIV) înrudită cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică şi considerau proprietatea privată ca pe un păcat. Au fost nimiciţi de biserica oficială şi de seniorii feudali (sec. XIII—XIV). În Sudul Franţei se numeau albigenzi.

[7] Valdeeni = Valdensi = Adepţi ai unei secte care propovăduia concepţii ascetice severe, asemănătoare cu cele ale catarilor, albigenzilor, bogomililor şi fraţii boemi, fundată în 1176 de către negustorul din Lion, Petrus Valdesius. Secta a fost crîncen prigonită de inchiziţie căci reprezenta o reacţie a păstorilor alpini împotriva feudalismului şi a papalităţii.

[8] Pavliceni = Membri ai unei secte cu caracter antifeudal, care îmbină creştinismul primitiv al apostolului Pavel cu gnosticismul şi mazdakismul. A apărut în jurul anului 660 în Armenia şi s-a răspîndit în întreg Imperiul Bizantin. Fiind supuşi la crîncene persecuţii, au dispărut prin sec al XII-lea. A influenţat apariţia bogomilismului.

— Cucernici părinți, mă bucură foarte mult că mi-a ajuns la cunoștință plîngerea voastră. Eu sînt omul regelui și voi lua măsuri ca dările să fie plătite la zi, pentru că altfel răul se poate întinde... azi nu vor să plătească bisericii, mîine nu vor plăti nobilului... poimîine nu vor plăti regelui. Unde vom ajunge?... La o adevărată răzvrătire. Așa și-au pornit sașii răzvrătirea de acum treizeci și cinci de ani.

Într-acestea un călugăr veni să-i vestească, din partea superiorului, că cina era gata. În refectoriu, împreună cu starețul Benedict, se mai găsea un prelat.

— E monseniorul Vitus de Monteferreo, provincialul nostru, care a fost numit de curînd episcop de Milcovia, spuse Benedict. El va avea lipsă de sprijinul vostru.

Vitus avea înfățișarea cărturarului. Înalt și slab, cu părul încărunțit pe la tîmple, purta ochelari mari care-i ascundeau în parte ochii albaștri. De pe buzele lui rase, se desprindea un surîs cald. Pe cît era Benedict de vulgar și de răutăcios la înfățișare, pe atît era Vitus de aristocrat și de blînd.

— Mă bucur mult de sosirea voastră... iată, eu aici am găsit o comoară.

Oliver și cu Dragoș tresăriră. Și regele Ungariei vorbea de o comoară, comoara templierilor... Dar repede se dumiriră. Vitus vorbea de o altfel de comoară.

— Am găsit aici documente pe care nici în biblioteca Vaticanului n-am reușit să le aflu. E o desfătare să poți descifra în vîltoarea timpurilor, adevăruri cunoscute numai de marii cărturari ai altor vremi... Și observînd cu atenție împrejurările am ajuns la gîndul că și neamul acesta al moldovlahilor își are obîrșia tot în îndepărtata țară a Italiei.

— E un gînd la care am ajuns și eu, spuse Dominic, studiind limba acestui popor. Cuvintele lui ne duc de-a dreptul la Roma.

Dar discuția lor fu întreruptă de rîsul hohotit al lui Ivanko.

— Mai slăbește-o cu Roma... Moldovenii sînt neam bun cu ucrainenii și moscoviții.

Fără a ține seama de întrerupere, Dominic își urmă vorba.

— Monseniore, drumul vostru va fi spornic. Eu cunosc bine căpeteniile și obștea acestui neam. Sînt de lege răsăriteană, fiind însă de obîrșie latină, ușor vor fi aduși la credința firească firii lor, la credința catolică.

— După cum știi, eu sînt jurist... la mine istoria și patima dreptului roman, depășesc vocația misionară.

— Vei găsi aici dovadă strălucită despre temeinicia acestui

drept, întîlnind în obiceiurile şi orînduirile acestui neam moştenirea legilor romane.

— Asta va fi îndeletnicirea mea de căpetenie...

— Ce studiu minunat... se înflăcără Dominic... Iată că romanii, după ce au cucerit mai întîi lumea cu spada, au cucerit-o a doua oară prin crucea lui Hristos... şi acum a treia oară o vor cuceri cu puterea dreptului...

— Adevărat, încheie Vitus... Dreptul roman, aşa cum a fost găsuit prin rostul marilor jurisconsulţi de la Roma — Caius, Ulpian şi Papinian, este o pregătire la gîndirea şi simţirea creştină. Isus Hristos a descoperit, prin moartea Lui, evanghelia dreptului în sufletul oamenilor... iar dreptul roman ne învaţă s-o aplicăm prin legile laice.

*

În biblioteca mănăstirii Molda, se intra printr-o uşă scundă de lemn şi deodată apărea o vastă încăpere. Toţi boierii fură uimiţi cum se putea ca într-o clădire aşa de modestă la înfăţişare să se ascundă aşa sală mare. Zidurile erau acoperite cu dulapuri în care se găseau cărţi şi zapise.

— Iată, zise Vitus, luînd cîteva foi de pe masa ce se găsea în mijlocul sălii, aici sînt diplomele de înnobilare ale voievodului Niculae şi ale fiilor săi, comiţi de Ugocea şi de Maramureş, care au luptat alături de rege împotriva lui Csak Matei... De asemenea, diploma lui Petre, comite de Bereg şi a lui Ştefan, castelan de Seleuş şi a lui Danciu, fiul lui Toma cuceritorul cetăţii Nylad devenit castelan de Muncaci şi comite de Bereg şi Ugocea... Toţi aceşti viteji au luptat alături de rege împotriva răzvrătiţilor Csak Matei, Zah Felician, Aba şi Amade... Este un bun obicei ca diplomele nobilitare să fie redactate în mai multe copii, dintre care una să fie păstrată în arhiva mănăstirilor. Se poate reface, nu cu aproximaţie, ci cu certitudine istoria acelor timpuri.

— Monseniore, vorba ta este o încîntare pentru mine, nominalistul... Eu cred că universalul nu este o realitate, un „res" ci numai un Cuvînt. Pentru mine, singurul lucru real este individul.

— Cu aceste teorii, o să ajungi un răzvrătit împotriva bisericii, ca şi Occam, spuse Benedict.

Pe Vitus nu-l interesau certurile filozofilor.

— Mai sînt şi alte documente de mare preţ, zise el, şi... cu voia Sfîntului Părinte aş vrea să le duc la biblioteca Vaticanului.

Tuşi puţin să-şi dreagă glasul. Ochii lui albaştri erau tari la privit dar vorbind de documente, privirea i se îndulcea şi un surîs mulţumit îi lărgea faţa.

— Am aici scrisoarea papei Inocenţiu al III-lea, către Ioniţă, împăratul de la miazăzi, în care-i aminteşte de obîrşia sa romană.

Şi ducîndu-se la un dulap, trase zăvorul, scoase un pergament şi-l ceti:

— Audito quod de nobili urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerunt . . . "[9]

Şi mai departe:

„Populus terrae tuae, qui de sanguine Romanorum se asserit descendisse" . . .[10]

6

După masă, Vitus pofti pe Dominic la o preumblare prin grădina bisericii. Acesta era foarte fericit găsind un cărturar pe potriva sufletului său. Iar Vitus vedea în Dominic un ajutor în lucrarea cu care fusese încredinţat de Sfîntul Scaun.

— Fiind încredinţat cu întoarcerea la adevărata credinţă a schismaticilor răsăriteni aş dori mai întîi să cunosc firea şi datinile lor . . . Fiindcă Sanctitatea Sa are gînduri înalte. El doreşte catolicizarea întregului răsărit prin mijlocirea acestui neam de obîrşie latină.

— Papa este bine informat . . .

— Ţi-am spus că Sfîntul Scaun are documente despre latinitatea acestui neam . . . ţi-am citit şi scrisorile către Ioniţă, împăratul valaho-bulgar, tot de obîrşie romană şi el . . .

Vitus se opri din mers şi apoi oftă.

— Şi totuşi ne vom lovi de mari greutăţi.

— Ştiu . . . răspunse Dominic, de puterea limbii.

— Aşa e . . . dar Sfîntul Scaun a găsit mijlocul să înlăture această greutate.

Dominic încercă să ghicească cu privirea gîndul de pe obrazul lui Vitus.

— Adevărul spuselor mele porneşte de la fapte hotărîte cu mulţi ani în urmă, de la conciliul de la Lyon, cînd acum şaizeci

---

[9] — „Auzi că strămoşii tăi îşi trag originea din nobila stirpe a oraşului Roma . . . "

[10] „Poporul ţării tale, care afirmă (spune) că se trage din sîngele romanilor . . . "

de ani, papa Grigore al X-lea a poftit să facă o împăcare între răsăriteni şi apuseni... Gîndul papei Grigore a trecut la înfăptuire acum treizeci şi trei de ani, cînd papa Nicolae a întemeiat a treia biserică, numită „unită", răsăriteană după cult dar ascultînd de Roma. Această biserică unită a cîştigat mulţi credincioşi, mai cu seamă în rîndurile ucrainienilor, polonilor şi armenilor... iar acum a început propovăduirea ei în ţara lui Basarab, Transilvania şi ţările vecine.

— Doamne, cum de nu mi-a venit şi mie în gînd aceasta? ... Va fi o credinţă pe potriva acestui neam.

— Acum înţelegi care este rostul venirii mele în aceste ţinuturi. Trebuie să întorc pe oameni către Apus prin mijlocirea acestei biserici.

— Prin mijlocirea ei, catolicismul va cuceri întreg răsăritul, îl încredinţă Dominic.

Dar tocmai atunci se auziră strigătele de veselie ale oaspeţilor şi Dominic continuă:

— Dar nu prin mijlocirea acestor oameni... Cunosc eu un voievod, plin de duh şi de credinţă...

— Cine e?

— Voievodul Bogdan de la Cuhea.

*

Atît doamna Jolan cît şi Katalin, coborînd din locuinţa şcolii, unde erau găzduite, avură simţămîntul că scapă dintr-o închisoare. Pînă noaptea tîrziu fuseseră silite să asculte,în loc de cuvinte de dragoste, nesfîrşitele discuţii dintre Vitus şi Dominic asupra puterii cuvîntului. Pentru ele călugărul înnebunise. Pînă la urmă, îndreptăţea parcă pe părtaşii bogomili, care de dragul cuvîntului înbrăţişează erezia. De dimineaţă se mai alipise discuţiei şi Benedict, aşa că vorba devenise şi mai aprigă. Şi în drumul ce ducea de la şcoală spre refectoriul mănăstirii, vorba celor trei călugări întîrzia pe doamnele nerăbdătoare.

— Eu, ca nominalist, spunea Dominic, înţeleg patima bogomililor pentru cunoaşterea cuvîntului... fiindcă nominalismul, monseniore, în afară de valoarea metafizică, răspunde unui principiu de viaţă al timpului. Nominalismul îngăduie fiecărui neam să-şi dezvolte viaţa şi limba maternă. Prin nominalism, oamenii din ţări atît de diferite ca: Flandra, Bretania, Burgonia... au devenit francezi... şi mă întreb, de ce un locuitor din Oxford şi unul din Canterbury se numesc englezi?... şi oamenii altor ţări ca Saxonia, Bavaria şi Suavia îşi zic germani?

— Ai dreptate, încuviinţă Vitus. De bună seamă că nomi-

nalismul a călăuzit pe Sfîntul Părinte, silind pe preoții și călugării din țările răsăritene să cunoască cu de-amănuntul limba țării. Și, mai mult chiar, nominalismul a călăuzit conciliul de la Lyon în încercarea lui de a împăca și uni cele două biserici, înființînd biserica unită... Ce păcat că neînțelegerea oamenilor a împiedicat împlinirea unui gînd atît de măreț.

În refectoriu, ceilalți oaspeți îi așteptau. Dar discuția era prea aprinsă, ca să poată fi împiedicată.

— Toți oamenii de bună-credință trăiesc sub spiritul conciliului de la Lyon, deși o jumătate de veac ne desparte de acel timp fericit cînd grecii cîntară credeul în latinește, cu adaosul „Filioque", și recunoscură, în numele împăratului Mihail Paleolog, supremația bisericii romane asupra tuturor bisericilor răsăritene creștine... spuse Dominic.

— Și care a fost rezultatul acelui conciliu? întrebă Benedict cu răutate.

— Ești realist, Prea Sfinte... făcu Dominic.

— Adevărat, răspunse Benedict, și nu mă sfiesc a spune că realismul este adevărata filozofie a bisericii și, în același timp, singurul sistem de cugetare potrivit oricărui spirit logic. Deci, vă întreb: care a fost folosul conciliului de la Lyon?...

Și tot el răspunse:

— Patriarhul Bekkos a trebuit să se ascundă în mănăstire, ca să scape de furia poporului... Apoi, un conciliu adunat la Constantinopol, l-a osîndit... iar mai tîrziu, papa l-a excomunicat atît pe el cît și pe împărat...

— A rămas ceva, monseniore... răspunse numaidecît Dominic. A rămas o mare mișcare de idei, care a dat naștere bisericii unite.

— Eu n-am auzit de așa ceva, spuse Ivanko.

— Fiindcă nu ești nici istoric, nici jurist... îl repezi Vitus. E adevărat că multe biserici monofisite armeniene s-au unit cu biserica romană, cu dreptul de a-și săvîrși cultul în limba și după ritul obștei.

— Asemenea biserici unite se găsesc și în Polonia și în țara ucrainenilor, mărturisi Benedict, iar noi avem poruncă de la papa să-i ocrotim ca pe cei mai scumpi fii ai săi.

— Îngăduind dogma că cele două naturi ale lui Hristos lucrează printr-o singură voință, papa n-a făcut un act de trădare către biserica romană, ci un act de mare înțelepciune față de creștinism și de milioanele de schismatici monofisiți, de al căror suflet el este răspunzător.

— Să plecăm!... țipă Ivanko. După moarte vom avea timp

destul să ne lămurim de cîte naturi şi de cîte voinţe se găsesc în Isus, ... dar acum, picioarele îmi sînt neliniştite şi cer trup de cal.. haideţi la plimbare!

Dominic nu se lăsă răpus de vorba nesocotită a principelui şi spuse:

— Cu atît mai mult trebuie să întărim sfatul Sfîntului Scaun privind mişcarea de unire a credincioşilor orientali cu biserica romană, potrivt spiritului conciliului de la Lyon.

— Să mergem!... pater Dominic, o ţinea Ivanko întruna.

Şi după el mulţi oaspeţi strigară: „Să mergem, să mergem" ... şi mai vîrtos se auzeau glasurile ascuţite ale domniţei Katalin şi al doamnei Jolan.

— Nu vorbeşti ca un adevărat catolic, strigă Benedict lui Dominic la plecare.

— Vorbesc ca un adevărat nominalist, pentru care totul se reduce la individ şi la experienţă.

Dar oaspeţii înconjurară pe Dominic şi cu mare alai fu scos din refectoriu. În curte, caii înşeuaţi aşteptau. Dar pînă să încalece, Dominic tot nu conteni discuţiile.

— Biserica unită răspunde unui sentiment sfînt care trebuie să fie treaz în sufletul adevăraţilor creştini, cel al unităţii bisericii ecumenice...

Dar vorba lui rămăsese fără răspuns. Strigătul călăreţilor şi tropotul cailor înăbuşeau vorba.

Nici pe drum Dominic nu-şi găsea astîmpăr. Era cu calul cînd lîngă Crăciun, cînd lîngă Aldea, cărora li se mărturisea:

— Dacă n-aş fi un cărturar cinstit, ci un om muşcat de şarpele invidiei, nu mi-aşi recunoaşte greşeala... Se poate să fi trăit atîta timp prin aceste meleaguri şi să nu fi băgat de seamă acest adevăr minunat că mîntuirea acestui neam este în credinţa unită?... Această a mea greşeală îmi măreşte şi mai mult preţuirea pentru Sfîntul Scaun. De la Avignon Sanctitatea Sa urmăreşte cu ochi deschişi mişcarea lumii întregi. Îmi vine să cred că nu conciliul, ci papa este infailibil...

7

Viaţa era o desfătare la mănăstirea din Baia. Unii ascultau cu voie bună discuţiile dintre Dominic şi Vitus. Ivanko îşi făcea de lucru pe la grajduri unde se găseau adăpostiţi minunaţi cai, bine îngrijiţi şi frumoşi la trup. Alţii mergeau la pescuit.

Însă sub această pace liniştită, fiecare îşi urma ţelul lui. Cei

trei nepoți ai lui Dragoș și alți tineri cnezi din alaiul lui, plecau zilnic la vînătoare, de fapt ca să cerceteze ca locuri ce le-ar place mai mult să primească de la rege — un domeniu donator.

— Voi vă înșelați, le spunea Vitus. Regele nu are nici o putere în această țară.

— Dar ce!... are alt stăpîn?

— Această țară e a Sfîntului Scaun. Sfîntul Scaun primește dările de la mănăstiri și unde se strîng dările acolo e și stăpînul.

— În curînd vom vedea noi a cui e țara, mormăia Ivanko.

Doamna Jolan și cu Katalin, mereu se rugau de Dominic să le ducă în spital să vadă și ele leproșii. Katalin mai ales se arăta lipsită de răbdare. Bănuia că aici se găsea Clara Zah și ardea de necaz să pună mîna pe ea. Dar Dominic pregeta.

— E o boală foarte molipsitoare și cercetările școlilor din Paris și Padova încă n-au găsit taina molipsirii de la om la om.

Dar fiindcă femeile tot stăruiau, le făgădui că le va împlini voia.

*

Mănăstirea Molda din Baia avea și un spital pentru leproși și un seminar pentru tinerii studioși ce doreau să ajungă clerici. Școala era lipită chiar de corpul mănăstirii, așa că profesorii scoborau de-a dreptul din chiliile lor ca să intre în școală. Spitalul se găsea într-o altă despărțire a curții, unde se găseau locuințele călugărițelor, dat fiind că de bolnavi se îngrijeau maicile.

Duminică dimineața, cînd toți bolnavii fuseseră spălați și legați, Dominic pofti pe cele două femei să viziteze laolaltă spitalul. Toți boierii îl urmară pe Dominic ca să vadă în spital pe acești năpăstuiți ai sorții. Mai ales Katalin era doritoare să le vadă rănile, să se încredințeze dacă semănau cu cele descrise în vechiul testament și dacă e adevărat că acești bolnavi nu sînt simțitori.

— Atunci oamenii ăștia ar fi scăpați de pedeapsa țepii și a securii, căci nu moartea înfricoșează pe răzvrătit cît cazna, își dete cu părerea principele Ivanko.

Toți încuviințară părerea principelui, afară de pater Dominic, care la fiecare gînd lumesc se împotrivea cu o vorbă din Biblie sau din cărțile lui doftoricești.

— „Dumnezeu vorbește o dată și chiar de două ori, dar omul nu bagă de seamă" — se găsește scris în cartea lui Iov. ... Cine știe ce păcate or fi ispășind acești nefericiți.

— Isprăvește popo, cu sfaturile tale slăbănoage. Eu nu cunosc pe Dumnezeu decît prin sănătate, bucurie și rîs, adăugă principele.

Între acestea ajunseră la spital. Clădirea era alcătuită din chilii mici în care se găseau trei sau patru bolnavi. Erau chilii pentru bărbați și altele pentru femei. De la intrare te înneca o duhoare de puroi amestecat cu miros de cimbru și stejar. Un fum înecăcios ieșea dintr-o încăpere din fund, răspîndindu-se de-a lungul sălilor.

— Fierul roș, băile de cimbru și de stejar, iată leacurile pentru cumplita boală.

Intrară în cea dintîi cameră. Bolnavi îmbrăcați într-o cămașă de in, stau culcați pe paturi.

— Vedeți, spuse Dominic, boala se arată mai cu seamă la față... Aceste umflături, ca niște cireșe albe, sînt semnele bolii.

Katalin se arătă grozav de nerăbdătoare să privească la acele chipuri desfigurate, și cu toată opreliștea lui Dominic, ea nu se putu opri de a ciupi și de a împunge carnea sîngerîndă sau stricată de boală.

Rîzînd, îi spuse lui Ivanko:

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica...

— Să încercăm și pe alții, răspunse principele.

Atunci, Katalin, bucuroasă să fie îndemnată, luă pe rînd bolnav după bolnav. Nici unul nu simțea.

— E adevărat! E adevărat! nu simt nimica...

Dimpotrivă, Jolan era cu mult mai simțitoare. Pe ea suferințele și urîciunea bolii o dezgustau și o înfricoșau. Pater Dominic pofti pe oaspeți să treacă mai departe. În alte chilii se găseau oameni cu picioarele frînte, alții cu răni negre de gangrenă sau umflate de puroi. Călugărițele le sugeau puroiul, le spălau rănile și le legau cu cîrpe curate.

— Cine știe ce blestemății se petrec noaptea aici între călugări și călugărițe, făcu în rîs Ivanko.

— Principe, îl înfruntă Dominic, acești oameni de voie s-au tras în aceste sălbăticiuni. Fiecare dacă voia să trăiască potrivit dorințelor trupului, nu ajungea aici... Și apoi, tu nu vezi, spitalul unde îngrijesc maicile e cu totul despărțit de mănăstirea călugărilor și de școală.

— Să nu ne duci și la școală, strigă principele. Ne ajunge spitalul... Rămînem aici cu leproșii și călugărițele...

Dar Dominic îi pofti mai departe. Ajungînd într-o cameră mai mare unde se găseau mai multe călugărițe, Dominic se opri.

— Aici sînt surorile care se devotează marei cauze a omenirii suferinde... Maică Felicia.. strigă el.

Și atunci, spre mirarea tuturor, apăru o călugăriță foarte tînără și foarte frumoasă. Cum o văzu, Katalin dete un țipăt.

— Asta e Clara, fata lui Zah Felician... Aici stă ascunsă de furia regelui... apărată de tîlhari și de vicleni, țipa tot mai înfuriată Katalin.

— Te înșeli, domniță Katalin, îi răspunse Dominic, ea este apărată de cumplita boală și de mîna Domnului, căruia îi slujește cu fapta și credința.

Dar Katalin era furioasă. Întorcîndu-se către Ivanko, îi spuse:

— Să mergem, principe... cred că aș fi mai fericită în cortul tătarilor decît în acest loc de vicleni... și luînd pe principe, amîndoi porniră înapoi.

*

Aflarea fetei lui Zah Felician, îndîrji foarte mult pe vajnica fată. Era nesătulă în dorința ei de răzbunare și pe măsură ce prada îi scăpa din mînă, pe aceeași măsură ea creștea în furie.

După-masă, ea se îndreptă către Crăciun.

— Prietene Crăciun, vreau să-mi dai dovadă de prietenia ta.

— Bucuros, domniță Katalin.

— Caută printre bolnavii din spital pe maica Felicia, răpește-o și s-o dăm pe mîinile călăului la Vișegrad.

— Domniță, eu am jurat în fața lui Dumnezeu fapta bună. Ori, ceea ce vrei tu, numai faptă bună nu se cheamă.

Katalin se înfurie.

— Voi găsi eu alt cavaler mai de onoare... și luîndu-l pe Ivanko de o parte, îi spuse:

— Principe, vrei să-mi faci o plăcere?

— Vorbește!

— Să dai asalt mănăstirii și s-o răpești pe fiica lui Zah Felician, s-o duci gîdelui.

Principele se îngîmfă:

— Așa voi face!

8

Neastîmpărat şi fără odihnă se arăta principele Ivanko. Deîndată, se puse pe iscodit. Puse pe drum în chip tainic, pe credinciosul său Zakar. După o săptămînă de iscodire, acesta se întoarse cu veşti de mare însemnătate: de la Baia pînă la Nistru era drum de trei zile iar peste Nistru se găsea tabăra tătară a lui Atlamos.

Atlamos era un viteaz cunoscut principelui... şi numaidecît Ivanko prinse a plănui o uneltire. Strînse toţi boierii şi le vesti:

— Chemăm pe tătarii lui Atlamos. Aştia vor da năvală şi vor răpi pe fiica lui Zah Felician iar noi o vom răscumpăra de la păgîni şi o predăm regelui.

— Foarte bine! bătu din palme Katalin.

— Asta e un lucru rău, povăţui Dominic, şi Dumnezeu nu va ajuta gîndurile rele.

— Dumnezeu! Dumnezeu.. rîse Ivanko... să avem noi pe fata lui Zah Felician... şi cu Dumnezeu ne socotim noi mai pe urmă...

Oliver dădea dreptate lui Ivanko. De cînd aflase că fata lui Zah Felician se află dosită aici, furia lui nu mai cunoştea margini. I se părea o jignire de-a dreptul îndreptată împotriva regelui.

În vîltoarea acestor vrăjmăşii, nimeni nu ţinea seama la Aldea care dispărea cîte o zi sau două şi care spunea că a fost la vînătoare. Şi în adevăr, se întorcea cînd cu un mistreţ, cînd cu cîte un iepure.

*

Era în mijlocul nopţii cînd nişte urlete îngrozitoare treziră pe toţi locuitori mănăstirii. Ivanko, principele, ce dormea în aceeaşi chilie cu Oliver, strigă:

— Sînt tătarii, îi cunosc după strigăt... şi îmbrăcîndu-se în grabă, scoborî în curte.

Aici, o privelişte nemaipomenită: toţi călugării îngenunchiaţi, în frunte cu Vitus, cîntau, cerînd ajutorul cerului. Ivanko rîse.

— Mai bine ar cere ajutorul iadului.

Şi parcă vorbele lui erau ascultate, căci deodată o flacără se ivi pe cer la colţul din apus al clădirii.

Dominic, venind în grabă, spuse lui Dragoş:

— Să ridicăm oamenii noştri împotriva vrăjmaşilor.

Dar Oliver nu voia să audă.

— Nu ne-am adus oamenii în aceste depărtări să apere ceea ce nu e al nostru.

— Mănăstirea este a noastră întrucît în ea sînt oameni în grea suferință și copii ce învață.

Țipetele tătarilor erau tot mai înverșunate. Începură acum să cadă și săgeți, întrucît păgînii se cățăraseră pe ziduri. Prăpădul era apropiat. Din curte se înălțau glasuri în rugăciune. Principele rîdea mai departe.

— Cîntați și cerșiți ajutorul lui Dumnezeu. El vă dă flăcări, săgeți și suliță.

Deodată, cînd glasurile erau mai înfierbîntate, se deslușiră sunete de corn în depărtare.

— Cavalerii! Cavalerii!... făcu Dominic. Dumnezeu ne-a ajutat.

Ivanko începu să înjure... Și numai la sunetele de corn ce veneau din toate părțile, puzderia de tătari începu să sloboadă mănăstirea și pieiră fără urmă.

Urzeala principelui căzuse. Fiica lui Zah Felician nu fusese răpită.

9

Plecînd repede după isprava cu tătarii, boierii din Bedeu se îndreptau spre Iași.

Ivanko se simțea rușinat. Uneltirea lui nu dăduse roade, iar stăpîni în această țară se dovedeau a fi fost cavalerii. Și Dragoș și Oliver se simțeau la fel de vinovați. Cu ce obraz aveau să se înfățișeze regelui? Fiica lui Zah Felician trăia nesupărată la adăpostul unei mănăstiri, cavalerii erau stăpînii cu adevărat ai ținutului... Cum să-l dăruiască regelui ca o țară a nimănui?

Neîntrecut de furioasă era și Katalin; călărea tot timpul lîngă principele Ivanko, singura ființă care i se părea a o putea înțelege. Nu-i putea ieși din cap faptul că frumoasa Clara, fiica lui Zah Felician, rivala ei în frumusețe de la Vișegrad, era în viață și bine ascunsă în această înfundătură de țară.

În supărarea lor, nici unul nu mai lua seama la frumusețile țării străbătute. Întîlneau imașuri largi presărate prin codrii deși, vite albe și oi strînse în turme mărunte ce dispăreau cînd apăreau călăreții. Din porunca lui Albrecht, care tot voia să scurteze drumurile și s-ajungă cît mai repede la Iași, călăreții se afundau fără nici o grijă în întunericul codrului unde zimbrii se

întreceau cu cerbii şi căprioarele munţilor iar iepurii se încurcau printre picioarele cailor. Prin pomi se auzeau cîntece de păsări necunoscute.

*

Zidirea munţilor şi gardul viu al pădurilor rămăseseră mult în urmă... Cum s-a crăpat de ziuă, slujitorii au pus căpestrele pe gîtul cailor, le-au dat grăunţe şi nutreţ şi i-au adăpat, iar cînd stăpînii s-au sculat, erau gata de plecare. Peste noapte, oaspeţii poposiseră în cîmp deschis, aproape de Siret, sub corturi, şi cum se sculară, din porunca căpitanului Albrecht, îşi încinseră spadele, îşi împlîntară suliţele în teaca legată de oblînc, încălecară şi plecară.

Drumul cobora drept, pe mare întindere. Îl însemnau stîlpii drepţi ai plopilor înşiraţi de cele două părţi. Pe măsură ce înaintau, bezna pădurilor din urmă-le se desfăşura într-o fîşie întunecată, unduind de-a lungul culmilor.

Acum se găseau în plină cîmpie. Nici urmă de fagii rămuroşi, pe care se încolăceau ierburi agăţătoare groase cît nişte frînghii, şi nici de stîncile împodobite de ferigi, iscate din despicăturile pietrelor. Departe rămăseseră piscurile ascuţite ale munţilor, înălţate ca nişte foişoare în cerul palid al dimineţii, ţărmurind cetăţi de stîncă. De acum înainte, ţara îşi arăta holdele secerate şi miriştile scăldate în lumină şi numai porşorii de grîu şi vitele ce alegeau iarba nouă, zdruncinau întinsoarea cîmpiei.

Au început chiar să se arate căsuţele albe, împrejmuite de garduri de nuiele, vestind oarecare bogăţie. Apoi, turmele de oi şi de vite se tot adunau, casele se strîngeau laolaltă, se ivea o bisericuţă iar prin curţi se arătau bărbaţi cu desaga în spinare, copii mînînd oi sau păsări şi femei cu furca în brîu.

Pe măsură ce se depărtau de sat, clăile de paie se rareau, curţile erau goale, iar prin arătură nu mai rătăceau vite şi păsări. Se vedea sărăcia de la marginea aşezărilor şi în curînd înaintea lor se aşeză drumul prăfuit...

După cinci zile de mers, li se înfăţişă tîrgul Iaşilor.

La început, tîrgul Iaşilor apărea ca un sat, cu case mici, colibe şi bordeiuri amestecate, fiecare avînd o curte cu pomi roditori în care se vedeau slobode vitele de muncă şi păsări multe... Cu timpul, casele se apropiară de drum ca apoi să se înşire de-a lungul lui. Grădiniţe îngrijite, cu flori sădite în straturi înlocuiau livezile de pomi şi din cînd în cînd se vedeau mici în-

jghebări pentru lucrul roților de car, al secerelor, al coaselor și al fierului de plug. Se iviră chiar și cîrciumile, vestind, toate laolaltă, apropierea tîrgului. Apoi, dintr-o dată drumul se deschise într-un mare ocol.

— Aicea-i tîrg pentru întreg ținutul, spuse căpitanul, cîntărind din ochi și oameni și vite.

În afară de țărani, desculți, cu părul lățos, îmbrăcați numai în cămașă și cioareci, se vedeau și chipuri de tîrgoveți, cu haine lungi pînă-n pămînt înflorate cu fir și mătase, sprijinindu-se în toiege de alun cu măciulii de argint sau fildeș. Se vedeau și ostași încălțați în cizme lungi și îmbrăcați cu dulame scurte de catifea, pantaloni de piele și pe cap cu cușme înalte împodobite cu pene de struț sau de cocoș.

În mijlocul ocolului, îngrădit cu scînduri prinse în stoleri de lemn, se găsea oborul de vite. Erau vite multe, priponite în țăruși, apoi care cu coviltir, pline de grîne sau butoaie cu vin și țuică, din care se vindeau căni mari. Oamenii făcuseră focuri și frigeau carne de porc și jumeri; văzduhul era plin de fum mirositor. Călăreții înconjurară întreg oborul. Piața se întindea mult dincolo de țarcul vitelor. Șiruri de căruțe acoperite cu coviltire de rogojini stau frumos orînduite. Pe jos, pămîntul era bine măturat și acoperit cu pietriș mărunt. Mai aproape se întindeau boltele de scînduri acoperite cu pînză de sac, în care oamenii străini la vorbă și la port, negustori veniți din lumea întreagă, arătau femeilor strînse să privească, postavuri înflorate, șiraguri de mărgele, cercei și sulimanuri. Pe polițe erau înșirate oale și ulcele, strachini și linguri, iar de stinghii spînzurau coase, seceri, oale și talere de lemn, donițe și donicioare.

Erau evrei, ușor de recunoscut după perciuni și barbă, după căciula lor înaltă de vrăjitor și după mantalele roșii cu pată galbenă înainte și înapoi. Apoi ucrainieni vînjoși cu barba și pletele roșii, îmbrăcați în haină de piele și chiar cumani, în haine de blană, cu arcuri lungi la umăr și buzdugane de lemn, ghintuite în cuie.

— Asta-i locul nostru, făcu Peter Albrecht. Aici va trebui Majestatea Sa să hotărască vamă.

Palatinul începu să cumpănească locul. Într-adevăr, piața era așezată într-o cîmpie mare în care se scurgeau numeroase drumuri. N-o nimerise rău căpitanul cerînd vamă pentru rege. Era loc destul și pentru vamă și pentru cazărmi regale.

Căpitanul cîrmi și întoarse alaiul către poarta cea mare de intrare în Vatra Pîrgului. Cu toată mulțimea, călăreții treceau

în trap, privind cu mîndrie la furnicarul de pe jos, care se da în lături ca să le facă loc liber.

Ajunşi în piaţa cea mare, căpitanul arătă o ospătărie:

— Iată al doilea stîlp al tîrgului: hanul. Aici va trebui să descălecam, să lăsăm caii să se odihnească şi să mănînce, iar noi prindem puteri la un pahar de vin.

— Mîine dimineaţă pornim să ne întoarcem la Bedeu şi drumul făcut timp de douăzeci şi cinci de zile, va să-l sfîrşim doar în cinci zile, încheie Ion de Kölcse. Ne aşteaptă doamna Anca şi doamna Sandrina.

Descălecară cu toţii şi deteră caii în primire lui Domokos, apoi ei se înşirară pe laviţele de lîngă masa din faţa hanului.

— De aici putem privi lumea să ne desfătăm ochii cu priveliştea.

10

Tîrgul Iaşului era mai frumos decît Baia; se vedea de asemenea mai bogat. În timp ce aşteptau hangiul să le aducă vinul, o caravană îşi făcu apariţia. Erau opt care cu coviltire, trase de boi, pe care îi struneau ţărani moldoveni. La urmă veneau într-o căruţă doi neguţători, un evreu şi un armean. În timp ce hangiul le vorbea de toate bogăţiile pe care le lasă orice neguţător în trecerea spre Liov, din depărtare se auzi un cîntec, un cîntec cunoscut. Pe măsură ce se apropia se auzeau cuvintele şi înţelesul lor.

„Nu e faptă-a omului
Pe Dumnezeu să-slujească
Ca rodul credinţei lui
Pus în slujba strămoşească . . .“

Şi apăru un lung convoi de oameni, bărbaţi şi femi, cu toţii purtînd pe umăr un sac de piele şi-n mînă o carte.

— Sînt bogomili . . . spuse Dominic.

Dar uimirea lor fu şi mai mare cînd recunoscură în fruntea şirului pe Ioanichie.

— Iată pe Ioanichie, principe! . . . spuse căpitanul şi zîmbi. Acesta-i adevăratul om, conducînd un convoi de bogomili, iar nu cel care ţi s-a părut că te-a pîndit în tufiş ca să te lovească pe la spate.

Principele îşi înghiţi vorba. Începuse şi el să creadă că avu-

sese o vedenie şi că Ioanichie era cu adevărat un nebun rătăcit, dar nu primejdios.

De-abia se depărtă cîntecul, că izbucniră nişte strigăte şi vaiere, însoţite de pocnituri de bici, şi în curînd se văzu înaintînd o procesiune. În faţă se vedea un călugăr ducînd o cruce, iar după el, un copil cu un steag. În urma lor veneau oameni pe jumătate goi, urmaţi de vlăjgani vînjoşi care-i loveau cu bicele peste spatele gol. Iar mai apoi erau alţi oameni, care se loveau singuri cu bice şi vergele.

— Ce-o fi cu nebunii ăştia? — întrebă Katalin.

— Sînt nişte sectari, spuse Dominic, numiţi flagelanţi. După cum vedeţi, unii se lasă biciuiţi, iar ceilalţi se biciuiesc ei singuri. Mulţi din ei sînt nebuni, iar ceilalţi ascultă de o suferinţă, de care asculta şi regele Franciei, Ludovic, numit şi „cel sfînt", nu fiindcă se lăsa biciuit, ci fiindcă era un om minunat şi a luptat cu necredincioşii în ţara sfîntă.

— A făcut un lucru frumos, spuse Ion de Kölcse... şi întorcîndu-se spre Katalin:

— Ce părere ai, domniţă?

Fata dete din umeri dar, pînă să-i răspundă, un nou vaier se ridică în preajma lor şi din josul uliţei se ivi un alt convoi, condus de doi călugări franciscani. Erau oameni de toate vîrstele, bătrîni şi copii, bărbaţi şi femei, în zdrenţe, cu feţe hîde, unii fără nas, alţii chiorîţi, iar printre zdrenţele ce le acopereau trupul, apărea carnea crudă şi mari pete de puroi.

— Sînt leproşi, spuse Dominic şi se ridică să meargă la ei.

Principele, care înţelese dorinţa lui Dominic de a-i ajuta, spuse în batjocură:

— Leacul pentru boala lor îl cunosc numai eu... trebuie adunaţi şi aruncaţi în foc cu toţii...

Ion de Kölcse încuviinţă:

— Altcum, au să ne molipsească pe toţi.

Pater Dominic se întoarse însoţit de doi oameni, care după îmbrăcămintea lor bogată se vedeau a fi boieri.

— Eu sînt pîrgar în acest tîrg, spuse unul dintre boieri, iar el e şoltuzul... şi arătînd către convoiul de leproşi, încheie:

— Aceşti nenorociţi leproşi se duc tocmai la Baia, unde fraţii călugări din Molda au făcut spital a cărui faimă a ajuns pînă aici...

— Focul pentru leproşi şi streangul pentru tîlhari, făcu scurt principele.

— Cît despre tîlhari, bine grăieşti, răspunse şoltuzul... Iată, Mărite Doamne, colo am înălţat schelă pentru cazană. N-avem

însă tîlhari... S-au pripăşit prin ţară nişte călugări, care pun pe tîlhari la lucru în loc să ni-i trimită pentru cazană... aşa că nu putem da poporului nici o pildă şi nici o bucurie. De aceea ne încredinţăm înălţimilor voastre... Vedem că sînteţi ostaşi şi nobili de bună seamă aveţi oştirile voastre. Vă rugăm cu toată smerenia să prindeţi un tîlhar şi să ni-l daţi. Plătim bine...

— Cît? — întrebă pofticios Ivanko.

— Plătim pînă la două bucăţi de aur pentru un tîlhar.

— Cu două bucăţi de aur se cumpără un viţel.

— Dăm şi trei bucăţi.

Principele era mai zgîrcit la tocmeală ca cel mai zgîrcit negustor.

— Putem da pînă la cinci bucăţi de aur...

Îşi întinseră mîna, rămînînd ca principele să le trimită în timp de o lună un tîlhar pentru a fi căznit pe podul înălţat în mijlocul tîrgului Iaşilor.

Abia plecară cei doi fruntaşi că pater Dominic se încumetă să mustre pe Ivanko.

— Măria ta ai făcut un tîrg ruşinos. Şi tîlharul tot om este ...şi ai vîndut un om... Şi apoi, de unde ai să găseşti un tîlhar?

— Dacă n-oi găsi, te vînd pe tine... făcu dispreţuitor principele.

Dar vorba lor fu oprită de un cîntec de cimpoi şi înaintea lor apărură patru orbi. Un cimpoier mergea în frunte, iar orbii, pipăind cu ciomegile, îl urmau.

— Opriţi!... porunci principele.

Cimpoierul îşi întrerupse cîntecul. Se opriră şi orbii din mers. Credeau că le cade milostivire de undeva. Toată lumea privea cu uimire la principe, chiar şi trecătorii se strînseseră. Ivanko chemă pe birtaş.

— Ai un purcel sau un miel?

— Am un purcel, răspunse birtaşul, care credeam să-l tocmesc pentru cină.

— Ţi-l cumpăr eu... adă-l încoa!

Toţi priveau şi ascultau minunaţi. Nimeni nu îndrăznea să scoată o vorbă, dar bănuiau o poznă. Principele chemă pe cimponier, scoase un ban de argint, i-l arătă şi zise:

— Spune tu orbilor că banul va fi al celui care va ucide purcelul din fugă.

Birtaşul aduse purcelul să-l arate lui Ivanko. Acesta se apropie de orbi.

— Ascultați păcătoșilor ... acela dintre voi care va ucide cu măciuca lui purcelul din goană va primi și banul de argint și porcul ... și făcu semn birtașului să sloboadă purcelul.

Purcelul rămase o clipă nemișcat. Dar cîteva chiote și strigăte ale celor adunați, îl speriară. Ridică botul în sus, parcă să adulmece și deodată, lăsîndu-și botul în pămînt, își luă avînt. Redevenise parcă pui de mistreț. Atît era de ciudat purcelul ce-și făcea drum prin piața larg deschisă, că lumea rîdea cu hohote. Purcelul alerga guițînd iar în urma lui, cei patru orbi cu ciomegile ridicate alergau să-l doboare, luîndu-se după guițat. Toți ardeau de nerăbdare. Așteptau ca unul din orbi să se poticnească. Dar aceștia, ca și cum ar fi văzut, erau mereu pe urma purcelului. După ce alergară cît alergară, orbii se opriră să pipăie pămîntul cu ciomagul și apoi o luară iar după guițături, cu ciomegele ridicate. Lumea făcuse cerc mare ca să poată privi. Priveliștea era pe placul mulțimii. Unii îndemnau orbii, alții dădeau chiote la purcel imediat ce se apropia de ei, speriindu-l. Orbii, înveseliți și ei, alergau repede după guițături. Cel care bănuia că are purcelul în față, ridica bățul și-l azvîrlea cu toată puterea ca să lovească dobitocul. Dar loveau în pămînt și mulțimea înveselită de păcăleala orbului izbucnea în rîsete și chiuituri. Rîdeau ei, dar erau și îndîrjiți voind să știe dacă orbii vor izbuti să ucidă purcelul. Și orbii erau îndîrjiți, iar purcelul, care bănuia parcă primejdia, alerga de colo pînă colo, ca să găsească o scăpare. Dar era cu neputință, căci privitorii, prinși în joc, îl alungau imediat cu țipete.

Deodată ... un orb căzu. Cel care venea în urmă, se împiedică și căzu grămadă. Atunci se ridicară amîndoi și începură să se ciomăgească. O priveliște minunată: doi orbi care se băteau cu ciomegile. Stăteau unul în fața celuilalt, parcă se miroseau și parcă iscodeau cu auzul, doar să se dibuiască ... Dar cînd să pocnească, ciomagul cădea în gol. Atunci cei doi orbi, înnebuniți, aruncară ciomagul și se năpustiră unul asupra celuilalt, prinzîndu-se în brațe. Se mușcau, se trăgeau de păr, căutau să se lovească. Priveliștea se schimbase cu totul. Dar se vede că petrecerea cu purcelul le era mai pe plac, căci doi inși din mulțime se apropiară de orbi, îi desprinseră din luptă și le porunciră:

— Alergați după purcel ...

Orbii începură să-și caute ciomegile, pipăind pămîntul cu piciorul drept. Și asta fu pe placul mulțimii căci începură să strige și să amenințe cu pumnii. Purcelul care se mai liniștise puțin, începu din nou goana lui nebună și acum toți cei patru orbi se găseau pe urma lui. Atunci, pater Dominic, șopti ceva la

urechea lui Crăciun. Crăciun intră în ospătărie și se întoarse cu un arc. Nimeni nu luă seama la el, toată lumea era cu aminte la orbi și purcel. Deodată, o săgeată zbură și se înfipse în purcel, în dreptul inimii. Purcelul căzu, se zbătu de cîteva ori, apoi se întoarse și muri. Principele se ridică turbat și se îndreptă către pater Dominic.

— Tu mi-ai făcut-o popo...

Și cu toate că arcul se găsea pe brațul lui Crăciun, Ivanko striga nebun către Dominic:

— Tu mi-ai făcut-o, popo... și ai să-mi plătești!

Dar Dominic, fără să ia seama la amenințările lui, luase un taler și cerșea pentru bieții orbi.

11

Drumul pe care-l urmau acum călăreții, era de-a lungul Siretului, drum bine bătătorit, drumul negustătorilor, al carelor cu poveri și al țăranilor drumeți. Foșnetul rîului ținea isonul clipocitului valurilor împiedicate de bolovani și rădăcini de pomi putreziți de timp. Acum ei aveau o adevărată icoană a acestei țări. Ținutul dintre Siret și rîul Moldovei era luminos și pe largul lui cuprins nici oameni dosiți, nici primejdii tainice. Cele patru vînturi adiau aici în voie. Ochiul, inima și gîndurile hoinăreau slobode. În tot locul se văd căsuțe mici sau bordeie însemnate pe cer cu o dungă de fum, uneori strînse în pîlcuri, alteori răsfirate pe cîmpie ca o salbă ruptă și împrăștiată, iar noaptea opaițele străluceau ca un roi de licurici. Tot de acolo soseau prin văzduh, lungile mugete ale vitelor, nechezatul sforăit al cailor și lătratul furios al cîinilor. Pe aci, între Moldova și Siret, ținutul era plin de arături și te îmbia la lumină și muncă rodnică.

Lucrurile se lămureau ca de la sine. Această țară a Moldovei era despărțită de rîul Moldova în două ținuturi, unul spre răsărit, aflat sub stăpînirea cavalerilor și în care se găseau cele trei mănăstiri și în jurul lor oameni mulți, ce puteau fi folositori, și apoi ținutul de la apus de rîu, sălbatic și pustiu de oameni. Doar cîțiva țărani, cîțiva bogomili și cîțiva cavaleri în urmărirea tătarilor se rătăceau pe aici.

Dragoș își dădea seama că în adevăr oamenii fac bogăția unei țări... și în mintea cneazului țîșni un gînd aprig. Avea să dăruiască regelui o țară și nu un domeniu de vînătoare și chemînd la sine pe cnezii din suită, le zise:

— Voi cnezi nedreptățiți de socrii voștri și mai nedreptățiți de Bogdan, nu vreți voi să fiți slobozi și stăpîni pe mari pămînturi? Rămîneți aici de-a lungul rîului Moldovei împreună cu slugile voastre și să munciți pămîntul pe care vi-l dăruiesc în numele regelui, să fie pe veci în stăpînirea voastră.

Atunci se ridică Vasile, cel mai vîrstnic dintre ei și răspunse:

— Mulțumim Domniei tale, și mulțămim regelui. Vom rămîne cu oamenii noștri și vom preschimba fiecare ținut dăruit într-o gură de rai. Vom runcui codrii, vom tocmi case și pe iarnă ne-om aduce și femeile și copiii noștri.

Și după hărțile lui Peter Albrecht și-au împărțit ținutul dintre rîul Moldovei și munți în zece ținuturi.

Și ca să încheie cu bine acest legămînt, hotărîră o mare vînătoare.

CAPITOLUL CINCI

1

Întorşi la Bedeu, oaspeţii lui Dragoş se aleseră în trei tabere. De o parte era înţeleptul Dominic, cu credinciosul său Crăciun, de altă parte Ivanko, mereu gălăgios, mereu în ceartă cu ceilalţi oameni şi împrejurul căruia stăruiau cele două tinere femei, Katalin şi Jolan, apoi palatinul, Dragoş şi Drag Sas. Cît despre cele două stăpîne ale casei, Doamna Anca şi Doamna Sandrina, ele stăteau în umbră, pe la cunie, pe la ţesătorie... Mai era o tabără, a lui Prepeliţă şi Ioanichie. Cum se împrieteniseră aceşti doi oameni, nimeni nu ştia.

Nu după mult timp, îşi făcu apariţia şi Dalmassio, la Bedeu. Dragoş îl întîmpină cu prietenie:

— Bun sosit în mijlocul nostru, nobile Dalmassio... şi noi sîntem nobili şi preţuim măreaţa îndeletnicire a armelor... Te vom ajuta să-ţi găseşti oamenii de care harnica ta năzuinţă are lipsă.

Principele Ivanko înaintă spre el cu mîna întinsă:

— Prietene, eşti omul meu... Sînt principe de sînge şi deci cunosc numai oameni de soi. Dar mai ales sînt ostaş înăscut şi simt numai după răsunetul glasului pe adevăratul ostaş.

Dalmassio se înclină fără grabă, zornăind pintenii de argint prinşi de cismele lui de piele roşie.

*

Ivanko chemase la vorbă, pe prispa casei, pe toţi oaspeţii din Bedeu şi fără să fi fost poftit de nimeni, de faţă cu toată obştea boierească, poruncise să se aducă vin din pivniţele lui Dragoş şi plăcinte din cămara Doamnei... Apoi, în timp ce îndemna, cu ochi lacomi, pe ceilalţi să se ospăteze peste măsură, luă cu trufie cuvîntul.

— După cum aţi văzut măriţi oaspeţi, din cercetarea ţinutului, oamenii duşmanilor noştri cată să facă din Moldova o mare împărăţie care să fie pusă sub comanda papii...

— Nu vă încredeţi în papa, întrerupse Dalmassio. El plăteşte numai cu binecuvîntări, deşi visteriile lui sînt pline cu aur... Nu vă încredeţi în papă!

— Bine gîndeşti, prietene Dalmassio, încuviinţă principele. Papa este cel mai mare pungaş...

— Principe, dacă nu m-ar opri haina asta, îl întrerupse Dominic, ţi-aş arăta numaidecît cum se vorbeşte despre Prea Sfîntul Părinte.

Ivanko se ridică furios şi coborî în curte. De acolo strigă:

— Leapădă-ţi haina, popo!... te aştept!

Şi atunci, lucru de necrezut, Dominic îşi lepădă sutana şi sări în curte. Fără haina preoţească, părea un tînăr gentilom cu braţe musculoase şi pieptul umflat sub vesta scurtă.

Cum îl văzu lîngă el, principele se repezi cu pumnii ridicaţi, să-l lovească în cap. Dar Dominic, foarte iute, îl apucă de mijloc şi îl ridică în sus ca pe o scîndură. Ivanko se zbătea, înjura, da din mîini şi din picioare, dar braţele musculoase ale lui Dominic îl ţineau strîns. Între acestea, principele izbuti să scoată de la cingătoare pumnalul, cu care în zadar încerca să-l lovească pe Dominic.

— Aşa ne fu vorba? spuse acesta... şi-şi repezi povara de pămînt.

Ivanko slăbit de luptă, stătea nemişcat, în timp ce Dominic arăta oaspeţilor de pe prispă, pumnalul.

— Ucide-l!... ce mai aştepţi, strigă Katalin.

Dar fiindcă Ivanko începuse să se mişte, Dominic se aplecă asupra lui şi-l ajută să se ridice. Apoi îi întoarse pumnalul.

— Principe, ai glumit... Te-am iertat, dar... să nu mai glumeşti nici cu papa, nici cu pumnalul... şi susţinîndu-l de subţiori, îl ajută să se întoarcă la masă.

Principele îşi reveni numaidecît. El trecea cu vederea uşor înfrîngerile după cum uita repede vorbele bune.

Ca să împiedice pe cel străin de lege şi trufaş, să aducă iar amărăciune în adunare, Crăciun luă cuvîntul:

— O mare împărăţie catolică ar aduce numai fericire... Primejdia turcilor se apropie.

Principele izbucni în rîs.

— Astea-s sperietori închipuite de Dominic. Eu... Se ridică în picioare, şi bătîndu-se cu pumnul în piept strigă:

— Eu voi face o mare împărăţie păgînă... Şi adresîndu-se fiicei palatinului:

— Domniţă, mă ajuţi să facem o mare împărăţie păgînă. Am de partea mea pe tătari şi pe cumani... şi cred că vom putea aduce de partea noastră şi pe turci...

*

— Prietene Crăciun, nu știu dacă tu ai prins toată unelti-rea?... eu am înțeles-o.

— Care e, pater Dominic?

Amîndoi prietenii se plimbau pe țărmul Tisei și frumusețea împrejurărilor dădeau mai mult farmec vorbei lor.

— Aici se dă o mare luptă... Principele Ivanko n-a min-țit. El vrea să întemeieze o nouă Romă, Roma prigoanei, Roma urii, a minciunii și a silniciei. El, cu ajutorul lui Ivan Kaliță, a netrebnicilor tătari și a păgînilor ucrainieni, vrea să facă o împărăție păgînă... Acesta poate părea un fapt mărunt, dar el este un semn al timpului... Pretutindeni nu vezi decît bogo-mili, necredincioși, păgîni... Fiecare caută să explice într-un fel al său. Pentru unii, obîrșia acestui spirit, pe care grecii îl nu-meau anarhic, se trage de la marea schismă. Sînt trei sute de ani de atunci și biserica greacă nu face decît să păstreze anar-hia lumii...

— Și noi ce facem?... întrebă îngrijorat Crăciun.

— Noi plecăm să apărăm Roma cu adevărat creștină, Roma Sfîntului Petru, singura putere capabilă să restaureze armonia... fiindcă numai biserica romană cunoaște puterea ierarhiei... Ie-rarhia, scumpul meu, este unealta prin care omul, punînd rîn-duială în apucăturile lui, ajută pe Dumnezeu.

2

Vestea că Bogdan a dat pămînt oamenilor veniți din Pocu-ția și învoiala de a se cîrmui după legea din bătrîni, s-a aș-ternut de-a lungul drumurilor pînă-n Pocuția, Volhinia și Ha-lici și mulți oameni necăjiți de prigoana păgînilor căutau scăpare în țara Maramureșului. Fugeau de asemenea și mulți iobagi de răul stăpînirii din Ungaria și Transilvania... Bogdan le în-găduia fiecăruia loc de casă și de ogor.

În jurul lui Bogdan, viața se scurgea felurită în îndeletni-ciri. O întîmplare nu era la fel cu cealaltă, iar veștile îi adu-ceau numai zvonuri de mulțămire. Bogdan vedea că Maramure-șul și Pocuția alcătuiau, prin jocul împrejurărilor, un singur ți-nut. Pe de altă parte, pribegii sosiți din toate părțile, lucrau de zor să ridice locuințe pentru ei și adăposturi pentru vite. Sănătatea vitelor le era tot atît de scumpă ca și dreptul la credința strămoșească și la judecata obștelnică... Legați prin rubedenie, ei se simțeau și mai legați prin credință și obiceiuri. Băieșii aduși de evrei, începuseră să sfredelească munții ca să se

afunde după aur şi sare. Cît despre evreii neguţători, ei îşi ridicaseră bolte de scîndură în piaţă şi trăiau precum într-un mare tîrg.

*

Vitus şi cu Dominic se îndreptau încet spre curte. Din povestirile lui Dominic, Bogdan înţelesese uşor că Vitus era un om de preţ şi trimisese imediat pe Aldea şi Crăciun la mănăstirea Molda pentru a-l pofti la Cuhea. Şi de cîteva zile, Vitus, oaspetele lui Bogdan, se putea desfăta în tovărăşia lui Dominic.

Cei doi prieteni fuseseră în tîrg să cerceteze biserica, şi după ce o recunoscură ca o lucrare demnă de un voievod se înapoiau la curte unde nu de mult poposiseră Aba şi Amade. Pe Bogdan îl găsiră de vorbă cu doamna Maria, cei doi cavaleri şi solii lui Basarab.

— Mărite Doamne, am vorbit tot timpul despre frumuseţea bisericii unite, care după gîndul Sfîntului Părinte de la Avignon, s-ar potrivi atît de bine neamului tău.

— Pater Dominic, eu nu te înţeleg, spuse doamna Maria. De ce nu doreşti o biserică romano-catolică şi vrei una amestecată, nici catolică nici răsăriteană.

— Ai să înţelegi mărită Doamnă, acest gînd al Sfîntului Scaun... Trebuie să ştii că biserica noastră romano-catolică, se găseşte în greu impas. Are de ales între împăcare şi grozăvia unei reforme, aşa cum o doresc mulţi cărturari francezi şi englezi...

Se opri din vorbă şi ridicînd mîinile spre cer, Dominic mulţămi lui Dumnezeu: Doamne îţi mulţămesc!... şi mereu cu ochii la cer:

— Dumnezeu m-a împărtăşit în clipa aceasta cu darul unei descoperiri... Iată am găsit misiunea acestui neam!... Latin prin duh şi răsăritean prin voinţă, acest neam va să facă marea împăcare a bisericilor. Iată Mărite Bogdane, misiunea ta este să urneşti marea împăcare a bisericilor.

3

Cneazul Prepeliţă se împrietenise cu Ioanichie, bogomilul. De la sosirea preoţilor bulgari, cînd doamna Anca părtinise pe Sofronie şi de la plimbarea boierilor prin ţară, cînd Prepeliţă nu fusese poftit, cei doi prieteni se arătau supăraţi. Cneazul se trăsese în gazdă la Zaharia, cel mai înstărit dintre fraţii

Ludu. Casa acestuia era cea mai încăpătoare şi mai frumoasă din sat, după casele domneşti şi deşi avea numai două încăperi, acestea erau înalte, cu pereţii albi şi podele de scîndură. În afară de masă, laviţă şi scaunul, obişnuit în orice casă, în odaie se afla — lucru rar — o oglindă, adusă de bătrînul Ludu de pe cînd luptase în Polonia.

Cît despre Ioanichie, pribeag din fire, propovăduitor prin menire, lipsind zile întregi, ca să apară cînd lumea uitase de el, el nu avea o locuinţă anumită. În popasul lui la Bedeu, el nu mai folosea hambarul lui Dragoş, ci se adăpostea la Balin sau Pălcuş, fraţii lui Zaharia, care ca şi acesta îmbrăţişaseră legea bogomilă.

Iscodind depărtările prin lungi călătorii, iscodind vorbele oamenilor străini şi păzind mişcările lui Prepeliţă, Ioanichie ajunsese să cunoască pe de rost patima şi dezbinarea din sufletul cneazului.

Tot mai des şi mai greu, îşi amintea Prepeliţă pricina care-l mînase la Bedeu... Nemulţămit de hotărîrea lui Bogdan în cearta lui cu socru-său, venise să ceară ajutorul lui Dragoş. Acesta, ca să iasă din încurcătură, dăduse plîngerea în seama lui Oliver. Palatinul făgăduise că îi va aduce carte întărită cu pecete regală... Dar timpul trecea, şi nimeni nu mai lua seama la el...Prepeliţă era tot mai îmboldit de setea de neatîrnare. În supărarea lui, acum, visa la întinderi mari pe care să poată pribegi în voie şi, încrezător în puterea sa, se credea hărăzit de soartă să ocîrmuiască mulţimea şi s-o ducă la fapte de vitejie fără seamăn... Despre numele său să rămînă urmă în lume, să nu piară ca fumul în vînt.

Ioanichie simţea că sosise clipa potrivită să-i urnească mînia împotriva lui Bogdan. El, Ioanichie, nu avea împotriva lui Bogdan o pricină anume, cum avea regele sau Prepeliţă. Era înverşunat numai pentru propăşirea legii bogomile... Dar dorea gîlceava, ca să poată el veni mai apoi cu duhul de pace al lui Ieremia şi Bazil, care osîndea portul armelor şi războiul.

Irumperea lui Ioanichie în noaptea tîrzie aducea poate vestea cea bună şi sufletul lui Prepeliţă, care căuta o uşurare în fiecare clipă, se simţi mulţumit.

— Mărite Doamne, am venit pentru a te încunoştiinţa că a sosit timpul tău... Omul îşi dovedeşte virtutea prinzînd şi fo-

losind prielnicia lui... şi tu greşeşti neînţelegînd menirea ta şi străduindu-ţi să-ţi aşezi curtea într-un ogor de răzeş, cînd soarta te îmbie la o curte domnească, care să privegheze hotare împărăteşti...

Prepeliţă nu înţelegea vorbirea în pilde.

— Ai să te înăbuşi în ţarcul tău atît de strîmt, pe care niciodată nu l-a văzut soarele şi nici n-a strălucit deasupra lui... cînd rîvna unui om de seama ta este să stăpînească pămînt întins, cît lăţimea cerului...

— Nu-ţi înţeleg vorba, părinte Ioanichie...

Ioanichie simţea un imbold sălbatic şi vijelios lovindu-i pieptul, ca şi cînd ar fi bătut cu pumnul într-o uşă închisă. Dar strîngîndu-şi glasul în gîtlej, spuse cu o voce şoptită:

— Mă încredinţez ţie, Doamne... Izvorul duhului ce mă străbate este rîu de foc, şi cere suflet primitor...

Două făclii se stinseră şi noaptea pătrunse mai adînc în odaie tulburînd văzduhul pîlpîitor cu umbre dese şi grele.

— Ce cauţi?... Ce-ţi trebuie?... întrebă Prepeliţă cu nelinişte.

— Mărite Doamne, voi deschide sufletul meu ca pe o poartă, pentru ca vorba să curgă fără ocol: îmi trebuie o ţară în care obştea să înţeleagă legea bogomilă... Dumnezeu care locuieşte în învăţătura bogomilă, are lipsă de o ţară cu adevărat drept-credincioasă... Asta-i pricina venirii mele aici cu Aldea. Îmi trebuie o împărăţie bogomilă, dusă de un împărat drept-credincios... Dar iată că tînărul acesta, în sîngele căruia curge sîngele Assaneştilor s-a dovedit a fi ca un nor răcoros, pe care-l luminează soarele strămoşilor. El nu a fost vrednic să se prefacă în foc şi apă, ci s-a împrăştiat ca fumul la adierea zefirului... E grea sarcina să primeşti pe frunte semnul dumnezeirii, al Duhului... Acum îmi este lipsă de o suire străină...

— Şi ce vrei tu de la mine?, întrebă Prepeliţă cu oarecare nădejde în glas.

Cu toată hotărîrea luată de a dezlega cît mai tîrziu legătura gîndului său adevărat, Ioanichie nu-şi putu astîmpăra văpaia sufletului şi-şi dădu drumul:

— Mărite Doamne, sînt gînduri dumnezeieşti care erau foarte îndepărtate mai înainte, dar care la un anumit răstimp se împreună într-unul singur...

— Tot nu-ţi înţeleg rostul, părinte...

— Vreau să spun că ar trebui să-ţi cercetezi cugetul cu de-amănuntul, să vezi dacă nu cumva găseşti în împărtăşirea da-

rurilor lui Dumnezeu acel dar dătător de bine și de iubire pentru obște.

Prepeliță își simțea ochii sclipiți de o bucurie neașteptată. Chiar dacă gîndul popii nu se înfăptuia, vorba acestuia îl măgulea.

— Mărite Doamne, ca să pricepi bine gîndul meu trebuie să știi cîte ceva din țara mea de baștină, de la miazăzi de Dunăre.

— Vorbește părinte... Cuvintele tale îmi aduc numai odihnă și desfătare... și luînd făcliile stinse, le aprinse din nou.

Dintr-o dată, noi pînze, pîlpîitoare, de lumină, se născură în odaie.

— De bună seama c-ai auzit vorbindu-se de Petru Assan și Ioniță care au dus luptă grea împotriva împăraților din Bizanț. Acești viteji s-au slujit în războiul lor de oștiri aduse din țările din miazănoapte de Dunăre, adică din țara lui Basarab, din Transilvania și, de bună seamă, și de aici din Maramureș și din toate ținuturile locuite de oameni cu aceeași limbă și aceeași credință.

— Pravoslavnici?...

Răspundea în Prepeliță credința și pravoslavenia, fiindcă de mic fusese pus să jure în fața icoanelor că nu-și va părăsi legea, jurămînt înnoit și față de — fie iertat — tatăl său, pe patul de moarte.

— Nu, răspunse Ioanichie... erau bogomilii, adevărați credincioși, care au alungat din viața lor toate ereziile grecești și papistașe și se poartă potrivit legii creștine. Acești bogomili au înfăptuit marele imperiu al fraților Assanești și al lui Ioniță... și acest imperiu ți-l pun în față, cneazule Prepeliță!... Simți în vine virtutea de a-ți pune pe frunte pecetea Darului Sfînt?

Prepeliță se străduia în sine și nu știa ce să răspundă.

— Nu vorbi pripit... culcă-te și cugetă bine. Noaptea sloboade pe om din adîncul neputinței lui... iar scularea te trezește cu o nouă suflare de viață. Culcă-te cneazule, și mîine dimineață gîndul cel bun să strige în tine: ieși din întuneric, am găsit lumina cea prea luminoasă... Și plecă să-și găsească și el odihna, ca un om care și-a îndeplinit cu prisosință datorința.

4

Katalin era o ființă enigmatică. La cuvintele pline de înțeles ale principelui, ea se mulțămea a rîde sau a-și vîntura cîrlionții părului ei frumos, și răspundea sucit. Pe măsură ce tim-

pul trecea, ea se făcuse şi mai ispititoare dar şi mai ciudată. Principele o urmărea din scurt, îi iscodea plimbările, plecările şi întoarcerile la curte, dar mai ales vorbirile ei cu Drag. Începuse să-l înjosească cum îi venea la gură pe Drag şi se împrietenise cu Sandrina pentru ca la nevoie s-o folosească împotriva soţului, care, după credinţa lui, îi încurca socotelile.

Tîrziu, într-o după-amiază, cînd Katalin plecase călare în pădure, la vînătoare, principele îi luă urma. Era tare îngîndurat... Îşi dădea seama că timpul fuge şi el nu izbutise să facă nici o ispravă...

...Înţelegea lămurit planul lui Ivan Kaliţă, deşi acesta nu i-l mărturisise decît fărămiţat şi pe apucate. Gîndul acestui unchi al său i se părea măreţ şi luminos. După ce nimicea Tverul cu ajutorul tătarilor, el năzuia să dea o lovitură de moarte Kievului, care deşi putred şi aproape mort, îşi păstra datina unei măriri în duh şi cultură... Îşi dădea seama că de fapt el, Ivanko, era o iscoadă a lui Ivan Kaliţa... Crezuse că vine în plimbare cînd de fapt ascultase de un gînd al lui Kaliţa, care lupta pentru mărirea Moscovei... Ivanko vedea asemănările şi deosebirile dintre rege şi Kaliţa. Regele auzise de o ţară numită Moldova şi voia să facă din ea un domeniu de vînătoare. Kaliţa voia să se întindă ori unde putea, la miazăzi, la miazănoapte, la răsărit, la apus ori unde găsea o brazdă de cucerit... Şi de ce să şi-o însuşească regele Ungariei şi nu ţarul Moscovei?... Şi ca să-şi arate drepturile, Ivanko născoci o poveste, că Moldova era ţara neamului lui, al berladnicilor şi că îi puseseră numele de la Molda, o căţea renumită prin meşteşugul ei la vînătoare.

Aproape de pădure îl văzu pe Glod. O lumină îi străpunse creştetul... Glod era doar omul lui... mai ales de cînd se întorsese otrăvit din nefericita-i solie la Bogdan. Îl strigă, şi nebunul se apropie smerit.

— Glod, prietene... îl luă principele cu vorba bună, poţi să-mi stai în ajutor?

Glod strîmbă dintr-un ochi. Pricepuse.

— Katalin?

— Cum de-ai ghicit?

Nebunul scoase limba apoi rîse prostește în hohot.

— Ha, ha, ha... nu eşti tu cel dintîi, nici cel din urmă. Principele înţelese că nebunul voia bani.

— Glod, prietene... îți dau cît vrei... Katalin nu e fata popii Filipaș...

Glod învîrti mîna prin aer, ca să arate cît de scumpă era marfa pe care o tîrguia.

— Glod, prietene, se tîngui principele.

— E greu... lucru greu...

Față de încăpățînarea nebunului, principele se gîndi să schimbe mijloacele... și se răsti la el:

— Mi se pare că n-ai nici o putere, te grozăvești numai...

— Eu?... se-nțănțoșă nebunul. Eu nu pot?... Un cuvînt de al meu ar fi de ajuns să-ți vină diseară în odaie.

— Atunci de ce mă lași să mă perpelesc?

Glod puse un deget la buze, în semn de taină mare.

— Deocamdată pot spune, că numai aici la Bedeu, sînt doi care se prăpădesc cu zile după ea.

— Care doi?... făcu principele mirat. Eu nu văd decît unul.

— Ochii tăi nu văd decît jumătate din adevărul lucrurilor.

— Unul e Drag... Care-i al doilea?

— Al doilea e căpitanul Albrecht Peter.

Ivanko făcu cu mîna un semn de dispreț.

— Ești un prost.

— Sînt mai deștept ca tine... numai că pe ei nu-i place fata, spuse nebunul... dar este unul, care, dacă ar fi ridicat un deget, Katalin l-ar fi urmat pînă-n pat.

Ivanko rămase uluit. Nu se așteptase la așa răspuns.

— Și cîți mai sînt la curtea din Vișegrad...

Principele se lăsă prins... Începu să-și facă socotelile. Se credea un om frumos și încă tînăr. Dar numai atît. Drag și căpitanul erau niște flăcăiandri pe lîngă el. Apoi amîndoi erau de prin partea locului. Puterea și mărirea lui erau departe, la Moscova. Nici măcar boierul Sava nu era lîngă dînsul să adeverească renumele neamului, bogăția și puterea lui.

*

La plăsmuire și viclenie, Ivanko era neîntrecut. A doua zi dis-de-dimineață, chemă la el pe Glod. Nebunul era crescut la curtea regală și cunoștea toate șiretlicurile potrivite acestor curți.

— Glod, prietenul meu, îl luă cu binișorul Ivanko... m-am gîndit mult la tine.

Nebunul se închină ca în fața unui înalt demnitar și răspunse pe potrivă:

— Sînteți prea bun, Înălțimea Voastră!

Ivanko se simți măgulit. Pe cît era de amarnic în vorbe și fapte, pe atît era de slăbănog la lingușiri.

— Glod, iubitule, eu vreau să te pricopsesc pe tine și tot neamul tău.

Glod era prea isteț ca să nu-și dea seama că principele avea o socoteală ascunsă. Deși ardea de nerăbdare, el făcea pe nepăsătorul, lăsînd pe principe să vorbească.

— Regele nu are ochi să vadă pe cavalerii teutoni și templieri, care de fapt stăpînesc țara Moldovei... Dacă îi alungă, această țară rămîne fără stăpîn... Eu aș lua-o bucuros pe domnița Katalin de soție, dacă ea mi-ar aduce în zestre aceste ținuturi, și sînt hotărît să intru în slujba regelui, ca maestru de vînătoare.

Și, frecîndu-și mîinile de bucurie:

— Mai departe mă privește... Voi face o curte ca la Vișegrad iar tu vei fi înaintat la treapta de șambelan.

Glod ridică brațul, rîzător.

— S-a făcut, mărite stăpîne!

5

Doamna Maria urmărea vorba celor de față, fără să arate prin nimic gîndurile ce o frămîntau. Pe fruntea ei, nici o cută care să trădeze neliniștea, iar privirea-i cenușie dovedea aceeași seninătate, încuviințînd vorba cu o ușoară mișcare a capului deși se vedea a nu înțelege nimic. În schimb Bogdan, cu barba lui mare și părul vîlvoi, cu trupul vînjos, avea o înfățișare de necuprins. Chipul lui încruntat părea sfîșiat de mare luptă lăuntrică.

Pater Dominic căuta să facă pe episcopul Chirilă Romanul, să înțeleagă că Dumnezeu a lăsat omului trei mijloace de cunoaștere: judecata, credința și intuiția. Și dacă Chirilă putea pricepe la ce folosește judecata și ce este credința, nu putea înțelege defel ce era intuiția.

— Intuiția este cunoașterea de-a-dreptul a lucrurilor, explica Dominic. Înțelegerea lor fără ajutorul cuvintelor și al gîndirii.

— Mintea omului este tocmită pentru judecată, spunea episcopul, simțirea lui, pentru credință... cărui mădular al sufletului răspunde intuiția?...

— Răspunde simțului frumosului, care depășește și credința și judecata... prin ajutorul căruia, noi prindem adevărata înfățișare ascunsă și strunită a materiei lucrurilor...

— Vorbele tale, interveni Vitus, îmi amintesc de sfîntul Buonaventura, care credea că sufletul curățit printr-o meditație cinstită, sfîrșește prin a se întîlni cu Dumnezeu...

— Da, acesta-i scopul intuiției. Dumnezeu!... și foloasele pentru noi oamenii, să înfăptuim ceea ce duce spre Dumnezeu. În fiecare lucrare omenească există și un resimț dumnezeiesc, pe care nu judecata și nici credința îl vederează, ci numai intuiția...

— Și mai ales în înfăptuirile politice ale ocîrmuitorului se vede darul acestei însușiri, urmă Vitus.

— De bună seamă, fiindcă ocîrmuirea țării este o artă... și deci supusă frumosului... și ocîrmuitorul trebue să aibă intuiția ca cea mai de seamă însușire.

— Hotărîrile întemeiate pe cea mai amănunțită judecată, se dovedesc adesea a fi greșite... pe cînd altele, luate în scăpărarea unei clipite, se arată a fi de folos și înțelepte.

— În concilii stăpînește deopotrivă judecata, credința și intuiția și de aceea conciliul este infailibil... spuse Dominic, din ce în ce mai însuflețit. De aceea, Monseniore, legea unită, iscată din hotărîrile conciliului din Lyon, este o idee luminată și de bună seamă este cea mai potrivită pentru acest neam întrucît reprezintă o sinteză între voința răsăriteană și duhul apusean...

Bogdan asculta în tăcere. Rar și rar, cîte o sclipire a ochilor, arăta că sufletul lui este amestecat, chiar pe tăcute, cu vorba din jur... deși nici un cuvînt nu-i ieșea din gură și nici o mișcare nu-i dezvăluia simțirea.

— Asta-i legea cea mai nimerită pentru acest neam, urmă Dominic, lege care să-l scape de rătăcirea bogomilă și de prigoana bulgară...

Deodată Bogdan nu se mai putut stăpîni:

— Vorbește lămurit, pater Dominic...

Dar acesta, potrivit felului său, începu iar pe ocolite.

— Mărite Doamne, am mai spus, și nu mă sfiesc să spun din nou, potrivit versului lui Horațiu: *„Bis repetita placent"*... Roma a putut întemeia o așa de mare împărăție, întrucît a putut îmbina în chip fericit voința cu duhul...

— Atunci de ce s-a prăbușit? întrebă Chirilă.

— Fiindcă această îmbinare fericită n-a putut fi susținută de cezarii romani. Fără înțelegere pentru creștinism, la care

tindea scopul duhului roman, au despărțit în chip volnic, duhul de voință... și numai cu voința nu se poate ocîrmui un imperiu.

— Nici numai cu duhul?... întrebă Chirilă, care-l urmărea strîns.

— Voința este o pornire a firii, iar duhul o putere a lui Dumnezeu.

— Dar țările nu sînt înfăptuiri ale firii? întrebă și Bogdan.

— Țara este o poruncă a firii, dar omul este un dar al duhului, și aici este greșala Bizanțului care, ca moștenitor al voinței cezarilor nu ia seama decît la țară, uitînd oamenii... spre deosebire de Sfîntul Scaun, care se gîndește mai puțin la țară și mai mult la oameni...

6

Stelele străluceau în neastîmpăr, ca niște picuri de argint viu, pe cerul cenușiu. Cu toate că ziua se îngîna cu înnoptarea, seara era încă limpede. Clocotul de viață al satului se ștergea, împrăștiindu-se printre garduri, pomii și căsuțele risipite pe deal. Dincolo de rîu se întindea un tăpșan cenușiu, înconjurat de pădurea albastră pe care sclipeau din loc în loc, coturile de argint ale Tisei. Din împletitura ștearsă a cîmpiei și din unduirile rîului se înălțau șoapte tainice în aerul nemișcat.

Principele Ivanko și domnița Katalin înaintau singuri de-a lungul șirului de plopi care se legănau ușor. Ivanko își dădea seama că fata îl urmase fără împotrivire, cînd, scoborînd din sat, ocolise poarta curții, despărțindu-se de ceilalți, ca să-și ducă mai departe preumblarea. El căuta un timp potrivit ca să-și mărturisească dragostea și acum, cînd toți ceilalți oaspeți, însoțind pe palatin, se trăseseră în odăile lor, i se păruse prilejul foarte nimerit. În timpul din urmă gîndurile i se adunaseră în hotărîri lămurite. Îi plăcea fata, și mai ales o socotea drept bună tovarășă pentru planurile lui. Era aprigă la fire, cu adevărat femeie! De cîte ori îi vedea, chiar și numai în gînd, obrajii albi, ca scăldați în lapte, cele două arcuri întunecate înconjurînd luminile verzi ale ochilor, pieptul tare și coapsele rotunde, îl apuca tremurul. Dinții ei mici dar strînși cu putere, picioarele iuți și fără astîmpăr... și pe deasupra, odraslă de neam boieresc, bine văzut de rege și ceilalți demnitari de la Vișegrad. Ca nevastă ea îi aducea nu numai un trup tînăr și poate și o zestre bună, dar mai ales trecere la curte.

Se înnoptase deabinelea. Cele din urmă pîlpîiri de lumină se stingeau către apus şi luna se ivise ca un sloi rotund de zăpadă îngheţată. Cei doi tineri mergeau unul lîngă altul. Oricît era de îndrăzneţ din fire, acum principele se simţea sfielnic. Îi trebuia glas şi vorbă pe potriva frumuseţii din jur. Şi fiindcă nu izbutea să găsească cuvinte potrivite pentru focul care-i ardea sufletul şi-i strîngea inima, se mulţumea să vorbească lucruri neînsemnate, de la curte.

În jurul lor priveliştea se înfăşura tot mai mult în marmura albastră a nopţii. Luna plină urca acum pe cer, dinapoia crestelor stîncoase, prinzînd în rotocoale de argint vîrfurile goale, risipindu-se apoi într-o pulbere albicioasă peste brazii şi pomii pădurilor, ca să licărească în şuvoaie şi lacuri argintate peste cîmpiile întinse.

— Domniţă Katalin, priveşte luna... parcă-i un taler din care curge argint viu...

— Îmi place mai mult argintul din baia de la Custur, decît argintul lunii... rîse ea în uşoară bătaie de joc.

— Îţi plac bogăţiile, domniţă Katalin?...

— Mai mult decît orice pe pămînt, răspunse fata numaidecît. Sînt fete proaste, ca aceea a lui Zah Felician, care se înoîntă de versurile poeţilor sau de cîntul trubadurilor... Mie însă îmi place luxul şi bogăţia.

— Te-nţeleg, domniţă Katalin.

— Îmi place tot ce desfată simţurile... muzica fiindcă mă face să dansez, versurile fiindcă-mi îmbie sufletul la iubire... dar mai ales, aurul!

— Domniţă Katalin, din toate fetele întîlnite, eşti singura fată pe care sufletul meu... De aceea l-aş ruga pe tatăl domniei tale, să-mi încredinţeze mîna ta... Şi fiindcă fata ar fi vrut să spună un cuvînt, el o opri.

— Te rog ascultă-mă pînă la sfîrşit... Nu mi-au scăpat simţămintele pe care le nutreşti pentru cneazul Crăciun... Dar acesta e un mic boier, nepot al unui voievod maramureşan, în timp ce eu sînt principe moscovit şi nepot al marelui Ivan Kaliţa... Viitorul meu este altul decît cel al lui Crăciun... După cîte ai văzut, în aceste locuri se ţes gînduri mari. Alexandru Basarab se crede urmaşul lui Ioniţă şi vrea o nouă împărăţie valaho-bulgară cu capitala la Curtea de Argeş... Papa vrea o împărăţie catolică, iar eu...

— Ce-i cu domnia-ta?

— Eu doresc o împărăţie păgînă... Fur puterea tătarilor... Împreună cu ei vom izgoni şi popii şi pe turci, şi facem o îm-

părăție păgînă cu capitala la Suceava... Iar eu devin regele... Eu am un castel la Suceava... Domniță Katalin, vom face acolo o nemaipomenită frumusețe, care să-ți veselească ochii... Vino cu mine și te voi face împărătească!...

După o clipă de gîndire, Katalin se învoi:

— Principe, merg cu tine la Suceava ca împărătească a popoarelor.

7

— Voința, Mărite Doamne, este un drept al firii și se deosebește de putere, care este o însușire a insului, om sau dobitoc.

Dominic mergea cu Bogdan prin curte, întorcîndu-se de la hotarul satului unde meșteșugarii își ridicau adăposturi și sub îndrumarea cavalerilor deprindeau meșteșuguri noi. Bogdan voia să folosească tovărășia cărturarului ca să poată cerceta mai amănunțit înțelesul anumitor gînduri care-l frămîntau. În fața primejdiilor ce-l pîndeau, voievodul căuta să pătrundă viitorul și să găsească drum sigur și adevărat în împrejurări în care toate păreau a fi numai amenințări și îndoieli.

— După cum ți-am mai spus, Mărite Doamne, voința este un drept al firii. Ea depășește omul...

— Cum?... se minună voievodul. Voința mînă omul peste dorința lui?

— După cum ciocanul, ca să fie folositor, va să asculte de-o putere, așa și omul va să asculte de puterea firii, numită voință.

— Și cum se vederează această voință?

— Numai prin hotărîrile vieții... Acesta este un mare adevăr. Voința, acest drept al firii, se arată în hotarele vieții, care, de cele mai multe ori sînt potrivnice duhului...

— Atunci omul trăiește în două chipuri?

— Fără îndoială... potrivit firii, adică voinței, și potrivit duhului, adică lui Dumnezeu.

Bogdan se simțea și mai încurcat.

— Poate de aceea te-ai gîndit la legea unită?... spuse el.

Și Dominic înțelese că acest gînd se străduia în sufletul lui Bogdan să-și facă drum spre lumină.

— Această lege este cea mai frumoasă și cea mai adevărată rînduială a creștinismului...

Dominic părea el însuși înduioșat de cuvintele pe care le rostea.

— Mărite Doamne, năvălirea barbarilor n-a stricat măreția Romei, ci armonia omului nou... Și de aceea condamn eu schisma, care a adîncit această prăpastie. Pentru mine schisma este ca o a doua năvălire a barbarilor, care a despărțit și mai adînc voința de duh... și la fel cu toate schismele ce vor veni — căci vor mai veni și altele — nu vor fi decît urmarea năvălirii barbare, poruncită de voință împotriva duhului, despărțind-o de duh... Biserica unită este cea mai impunătoare încercare de a reface măreția Romei, în ceea ce are ea mai universal, împăcarea firii cu duhul... Încă odată, Mărite Doamne, Sfîntul Duh, pornind din Nazaret ca spirit divin, și-a găsit dezvoltarea omenească la Roma. Așa a fost hotărîrea divină și noi, bieți oameni, trebuie s-o primim și s-o îndeplinim.

8

Katalin se găsea la sfat cu bărbații. Pe doamna Anca n-o bucura vorba ostașilor, căci, de bunăseamă, bărbații adunați de către palatinul Oliver ca să hotărască în ce fel să dea seama regelui de cele văzute în preumblarea lor prin țară, se preschimbaseră în ostași.

În adunare se afla și pater Dominic, poposit de curînd la curtea lui Dragoș și Prepeliță, cel fugit de răul lui socru-său. Însuflețit de măreața idee a bisericii unite, Dominic încercase să pipăie sufletele boierilor din Bedeu, dar nu găsise nici o înțelegere. Doamna Anca era cu totul robită limbii bulgare, Drag nu avea mintea decît la frumoasa Katalin iar Dragoș nu lua de bun decît ce venea de la rege ca poruncă. Prepeliță stăruia pe lîngă palatin și Dragoș pentru lămurirea pricinii sale cu cneazul Mihalca.

Chiar după înapoierea boierilor la Bedeu, timpul frumos al toamnei se sfîrșise. Jos în sat, nu sosise iarna, dar sus, pe culmile munților, întunericul se lupta să gonească lumina și liniștea. Strigătele jalnice ale păsărilor și fîlfîitul fugii lor grăbite, tremurul văzduhului în noapte, și mai ales acele lungi tăceri, înțepenite parcă, înfricoșau sufletul omului, amintindu-i de vremea rea și viscoloasă.

Sub dogoarea focului din vatră și sub puterea făcliilor de pe pereți, în odaia de sfat nu străbăteau murmurele înăbușite de afară. Căpitanul Albrecht era, ca de obicei, în cumpănă de judecată, să nimerească adevărul în adevăr.

— Regele greşeşte cînd vorbeşte de cucerirea munţilor pentru întinderea domeniilor de vînătoare...

— Prostule... chicoti Glod. Nu-nţelegi, că asta trebuie pentru istorie? Cronicile trebuie să scrie că regele s-a dus la vînătoare într-unul din domeniile sale, şi că acolo a fost lovit de unul din vasalii săi — să zicem, cu numele Basarab... Asta sună mai frumos... Pe cînd înfrîngerea în război... Br... br..., urît de tot.

— Taci, Glod, şi bagă-te sub masă, porunci Katalin.

Nebunul se ghemui ca un căţeluş, sub masă.

— Regele are nu numai dreptul dar şi datoria să facă război împotriva răzvrătiţilor... luă vorba Oliver.

— Atunci ar trebui să înceapă cu Bogdan... ţîşni Glod de sub masă. De data aceasta Katalin nu se mai supără şi în această îngăduinţă Glod găsi prilejul să verse veninul spurcatei lui limbi împotriva boierilor de la Cuhea.

Cu toţii se temeau de amestecul lui Basarab prin mijlocirea lui Aba şi Amade şi apoi nu puteau uita pe Vlaicu, iscodind prin Moldova.

— Să am eu puterea, aş lămuri întreaga urzeală în timp de două zile, se repezi Ivanko.

— Ţi-o dăm, principe... făcu repede Katalin.

— Puterea ta e mare, domniţă Katalin, dar numai faţă de mine... Împuternicirea întreagă numai de la rege o putem dobîndi.

— Să cerem împuternicirea de la rege!

Oliver era în mare încurcătură. De cîtva timp, Katalin, fata lui, sprijinea pe principele moscovit. Cum putea el să înfăţişeze regelui pe un schismatic cînd atîţia bărbaţi de seamă, ca Ion de Kölcse sau căpitanul Peter Albrecht se găseau gata să ajute pe rege cu spada şi cuvîntul.

În toate pricinile grele, Katalin se găsea alături de palatin. Fata asta avea toate însuşirile unei femei frumoase, şi pe cele războinice ale unui bărbat. De aceea ar fi fost nefiresc să lipsească de la adunarea în care palatinul Oliver chemase pe oamenii cei mai aleşi în pricepere şi vitejie, ca să hotărască ce aveau să-i spună regelui... De data asta însă Katalin nu vorbea în acelaşi glas cu tatăl său.

9

Auzind că tatăl său se va duce la rege, Katalin îl rugă să nu uite pe fata lui Zah Felician, care era acum mai frumoasă și mai atrăgătoare ca înainte... și de bună seamă Crăciun o iubea.

Numai auzind de Clara Zah, Katalin își simțea ochii înghimpați și gura plină de otravă, darmite acum cînd la mijloc se afla Crăciun! Cu toate încercările de a uita pe frumosul tînăr, Katalin nu izbutea să-l alunge din suflet. Chiar acum, de cînd principele Ivanko se topea ca ceara în foc de dragul ei și ea se simțea măgulită de patima unui om de așa înalt rang și atît de focos în dragoste, sufletul ei nu se putea despărți cu ușurință de dragostea de departe. În mînia ei ar fi vrut să ucidă pe fata lui Zah Felician, pe care o socotea rivala ei, și să ducă pe Crăciun rob al ei în cetatea lui Hust unde să-l poată prigoni și umili, pînă cînd podoabele trufiei i-ar cădea ca perele cînd se scutură pomul prea încărcat.

Înainte de plecare, Ivanko se înfățișă palatinului. Îl găsi împreună cu Domokoș, vătaful alaiului său, care-l ajuta la pregătirile de călătorie. Odaia era plină de haine frumoase, de cizme și șei, hamuri și zăbale, pinteni și biciuști. Domokoș îi strîngea hainele într-o lădiță de lemn, împăturindu-le frumos iar cizmele le punea într-un sac.

La intrarea principelui în odaie, Oliver tresări. În timpul din urmă începuse să bănuiască dragostea ce-o purta pentru Katalin.

— Ce-i principe? Nu cumva ai dori să mă însoțești?... timpul s-a îndreptat și mai înainte de a se porni ploile, vom avea cîteva zile bune de călătorie.

Principele se răsuci pe călcîie, ca să-și dovedească sprinteneala tinerească și apoi răspunse c-o plecăciune:

— Cu drag aș porni alături de Măria-ta, ca să mă-nfățișez regelui, dar o și mai mare dorință mă oprește aici...

Se opri nehotărît din vorbă, uitîndu-se cînd la palatin, cînd la Domokoș. Oliver se hotărî să-i vină în ajutor și slobozi pe vătaf. Ivanko înțelese bunăvoința palatinului, înălță capul, se înălță din șale și îl privi fățiș.

— Mărite Doamne, o mare dorință mă aduce la tine chiar în ceasul acesta cînd te pregătești pentru drum, fiindcă aș vrea ca gîndul și vorbele mele s-ajungă la urechile regelui.

— Ce s-a întîmplat, principe?

Oliver ar fi vrut să-i sune glasul cît mai dulce dar nu şi-l putea stăpîni îndeajuns, aşa că şi-l auzi tare şi răguşit.

— Mărite Doamne, o pricină a sufletului meu mă aduce la tine... pricină care însă are şi un temei politic.

Ivanko îşi pregătise cuvîntarea. Ştia bine că numai prin politică putea atrage bunăvoinţa palatinului. Între timp acesta îl cerceta cu coada ochiului. Era un flăcău oarecum în vîrstă, dar se ţinea foarte bine, căci era falnic, plin de încredere în el. Îndrăzneala îl prindea, făcînd pe toţi să se teamă de el, şi chiar dacă era schismatic, nu se putea uita că era nepotul lui Ivan Kaliţa şi cu îndrituiri la ţara Berladului.

— Vorbeşte, principe... tună glasul său şi în odaie se lăsă deodată tăcerea adîncă.

Prin fereastra deschisă se auzi glasul de clopot al domniţei Katalin şi fiindcă la glasul ei principele parcă înnebunise, Oliver îl pofti să şadă pe scaun.

— Mărite Doamne, începu Ivanko, după ce glasul argintiu se pierdu printre ciripitul păsărilor, mie mi-e dragă fata voastră şi cred că şi eu îi sînt drag.

— Şi ai vrea s-o ceri de nevastă?... spuse palatinul cu o voce mai îndulcită.

Ivanko nu răspunse de-adreptul.

— Mărite Doamne, în ţara noastră e obiceiul ca fetele să fie cumpărate aşa că eu nu cer zestre ci aduc zestrea mea de fiu şi nepot de principe. Unchiul meu, Ivan Kaliţa, domneşte peste cel mai mare principat rusesc care va deveni cîndva împărăţie... Eu am dreptul la principatul Berladului... Eu nu cer zestre... cer numai ca regele să-mi recunoască principatul cu toate ţinuturile, ale brodnicilor şi ale bolohovenilor, pe care mă învoiesc a le cuceri de la tătari şi cavaleri şi a le închina regelui. Mă învoiesc de asemenea să lupt împotriva lui Basarab... şi asta numai pentru început. Gîndurile mele sînt mult mai măreţe...

Palatinul îi privea nasul arcuit ca de vultur şi îşi zicea că aduce a vultur şi ca fire nu numai la faţă.

— Dacă putem prinde pe Alexandru al Tverului şi să-i zimţim işlicul, tot Tverul şi Kievul cad în stăpînirea noastră...

Oliver surîse.

— Eu vorbesc cu temei, Mărite Doamne... mii de oameni de încredere urmăresc pe Alexandru al Tverului, care, fugit de frica lui Ivan Kaliţa e ascuns acum în ţara lui Basarab... şi-i vor da de urmă ca să-i facă de petrecanie... Şi atunci, împărăţia 'mea se va întinde de la munţi şi pînă la Volga...

Uitase parcă de tot de dragoste și vorbea numai de planurile sale și ale lui Ivan Kalița, de a face o mare împărăție moscovită. Palatinul îl asculta cu mare băgare de seamă, dar deodată izbucni:

— Este o piedică principe... Ești răsăritean și ginerele meu nu poate fi decît catolic...

— Această piedică e ușor de lămurit. Ne vom căsători și apoi voi trece eu la legea catolică sau va trece domnița Katalin la cea răsăriteană, după cum va fi de lipsă ca să înfrîngem pe Basarab și să întregim țara noastră.

— Văd că părerea ta e: Cujus regio, ejus religio.

— Nu înțeleg vorba latinească, dar pot să vă asigur că așa-i bine... și domnița Katalin încă mă vrea așa.

— Atunci te vreau și eu, spuse palatinul, care nu era în stare să se împotrivească voinței fetei lui.

— Vei vorbi regelui, Mărite Doamne?

— Voi vorbi...

10

La curtea lui Bogdan, lumea se frămînta. Treceau carele încărcate, strigau cărăușii, plesneau bicele. În sat lucrătorii doborau schelele vechi și înălțau altele noi. Treburile domniei se îngrămădiseră și se amestecaseră iar Bogdan își dădea seama că nu-i va fi ușor de a curma urzeala și a sfîrși cu zăpăceala în care intrase aproape fără voie. De aceea în învălmășeala ce părea a nu se sfîrși nicicînd, se bucură cînd pe poartă se ivi evreul Menahim ben Kariș în tovărășia lui Zdroabă.

— Mărite Doamne, spuse evreul, închinîndu-se în fața lui Bogdan, să nu te minunezi de năvala asta de oameni, ci dimpotrivă să te bucuri... Să nu te minunezi, fiindcă de la înălțarea lui Olgierd pe tronul Lituaniei, a început o și mai mare prigoană atît împotriva creștinilor cît și împotriva evreilor... Și să te bucuri că toți cei prigoniți iau drumul spre țara ta, și nu spre Polonia unde domnește mare și cumplită neorînduială din pricina luptelor dintre poloni și germani... Căci nimic nu înspăimîntă pe oameni mai tare, ca neorînduiala.

— Ce pot face eu în mijlocul atîtor măriri dușmane, întrebă Bogdan cu teamă în glas.

— Te cheamă creștinii... Te cheamă evreii în Pocuția...

— Ce să le fac eu?

— Auzi-le glasul de deznădejde, Doamne!... Creștinii și

evreii laolaltă strigă către tine... Auzi-le glasul și nu-i lăsa piericiunii... Un adevărat ocîrmuitor are alte îndreptățiri decît tînguirile nevolnicilor. Dacă-ți vei da osteneala să mă asculți îți voi preface mînia în bunăvoință... Eu Doamne, sînt negustor și cutreier drumurile pămîntului, aud și cunosc gînduri și fapte care cu greu ajung la urechile tale... Ei bine, Doamne, pe deasupra tuturor primejdiilor se arată una și mai mare: turcii... La amenințarea lor și tătarii și lituanienii și-au mărit îndrăzneala...

Bogdan însă șovăia, răspunsul său întîrzia, sufletul lui gonea mînios...

— Mărite Doamne, dacă te îndoiești de judecata mea, ar fi bine să ceri sfat și de la cea mai luminată minte a lumii, de la papa de la Avignon... Te sfătuiesc eu, evreul, care a bătut lumea în lung și-n lat și cunosc oamenii mai bine decît degetele mîinilor mele... Papa te va ajuta să ajungi domnitor în Pocuția și Maramureș...

*

După plecarea evreului, Bogdan chemă la sine pe Vitus și Dominic și le povesti cele spuse de Menahim, începînd cu amenințarea turcească și sfîrșind cu încuviințarea papii.

— Acest evreu este un înțelept, dealtfel ca mulți dintre ei, spuse Vitus. El ți-a pus înainte un mare adevăr: primejdia necredincioșilor turci... Și a dat dovadă de mare înțelepciune îndemnîndu-te să ceri sfatul papii. Eu însă cunosc răspunsul Preasfîntului Părinte: este porunca ce mi-a fost dată înainte de a purcede prin aceste ținuturi...

— Papa se gîndește la tot... își arătă Dominic admirația.

— Noi ți-am vorbit de legea unită, Mărite Doamne... Mulți slujitori la Sfîntul Scaun o socotesc ca cea mai potrivită pentru neamurile ascultînd de imboldul Bizanțului. Pe de altă parte, mulți cărturari, juriști și istorici de la Roma și Avignon, cunoscători ai împrejurărilor din răsărit, socotesc că împăcarea marei schisme nu va putea purcede decît de la această nouă înjghebare, cu obîrșia la conciliul de la Lyon, marele conciliu al împăcării. Prin legea unită, Sfîntul Scaun dorește să întoarcă la el întreg răsăritul... Dar această lege — nu mă sfiesc a o spune — are și un țîlc politic și anume, unirea tuturor creștinilor împotriva păgînilor turci...

Chipul lui Bogdan se lumină:

— Acum înțeleg împăcarea dintre duh și voință.

— Gîndurile noastre Doamne, sînt cărări care se încrucișează.

— Aș dori ca puterea pe care o simt venind de dincolo de trupul și făptura mea, să se prefacă în înfăptuire de lungă durată. Vreau ca puterea mea să reverse ceva nou în lume...

— Cezar a făcut o nouă Romă, dar Hristos, o lume nouă... spuse Dominic.

— Iată care este menirea ta, Mărite Doamne, îl lămuri Vitus. Tu trebuie să împaci voința Cezarilor cu duhul creștin... Eu nu mă sfiesc a mărturisi că Sfîntul Scaun, mai mult dintr-un har divin, a înțeles firea neamului tău și l-a ales ca mijloc de împăcare între Apus și Răsărit... Prin misionari devotați a încercat cu Basarab, dar acolo s-a lovit de îndîrjirea popilor bulgari... A încercat în Macedonia, dar s-a lovit de hereticii bogomili și nici în Transilvania nu i-a reușit, căci acolo regii unguri n-au înțeles nimic... Dar Sfîntul Scaun n-a deznădăjduit. El cunoaște prea bine obîrșia și firea latină a acestui neam, care se întinde de la marea Egee pînă la izvoarele Nistrului. Sfîntul Scaun vrea să folosească duhul latin din limba și firea vlahilor, ca să facă împăcarea între voința istorică și așezarea răsăriteană a acestui neam.

11

Pentru toată lumea era o taină rămînerea domniței Katalin la Bedeu, ea care părea legată de tătîne-său ca vița de harac. Fiecare socotea în altfel despărțirea fetei de tată. Doamna Anca credea, că obosită de zgomotoasele petreceri de la Vișegrad și Buda, fata era dornică de acel duh curat și cuviincios de la Bedeu. Ivanko își zicea că pentru el, Katalin se supusese despărțirii. Sandrina își bănuia bărbatul. Și numai Dragoș credea să vadă bine. Katalin era privirea palatinului. Plecase omul, dar îi rămăsese privirea, care să vadă și să însemne toate cele petrecute. Cu acest prilej, Dragoș băga de seamă că, fără voia sa, curtea din Bedeu se prefăcuse într-un loc de întîlnire pentru cele mai diferite gînduri și înfăptuiri politice.

Plecarea palatinului slobozi foarte mult voia bună a oamenilor. Deși Oliver se dovedise un om care nu cunoștea tufia, și cu blîndețe înfrunta îndărătnicia și supunea voia oamenilor, era totuși un străjer crăiesc, și numai aceasta îl făcea de temut. Acum li se părea c-au scăpat de-o apăsare. Dintre toți, cei mai înseninați păreau Sofronie pe de o parte și Ioanichie pe de alta. Fiecare căta să iasă din ascunzătoarea în care fuseseră siliți să stea pînă atunci și să iasă la lumină. Fiecare simțea c-a sosit

clipa să-şi desăvîrşească lucrarea, Sofronie prin mijlocirea doamnei Anca, iar Ioanichie prin cea a lui Prepeliţă. Sofronie era tot pe lîngă doamna Anca, propovăduindu-i că singura limbă împărătească era limba bulgară şi că lui Dumnezeu nu i se putea vorbi decît în această limbă. Ioanichie îl însoţea mereu pe Prepeliţă, vorbindu-i de trecutul măreţ al lui Assan, Petru şi Ioniţă, împăraţii bogomili, domnind peste un imperiu bogomil.

Cu toată dragostea lui înfocată, Ivanko nu-şi schimbase firea batjocoritoare. Orice întîmplare, fie ea cea mai dureroasă — moartea unui copil sau durerile de facere ale unei femei — era pentru el pricină de rîs şi veselie. Katalin privea şi asculta, şi parcă tot mai mult îi plăcea omul acesta îndrăzneţ, iute la mînie şi dragoste, călăreţ neîntrecut şi vînător de seamă. Şi totuşi, adeseori se trezea gîndind la alt tînăr, şi mai frumos, al cărui chip, trecut doar prin vîrful genelor îi pricinuia o ciudată tulburare şi o dorinţă neînţeleasă de aşteptare. Chiar dacă s-ar fi măritat cu Ivanko, simţea că va aştepta mai departe, şi acest simţămînt de aşteptare pentru altcineva, îi arăta că măritişul ei n-avea să-i încheie viaţa, că fiorul care avea s-o fericească se găsea dincolo de binecuvîntarea preotului din Hust.

Doamna Anca începea să fie îngrijorată. Zadarnic se ostenea cu propovăduirea, zadarnic se ostenea cu lămurirea oamenilor: la şcoala pentru învăţătura limbii bulgare, aşezată într-o odaie a ţesătoriei, nici un şcolar ... Făgăduise loc de preot pentru toţi ce vor învăţa buchea slavonă, făgăduise daruri mamelor şi loc bun de muncă bărbaţilor care-şi vor trimite copiii la şcoala părintelui Sofronie. Dar lumea se arăta ca omida de înceată la răspuns şi doamna Anca se vedea pusă la grea încercare. Se înverşunase la această lucrare binecuvîntată de pronia cerească şi îşi zicea că orice se va întîmpla, gîndul ei va trebui să aibă izbăvire. Era încredinţată că Dumnezeu poruncise întregii pravoslăvii să se roage în limba bulgară, iar ei proşti şi nemernici, atît amar de vreme, îndulciţi de tihna zilei, şi orbiţi de ademenirea lui Dominic şi Ioanichie, n-au stat să vadă semnele Domnului. Noroc de Sofronie! El îi arătase puterea vrăjmaşă a limbii obştei ... şi ea îşi însuşise acest gînd dumnezeiesc, hotărîtă să lupte ca să dărîme puterile vrăjmaşe şi să scape pe urmaşii urmaşilor lor, de nenorocirea şi pacostea

prostiei bătrînilor. Şi în lupta ei, doamna Anca nu-şi dădea seama de schimbarea petrecută în suflet. Se străduia să meargă departe, în lungă călătorie prin satele învecinate, să stea de vorbă cu cnejii şi cu oamenii din partea locului. Aşa de mare îi era dorinţa de a îndepărta pe oameni de limba bătrînească şi a-i apropia de cea bulgară, încît nici nu se sfia şi nici nu se ruşina.

Întîlnea care şi căruţe, întîlnea vînători, trecea munte de munte, străbătea drumuri lungi, numai pentru a-şi potoli dorul de propovăduire... Bărbaţii ascultau supuşi dar femeile se arătau aprige: nici nu voiau să audă de limbă străină în biserica lor. Şi pentru întîia dată doamna Anca îşi dădea seama că, la patima ei de femeie, se găsea o altă patimă potrivnică, tot atît de puternică. Neînduplecată era voinţa ei, neînduplecată şi împotrivirea ce i se punea. Singurul suflet, care o înţelegea şi o sprijinea era noră-sa, doamna Sandrina... dar Sandrina nu din însufleţire de duh se găsea alături de dînsa, ci ca să despartă pe bărbatu-său de Katalin, care deşi de curînd încredinţată lui Ivanko, îşi ducea mai departe vrăjile de femeie fermecătoare. De aceea doamna Anca nu era îndeajuns de bucuroasă de ajutorul noră-sii.

În drumurile ei, pe furiş făcute, doamna Anca ajunse chiar în ajun de Sfîntul Dumitru, la Săliştea, unde auzise că pribegi veniţi din Pocuţia întemeiaseră aşezare de sat. Cunoscînd pe Bogdan din renume, ea se ferea să dea ochii cu el. Dar Sofronie o îndemna să nu piardă prilejul. Oamenii aceştia pribegi erau mai potriviţi pentru gîndul lor şi chiar dacă între Bogdan şi Dragoş nu era mare prietenie, ea se putea furişa şi propovădui fără ca voievodul să afle.

Sofronie şi doamna Anca opriră căruţa pe dîmbul ce mărginea satul la răsărit, căci de aici puteau vedea ca-n oală, la cîteva zeci de prăjini de ei, satul pribegilor. Privirile lor se opriră însă asupra unui convoi de călăreţi care scoborau de sus de pe deal, în şir neîntrerupt. Erau înarmaţi, ducînd la oblînc scuturi mari şi suliţe iar în mînă arcul şi toporul. În fruntea lor se afla un uriaş, purtînd o flamură însemnată cu o cruce neagră.

— Sînt cavalerii, şopti doamna Anca. Se recunosc după mantia lor albă cu cruce pe umărul drept. Toţi sînt tineri deşi au bărbi mari...

În urma convoiului veneau căruţele.

— Unde s-o fi ducînd?, întrebă doamna.

— La vreo faptă diavolească... răspunse Sofronie.

Cînd nu se mai zări nici urmă de cavaler, Sofronie sfătui pe doamnă să cerceteze cu de-amănuntul locuinţele.

— Nu ne ostenim pentru blestemaţii de papistaşi, ci pentru oamenii de colo...

Casele şi colibele erau înălţate în jurul a două cercuri închise unul în celălalt, lăsînd la mijloc ţarc mare pentru biserică. Cirezi de vite erau mînate spre păşunea de dincolo de cercul caselor. Femeile şi fetele, înşirate într-o şerpuire prelungă se îndreptau spre rîu. Purtau cofele pe cap, aducînd apă pentru meşterii zidari care lucrau de zor la biserica din mijlocul satului. Se vedeau meşteri căţăraţi pe schelă şi alţii jos, cioplind bîrnele şi stîlpii de lipsă. Se vedeau şi varniţele în care oamenii dezgoliţi pînă la brîu, mestecau zeama albă a tencuielii cu nişte lopeţi mari. Faţă de atîta hărnicie doamna Anca avu o sfială, dar Sofronie se simţea mai întărit. Şi ascultînd de îndemnul popii, doamna îl însoţi spre biserică. Drumul era mai bun decît se aşteptase.... Satul clocotea de viaţă aprigă. Se auzeau zgomote surde de tîrnăcop şi pocnetele de ciocănitoare ale ciocanelor care striveau grăunţele. Vîrtejuri de praf se ridicau din curţi, unde oamenii îşi măturau bătătura. Rar şi rar se auzea oîte un glas de om. Trudeau prea mult ca să mai aibă răgaz şi de vorbă.

Încet, încet, ei se apropiau de biserică. Se gîndeau că aici se aflau în miezul lucrării lor şi vor putea mai uşor porni vorba.

Odihnind pe o buturugă se afla un bătrîn cu barba şi pletele albe, pe care-l recunoscură ca faţă bisericească. Bătrînul ţinea sub ochi înălţarea bisericii şi se vedea că toţi meşterii şi lucrătorii ascultau de el. Doamna Anca îndemnă pe Sofronie să înceapă vorba. Ea ştia cum să prindă pe femei, vorbindu-le despre pînzeturi şi ţesături, ispitindu-le s-o asculte, pînă ce ajungea la propovăduire.

Sofronie dete bună ziua şi spuse cine este el şi cine e Doamna.

— Nu mă înşel cinstind pe cel ce stă în mijlocul bisericii ca pe un păstor de oameni şi ca pe un izvor al dumnezeieştii slave.

La care bătrînul răspunse fără înconjur:

— Nu te înşeli frate întru Hristos. Am şi eu un picur cu-

prins în făptura mea, din duhul necuprins al lui Dumnezeu... Sînt episcopul Chirilă Romanul...

Cei doi propovăduitori nu se aşteptau la aşa întîlnire şi parcă simţeau o teamă. Sofronie fu cel dintîi care-şi recăpătă stăpînirea de sine.

— Ne bucurăm foarte mult, Prea Sfinţite Părinte de întîlnirea aceasta.

Episcopul înalţă capul ca să asculte mai cu băgare de seamă şi-n ochi îi sclipi un licăr de mîndrie, pe care o prinse atît Sofronie cît şi doamna Anca.

— Frate...

— Sofronie, îmi este numele de călugăr.

— Frate Sofronie, mă bucur de sosirea oamenilor de ispravă, pentru care crucea făcătoare de viaţă este tot ţelul.

— Aşa e... Doamna mea se proslăveşte întru pomenirea tuturor sfinţilor şi se osteneşte pentru ca obştea să-şi cureţe visteria gîndurilor de tot necazul şi să o umple de strălucirea nestimatelor învăţăturii lui Hristos.

— Vorba ta îmi place, frate..., încuviinţă episcopul.

— Îţi va place şi fapta noastră, aflînd ce sfat dumnezeiesc ne aduce la voi...

Şi cu vorba iscusită, Sofronie povesti de şcoala din Bedeu şi despre marea învăţătură ce se putea dobîndi în ea. Dar, spre mirarea lui, episcopul care îl ascultase cu luare aminte, îl întrerupse deodată:

— Tu, frate întru Hristos, unde ai fost sfinţit?

— La Tîrnova... răspunse cu jumătate de glas Sofronie.

— Eşti bulgar?

— Da.

— Şi învăţătura o arăţi în limba ta?

— De bună seamă...

Atunci bătrînul episcop sări în picioare de parcă l-ar fi împuns acul viespii. Om zdravăn, îmbrăcat ţărăneşte, cu căciulă pe cap şi opinci în picioare, vorbea cu glas de tunet.

— Şi acum ce vreţi voi?

Doamna Anca se smeri în sufletul ei, dar Sofronie arăta şi mai dîrz.

— Noi vrem să-nvăţăm ceaslovul şi liturghia pe tinerii ce vor să se preoţească.

— În limba ta spurcată?... strigă episcopul.

— Limba mea nu-i spurcată... Ea sfărîmă porţile iadului, mîntuieşte oamenii şi scoate lumea din stricăciunea păcatului.

— Ca să-i sfinţeşti la Tîrnova?

Sofronie se făcu a nu auzi.

— Minți, stricătorule de lege... țipă bătrînul. Lucrarea ta este izvorul și noianul întunecimilor...

Față de vijelioasa izbucnire a episcopului, doamna Anca fu cuprinsă de un frig pătrunzător. Meșterii își opriseră lucrul și priveau cu ochi prostiți la cearta ce izbucnise jos, lîngă schelă. Cunoșteau pe episcop ca omul lui Dumnezeu iar dacă se înfuriase de bunăseamă că avea o mare și însemnată pricină. Doamna Anca se ținea bine să nu izbucnească în plîns. Ea venise cu gînduri bune și era răsplătită cu nedreptate și înverșunare și ar fi vrut să-ngenunche în fața unei icoane, să mărturisească lui Dumnezeu ceea ce nu putea să mărturisească oamenilor.

— Pentru asta am pornit noi în pribegie, striga episcopul Chirilă ca să scăpăm de prigoana păgînilor... Și voi vreți acum să ne fericiți cu altă propășenie străină... Plecați!... Plecați!... răcni el.

Doamna Anca nu se mai putu stăpîni și izbuoni în lacrimi. Îi trebuia fără zăbavă o icoană la care să-și arate cu umilință rănile sufletului. Plînsul o scutura și jarul rugăciunii o ardea.

Sofronie sări ca un turbat să prindă pe episcop. Chirilă puse mîna pe ciocan.

— Încearcă numai... și ai să vezi învățătura în limba noastră!

Și era atît de înspăimîntător cu ciocanul ridicat, încît Sofronie se trase înapoi. Meșterii de pe schelă scoborîră să despartă pe cei doi pricinași și doamna Anca scuturată de plîns se îndreptă înapoi spre căruță. Sofronie se luă după ea și din cînd în cînd întorcea capul să vadă dacă nu-i urmărit. Dar lucrătorii erau adunați în jurul episcopului care le vorbea.

Întorcîndu-se spre căruță, doamna Anca nu putea înțelege bine întîmplarea. Se simțea tare umilită și pașii ei mergeau la întîmplare, ca ai unui cîine alungat. Numai după ce căruța porni către Bedeu se simți mai liniștită.

13

Viața de toate zilele nu-l mai mulțămea pe Bogdan. Era prea puternic pentru ea, totuși prea slab pentru ceea ce năzuia acum. Uneori își simțea sufletul flăcără pustiitoare, alteori, apă potolită. Dominic dorea un spital care să întreacă pe cel din Molda; cavalerii cereau așezăminte și grajduri cuprinzătoare pentru oștire; Vitus voia să întemeieze o școală și o cancelarie.

Şi pentru toate aceste înfăptuiri se cereau bani, bani mulţi... În afară de aceasta şi doamna Maria avea nevoie de bani să preschimbe curtea în palat şi biserica în catedrală pentru a face din Cuhea un târg.

Mereu, mereu, în fiece clipă i se cereau bani... Înainte vreme, cîştigul moşiei de la Cuhea îi îndestula cerinţele. Acum, dintr-o dată lucrurile se mişcau greu. Doamna Maria care cunoştea datinile curţilor regeşti cerea să pună noi dări... darea portalis şi toate dările regeşti... Bogdan simţi zvîcnind în suflet pîlpîirea unui gînd îndrăzneţ. Nu va pune darea portalis, fiindcă nu intra în dreptul pămîntului din bătrîni... dar dacă oprea vămile pe care le lua regele şi le silea să se îndrepte acum către noul domnitor al Pocuţiei şi Maramureşului?... Dar gîndul deşi ispititor i se părea totuşi prea îndrăzneţ, şi el n-avea încă îndrăzneala de lipsă.

De aceea doamna Maria era bucuroasă de venirea evreilor. Era ştiut că evreii sînt bogaţi şi duc în lăzile lor cele mai frumoase nestemate şi podoabe din lume. Cavalerul Gustav rămînea mereu potrivnic primirii evreilor, căci ei aduc duhul lăcomiei, al desfrînării şi al zgîrceniei. Numai templierul Raymond şi cu pater Dominic vorbeau în sprijinul necredincioşilor.

— Evreii au fost prigoniţi de regii Franciei şi de toţi regii lumii, ca şi noi templierii...

— Şi cu drept cuvînt, răspunse teutonul, fiindcă împrumută bani şi nu se mulţămesc cu dobîndă în bani, ci mai cer bucăţi de carne şi de piele din trupul datornicului.

Dominic se împotrivi acestei vorbe nesocotite.

— Am cunoscut mulţi medici evrei, care erau în stare să-şi dea şi sufletul pentru un bolnav, chiar dacă bolnavul era creştin... Nici gînd să ciopîrţească trupurile...

— Să nu uităm că cel mai bun prieten al divinului Dante a fost evreul Emanuel de Roma... Evreii sînt trebuincioşi omenirii, fiindcă numai prin proastele lor practici religioase se poate vedea măreţia bisericii creştine, adăugă Vitus. Apoi, ei sînt negustători cinstiţi şi vor plăti dări pentru mărfurile vîndute şi pentru cele cumpărate... vor aduce mărfurile trebuincioase pentru înălţarea acestui târg, ca să se măsoare în curînd în măreţie cu Vişegradul, Buda şi Lyovul.

Judecata cumpănită a lui Vitus lumina sufletul lui Bogdan.

— Eu cred că nu trebuie să facem deosebire între supuşi, dacă aceştia sînt cinstiţi şi-şi fac datoria.

— Doamne, vorbeşti ca un mare domnitor, spuse Dominic. Pentru mine, cea mai mare virtute va să fie dreptatea... Şi

această justiție, cum o numim noi cărturarii, nu ți-a venit din afară, din cărți, ci din firea ta latină. În felul acesta vei înălța țara ta.

... Și Bogdan își dădea seama că din acele puteri nelămurite, un duh al priceperii, care trăia dincolo de judecata binelui și a răului, îl mîna. Și își zicea că trebuie să aibe încredere în el.

14

Prepeliță asculta cu luare-aminte vorba împodobită a lui Ioanichie și vedea că fără a fi fost învățăcelul lui Dominic, bogomilul își însușise o vorbă aleasă.

In odaie era întuneric, flacăra unui opaiț risipind cu anevoie negura intrată prin despicătura ușii și a ferestrelor. Ioanichie stătea pe scaun și arunca vorbe peste vorbe, pe nemăsurate...

— Mărite doamne, vrednicia și buna ta credință le-ai dovedit, nu mie, ci însuși Domnului nostru Isus Hristos, cînd, în cearta dintre mine și Sofronie, de partea căruia însăși doamna Anca se dăduse, tu mi-ai luat apărarea... Și luînd apărarea mea, ai apărat pe însuși Domnul nostru Isus Hristos... căruia eu îi slujesc în totul.

Prepeliță își aminti de această ceartă și nu-și găsea nici pînă azi îndreptare purtării lui. Cei doi popi se certaseră pentru întîietatea limbii. Sofronie ținea morțiș că numai limba bulgară e vrednică de adevărul istoriei, iar bogomilul se împotrivea apărînd drepturile limbii obștești. Poate că darul Duhului Sfînt îi poruncise, încît din senin, el, care niciînd nu se gîndise la rostul limbii, se trezi apărînd dreptatea limbii obștești. Poate era o rămășiță a învățăturii lui Dominic care, în multe rînduieli omenești, vedea amintiri din trecut... Și limba o fi la fel, o amintire din trecut...

Mare-i fu mirarea cînd Ioanichie răspunse, nu atît vorbei, cît mai ales gîndurilor lui.

— Dominic are dreptate socotind că graiul oamenilor este o virtute a sufletului... Prin același grai s-au adunat ostașii lui Petru, Assan și Ioniță... și numai graiul a scăpat pe feciorii lui Assan — Ion și Alexandru — adăpostindu-i la oameni de același grai, de dincoace de Dunăre. Și Borilă care a fost nepot al lui Ioniță și împărat în scaunul lui, s-a sprijinit la început, tot pe oameni de graiul lui, ca să lupte împotriva francilor, a grecilor și a epiroților... Ți-am povestit toate aceste întîm-

plări cunoscute mie din cronica unui mare cărturar, Georgius Cochimos, ca să adeveresc puterea graiului întru înălțarea oamenilor. Graiul este o unealtă tot atît de însemnată ca și mîna omului. După cum omul n-ar fi putut să se numească om fără mînă, tot așa nu s-ar fi putut numi om fără de grai... Dar pentru ca graiul să fie de preț, el trebuie să fie pus în slujba adevărului... Și acest adevăr ni-l aduce învățătura fără greș a bogomililor...

Prepeliță, care era trîntit pe pat, sări în sus și rămase așa, ridicat pe jumătate. Ioanichie, puțin cam stînjenit de gîndul său, vorbea cu întreținieri și opinteli.

— Dominic, deși e papistaș — deci unealta lui Satanail — are darul învățăturii, cu care mintea omului poate înconjura cerul și pămîntul, să se vîre în fundul adîncului și să se avînte în crugul cerului.

Prepeliță simțea că vorba întrecuse vrerea popii bogomil, și că pe deasupra vrerii lui, Ioanichie se arăta ucenic al minunatului preot cărturar.

— Învățătura lui Dominic este, fără îndoială, o comoară... Dar fiind folosită întru mărirea papistășiei, ea este o comoară sleită, în timp ce învățătura mea, fiind în slujba adevărului, este o comoară neistovită...

Lui Prepeliță îi pierise moleșala din trup. Fusese peste zi la vînătoare cu Zaharia, cinase din plin și se pregătea de odihnă, cînd Ioanichie intrase în odaie, să povestească împreună. Dar după cîteva cuvinte bine rostite, lui Prepeliță îi pierise nevoia de somn și, întins pe pat, simțea cum îi fuge oboseala din trup, lăsîndu-i numai șalele îndurerate... Dar, poate că fusese mai ostenit de vîltoarea gîndurilor decît de vînătoarea de peste zi. Sămînța ispitei aruncată de Ioanichie în sufletul său, dădea roade...

Plecase de acasă ca să scape de socru-său și să izbutească într-o mare înfăptuire. Nu știa care va fi acea înfăptuire, dar credea că Dumnezeu îi va aduce împrejurarea nimerită și-i va lumina mintea ca s-o aleagă. Surîdea la gîndurile și planurile lui ascunse, pe care nimeni nu le bănuia. Rîvna lui depășea acum petecul de moșie din Apșa, și chiar cele trei moșii ale lui socru-său. Era cneaz, dar se simțea în stare — după gîndul lui Ioanichie — să ajungă căpetenie, ocîrmuitor și chiar voievod. La urma urmei, întrucît Bogdan, voievodul țării, era mai iscusit decît dînsul? La luptă nu se dovedise mai vrednic și nici la judecată mai priceput. Și el știa scrie și ceti... Că dealtfel pentru asta se găseau destui grămătici pribegi prin lume, ca pater Do-

minic, care pentru bani îți ținea o cancelarie cu toate scrisorile de lipsă.

Prepeliță asculta pe Ioanichie și găsea că și acest nemernic popă bogomil avea în suflet dorinți de mărire.

— Eu îți pot face dovada, stăruia Ioanichie. Borilă, nepotul lui Ioniță, înălțatul la domnie cu ajutorul bogomililor, sub înrîurirea grecilor, a început a-i prigoni... Și asta i-a fost nefericirea. Părăsit de bogomili, el a fost prins, orbit și apoi ucis... Iată că din această poveste adevărată poți să-ți dai seama de puterea graiului pus în slujba adevărului...

Prepeliță simțea cum gîndurile sale fuseseră zăgăzuite pe un singur drum: înălțarea... Era ostenit, dar nu de vînătoare și de muncă la cîmp, cît de ascultarea zilnică datorită socrului său. Acum își simțea ochii strălucind la slobozirea și măreția viitoare. Avea toate însușirile de lipsă. De mult ar fi izbutit dacă nu l-ar fi împiedecat supușenia față de socrul său. Și ascultînd cuvintele pline de avînt ale lui Ioanichie, îl cuprindea un dor de ducă... Nu era ca socru-său și ca ceilalți din jurul său, oameni dornici de gospodării așezate. Nu... El ar fi vrut să plece departe, dincolo de munți, unde auzise că sînt ape repezi ce se scurg în mare. Nu-i tot una să auzi vorbind de mărețiile pămîntului sau să le vezi cu ochii tăi, să le trăiești cu simțirea ta...

— Părinte Ioanichie, mie nu-mi place să visez cu ochii treji, și nici să mă îmbăt de cuvinte...

Ioanichie se înălță în picioare. Cu barba lui neîngrijită, cu părul răvășit, cu privirile rătăcite, era fioros la înfățișare. Avea ceva de stafie în trup dar și o putere întunecată în ochi, care-l dovedea ca pe un om chinuit de un gînd. Răcnea parcă l-ar fi sugrumat cineva, și cu pumnii ridicați amenința:

— Cneazule, Dumnezeu ți-a pus noroc în trup, dar puțină minte în frunte... Ți-a trimis și călăuză potrivită, dar pui puțină isteține în privire... Cneazule!... Dacă m-ai asculta pe mine, rîvna ta nu s-ar mulțămi cu un petic de pămînt de la Apșa, ci ai năzui să intri în vîltoarea faptelor mari ce se pregătesc în jurul tău...

— Care fapte?

— Vai de capul tău... Dumnezeu ți-a dat ochi frumoși, dar privire oarbă; mîini mari, dar putere de damblagiu... Bine omule, tu nu vezi cum se străduiește Ivanko?...

La care Prepeliță răspunse uimit:

— Ce am eu cu Ivanko?...

— Ai ... fiindcă planul lui Ivanko, va să-l înfăptuiești tu și nu el ...

— Și care-i planul lui?

— Să cucerească țara Kievului și întreg ținutul pînă la mare, pentru Ivan Kalița ...

— Și eu?

— Tu trebuie să cucerești aceste ținuturi, dar nu pentru Ivan Kalița ci împotriva lui ... Mărite Doamne, urmă Ioanichie, pentru planul nostru avem nevoie de trei temeiuri: de credință, de grai și de oștire. Credința și graiul le avem în această minunată lege bogomilă ... Ne trebuie oștire, cu ajutorul căreia să cuprindem o țară ... La început, țara Berladului ... Apoi și altele, fiindcă sînt destule țări ale nimănui în ținuturile învecinate, între munți și mare.

Prepeliță rămase năuc. Ce rost avea el să se avînte într-o țară, care din cîte auzise, se cuvenea lui Ivanko și pentru care principele moscovit se ostenise tocmai din ținuturile lui friguroase pînă aici? ... Dar Ioanichie parcă-i ghicise îndoielile.

— Doamne, să nu pregete cugetul tău. Ne trebuie o țară ... Să luăm pildă de la albine. La început regina face o singură chiliuță, și plecînd de la ea lucrătoarele tocmesc fagurele. Și noi avem nevoie la început de un sîmbure în jurul căruia să înălțăm clădirea cea mare a împărăției bogomililor. Mă gîndesc acum la țara Berladului, fiindcă ținutul acesta e fără stăpîn ... Și de ce să-l dobîndească un venetic și un necredincios ca Ivanko și nu un drept-credincios ca tine, și de același grai cu obștea?

In urma acestor vorbe, Prepeliță se crezu îndreptățit la țara Berladului ... și acum rămase Ioanichie uimit de atîta potrivealâ. Se nimereau nu numai la gîndire dar chiar și la vorbă.

*

Dar o ispravă mare, care să nască o izbîndă mare, cere putere de brațe și agerime de minte. În atari împrejurări, istețimea minții e mai bogată decît oricare dobîndă. Tocmai de aceea ei căutau oameni pe potriva năzuinței lor.

Cei mai la îndemînă oameni isteți erau Ivlavie și Zaheu, strîngătorii de dări, care nu numai că erau cunoscuți prin toate satele dar erau și temuți ca fiind aspri la îndeplinirea slujbei și necruțători față de cei în vină. Dar Zaheu și cu Ivlavie se daseră cu doamna Anca, popa Sofronie și preoții bulgari ... De aceea se gîndiră la Zaharia și ceilalți frați ai săi. Zaharia era un om înstărit și rîvnitor la măriri, la fel și frații lui în afară de

Luca, ginerele popii Filipaş, care avea să fie popă în locul acestuia şi care era robit limbii obştei dar şi legii răsăritene.

Cum Prepeliţă locuia la Zaharia, găsea de bine să înceapă cu el. Zaharia era obişnuit cu gîndurile înalte ale stăpînilor. Făcuse război sub porunca lui Dragoş, învăţase să asculte de cei mari şi mai ales învăţase să le cunoască gîndurile cele mai ascunse, acelea pe care gura nu le mărturiseşte ci se bănuiesc doar din sclipirea ochilor, dintr-un zîmbet sau dintr-o strîngere din buze.

Zaharia ascultă pînă la sfîrşit pe Ioanichie şi apoi, ştiind că vorba e a popii dar gîndul al cneazului, se îndreptă către acesta.

— Mărite Doamne şi sfinte părinte, am ascultat cu luare aminte cuvintele voastre... Noi pe Bogdan nu-l iubim, şi cu dragă inimă l-am înlocui peste noapte... Dar pentru asta e lipsă de cel puţin o sută de oameni, fiindcă Bogdan are mulţi slujitori credincioşi.

— Să facem o oştire... se însufleţi Prepeliţă.

— Oştire?... se încruntă Zaharia. Foarte bine, dar cu ce o plătim?... Cu bani de aramă?... Şi Zaharia strîmbă din buze... Puţin, foarte puţin!

— Le-om da pămînt... mult pămînt.

— Regele plăteşte pe ostaşi în bani de aur. Aşa-i timpul acum. Oamenii nu slujesc în oştire voios decît pentru aur şi argint, nu pentru pămînt. Cu aur îşi pot cumpăra cît pămînt doresc.

— Vor putea asculta sfînta liturghie în limba lor.

— Asta ar fi o făgăduială cu folos de cînd doamna Anca şi cu Sofronie cheamă pe învăţăceii de preot la şcoală bulgărească.

— Şi-i vom scuti de dări...

Zaharia îşi încuie faţa c-o încruntare. Prepeliţă îi înţelese necazul. Nu voia ca şi alţii să fie scutiţi de dări.

— Voi aduce bani mulţi de la socru-meu, care va fi fericit să-mi plătească zestrea în bani de aur şi argint ca să mă împac în pricina pămîntului.

Ochii lui Zaharia sclipiră de bucurie şi cei doi înţeleseră că vorba îi mersese drept la inimă.

— Cu bani de aur şi argint, se duc oamenii pînă-n iad...

În socotelile tăinuite dintre Sofronie şi doamna Anca, se amesteca acum şi Ivanko.

— În împrejurările de faţă, un singur mijloc izbuteşte, mijloc folosit de noi, principii moscoviţi: silnicia . . .

Şi fiindcă dangătul clopotului de la biserică suna tocmai atunci, astupînd ultimele cuvinte ale principelui, doamna Anca îşi aminti de datoria ei de creştină.

— Răbdătorul prigonit se închină neîncetat lui Isus, spuse ea.

Ivanko, supărat pe clopot, strigă cu voce ascuţită către doamna ca şi cum ea ar fi fost vinovată.

— Mărită doamnă, cînd ai primit o mare chemare de la soartă eşti nevolnic dacă te încurci de viaţa unui om, a o sută sau a o mie de oameni . . .

— Nu-i vorba de oameni, răspunse cu sfială doamna, înduioşată de glasul blînd al clopotului şi înfricoşată de glasul aspru al principelui . . . ci de credinţă.

— Credinţa, ca şi dreptul la viaţă a oamenilor, sînt închipuiri care, ca nişte strigoi, umplu negura sufletelor noastre . . .

— Credinţa sfărîmă porţile iadului şi scoate neamul omenesc din stricăciune, spuse ea, îmboldită de o neînţeleasă presimţire.

Principele privea la cnejină cu ochii lui vicleni.

— Dar dacă din întîmplare se prăpădeşte Filipaş? . . .

Doamna Anca se înfricoşă.

— Ferească dumnezeu . . .

Principele zîmbi şiret şi apoi îşi trase vorba înapoi.

— Dacă de pildă n-ar muri . . . numai s-ar îmbolnăvi . . . Ar rămîne oamenii fără sfînta slujbă, cînd ar putea-o face părintele Sofronie? . . . Boala e o nenorocire firească şi poate lovi pe oricine. Nu-i bine s-o chemi nici cu vorba, nici cu gîndul, dar o primeşti cu cugetul împăcat.

Sofronie era prea iscusit ca să nu deslueşască zbuciumul din sufletul doamnei şi prea şiret ca să folosească mijloace ce-ar putea scîrbi rîvna ei, şi se mulţămi ca deocamdată să folosească numai mijloace mai blajine.

— Mărită doamnă, eu mă socot vrednic ca numai cu puterea vorbei şi duhul adevărului ce sălăşlueşte în ea, să întorc oamenii pe calea cea bună.

Şi doamna, fericită de a vedea depărtată viclenia pentru cuget şi silnicia pentru trup, se încredinţă cu totul iscusinţei şi darului lui Sofronie.

*

Părintele Filipaş nu-şi credea auzului. Doamna Anca, buna, cucernica şi milostiva lui stăpînă, îl chemase la ţesătorie şi-l judeca într-un chip cu totul neaşteptat:

— Părinte Filipaş, doresc ca ginerele tău Luca, să plece la Tîrnova sau la Curtea de Argeş ca să se îndulcească de frumuseţile dumnezeieşti ale graiului bulgar, să se sfinţească acolo, şi întors la noi să ne lumineze cu luminile cele prea luminate ale duhului acelui grai.

— Mărită doamnă, încercă Filipaş să se împotrivească, din moşi-strămoşi preoţii au slujit lui Dumnezeu în graiul obştei, depărtînd-o de la orice răutate. Prin graiul acesta am umblat ca printr-o cărare prielnică către limanul cel liniştit al păcii lăuntrice şi mîntuirii... Şi iată la Cuhea a sosit Prea Sfîntul Chirilă, sprijinitor al limbii străvechi în biserică...

— Limba obştei este plină ca un burduf de întunecimea patimilor şi de năpădirea cea vicleană a dracilor... Căci ea este limba hereticilor bogomili...

— Despre această rătăcire a bogomililor, noi abia acum am aflat... În munţii noştri n-avem ochi decît pentru steaua mult luminată a răsăritului. Ea luminează marginile lumii şi oricare altă făclie pusă în lumina ei, se stinge ca firul de aramă în clocotul aurului topit...

Dar în pofida blîndeţii ei, doamna Anca se ţinea tare în credinţa cea vrăjmaşă.

— Nu se poate sluji lui Dumnezeu în limba prostimii. Nu vezi? Catolicii folosesc limba latină, iar pravoslavnicii pe cea grecească...

— Şi limba folosită de noi e tot atît de bătrînă ca cele două.

— Acesta-i un gînd prost... tunase un glas viforos şi trupul popii Sofronie se ivi de după un maldăr de lînă... Îi gîndul blestematului popă Dominic, înger la înfăţişare, dar la suflet drac, şi al pierdutului întru rătăcire, bogomilul Ioanichie.

Atunci, doamna Anca, mai hotărîtă ca niciodată, dete îndrumări lui Sofronie:

— Părinte, de mîine încolo, vei începe a învăţa buchiile pe toţi tinerii care vor să se sfinţească... Dacă printre ei se va găsi şi Luca, atît mai bine pentru el şi pentru părintele Filipaş.

— Luca nu va fi printre ei... răspunse Filipaș, răzbit.

— Vom găsi noi pe altul sau pe alții, care să se sfințească...

— Mărită doamnă, încercă din nou să se roage Filipaș...

Dar doamna se ridicase și chemase pe Sofronie s-o urmeze în casă. Rămas cîtva timp singur în țesătorie, părintele Filipaș nu știa ce să facă. Fierbea de obidă și mînie. Nu se mira de bulgarul Sofronie, dar nu se putea dumiri de purtarea doamnei Anca, buna lui stăpînă și credincioasa lui mireană. Plecă trist și amărît din țesătorie și începu să se învîrtă, singur prin curte, fără nici un rost, aruncînd priviri deznădăjduite cînd spre casă, cînd spre grajd, căutînd parcă un sprijin... Cînd dinspre poartă se iviră Prepeliță și Ioanichie, simți dintr-o dată o mare moleșeală în trup și o durere fără margini în suflet. Nici ăștia nu erau pe vrerea sufletului său. Aveau dreptate și doamna și părintele Sofronie. Ioanichie era bogomil și deci eretic, măcar că sprijinea limba obștească în slujba sfîntă. Filipaș ar fi vrut să se înapoieze, dar în urmă se afla Sofronie. Se simțea prins de deznădejde între două focuri: de o parte pravoslavnicul, apărător al limbii bulgare, de alta hereticul, apărător al limbii de baștină.

Cei doi mergeau alene, oprindu-se din cînd în cînd ca să-și spună vorba lor tainică, și apoi porneau mai departe. Filipaș se afla și mai singur în fața acestor doi tăinuitori. Pretutindeni numai uneltire și taină! Și de ce să se mire de alții dacă însăși doamna Anca, buna lui stăpînă, era în stare să unelțească... Rări pasul căci n-avea zor să întîlnească pe cei doi.

— Doamne ajută... se trezi el blagoslovind pe cei doi tăinuitori.

— Acasă-i cneazul Dragoș? întrebă Prepeliță.

— Nu... A pornit dis-de-dimineață la vînătoare. Dar îi doamna acasă...

Ioanichie strîmbă din nas, iar Prepeliță schimbă vorba.

— Noi cu cneazul avem treabă, nu cu doamna...

— E vorba de oștirea pe care o strîngeți?

Cei doi rămaseră uluiți. Cu toată amărăciunea din suflet, Filipaș se bucură. Ce proști!... Credeau că pot strînge oaste pe ascunse, ca o vorbă spusă într-o uneltire... Lui îi spusese Luca de Prepeliță că aduna oștire, dar cu toții credeau că era pentru slujba regelui... Dar iată că încurcătura celor doi dovedea că la mijloc era o uneltire.

— Să ne-ntoarcem, frate Prepeliță, spuse Ioanichie.

Cei doi făcură ocolul curții, arucînd priviri furișe spre țesătorie și spre casă. În sfîrșit se mistuiră pe poartă.

Soarele se înălțase pe cer de trei stînjeni risipind scînteieri în picurii de rouă de pe iarba uscată... În curînd va fi amiaza și el nu făcuse încă slujba utreniei... Poate că era vinovat că nu-și îndeplinea cu prea mare stăruință datoria, și grăbind pasul se îndreptă către biserică.

16

Cînd, la o săptămînă de la plecarea palatinului, Ivanko se duse de dimineață să întîlnească pe iubita lui, Katalin, pridvorul era gol. Principele scăpă o înjurătură. Era pentru întîia oară că i se întîmpla acest necaz. În fiecare dimineață o găsea lucrînd în pridvor și credea că în felul acesta se statornicise între ei un înțeles pentru locul de întîlnire. Furios, alergă s-o caute. Nimeri la țesătorie unde de multe ori Katalin se ducea să învețe a coase și a țese diferite podoabe, căci doamna Anca era neîntrecută în meșteșugul cusăturilor. Aici însă găsi pe doamna Anca de vorbă cu Sofronie. Se opri din goana lui ca să tragă cu urechea...

Cei doi nu se opriră din vorbă cînd îl văzură, aveau încredere în el. Sofronie asigurase pe doamna Anca că principele moscovit era de partea lor. Și dacă lipsa domniței Katalin nu i-ar fi mîniat sufletul, Ivanko ar fi izbucnit în rîs. Sofronie se plîngea doamnei că nu venise nici un școlar să învețe limba bulgară de la el pentru a se putea apoi sfinți de preoți. Ivanko se mulțumi să scuipe cu dispreț.

— Dacă nu m-asculți pe mine...

— Te ascultăm, Mărite Doamne... spuse deznădăjduită doamna.

Doamna nu-și găsea liniște, înspăimîntată fiind de vorba ațîțătoare a lui Sofronie. Negura nedumnezeirii avea să plutească pe casa aceasta, pe țara aceasta, pe toată obștea, pînă ce năstrapa cu vinul dumnezeiesc al limbii bulgare nu se va revărsa asupra bisericii, obștei și țării.

— Iată cum trebuie lucrat, spuse Ivanko: joi sînt sfinții Arhangheli... Punem pe Sofronie să facă slujba în bulgărește, duminecă la fel... și tot așa pînă ce oamenii au să se obișnuiască. Începutul e mai greu, restul merge de la sine.

— Dar dacă se împotrivește părintele Filipaș?

Ivanko izbucni în hohote:

— Parcă-i cerem voie!... îl silim!

— Cum îl silim?

— Las' pe mine... am eu ac de cojocul lui. Atît vă spun: de Sfinţii Arhangheli, Filipaş nu va face slujba.

Ivanko plecă apoi către odăile slugilor, unde găsi pe Glod.

— Glod, spuse el, joi e sărbătoare mare... Trebuie ca părintele Filipaş să se îmbolnăvească de molima porcilor.

— Să se cureţe?... întrebă nebunul închizînd şiret dintr-un ochi.

— Asta, cum crezi tu mai bine.

— Am înţeles stăpîne.

— Şi acum, spune-mi, unde se găseşte domniţa Katalin?

Glod începu să ţopăie; se învîrtea ca o sfîrlează, se răsucea pe loc, se bătea cu pumnul în piept şi svîrlea apoi cu mîinile în sus.

— Opreşte nebunule!... ce zburzi ca un viţel lovit de streche?

— Te-am prins, principe moscovit!... răcnea Glod. Te-am prins... Preţueşti mai mult o uneltire prostească decît pe domniţa Katalin. Am să te spun.

Ivanko pricepu dintr-o dată ce gîndea nebunul. În loc să întrebe cum era firesc, mai întîi de iubita lui, se lăsase prins de vorba doamnei cu Sofronie.

— Taci nebunule!... pentru gura ta prea slobodă am eu ac potrivit să ţi-o cos... şi scoase pumnalul din teacă.

Dar nebunul nu se sperie.

— Gura mea nu se poate coase... se poate astupa... dar numai cu bani de aur.

— Bine, aşa voi face... îngădui Ivanko, dar acum spune-mi unde-i stăpîna ta.

— Unde să fie?... În casa celui ce-o iubeşte mai mult... şi arătă spre casa mică.

Vestea asta îi însuliţă inima. Casa mică era a lui Sas şi ştia că acesta se perpelea de dragul fetei. Pe Katalin o găsi de vorbă cu Sandrina lucrînd la gherghef.

— De azi dimineaţă te caut, domniţă Katalin.

Doamna Sandrina atît aşteptase parcă:

— Acum ai găsit-o... rămîi să-i ţii de urît... şi plecă în casă. Ivanko băgă de seamă în glasul femeii un tremur de ciudă. Sandrina pizmuia pe frumoasa Katalin... Rămase în picioare căci voia să înfioare fata prin făptura-i de oţel.

— Domniță Katalin am vorbit și cu tatăl tău de mărețul plan și de strălucitul nostru viitor. În împrejurările cele mai vitrege, eu tot ajung voievod al Berladului și al tuturor țărilor pînă la mare și munți... iar dacă soarta mă ajută, voi fi principe al Tverului, al Kievului, ba chiar al Moscovei.

Și în timp ce vorbea, el sorbea din ochi frumusețea trupului ei. Ea asculta trăgînd acul prin pînza albă a ștergarului și privea pe sub gene furiș, la bărbatul neînfricat, care îi cerceta cu ochii lucioși, de sălbatic moscovit, coapsele pe sub poala întinsă a rochiei și sînii pe sub pieptar. Dar prin perdelele fumurii ale genelor, Katalin vedea alt chip... chipul altui bărbat, nu atît de îndrăznet ca principele, dar mult mai tînăr și mai frumos. În același timp i se înfățișa chipul viu al principelui și chipul, închipuit al lui Crăciun. Sbîrcituri noi se adăugaseră la cele vechi pe obrajii lui Ivanko, dar ochiul sufletului îi arăta un obraz alb și întins, ca de catifea, cu mustăcioara neagră... Și față de trupul oarecum adus al principelui ea își mîngîia sufletul privind niște brațe cu încheieturi de oțel, care rotunjeau mîneca hainei. Nu erau de disprețuit ochii principelui lucind sălbatic pe sub sprîncenele stufoase și nici dinții lui albi și puternici, nici mîinile mari și noduroase, nici acel aer de batjocură, dovedind omul stăpîn de sine, dar tot mai mult o atrăgeau acei ochi depărtați, cînd aprigi de fior lăuntric cînd îndulciți de gînduri bune.

— Domniță Katalin, timpul este al oamenilor vrednici... Ioanichie povestește de Petru și Assan care au ajuns împărați din păstori... Ce să zic de mine, care sînt om vrednic și vlăstar de neam?... Simt în sufletul meu năzuințe și puteri împărătești... și rămase neclintit, așteptînd răspunsul ei.

Fata se simțea înfiorată de privirile aprinse ce țîșneau din ochii lui focoși și își dădea seama că lîngă acest bărbat o așteaptă bogăția și mărirea la care visa de pe vremea cînd petrecea la curtea din Vișegrad. Dar trebuia să-l aștîpte mai mult... De aceea se sculă, ghemui lucrul și înfipse acul în pînza mototolită.

— Acum mă duc la doamna Anca, să-mi arate un nou izvod...

— Doamna Anca, rîse Ivanko, tăinuiește cu Sofronie. Fiindcă părintele Filipaș s-a îmbolnăvit, ea vrea să pună pe Sofronie să slujească... Cu alte cuvinte, vrea să bage limba bulgărească în biserică.

— Ascultă, fără să vrea, de porunca lui Basarab.

— Dacă regele îmi dă putere, eu îl scap de primejdia pravoslavnicilor...

— Dar domnia ta nu eşti pravoslavnic?... întrebă Katalin cu gura mică.

— Eu?... se minună Ivanko. Dacă domniţa Katalin m-ar iubi, m-aş preface peste noapte în cel mai înverşunat catolic.

Ea îi privi ochii strălucind ca la o fiară sălbatică şi răspunse:

— Ai dreptate principe... şi eu pentru dragostea mea, n-aş pregeta să mă prefac peste noapte în aprigă pravoslavnică.

Un tremur puternic scutură toată făptura lui Ivanko, la auzul acestor cuvinte. De bună seamă că nu pentru el vorbea Katalin. Simţea cum i se clatină bărbia şi nu era în stare să-şi oprească nebunele bătăi ale inimii.

Deodată în faţa lor se ivi Ioanichie cu Prepeliţă. Văzîndu-i, Joanichie şopti ceva soţului său şi amîndoi se întoarseră din drum.

— Mare ticălos mai e şi ăsta, spuse Ivanko şi rîse. De mine însă nu scapă el... Nu visează decît la împărăţia lui Ioniţă...

Katalin se simţi molipsită de veselia principelui.

— Acum e împărăţia nebunilor... toţi nebunii se visează împăraţi.

— Se va găsi un om cinstit, spuse principele, care să încuie cu cheile porţile nebuniei...

17

În odaia lui, Bogdan se afla singur. Deseori îi plăcea să cugete în singurătate şi nu rareori i se întîmpla să se simtă străin în locul unde se născuse şi unde trăise, poate, jumătate din viaţa sa. Atunci era prins de un dor pentru alte ţinuturi şi alte gînduri. De aceea îl plăceau clipele de singurătate, cînd mintea lui hoinară îl pribegea prin întîmplări şi privelişti care îl atrăgeau şi care parcă îi erau hărăzite. Atunci sufletul lui îşi găsea adevăratul locaş, în mijlocul celor nicicînd văzute şi auzite, dar care, simţea el, îl întregesc. Chiar gîndurile şi povestirile părintelui Dominic nu-i erau străine, ci-l atrăgeau ca şi cum ar fi fost parte din însăşi viaţa lui. Mintea lui începea să hoinărească pe drumuri nemaivăzute, dar de mult cunoscute de el. Farmecul cuvîntărilor lui Vitus şi Dominic îi deşteptau vedenia unor noi zarişti, iar viclenia înţeleaptă a evreului Menahim îi arăta că fusese prins prea mult timp în voievodatul său şi că-i

venise timpul să-şi smulgă perdeaua de pe ochi ca să poată privi în voie lumina deschisă din juru-i.

Viaţa, îşi zicea el, nu se măsoară după numărul zilelor trăite, ci după vrednicia înfăptuirilor. Basarab putea închide ochii. Îşi dovedise vrednicia: întemeiase o ţară întinsă, o ţară cu bun renume şi mare cinste. Fără îndoială că voinţa, despre care aiîta vorbea Dominic, irumpsese în el, şi cu ea mişcase viaţa întregii ţări şi o silise la ascultare. Această voinţă el n-o dobîndise nici cu avere mare, aşa cum rîvneau să aibă regii Franciei, nici cu deosebită silnicie, cum obişnuiau regii unguri, şi nici cu ruşinoasă închinare ca principele Kievului faţă de tătari.

... Sigur pe judecata lui, Basarab n-avea lipsă de sfaturile lui Vitus şi Dominic. Mintea lui ageră prindea deodată ce era mai însemnat, şi acesta se dovedea îndeobşte cel mai de folos lucru. El nu se încurca în faptele mărunte, ţinea numai vîrfurile şi înălţimile ca să scoboare apoi pe-ndelete către mărunţişuri pe care le ştergea din calea lui, fără cruţare. Erau Basarabii, fără îndoială, deosebiţi de ceilalţi domnitori, de regii unguri şi de voievozii bulgari şi sîrbi, şi de principii ruşi, şi chiar de el înşuşi, cu care se găsea înrudit prin limbă, acea limbă despre care Dominic şi Vitus credeau că se trage din limba latină... Şi se mai găsea înrudită prin lege, despre care Dominic şi Vitus credeau că este cea firească obştei... Se sbătea în sîngele Basarabilor o undă de sînge, alta decît a lui şi care nu le dădea astîmpăr, mînîndu-i mereu înainte şi tot mai sus.

Pater Dominic avea dreptate. Adevărata putere este un dar al Duhului Sfînt şi se trage de dincolo de înfăptuirile omeneşti... Şi voievodul ajunse la încheierea că dobîndirea puterii se face numai prin înfăptuirea a ceva nou, dincolo de hotarele de rînd. Să înalţi ceva din nimic... iată puterea! Ea este însuşirea de căpetenie a lui Dumnezeu şi a fost trecută omului prin mijlocirea Duhului Sfînt. A fi stăpînit de Duhul Sfînt, este a fi cu adevărat puternic. Şi din nou dorul i se întinde spre Dominic.

În mişcarea zgomotoasă din sufletul său nu-i fu de mirare auzind voci dincolo de uşa camerei sale. Şi nu după mult i se înfăţişă Zdroabă cu unul din evreii pribegi, Rubin ben Core, ajutorul lui Menahim. După ce se închină pînă la pămînt şi rugă pe Zdroabă să-l lase singur cu voievodul, evreul îi mărturisi cu glas şoptit:

— Măria Ta, am venit la tine să te înştiinţez că mari furtuni stau să izbucnească în jurul nostru. Ca să le poţi ţine piept, va să ai o ţară mare...

Bogdan se temea că nu e pregătit... Domnie!... Își dădea seama că va trebui să lucreze singur în casa sa, în odaia sa, și de aici să poruncească *altora* să călărească în fruntea unor pîlcuri de ostași... Se temea că nu e pregătit...

— Împărat?... Rege?... Sau voievod?... Nu-i dădea pace evreul...

Tocmai atunci se iviră Vitus și Dominic, prinzînd ultimele cuvinte.

— Iată voința care iese la iveală printr-o întrebare istorică, spuse Dominic.

— Ai grijă de noi, evreii de aici... se tînguia Rubin, și de cei mulți din Pocuția... urmă el cu glas mai încet și tremurat.

— Bine... voi avea grijă de voi toți... răspunse Bogdan.

— Doamne, vorba ta a fost un răspuns dat Duhului... fiindcă la voință răspunde intuiția, iar duhului numai puterea. În clipa aceasta te-ai arătat ca o mare putere...

18

Față de cei trei frați mai vîrstnici — Balin, Zaharia și Pălcuș — Ioanichie și cu Prepeliță, judecau pe fratele cel mai mic. Luca nu fusese încă sfințit preot și doamna Anca ar fi vrut să-l trimită la Curtea de Argeș, la episcopul bulgar. Dar Luca se împotrivea, spunînd că va fi sfințit de episcopul Chirilă cel care sfințise și pe părintele Filipaș, socrul său, și despre care auzise că ar fi adăpostit la Cuhea, la voievodul Bogdan... și nici despre armata lui Prepeliță n-avea urechi de auzit.

— Eu mă țin de sfaturile părintelui Dominic, spunea el.

— Sfaturile unui papistaș, vîndut satanei... răspunse Ioanichie. În oștirea noastră ai putea găsi mai multă mulțămire decît în sfaturile ticălosului de popă papistaș.

Atunci se ridică Luca turbat:

— Tu ești cel mai ticălos... Cel puțin Sofronie își mărturisește dorința lui de bulgar, iar Ivanko, la fel ca vulpea, nu-și ascunde șiretenia... Dar tu propovăduiești umilința și trăiești în trufie, lauzi adevărul și împrăștii minciuna, îndemni la pace și ridici oștire pe ascuns...

— Te-a cumpărat popa papistaș!... strigă înfuriat Ioanichie.

— Înțeleg acum de ce te-a părăsit Aldea!...

— Du-te după el... că nu ești mai breaz ca el.

— Așa am să și fac... plec la Cuhea, unde voi găsi pe episcopul Chirilă și pe pater Dominic.

— De ei să ai parte... îl blestemă Ioanichie.

*

Parcă de-abia acum începea Prepeliță să cunoască pe Ioanichie și uneori se chiar îndoia de curățenia gîndurilor lui. Prea multă iscodire, prea mare taină. Pe de altă parte se vedea prins într-o țesătură din care nu mai putea scăpa. Fusese la Apșa și se împăcase cu socru-său, părăsind pămîntul, pricina certei și a neînțelegerii, în schimbul banilor trebuitori pentru oștire, căci de oștire nu se mai putea lipsi. Atît îi învălmășise Ioanichie sufletul cu gîndul măririi, că părăsind acest gînd, ar fi crezut că se prăbușește și moare. Nu era plăcere mai mare pentru el decît de a da porunci și de a vedea că ele sînt ascultate, cum ascultă calul la îndemnul zăbalei. Nu mai putea da înapoi și din altă pricină: Zaharia, Pălcuș și Balin se socoteau căpitani de oștire și fiecare din ei își chema ostașii la deprinderea armelor și la mlădierea trupului, iar el ajunsese să se teamă de ei. Nu-i putea slobozi acum, căci, mai înverșunați chiar decît el, s-ar fi putut răzvrăti împotriva-i, să-i facă cine știe ce rău.

Lucrarea ostașilor trebuia să se facă în taină și mereu într-un loc schimbat. Așa sunau poruncile lui Ioanichie, ca să nu se afle nimic la curte. Și toate privirile cercetașilor trebuiau să fie pe urma lui Ivanko... și Prepeliță își amintea de prepusul principelui care bănuia pe Ioanichie de încercare de omor. Era fără îndoială o nebunie, dar împrejurările scoteau la iveală că popa bogomil ura de moarte pe Ivanko și-l urmărea deaproape.

19

De cîteva zile Bogdan era într-o mare învolburare. Cuvintele bubuiau în rostul său, azvîrlite sălbatic în fața celor ce-l ascultau. A treia zi doamna Maria îl întrebă îngrijorată:

— Ești bolnav?

— Nu... nu sînt bolnav, răspunse el cu glas răgușit. Am gînduri prea multe.

— Împarte-le cu mine... așa am făcut întotdeauna, le vei purta mai ușor.

Vorba liniștită a doamnei îi aminti că într-adevăr așa făcuse pînă acum: în toate împrejurările grele, cu ea se sfătuise. Dar

oare acum ar fi fost nimerit?... Gîndurile lui erau numai ale lui şi parcă se temea să le împartă cu cineva... Erau averea lui cea mai sigură şi singura avuţie... Dacă altădată le împărtăşise cuiva, rău făcuse...

Fără să vrea înălţă capul spre icoana Sfintei Fecioare. Doamna Maria îi prinse mişcarea. Bogdan se ruga lui Dumnezeu a-tot-puternic şi a-tot-îndurător. Şi deodată, plecîndu-şi capul în mîini, începu să-şi mişte buzele, şi printre degete, doamna Maria prinse şoaptele.

— Vorbeşte Doamne, şi uşurează-ţi sufletul de gîndurile ce se zvîrcolesc ca peştii pe jăratec.

Simţea cum în sufletul soţului ei, gîndurile se înălţau sălbatic, putere pe care n-o putea împăca şi care cerea neapărată slobozire.

— Vorbeşte Doamne şi nu dispreţui sfatul femeii, fiindcă prin femeie s-a vestit şi glasul Duhului Sfînt în Dumnezeirea lui Hristos.

Sufletul lui Bogdan se molcomi dintr-o dată. Dumnezeu îi dăduse o călăuzire la timp de grea cumpănă.

— Iată, scumpă doamnă ce doreşte sufletul meu... Evreul Menahim mi-a arătat datoria mea: să ocrotesc pe creştinii şi pe evreii din Pocuţia.

Doamna încuviinţă grija soţului ei.

— Menahim e bărbat chibzuit la minte...

— Ei bine, Menahim socoteşte mare greşeală a nu asculta de glasul pribegilor din Pocuţia.

— Da... izbucni doamna. E greşeală... fiindcă ţara ta adevărată e Pocuţia şi castelul tău va fi la Colomeea. Tu trebuie să ajungi domn al Pocuţiei. Nu te poţi mulţămi să rămîi viaţa întreagă voievod al Maramureşului.

Bogdan simţi deodată o mare uşurare. Voinţa istorică îi trimisese prin glasul doamnei, o călăuzire. Rege al Pocuţiei şi Maramureşului!... Într-o clipă văzu banii de argint cu chipul său, înconjurat de un nimb pe care se găseau săpate cele trei litere ale cuvîntului: „REX".

20

Glod era încurcat în socotelile lui. Cunoştea taina prin care slugile şi oamenii din sat aveau atîţia bani de aur şi de argint. Leneveau oamenii la jocul de cărţi şi el le cîştiga banii, dar avuţia lor tot nu sleia. Taina asta fusese repede dezlegată. Se

schimbaseră oamenii, nu mai erau zăvorîți la limbă ca pe vremuri... Și, la un pahar de vin, el află că banii veneau de la Zaharia Ludu pentru oștirea cneazului Prepeliță. Vestea îi pusese în mișcare tot duhul vicleniei. O armată în spatele palatinului și a viteazului cneaz Dragoș... A ce suna?... Suna ea a primejdie sau a folos?

Palatinul nu se întorsese încă și nebunul își zicea că pînă atunci avea răgazul de lipsă să potrivească lucrurile cît mai bine pentru el. Acum să iscodească și să afle cît mai multe, ca la înapoierea palatinului să se arate plin de vrednicie. Avea mîndria să nu-i scape nimic din ce se întîmplă și de aceea trăgea cu ochiul oriunde nimerea, asculta vorbele tuturor și, mai ales, cumpănea cu adîncă socoteală cele mai neînsemnate lucruri și întîmplări. De aceea se hotărî să urmărească pe Zaharia pas cu pas.

...Și cînd într-o dimineață, acesta, luîndu-și sulița și scutul, a plecat înainte de revărsatul zorilor, Glod îl aștepta cu burta la pămînt, afundat în umbrele nopții care se mișcau parcă odată cu foșnetul pomilor. Și cînd Zaharia o luă spre cîmp, Glod nici că se mișcă, ci privea încordat cum umbra lui se pierde în întunericul dimineții. Dar nu trecu mult și o altă umbră se ivi pe drum. Zarea începea să se încununeze cu lumina cenușie și în curînd zorile începură să înălbească frunzișul pomilor și acoperișul caselor.

Acum îl deslușea pe Balin, celălalt frate, care era tot înarmat cu suliță și scut. Îl lăsă și pe el să treacă și apoi nebunul sări din culcuș. Flăcări roșietice începeau să pîlpîie în vatra răsăritului. Dar el lăsă să treacă vreme îndelungată pînă să înceapă urmărirea. Balin urca dealul, și în curînd avea să se mistuie printre copacii de pe culme. Dar nu mică fu mirarea lui Glod văzînd și pe Pălcuș, al treilea frate, și pe alți oameni venind peste hotare și luînd urma lui Zaharia și a lui Balin. O ceață alburie, slobozită de văpăile aprinse ale răsăritului se îndesa printre umbrele întunericului. Ajungînd pe podișul de deasupra dealului, soarele răsărise și risipea scîntei prin văzduhul brumat. Un murmur de glasuri se răspîndea, ca ceața cea albă, prin văzduh. Glod își struni sufletul. Auzul i se desprindea parcă din urechi, ca să se apropie de glasurile celor ce vorbeau. Strigătele creșteau, se auzeau poruncile ca niște tunete astupînd larma oamenilor. Deodată se auzi un tropot și Glod deosebi o mulțime de oameni înarmați, fugind pe podiș, în frunte cu Zaharia și Pălcuș. În urma lor rămăseseră Ioanichie și Prepeliță. Nici o îndoială nu mai rămînea, că era o adevărată oștire care

se pregătea de luptă, o armată în toată legea, armata lui Prepeliță și a lui Ioânichie. Vîrful sulițelor sclipea în lumina aurie a soarelui, iar vîrfurile arcurilor prinse de umăr, păreau o pădure de lăstari bătută de vijelie.

Cînd la o poruncă a lui Prepeliță toată oștirea se întoarse cu spatele la el, Glod, ghemuit pe vine și pitindu-se cînd după un tufiș, cînd după o movilă de pămînt, se mistui afară din bătaia văzului lor.

21

În lipsa lui Oliver și a lui Ion de Kölcse, Dragoș se simțea împuternicit cu toate puterile regale, puteri ce depășeau pe cele neînsemnate ale unui cneaz. Așa că altfel, cu altă simțire, asculta plîngerea doamnei Anca. El știa că soția lui, în tovărășia popii Sofronie, povățuia pe toți să învețe limba bulgară, și dacă la început crezuse că-i numai o toană de femeie vrednică, mereu în silință de a-și spori lucrul, în urmă își dădu seama că darul acesta izvora dintr-o putere mai presus de firea ei, și după cum limbile de foc au înnoit sufletul ucenicilor lui Hristos, așa și doamna Anca găsise lumea cea adevărată în credința ei cea nouă. Și pe nesimțite se văzu și el cotropit de gîndul lui Sofronie. Dacă Basarab tocmise cancelarie bulgărească și silise pe preoți să slujească liturghia în bulgărește poate că acea limbă avea o dulceață îngerească și o înțelepciune folositoare tuturor creștinilor. De aceea Dragoș se făcu negru ca pămîntul aflînd de jignirea suferită de doamna Anca la Săliștea din partea episcopului pribeag, Chirilă.

Despre Chirilă, episcopul din Przemysl, auzise el la Cuhea. Aflase că ținea de legea răsăriteană și că sfințește pe preoți în limba obștei. Chiar și părintele Filipaș tot la el fusese sfințit. În sosirea lui Chirilă la Cuhea și apoi la Săliștea, Dragoș bănuia o nouă uneltire a lui Bogdan. Bine nu putea pricepe, deoarece Bogdan nu era atît de vajnic apărător al legii răsăritene, avînd soție catolică. El își dădea seama că oricît ar fi bărbatul de aprig, ascultă fără vrere de muiere. Bogdan avea aplecare spre papistășie, după cum el avea spre legea răsăriteană, fiindcă așa era duhul muieresc din casă.

Mai înverșunat se arăta însă a fi Ivanko.

— Cu vorba bună nicicînd nu ne vom înțelege cu Bogdan... va fi nevoie să-l lovim cu oaste.

Glod, care iscodea totul, știa multe și bănuia și mai multe. El povestea că oamenii erau plini de bani și ca dovadă scotea cînd dintr-un buzunar cînd din celălalt, bani venețieni de aramă și florini ungurești de argint cîștigați de la ei la cărți.

— Iar Zaharia, Balin și Păcuș umblau înarmați...

Nebunul îi mai spunea că Prepeliță și Ioanichie adunau oameni, pe care unul îi plătea iar celălalt îi învăța credința bogomilă. Nevasta paracliserului îi spusese că cei doi adunau o oștire, dar pentru care socoteală nu se știa. Ioanichie zicea că el adună oamenii spre propovăduire... Dar pe de altă parte ochiul ager al lui Glod se încredințase că era vorba de o oștire în toată puterea cuvîntului. Ce urmărea oare Prepeliță? Taină mare!

Sfătuindu-se cu Dalmassio și cu Ivanko, Dragoș ajunse la hotărîrea că-i mai înțelept să ia pe Prepeliță cu binele, căci le-ar putea fi de mare folos atunci cînd le va veni bine să lovească pe Bogdan în coastă. Iar dacă din îndărătnicie s-ar fi împotrivit, trebuie folosit mijlocul de la Moscova. Și povestind despre mijloacele de la Moscova, Ivanko scotea din teacă pumnalul lui lung și subțire, cătînd la el să vadă cît îs de ascuțite muchiile.

22

Mînios de cearta sa cu doamna Anca și cu Sofronie, episcopul Chirilă se duse la cneazul Simion să i se plîngă. Porniseră laolaltă din Pocuția și Chirilă socotea încă pe Simion de apărător al limbii străbune, chiar dacă acum se aflau între străini. Simion îl ascultă și îi făgădui sprijinul.

Credincios acestei făgăduieli, cneazul se înfățișă la Bogdan pe care îl recunoștea drept ocîrmuitor în întreaga țară. Bogdan îl ascultă, dar apoi făcu cunoscut cneazului Simion noua sa hotărîre: o altă lege avea să domnească în țara aceasta, cu mult mai frumoasă și mai adevărată, așa cum o zămislise conciliul din Lyon. El credea în siguranța hotărîrilor, în infaibilitatea lor, cum ar fi spus Vitus sau Dominic. Această nouă lege era răsăriteană prin slujba sfîntă, dar catolică după dogmă. Recunoștea pe papă drept cap al bisericii, dar făcea slujba în limba obștei, și toate datinile și toate cîntările erau păstrate. La care, Simion rămase nedumerit. În privința credinței el nu asculta de alt glas decît de al lui Chirilă Romanul.

Și cînd povesti bătrînului episcop cele aflate, acesta dete din cap cu deznădejde.

— Am greşit rău oprindu-ne în această ţară. Asta-i ţara satanei... De o parte ne pasc bulgarii, de cealaltă papistaşii.

— Ce-i de făcut? întrebă Simion.

— Sau pornim aiurea... sau ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul în căsuţa lui.

Şi Simion care era un om înţelept, îl sfătui:

— Să ne tragem în bisericuţa noastră ca melcul, în căsuţa lui...

CAPITOLUL ŞASE

1

Palatinul Oliver s-a întors cu porunci crunte de la rege. Carol Robert murise, dar Oliver se încumetase să povestească toate cele văzute la curtea lui Bogdan şi în ţara numită Moldova şi lui Ludovic, noul rege. Acesta luase asupra-şi toate jignirile şi răzbunările răposatului său tată. Poruncile regelui erau lămurite.

Întîi: Voievodul va fi numit „Bogdanus infidelis", în numele regelui şi lovit cu oştire puternică şi alungat de la curtea sa din Cuhea, fără să mai aibă drept la adăpost în vreunul din satele, tîrgurile sau oraşele împărăţiei maghiare.

Al doilea: Ţara Maramureşului era preschimbată în comitat, comite fiind Ion de Kölcse. Toate vechile drepturi şi legi din bătrîni se ştergeau, o singură lege putînd fiinţa—legea feudală.

Al treilea: Regele poruncea să se pornească totodată şi lupta împotriva cavalerilor, de orice tabără ar fi fost, fie templieri, fie teutoni. În această privinţă avea încuviinţarea papei şi a regelui Franciei. Papa voia să trimită pe cavaleri în Lituania să creştineze pe păgînii de acolo.

Al patrulea: Ţara Moldovei va fi socotită marcă de apărare şi domeniu de vînătoare regal iar Dragoş va fi numit magnat.

În acelaşi timp, Oliver aduse spre ştiinţă că regele încuviinţa căsătoria fiicei sale Katalin cu principele moscovit Ivanko, căruia îi recunoştea dreptul asupra principatului Berladului şi pe care îl numea maestru de vînătoare regală în Moldova.

Dragoş pricepea că regele se temea de cavaleri. Nu numai că nu se putea simţi stăpîn în Moldova din pricina lor, dar cum pelerinele cavalerilor erau văzute peste tot în Maramureş, regele bănuia, cu îndreptăţită socoteală, că aceşti cavaleri îl întăreau pe Bogdan în mişcarea lui de neatîrnare.

Ioanichie credea că era clipa cea mai potrivită pentru planul lor, şi Prepeliţă se lăsă prins de vorba lui. De bunăseama că regele, întărîtat de Oliver, avea să pedepsească pe neascultătorul voievod şi atunci — tocmai cînd Bogdan se găsea mai în strungă — să pornească şi ei răzvrătirea. Dacă alungau pe Bogdan, punea Prepeliţă stăpînire pe scaunul din Cuhea, făcînd numaidecît dovadă faţă de rege. De ce această ţară să fie dată lui Ion de Kölcse şi să nu se folosească ei de această împrejurare prielnică.

Se putea vedea acum, gîndea Ioanichie, cîtă înţelepciune şi prevedere avusese el tocmind o oştire care să dea lovitura lui Bogdan şi ei să pună mîna pe scaunul voievodal. În faţa faptului împlinit, regele avea să închidă ochii. Şi astfel, apărat din partea apusului, el va putea să-şi întindă domnia luptînd împotriva tătarilor păgîni şi a moscoviţilor ... Să ajungă numai Prepeliţă domn de Maramureş şi pe urmă potriveau ei lucrurile cum se putea mai bine, avînd putinţa să facă din Maramureş chiagul şi sîmburele viitoarei împărăţii bogomile. Pentru asta se cerea oarecare isteţime şi multă şiretenie, dar mai ales înlăturarea lui Ivanko, a lui Aba şi Amade. Întîi şi întîi, pe Ivanko, omul Moscovei.

— Dacă ne scăpăm de Ivanko, toate ţările ne cad în palmă ...

Planurile lui Prepeliţă nu se întindeau atît de departe ca ale lui Ioanichie.

— Imperiul moscovit e clădit pe nisip ... o îmbrîncitură, şi alunecă în prăpastie.

— Cine să-l îmbrîncească? se minuna Prepeliţă.

— Noi ...

— Ce să căutăm noi acolo? întrebă cneazul cu îndoială în glas.

— Noi ne ducem oriunde va fi loc liber pentru întinderea împărăţiei bogomile. De ce să fie cu putinţă o împărăţie bogomilă la miazăzi de Dunăre şi să nu fie cu putinţă şi la miazănoapte?

Dar fiindcă Prepeliţă se tot codea, Ioanichie găsea pilde de îmbărbătare. Dacă Ladislau Borş rîvnea la Transilvania, Aba şi Amade la cîte o altă ţară, de ce nu s-ar năzui şi Prepeliţă la izbîndă asemănătoare? ... Dacă Ladislau Borş voia ca Transilvania să fie sîmburele unei împărăţii întemeiate de el, iar Basarab izbutise cu ţara de dincolo de munţi, de ce n-ar izbuti şi

Prepeliță?... N-avea decît să dea lovitura lui Bogdan, să cuprindă toată țara și apoi să se întindă ca șarpele, peste tot cuprinsul împărăției din închipuirea lor.

3

Boierii din Bedeu se arătau învoiți ca Bogdan să fie socotit răzvrătit și infidel și că urgia regală era bine venită. Rămînea acum să se hotărască cine va fi solul care să dea această știre lui Bogdan. Glod ar fi vrut să se ducă tot el să înfrunte pe nemernicul răzvrătit, dar de data asta se cerea să fie însoțit de oaste mare cu care să pornească lupta. Nebunul voia să se vadă și mare căpitan de oaste...

Dar nici Oliver nici Ion de Kölcse nu-și deteră învoiala. Spuneau că pricina e prea însemnată spre a o sfîrși, ca de cealaltă dată, în batjocoră, și hotărîră că va trebui să se ducă însuși Ion de Kölcse.

Toți erau îndestulați cu porunca de urgisire a lui Bogdan, dar erau îngrijorați de ridicarea de oști.

— Bogdan e bine apărat de cavaleri, care încă n-au plecat... spunea Glod în ciuda tuturor... și boierii își dădeau seama că nebunul avea bună dreptate.

Ca să lupți cu cavalerii trebuia să ai armată strașnică și ei știau cît de greu mergea ridicarea unei armate. Trebuiau bani mulți, slobozire de dări și alte foloase la care boierii se dovedeau zgîrciți.

— Eu am oștirea mea, se lăuda Dalmassio, pe cumani. Eu n-am stat degeaba... Văzînd că nu izbutesc cu valahii, mai iubitori de gînduri popești decît de război, m-am legat de cumani... În timp ce Dominic le vorbea de purgatoriu, eu le-am făgăduit prăzi bogate, iar ei sînt ostași mai credincioși decît ciinii de vînătoare. Kurt-Orman, unul din căpitanii lor, este un om pe sufletul meu... E iubitor de primejdii și prețuiește folosul prăzilor. Cu el vom da lovitura de moarte lui Bogdan.

Dar Ivanko îi făcu semn să stea jos și-i spuse printre dinți:

— Oștirea aceea îmi este mie de trebuință, pentru împărăția mea.

— Dar nu uita, căpitane, spuse în necazul lui Glod, cavalerii sînt mulți și viteji... iar Bogdan prin Zdroabă și Crăciun mai are și oamenii lui...

— Ne-ar mai trebui o oștire... făcu Dragoș amarnic.

Boierii se posomorîră dintr-o dată şi mai rău. Se lăsă o tăcere grea tulburată de tresăriri neaşteptate şi de un tremur de mînie. După ce-i lăsă un timp să se frămînte, Glod sări de sub masă şi strigă:

— Vă găsesc eu o a doua oştire... oştirea lui Ioanichie. După cum Dalmassio a înşfăcat oştirea lui Dominic, aşa şi eu pun mîna pe cea a lui Ioanichie.

Toţi rămaseră înmărmuriţi.

— Mărite stăpîne, Ioanichie şi cu Prepeliţă au o oştire şi de aceea oamenii se vor codi să vină la strigarea cneazului Dragoş.

— De ce oştire vorbeşti?

— O oştire mare în sat... şi una şi mai mare în satele vecine... oştire de bogomili.

— Nu cred în bogomili... spuse Ivanko. Nebunii ăştia nu vor să audă de arme şi de război.

— Dar cînd e vorba de împărăţia bogomilă, se luptă ca nişte lei...

Şi cu toţii îşi amintiră de Ioanichie, în fruntea unui pîlc de eretici, străbătînd uliţele Iaşului. Vorba nebunului putea fi mai cuminte decît credeau ei. Glod se ţinea întruna:

— Prepeliţă şi Ioanichie au strîns oştire condusă de Zaharia şi Balin.

— Zaharia şi Balin sînt oamenii mei, spuse Dragoş şi vom trece uşor oştirea lui Prepeliţă sub poruncile noastre... şi trimise pe Glod să cheme pe cei doi.

Glod fugi la grajd ţipînd ca un zănatec. Slugile rîdeau, căci în fuga lui, nebunul împrăştia păsările şi alunga cîinii. În cele din urmă dete peste Zaharia şi Balin, care jucau zaruri cu surugiii palatinului.

În adunarea boierilor, din pridvor, strigătele creşteau şi ţîşneau încît văzduhul parcă tremura de înverşunarea lor.

Dar iată că la scară se iviră cei doi ostaşi, Zaharia şi Balin.

— Adevărat că Prepeliţă a strîns oştire mare? tună Dragoş.

— Adevărat, răspunseră cei doi, cam ameţiţi de băutură.

— Împotriva cui?

— A lui Bogdan.

— Atunci îi bine... încuviinţă Dragoş şi îşi zise să se folosească de această oştire ca să slujească pe rege împotriva lui Bogdan.

Ca un trăznet căzu la Cuhea vestea că papa avea de gînd să trimită pe toți cavalerii în Lituania, să nimicească pe slujitorii de idoli.

Aba și Amade, care aduseseră vestea, plecaseră iar în urma lor se lăsase un duh înveninat. Prin alungarea cavalerilor, Basarab se simțea întărit și era sigur că-și va putea întinde puterea și în Maramureș, cu ajutorul preoților bulgari care, la chemarea doamnei Anca de la Bedeu, și începuseră să împînzească ținutul.

Bogdan se simțea în mare impas. Nu atît de credincioși, ca ceilalți de la curte, el se simțea mai îngrijorat de plecarea cavalerilor decît de venirea popilor bulgari... Căci nu era minciună, acești cavaleri apărau toate ținuturile, pînă la mare și gurile Dunării, de sălbaticii tătari, iar prin aceasta ei apărau și țara Maramureșului. Prin tragerea cavalerilor în Lituania, Maramureșul rămînea descoperit din toate părțile. N-avea altceva de făcut decît să închine țara regelui și el să devină un nobil ungur. Și tocmai asta îl supăra mai mult... De aceea chemă la sfat pe oamenii lui de încredere.

— E mare primejdie să fim loviți de tătari și de basarabenii lui Basarab... spuse Bogdan îngrijorat.

— Nu ne rămîne decît sprijinul regelui... șopti doamna Maria.

— Nu! se răsti voievodul.

Vădit lucru, răzvrătirea mocnea de mult timp în sufletul său, începu Dominic să-l judece în sinea lui. Dar nu trebuia să se pripească și să-l osîndească. Răzvrătirea era duhul care plutea în văzduh. Își amintea de vorba lui Benedict realistul și la amintirea asta se perindau în fața lui: Prepeliță, cneazul din Apșa, Ioanichie bogomilul, și chiar el, Dominic nominalistul. Oare și el nu era un răzvrătit împotriva autorităților bisericii, sprijinind nominalismul?... Așa se petreceau lucrurile și cu Bogdan. Duhul răzvrătirii pusese stăpînire pe el, ca molima pe trupul sănătos.

— Mai este un mijloc, Mărite Doamne, spuse templierul.

— Va trebui să-ți alcătuești o oaste... completă teutonul Gustav.

— Da, așa e... să-ți faci o oștire a ta... Fiindcă obiceiul de a ridica oștire numai în clipa primejdiei este vechi și fără folos.

— Numai regii Angliei știu ce este o oștire, spuse Dominic. Ei întreţin oastea cum ar întreţine o curte. Ostaşii nu fac altceva decît se pregătesc de război. De la regii Angliei au luat pildă şi cei ai Franciei şi apoi regii unguri... Dar aşa oştire nu-i de preţuit. Ostaşii devin nişte lefegii, care fug la cea dintîi împotrivire a duşmanului. Adevărata oştire se întemeiază pe o mare credinţă. Crezi oare că aceşti nobili cavaleri ar fi luptat aici împotriva tătarilor, aşa cum vor lupta acum împotriva lituanienilor, fără imboldul unei mari credinţe?... Dealtfel, asta-i şi taina lui Basarab. Şi el a pus în faţa ostaşilor lui o mare credinţă.

— Care-i acea credinţă?

— Măreţia imperiului lui Ioniţă... prin asta el înverşunează şi pe bulgari şi pe valahi.

— Ce credinţă aş putea pune eu?

— O nouă lege... spuse Vitus, aceea care leagă duhul roman de voinţa răsăriteană... o credinţă pe potriva neamului tău... legea unită!

*

Cu toată firea sa cumpănită şi mereu strunită, Bogdan nu-şi putea struni năvala gîndurilor şi a îndoielilor. Uneori se simţea depăşit de îngrijorare. Prea multe şi prea mari gînduri. De aceea trebuia să lucreze cu cumpătare. Nimic mai vătămător decît nerăbdarea care-l îmboldea adeseaori... Şi totuşi, îşi încheie el gîndurile, un domnitor fără să dispreţuiască judecata chibzuită, trebuie să se încreadă şi în acel simţ pe care Dominic îl numea intuiţie. Şi parcă în toate împrejurările grele prin care trecuse şi în care trebuise să hotărască, el folosise intuiţia. Abia acum îşi dădea seama că în sufletul lui se frămîntau puteri nedesluşite, care încercau să se închege peste judecata şi socotelile lui.

Tocmai atunci se vesti popa Luca din Bedeu, ginerele părintelui Filipaş. Venea să roage pe pater Dominic să dea îngrijire socrului său dar mai avea şi alte multe necazuri.

— La noi, la Bedeu, e mare batjocură, mărite Doamne... Popii bulgari fac liturghia în bulgăreşte şi învaţă pe copii limbă străină... Pe de altă parte Ioanichie, bogomilul, împreună cu Prepeliţă, au ridicat oştire pe care vor s-o pună în slujba regelui.

Atunci se lăsă o tăcere grea. Chipul lui Bogdan, deşi nemişcat, arăta prin trăsăturile împietrite ale feţei şi cutele frunţii strivite între sprîncene, că sufletul voievodului se afla în greu zbucium.

— Credința este batjocorită ... spuse Luca.

— O mare credință, doamne! strigă Aldea.

— Da, acea credință o avem și este credința noastră ... strigă și Bogdan ca ieșit din minți. E biserica unită ...

— Duhul neamului tău a strigat prin glasul tău ... încuviință Dominic.

Bogdan se simți ușurat, liniștit și întărit, în sfatul adunat ca să hotărască cum puteau face față mai bine împrejurărilor. Vitus cerea să plece la Avignon fiind sigur că atît papa cît și cardinalii de seamă, priveau cu ochi buni o domnie înscăunată pe noua lege, unită.

5

Tot atît de vajnic ca și Sofronie, Ioanichie stătea mereu la pîndă. Scăpase pe Aldea din mînă și, parcă să-și îndrepte greșeala, se năpustise cu toată puterea lui de propovăduitor asupra lui Prepeliță. Dar Prepeliță parcă înnebunise. Nu voia decît oștire mare. Vorbind despre viitoarea lui oștire, ochii îi ardeau în flăcări, iar mîna dreaptă strîngea pumnul și-l mișca voinicește ca pe un ciocan.

Ioanichie era însă atît de încredințat de dreptatea învățăturii bogomile încît nu se putea lăsa în voia nepăsării, greșeală mai ucigătoare chiar decît otrava popilor. Neîmblînzit în gîndirea sa, el nu putea pierde nici un prilej de a-și desăvîrși datoria și a abate îndrumarea vieții de la felul cum o propovăduia biserica răsăriteană și cea apuseană.

Înfrînt în năzuința sa de a cîștiga femeile, Ioanichie își îndreptă gîndul asupra bărbaților, încercînd pe Vanciuc și Moiseu. Era doar lucru știut că lupta împotriva slăbiciunilor omenești se duce mai vîrtos cu bărbații decît cu muierile. Dar acum altă piedică și chiar de la soțul său, Prepeliță ... Pentru Prepeliță cei doi oameni ai bisericii ar fi fost buni ocîrmuitori de oaste și nu voia ca Ioanichie să-i moaie cu poveștile lui popești. Dar cei doi parcă se prostiseră. Cînd auzi Vanciuc despre ce este vorba începu să se tînguie:

— Nu mă mai amărî și măria ta ... destul îs eu de nefericit. Mi-am înșelat prietenul, și pentru ăst păcat nu se află decît o singură plată, să înfăptuiesc un gînd dumnezeiesc ...

— Ce gînd dumnezeiesc?

— Să lupt pentru legea unită ...

Furios, Prepeliță se îndreptă spre Moiseu. Poate ăsta era mai deștept. Dar și acum mare dezamăgire. Moiseu îl ascultă cu mare luare aminte apoi răspunse:

— Mărite doamne, ce însemnătate au aceste pricini omenești în ele? Altul e necazul... În urma lor, un suflet de om a fost dat pe mîna călăului, ca fata lui Zah Felician...

— Acum ce ai de gînd să faci?

— Voi ajuta la apărarea acestei fete nevinovate... alături de Bogdan.

Prepeliță se mînie și mai tare de a-l vedea trecut de partea dușmanilor și întoarse vorba:

— Parcă era vorba să te sfințești?

— Nu... că nu sînt vrednic. Dacă papa îmi va da indulgențele de lipsă și mă va scăpa din cazna remușcării și dacă voi deveni vrednic de haina preoțească și o vrea episcopul Vitus să mă hirotonisească, atunci poate că mă voi sfinți...

Prepeliță era furios. Se vedea prins în lanțurile întinse de Ioanichie. Acesta propovăduise limba obștească, și iată că din pricina asta oamenii se îndreptau spre unirea cu Roma, și spre Bogdan. Și astă învinuire i-o azvîrli, buzdugan în față lui Ioanichie.

Simțind vrajba și neînțelegerea în vorba lui Prepeliță, Ioanichie înțelese că nu se putea bizui pe el... De aceea se hotărî la o mare înfăptuire. Să uite necazul împotriva lui Sofronie și primejdiile ce-l amenințau din partea lui Ivanko și a lui Dalmassio și să se însoțească cu ei.

6

Nici Ivanko n-avea liniște. Acum era momentul să pună mîna pe țara rîvnită. Între timp Ivan Kalița murise și nu-l mai putea ajuta, așa că numai ce putea el singur înfăptui era lucru de temei. Dar pentru ca truda lui să nu fie muncă deșartă, avea nevoie de ajutoare destoinice și credincioase. De aceea chemă la sfat pe Dalmassio, pe Sofronie și pe Zakar, oameni pe care se putea bizui, și le spuse temeiurile și părerile lui, îmbiindu-i la răspuns cinstit și cumpănit. Îl poftise chiar și pe Glod, care nebun cum era, se dovedise a fi plin de pricepere la sfat. Ca să poată tăinui în voie pornire cîteșicinci în zăvoiul de lîngă Tisa. Dar mergînd prin curte, uitară de orice prevedere și-și deteră drum glasului. Mai cu seamă Dalmassio se arăta cel mai oțărît.

— Ca să te slujesc pe tine, am părăsit pe veneţieni şi pe genovezi... şi care-i folosul?... Război, nu... bani, nu...

— Mărite doamne, sări şi Glod cu gura, Dalmassio are dreptate. Ne trebuie o armată puternică.

— O vom avea! strigă principele răzbit.

— Dacă te gîndeşti la cumani, greşeşti, spuse Dalmassio, şi mai oţărît. Pe cumani i-a smintit Dominic. Ei nu vorbesc acum decît de Sfînta Fecioara Maria şi rîvnesc la pămînt statornicit.

— Mărite doamne, continuă Dalmassio, ne trebuie o oştire puternică cu care să nu ne temem nici de tătari nici de Basarab.

— Tătarii nu-mi sînt duşmani.

— Dar sînt şi prietenii lui Basarab.

— Asta aşa-i, spuse şi Glod în batjocură.

— Va trebui să stricăm prietenia dintre ei...

— Îţi trebuie o oştire puternică..., striga nebunul, şi glasul lui pătrunzător suna cu mai multă putere decît foşnetul vîntului printre crengile pomilor.

Curtea era liniştită şi pe cer stelele luceau. Iar luna parcă le ţinea isonul din strana norilor, căci lumina zgomotos, scuturînd întreg cuprinsul şi făcînd parcă să tremure frunzele plopilor şi pietrişul nisipului.

— Îţi trebuie o oştire puternică... o ţinea Glod întruna, ameninţînd cu pumnul ridicat spre cer.

— Această oştire o aduc eu... răsună pe neaşteptate un glas străin şi dintr-un tufiş sări Ioanichie.

Fără să vrea, principele se trase un pas înapoi. Se aflau chiar lîngă tufişul unde fusese lovit mişeleşte.

— Acea oştire ţi-o aduc eu... repetă Ioanichie.

Cît era Ivanko de îndrăzneţ, rămase totuşi mut de îndrăzneala popii bogomil.

— Vreau să-ţi dovedesc că nu te urăsc, că nici n-am vrut să te ucid.

Şi ca şi cum nimic nu l-ar fi despărţit de oamenii aceia, Ioanichie se alipi de ei şi-i urmă, fiindu-le în voie cu vorba. Glod şi Dalmassio strînseră fiecare braţul principelui. Ivanko înţelese semnul. Trebuia să dea pace popii. Nu era clipa potrivită pentru răfuială, de aceea se afundă în tăcere, lăsînd pe ceilalţi să vorbească.

— Eu vă aduc pe cumani în palmă şi încă mulţi alţi viteji şi voinici din ţinutul Apşei, din valea Tărăşului şi chiar din Remetea şi Sighet. Toţi sînt oamenii mei.

În sufletul lui Sofronie se înverşuna furtuna. Deodată nu se mai putu stăpîni şi, rupînd legăturile voinţei, ţipă:

— Ce?... vrei să spui că sălbaticii cumani şi pravoslavnicii creştini s-au dat în herezia bogomilă?

Principele simţi din nou strînsoarea lui Glod şi a lui Dalmassio.

— Eu nu vorbesc cu tine... făcu Ioanichie dispreţuitor. Eu mă îndrept către principele Ivanko.

— Mărite Doamne, vrei o oştire vitează?... Caut-o la cneazul Prepeliţă. El este omul meu de încredere... şi zicînd acestea, se mistui într-unul din tufişurile de pe marginea drumului.

7

În faţa sfatului adunat în odaia lui Bogdan, Vitus cetea pentru a treia oară hrisovul adus de la mănăstirea Molda din Baia, pe care papa îl trimisese împăratului Ioniţă şi în care vorbea de oamenii ce se trăgeau din „nobila prăsilă a Romei".

— „De nobili urbis Romae prosopia"...[11] spunea Vitus şi se oprea asupra acestui crîmpei, în care se vorbea de ţara şi sîngele din care se trăgeau vlahii.

„Redegit nobis in memoriam sanguinis et patriae vestrae antiquae a quo descenditis..."[12]

Bogdan îşi simţea inima plină de fericire. Cuvintele papii îi încununau lucrarea. De bună seamă Papa se gîndise la toţi cei ce-şi aveau obîrşia în nobila cetate a Romei... Îşi aminti de zbuciumul sufletesc, cînd se zbătea în nehotărîre. Dominic, cu Aldea şi Crăciun, văzuseră bine. Biserica unită va fi temelia noii lui împărăţii. Era mîndru acum de datoria fără de sfîrşit a domniei şi de blestemul gîndirii noi care-i poruncise să pornească la acest drum primejdios. Nu se putea dezbăra de el şi nici nu voia... Să fie altul decît regele ungur, altul decît Basarab. Să rămînă mereu vrednic de acest gînd, spre a dovedi altora şi lui însuşi că el, este el, şi nu altul. Va fi deci un domn „unit", va face din biserica din Cuhea o catedrală unită şi toţi preoţii sfinţiţi în ea vor merge la Roma să capete învăţătură multă, ca pater Dominic.

Cugetînd aşa, simţiri noi năvăleau în el şi porneau din el. Toţi trebuiau să i se supună. El era o putere şi copiii lui vor

[11] — „Din nobila stirpe a oraşului Roma..."

[12] „Ne-am amintit din nou de sîngele şi vechea voastră patrie din care vă trageţi (coborîţi)..."

duce mai departe în lume această putere. Taina măririi viitoare îl atrăgea ca o vrajă. El va fi numai voievod, dar copilul lui va fi de bună seamă imperator... Şi... parcă totuşi nu îndrăznea.

Tocmai atunci, paznicul de la poartă buciumă.

— Sol crăiesc, strigă Aldea şi fugi să vadă ce este.

În mîndria lui, lui Bogdan mai că-i venea să creadă că vestea s-a auzit la mari depărtări... Avea ca o bănuială că e un sol care vine să i se închine... Dar curînd se ivi Ion de Kölcse, însoţit de Aldea.

— Mărite doamne, începu Ion de Kölcse, iată aici împuternicirea mea... şi scoase din buzunarul dulămii mai multe suluri.

Deşi începuse a bănui o duşmănie, Bogdan se stăpîni, zicîndu-şi că aşa şade bine unui adevărat domnitor.

— Mărite doamne, spuse mai departe Ion de Kölcse, mă încred în legea ospitalităţii... Fiind nobil, am dreptul să fiu respectat ca nobil.

Bogdan îi întinse mîna.

— Cred, mărite doamne, că veştile ce aduc nu vor fi pe placul vostru.

Pe chipul lui Bogdan se aprinse un surîs. Ori cît de rele ar fi fost veştile aduse de Ion de Kölcse, el va avea încuviinţare de la papă peste care nimeni nu putea trece.

— Măritul nostru stăpîn, regele Ungariei m-a încredinţat cu acest înscris:

Bogdan îl luă şi-l trecu lui Dominic.

— Citeşte, pater Dominic!

Călugărul rupse peceţile şi desfăcu sulul. Pe măsură ce citea faţa-i devenea stacojie. Toţi urmăreau chipul preotului şi vedeau că vestea era rea.

— Ce scrie, pater Dominic?

— Regele vă declară „infidelis" şi vă sloboade din demnitatea de voievod.

Bogdan izbucni în rîs.

— Nu mă vrea voievod?... mă vrea poate rege?... şi îndreptîndu-se către Aldea:

— Să vină Menahim!...

În tăcerea înfricată a celor de faţă, evreul se înfăţişă ghemuit şi smerit.

— Menahim, de mîine să-ncepi a bate bani de aur şi de argint, cu chipul meu... Şi dedesubt să fie scris „REX".

— Prea bine, mărite doamne... spuse evreul și părăsi odaia tot atît de umil.

— Iată care este răspunsul meu!

— Nu-i de ajuns să te socotești rege, trebuie să te recunoască și ceilalți, spuse Ion de Kölcse.

— Voi fi recunoscut de papa, și asta-mi e de ajuns...

— Ați trecut cumva la biserica romană?... întrebă Ion de Kölcse îngrijorat.

— Nu, am rămas răsăriteni, dar legați de papă, potrivit hotărîrilor conciliului din Lyon. Această biserică nouă, răsăriteană prin cult și apostolică prin dogmă, e cea mai frumoasă și pe ea îmi întemeiez noua mea domnie.

Ion de Kölcse se ridică.

— Eu mi-am făcut datoria... acum pot pleca liniștit de la infidelul voievod al Maramureșului.

— Nu mai sînt voievod... Chiar azi, regele m-a făcut singur rege al Pocuției și al Maramureșului...

— Maramureșul va fi comitat în regatul ungar.

— Nu!, Maramureșul va fi principat în regatul meu.

De la ușă Ion de Kölcse se întoarse:

— Mărite Doamne, pînă acum am vorbit ca sol; acum îți vorbesc ca prieten și ca soț de arme. Gîndește-te bine... Să nu greșești ascultînd de voci străine.

— Nu vreau să fiu o minciună.. ascult de vocea neamului meu.

După plecarea solului crăiesc, Bogdan se îndreptă către Vitus:

— Monseniore, vei pleca mîine la Roma și la Avignon, ca să vestești întemeierea noului regat pe temeiul bisericii unite.

Apoi începu să împartă ordine celor din jur. Dominic era încredințat să plece la Strîmtura pentru a încerca să aducă pe cumani în oastea lui Bogdan. Aldea și Crăciun aveau să plece numaidecît la Cetatea Neamțului ca să deprindă de la cavaleri, cît mai erau încă în țară, taina și învățătura ostășească.

8

Faptul că Ivanko a poftit pe Prepeliță la sfatul său n-a minunat pe nimeni. Între cei doi bărbați nu fusese niciciînd vreo neînțelegere sau dușmănie, ci dimpotrivă, principele încuviința răzvrătirea ginerelui împotriva socrului. Însă nespusă mirare a

pricinuit sosirea lui Ioanichie. Însuşi principele îl poftise. Parcă îşi uitase necazul şi bănuiala împotriva popii bogomil. Şi acum, Ioanichie şi Prepeliţă vorbeau laolaltă, cu aceeaşi îngăduinţă şi slobozenie ca şi ceilalţi.

— Zadarnic vă străduiţi să adunaţi o oştire cumană ... Bogdan v-a luat-o înainte, spunea cu o nemaipomenită îndrăzneală Ioanichie. Cumanii ascultă vorba lui Dominic, omul lui Bogdan.

După ce le dovedi primejdia cea mare, aceeaşi pentru toţi, de a pierde pe cumani, el le puse două întrebări: ce era de făcut faţă de uneltirile lui Dominic, şi ce, faţă de neîncrederea cumanilor? ... Şi ar fi vrut ca toţi în cor să hotărască moartea călugărului. Dar spre uimirea lui, Glod izbucni în rîs.

— Te-ai trezit cam tîrziu, Dominic a plecat astă-noapte la Cuhea ... şi nu singur, ci însoţit de Luca ... şi în locul lor au sosit, tot azi-noapte Aba şi Amade.

Ioanichie tresări de mînie dar se stăpîni. Duşmanii se arătau a fi mai tari ca el.

— A rămas atunci a doua întrebare: cumanii ... Dominic sădeşte în ei duhul catolic.

Cît era de aprig Ivanko, totuşi nu găsi gînd destul de tare pentru întrebarea popii bogomil.

— Tot eu vă dau şi sfatul de cuviinţă, adăugă Ioanichie.

— Care? ... Care? ... întrebară nerăbdători cu toţii.

Dar Ioanichie ocoli vorba ca să-l joace pe principe după voia lui.

— Vreau să te convingi că nu-ţi sînt duşman ...

— Spune repede ...

— Iată gîndul meu: cumanii sînt încă păgîni în sufletul lor ... şi noi să-i facem şi mai păgîni. Sînt unii păgîni, ucrainieni care aduc jertfe de oameni, idolului lor Swatovit ... Va trebui să-i facem şi pe cumani tot aşa de păgîni ... Sînt o mulţime de leproşi, de orbi şi de păcătoşi ... să-i dăm lui Kurt-Orman iar el să ne dea în schimb ostaşi.

— Idolul Swatovit e tocmai ce le trebuie cumanilor, spuse Ivanko. Jertfind oameni, ne pot folosi şi nouă ...

— Mai întîi scăpăm ţara de leproşi, se băgă în vorbă şi Sofronie.

— Zakar se va duce peste Nistru. Acolo îs mulţi ucrainieni care se închină la idoli. El ne va aduce de acolo cîţiva preoţi păgîni ... cum a adus şi preoţi bulgari ...

— Nu-i tot una, strigă Sofronie.

— Pentru socotelile noastre e tot una. Noi avem lipsă de oştirea cumană!

— Şi o vei avea, sări cu rîvnă Dalmasssio, dacă Zakar se dovedeşte om de ispravă.

Adunarea se sparse cu hotărîrea ca Zakar să plece a doua zi chiar.

9

Aba şi Amade povesteau minuni şi inima lui Ivanko se zbătea ca peştele pe mal. Cavalerii începuseră a părăsi ţinutul Moldei, adică ţara bolohovenilor şi a brodnicilor, precum şi ţara Berladului, ca să se ducă în Lituania, lăsînd pe Bogdan descoperit la Cuhea. Dar voievodul luase apucături de domnitor măreţ. Împărţea dregătorii şi danii şi hotăra un fel de lege papistaşă pentru obşte. Se dovedea din ce în ce mai semeţ şi mai îndărătnic. Nebun se arătase de la început, iar la mustrarea regelui în loc de căinţă, trufaşă aţîţare cu vorba şi cu fapta!

Dragoş îşi zicea să fie cu mintea trează şi să-i păzească cărările. Poate că era bine să lase pe nebun să intre singur în foc, iar dacă n-o făcea, să-i stea într-ajutor.

Dar şi Prepeliţă era din cale afară de îndîrjit . . .

Cei doi răzvrătiţi îşi plimbau vedeniile visului fără nici o opreliştе, ca nişte bondari zumzetul într-o grădină înfloritâ. Primiseră învoială de la Basarab ca fiecare să-şi ia în primire ţara rîvnită. De aceea veniseră să caute pe cumani, să-i ia cu ei ca oşteni şi lucrători de pămînt. Şi umflaţi ca nişte păuni cu coada răsfirată, se vedeau mari domnitori, împărţind hrisoave, moşii şi drepturi de boierie.

Deşi îngîndurat de viitoarea lui căsătorie, Ivanko îşi dădea seama că nu putea pierde prilejul. Dacă cei doi se înscăunau în ţările rîvnite, cu greu i-ar mai fi putut urni de acolo şi cu greu mai putea el dobîndi ţara Berladului, aşezată tocmai între ţinuturile lor.

Dalmassio, mereu de faţă, fierbea de nerăbdare. El era ostaş de meserie şi se ducea oriunde era rost de cîştigat bani buni. Dar acum se legase de Ivanko. Deşi prinţul nu-i făgăduise anume ce foloase avea să tragă din credinţa sa, simţea că viitorul acestuia nu era la fel cu al oricărui om de rînd, şi că o strălucire deosebită avea să-i încununе viaţa. De aceea, ca să nu piardă bunăvoinţa celor doi viitori domni şi să nu părăsească nici pe Ivanko, el îi sfătui să vorbească cu Prepeliţă care avea oştire gata pregătită.

Cînd cei doi plecară să caute pe Prepeliță, Ivanko îi mulțumi:

— Prietene Dalmassio, soarta a pus la încercare credința ta... de aceea ai cîștigat pe deplin încrederea mea. Dacă te dădeai cu răzvrătiții sau îi sfătuiai să cîștige pe cumani, te socoteam viclean... și te asigur că pe cît de bine e să fie cineva prietenul lui Ivanko, e vai de zilele aceluia care îi este dușman...

Dalmassio răspunse pe ocolite, zîmbind pe sub mustață:

— Atunci, e vai și amar de acești doi nepricopsiți.

*

Parcă era în firea lucrurilor sosirea lui Ghiurli Orman și a lui Kurt-Orman. Atît de mult vorbiseră de cele două căpetenii cumane, că sosirea lor nu părea o întîmplare ci un lucru bine chibzuit de soartă.

Oliver, cu viclenia deprinsă la curte, începu prin a se interesa de viața lor de la Strîmtura. De unde pînă acum cumanii se arătau a fi recunoscători lui Bogdan, acum începură să-și arate nemulțămirea. Nu departe de Strîmtura, la Codru, Slatina și Slătioara, se găseau băi de sare și argint. Cumanii se săturaseră de viața nomadă și de lupte și ar fi fost bucuroși să scobească în băile de sare, să lucreze pentru rege.

Oliver găsi clipa potrivită:

— Fraților, vă dau eu tot ce vreți. Pentru cei ce iubesc viața pribeagă, vă dau pășuni și păduri, pentru cei ce vor băi, le dau băi...

Și atunci, cu multă dibăcie le povesti că regele voia să prefacă ținutul numit Moldova într-un domeniu de vînătoare. Acolo erau și multe băi... Deci trebuiau să scoboare în acest ținut ca robi ai regelui, iar cei doi conducători aveau să devină nobili.

Dragoș care fusese de față la tîrg își dădea seama că palatinul păcălise pe cei doi căpitani cumani.

Rămas singur, principele începu să se sfătuiască cu el însuși...

Cei doi răzvrătiți, Aba și Amade erau mai primejdioși decît i se păruse la început. Cu ajutorul lui Basarab, ei cuprindeau tot pămîntul dintre munți și Nistru, care, după vorba călugărilor și a cavalerilor, începea acum să aibă o ciudată numire: Molda sau Moldova. Și pentru întîia dată își dădea seama că această numire, care aduna ținuturi altădată despărțite, era și

mai primejdioasă decît vrăjmășia sau vitejia celor doi nobili răzvrătiți... Cum să te lupți cu un nume?... Se pare că-i un fum, o părere, dar iată că-i mai puternic decît pămîntul aievea...

Întîmplările îi strîmbaseră încrederea în drumul nesmintit al ursitei... Pe cumani îi pierduse... Ivan Kaliţa murise și lituanienii deveniseră stăpîni pe Kiew și Volhinia, așa că despărțit de rădăcina sa moscovită, el nu se putea bizui decît pe mîinile și isteţimea sa.

...Nu mai avea timp de pierdut!...

10

Primejdia era mai apropiată decît s-ar fi crezut la început. Cavalerii de la Cuhea mărturiseau porunca de plecare. Grosul oștirii avea să treacă în Lituania iar la Cetatea Neamțului, scaunul de reședință al marelui Maestru, aveau să rămînă numai doi cavaleri de încredere.

Templierul Raymond și teutonul Gustav, erau gata de plecare. Adunaseră pîlcurile de cavaleri de sub comanda lor și acum așteptau numai porunca magistrului. Strîngerea ostașilor cavaleri se făcea cu mare iuţeală. Ei aveau multe semne tainice, prin focuri aprinse la anumite ceasuri și de pe anumite înălțimi, așa că primeau cu repeziciune poruncile de la Baia și cu aceeași repeziciune le trimiteau mai departe. Toți cavalerii risipiți prin Maramureș, erau strînși acuma în fața curții din Cuhea, așteptînd sosirea marelui magistru. În afară de cavalerii maramureșeni treceau în pîlcuri și cei veniți din țara Moldei.

Ce mîndreţe de oștire! Caii păşeau încet, cu urechile ridicate, înfiorați de plăcere. De mult timp nu fuseseră scoși din grajd și bănuiau drum plăcut, prin cîmpii întinse și păduri răcoroase. În urma oștirii de călăreți, veneau carele cu merinde și muniții de luptă. Timp de o săptămînă, pîlcuri, pîlcuri, soseau de peste munți.... Mugetul îndepărtat al cirezilor, behăitul oilor, alcătuind zestrea de hrană a oștirii se auzeau ca un vuiet prelung, întrerupt de tropotul cailor și de poruncile căpitanilor.

Lui Bogdan, zgomotul acesta îi suna mereu în urechi... Și el se vedea făcînd față unei oștiri care cerea numai porunci pentru apărarea creștinătății... Dar iată că prin tragerea grăbită a cavalerilor spre Lituania, el nu mai avea timpul să tocmească oștirea de lipsă ca să apere întreg ținutul împotriva năvălirilor tătărăști sau a altor păgîni.

Sosirea magistrului Walpot însoțit de Aldea, fu rază de soare pentru Bogdan.

— Mărite doamne, am venit la tine din îndemnul acestui tînăr Aldea care deși de puțin timp între noi, și-a însușit întru totul vitejia cavalerilor și dragostea de Sfînta noastră Biserică...

— Aldea a avut un dascăl bun, pe pater Dominic.

— Mai mult încă... are în sufletul său, acele daruri care fac din om un adevărat cavaler.... apoi, revenind la vorba cea dintîi:

— Iată ce mă aduce la tine. Eu plec, din porunca papii, cu grosul oștirii mele în Lituania, părăsind astfel țara pe care am întemeiat-o ca un dar pentru Sfînta Fecioară.

— Care țară? se minună Bogdan.

— Țara bolohovenilor, sări Aldea cu răspunsul.

— Adevărat grăiești... O parte din acest ținut se numea altă dată țara bolohovenilor, dar de la călugării franciscani care locuiau la Cîmpulung, și-a luat numele de Mulde sau Molda iar oamenii au început a se numi moldoveni. Prin așezările întemeiate de noi, țara s-a întins și azi, întregului ținut dintre munți și Nistru i se zice țara Moldei.

Ridicîndu-și ochii la magistrul, care nu voia să stea jos și tot căta spre fereastră la cavalerii lui, Bogdan spuse:

— Magistre, această țară este a lui Basarab.

— Nu!... răspunse dîrz magistrul, nu e a lui Basarab, după cum nu e nici a regelui și nu e nici a tătarilor. Din aceste ținuturi locuite de vlahi, noi am făcut o țară... am întemeiat-o pentru papa, dar papa unindu-se cu regele ungur și cu regele Franciei a pornit prigoană împotriva noastră... Acum ne trimite să cucerim Lituania pentru țara ungurească... Atunci, noi am hărăzit această țară Sfintei Fecioare Maria.

Și întorcîndu-se cu rugăminte-n glas, către Bogdan:

— Mărite doamne, are tot ce-i trebuie unei țări. Credință mare și oameni care știu să se apere. I-am învățat noi meșteșugul războiului... Le trebuie numai un domnitor demn. Am venit să ți-o încredințăm ție...

Și fiindcă Bogdan rămînea cufundat în gînduri, ca într-o rugăciune, magistrul își urmă vorba:

— Nu pregeta doamne... Fii vrednic, Dumnezeu poruncește. E o țară pusă sub oblăduirea Fecioarei Maria.

Bogdan auzea și parcă nu auzea. Cuvintele se opreau în urechi, dar înțelesul lor pătrundea din ce în ce mai mult, ca un vin dulce, încît simți că sufletu-i îndîrjit începe să se în-

moaie și o liniște adîncă îl înconjoară, înălțîndu-l spre o culme. Bogdan își lăsă capul greu în piept.

— Fii vrednic, doamne!... auzi el glasul magistrului... Și din nou simți aceeași năvalnică șovăire a voinței.

— Să nu fiu o minciună... își zicea el.

*

Aldea asculta cu luare aminte poruncile lui Bogdan. Avea să umble din sat în sat, îndemnînd oamenii să-și facă arcuri, să-și ascută săgeți și să-și tocmească paveze de piele, căptușite cu bucăți de fier. Să-și facă mai ales ghioage și topoare și să fie gata la cea dintîi buciumare a voievodului.

Bogdan nu se temea de vreun atac. Nici regele, nici tătarii, nici Basarab, n-avuseseră răgazul să afle de schimbările petrecute mai mult în sufletul său decît în fapte... dar nici mult nu aveau să întîrzie.

Apoi Bogdan chemă și pe Crăciun.

— Nepoate, împrejurări grele se vestesc. Iată că acești nobili prieteni ai noștri, cavalerii, ne părăsesc din porunca papii. Tătarii pe care vitejia cavalerilor i-a alungat, îndată ce vor afla vestea — și de bunăseamă au și aflat-o — se vor năpusti din nou... Atunci în fruntea oștirii nu se va mai găsi magistrul Walpot, ci voievodul Bogdan... De aceea, dacă eu mă voi prăpădi, îți las ție, nepotul meu drag, grija de a veghea asupra copiilor mei, Lațcu și Margareta...

Crăciun făcu un pas înainte și îngenunche:

— Mărite doamne, jur că așa voi face.

CAPITOLUL ŞAPTE

1

Katalin călărea alături de viitorul ei soţ spre Suceava, străbătînd în pasul grăbit al cailor, urcuşul greu al munţilor. La fiecare pas ea îl privea. Parcă nu-l cunoştea îndeajuns. Bărbatul ăsta îi plăcea. Cu trupul aplecat înainte spre a uşura greutatea, el îşi îndrepta chipul cu faţa arsă de soare, cu mustaţa rasă şi privirea cînd şireată cînd aspră. Şi îmbrăcămintea îi da o înfăţişare îndoielnică. Nu era îmbrăcat nici ca polonii, nici ca ungurii, ci mai mult ca tătarii, cu o mică pălărie pe cap, cu o haină de pănură şi pantaloni de piele şi cisme groase. Avea lanţ şi pinteni de argint. Călărea pe o şa de lemn despărţită de spinarea calului printr-o blană de urs... Şi omul ăsta îi plăcea. Nu putea spune că îl iubea, dar era un bărbat puternic şi îndrăzneţ.

Acum, după îndemnul lui, venea la Suceava, unde Ivanko clădea în cinstea ei, castel încăpător şi măreţ. Drumul urmat urca printre rînduri de salcîmi piperniciţi şi tufe de agrişe şi zmeură. În urma lor Domokoş şi Zakar, veneau la mare depărtare. Ajunşi în vîrful unei coaste stîncoase, principele trase de hăţuri şi caii se opriră. De aici, Ivanko arătă cu mîna în zarea larg deschisă. În jos valea mare îşi arăta pămîntul roditor, acoperit cu rare cocioabe, crîmpeie de vii şi multe arături, apoi rîul cu apele năvalnice, repezite în vadul îngust. De cealaltă parte, făcînd un zid întunecat, cei din urmă munţi împăduriţi des, din care ţîşnea, ca sîmburele dintr-o prună, satul Suceava. După ce se săturară de aceste priviri, începură să coboare drumul ce duce în sat. Drumul mergea ocolit între rîu şi colinele care închideau şi uneori tăiau satul.

Pe măsură ce se apropiau, satul se deslușea mai întîi prin casele ascunse, ca niște cuiburi, în frunzișul pomilor, despărțite prin mici țarini și vii. Priveliștea era încîntătoare. Pe de o parte satul se pierdea în pădurile bătrîne, care urcau pe munții stîncoși, iar pe de altă parte costișa cobora pînă-n rîul care se vedea ca un fum de argint. În depărtare, dincolo de satul împădurit, se ridica zidul de munți care își înălțau vîrfurile lor ascuțite sau boante, presărate cu numeroase stînci, care ca o hor-

botă spumoasă își dovedeau coborîșurile lor strecurate de fire de argint și colțurile albe de zăpadă.

— Acolo, la poala munților, spuse principele, se găsește casa lui Sava Moldovanul.

Katalin răspunse în răspăr:

— Acolo locuiește și fiica lui, Albioara.

— Da, acolo ... răspunse sec principele.

— E o fată frumoasă, făcu cu necaz Katalin.

— Să nu mai vorbim de ea. Ne pierdem timpul, cu asemenea mărunțișuri.

Katalin rîse și dete pinteni calului, care o luă la fugă. Principele o urmă și amîndoi intrară în sat.

Satul era o adunare de căsuțe împrăștiate printre pomi, și numai drumul de care, cu multe ocolișuri, părea să le lege între ele. Pe alocurea se deslușea cîte o grădină pe lîngă casă, cu straturi de mușcate și gherghine .....

Katalin dete un strigăt de mirare cînd deodată drumul se deschise într-o poiană mai mare, plină de fîntîni cu cumpănă. Aci părea să fie mijlocul satului. Ivanko puse pintenii în pîntecul calului. Calul țîșni; Katalin după el. Se opriră la marginea satului, în fața unui turn roșiatic, care părea înălțat acolo la întîmplare.

— Domniță Katalin, aici va fi viitorul nostru palat. Să descălecăm. Și făcu semn lui Zakar să se apropie de ei.

— Du caii în grajd, porunci el.

Katalin rămase mirată. Nu vedea nici casă, nici grajd, ci doar acest turn roșiatic, înălțat parcă după chipul principelui.

— Privește la acest turn, îi spuse Ivanko, el este simbolul viitoarei noastre țări.

Katalin nu putu vedea nimic, decît un zid și niște ferestre.

— Privește jos ... iată aici pădurea de sulițe.

În adevăr, la piciorul turnului se găseau numeroase sulițe cu vîrful în sus.

— Ce-i asta? întrebă ea speriată.

— Aici e pădurea de sulițe ... Pe cel dușman, îl închid în turn și de acolo, călăul îl prăbușește de la înălțime, în pădurea de sulițe, care îl străpung. Și-l las acolo să se zbată, pînă ce moare.

Katalin se îngrozi.

— Mult se zbate?

— Mult ... Pe măsură ce se zbate, pe aceeași măsură sulițele îl pătrund mai adînc.

Şi rîzînd:

— Dacă nu mă iubeşti, te arunc de acolo de sus...

— De unde ai învăţat asta?

— E obicei tătar... Tătarii ne dau totul. Ţeapa şi pădurea de suliţe.

*

De cînd Ivanko părăsise Suceava, multe prefaceri se întîmplaseră în acest mic sat ales de principe ca să poată supraveghea sălbăticiile împrejurimilor. El avea aici o casă alcătuită doar din cinci încăperi.

— Pînă va fi gata castelul nostru, vom locui în casa cea mică, unde ne vor sluji robi şi roabe, tatari şi meşteşugari nemţi, unguri şi poloni.

Ivanko şi Katalin se socoteau căsătoriţi deşi nu păşiseră laolaltă în faţa altarului, nici nu se învoiseră în faţa unui notar şi nici nu făcuseră ospăţul de cuviinţă. Dar ei se socoteau păgîni şi dispreţuiau orice morală omenească sau dumnezeiască.

— Ne aşezăm aici, veghind zidirea noului nostru castel.

Katalin era îngrijorată; nu vedea scopul vieţii ei. La Vişegrad erau petreceri după moda franţuzească, apoi vînători grandioase şi intrigi politice interesînd întreg apusul. Dar aici, în acest fund de ţară, în mijlocul codrilor, ce năzuinţe fericite o puteau îmbia?...

Ivanko avea însă gînduri cu totul diferite.

— O să ne petrecem timpul în vînători, războaie şi jafuri... Jaful este cea mai de căpetenie îndeletnicire a unui principe.

Şi firea pătimaşă a lui Katalin se însufleţi.

— Mă iei şi pe mine la război şi jaf? ... dar apoi, întristîndu-se deodată:

— Nu văd ce ai putea jefui...

— Uiţi pe evreii bogaţi de la Baia şi de la Cuhea, pe călugării plini de bani din toate mănăstirile catolice...

Katalin îl privea cu uimire. Omul acesta i se descoperea tot mai tare.

— Pe urmă, spuse principele, aş vrea să dăm o lovitură împotriva porturilor Maurocastro şi Licostoma. Acolo e mare bogăţie... Apoi am de gînd să mut vama de la Baia, aici la Suceava. Pînă acum banii vămii îi luau călugării şi regele ungur... Acum vreau să-i iau eu!... Lasă scumpă Katalin, o să-ţi fac un trai cum nici una din fetele de la Vişegrad nu are... Şi acum hai să cercetăm pe meşterii care lucrează la castelul nostru.

2

Viața se mai liniștise la Bedeu. Oliver și cu Ion de Kölcse erau duși din nou la rege. Fără un cuvînt, Ivanko și cu Katalin dispăruseră într-o bună zi. Prepeliță și Ioanichie plecaseră cu Aba și Amade, oamenii lui Basarab. Rămăsese numai Sofronie, povățuind pe doamna Anca să ridice mănăstire la Peri, cu meșteri bulgari.

Dar nici n-apucă Dragoș să se desmeticească bine, după toată zarva din ultimul timp, cînd într-o dimineață, în curte dete năvală un călăreț. Calul era înspumat iar omul, ghemuit pe spatele animalului, lovea din răsputeri cu o frînghie în trupul dobitocului înnebunit.

Cavalerul descălecă din mersul calului și veni în goană de se închină stăpînului. Dragoș recunoscu pe Iohan, servitorul văduvei Mina din Baia.

Plecase nebun din Baia și după o goană de o zi, cădea la curtea din Bedeu, speriat.

— Măria ta... mare prăpăd, făcu gîfîind servitorul. Au izbit tătarii și nu e om harnic care să apere tîrgul și averea doamnei Mina.

Și după ce toată curtea se strînse în jurul lui, omul se mai desmetici și putu îngăima cîteva cuvinte mai lămurite. Tătarii, conduși de Ivanko și Atlamos, puseseră foc evreilor, năpăstuiseră pe călugări și acum au năvălit asupra gospodăriilor doamnei Mina și-au pîrjolit totul.

Dragoș se făcu foc. Prin urmare Ivanko era iscoada tătarilor. Venise cu vorbe mieroase și cu prietenie, în timp ce inima vrăjmașă iscodea și vărsa numai venin.

Cneazul nu așteptă alt îndemn. Numaidecît chemă pe Dalmassio și cu el porni la sălașul cumanilor. Le luă deoparte pe cele două căpetenii, Ghiurli și Kurt-Orman și le spuse:

— Fraților, dușmanii noștri, tătarii au năvălit și au prăpădit Baia Moldovei. Veniți să-i alungăm și dobînda voastră va fi mare. Tot ce-ți prinde, al vostru este...

Kurt-Orman se învoi îndată dar, spre mirarea lui Dragoș oamenii lui Ghiurli-Orman nu se lăsau ușor ademeniți.

— Mărite doamne, de cît dobînda de acolo, mai mare dobîndă e în cer. Noi nu vrem ce e a altora. Nouă să ne dai pămînt și loc de biserică și acolo să rămînem... și-om fi mereu în coasta tătarilor.

Dragoș scoborî de-a lungul drumului pînă la Baia. În oastea lui se găseau cumani și toți țăranii slobozi care se înspăimîntau de venirea tătarilor. Ajunși deasupra Băii, o priveliște îngrozitoare... Orașul ardea din toate părțile. Dragoș și cu Dalmassio străbătură orașul pustiu... Luați pe neașteptate, oamenii fugiseră care încotro... Nici unul nu fusese destul de vrednic să se apere. Cînd ajunseră la Mina, femeia plîngea. Toate gospodăriile ei fuseseră nimicite.

Iscodind prin împrejurimi Dalmassio află că tătarii porniseră spre Suceava și se luă după ei, în timp ce Dragoș rămase la Baia să stăpînească de aici toată țara.

3

Veștile venite din toate părțile ca și forfota de oameni, neobișnuită, începeau să-i dea de gîndit lui Bogdan. Aldea povestea că oamenii pe care îi găsise nu se prea îndemnau cînd era vorba de oaste. Primeau înștiințarea cu liniște, ascultînd cu fețe încremenite de nepăsare, vorbind în șoapte între ei. Dar îndată ce auzeau că vor lupta alături de Bogdan, chipul lor se însuflețea. Vitejia și dorul de neatîrnare a voievodului le dădea încredere. Numai că oamenii se împuținaseră. Unii plecaseră cu Dragoș în Moldova să alunge pe tătari. Alții pribegeau de bunăvoie, de răul regelui ungur care voia să-i lege de pămînt. Alții se băgaseră mai dinainte în armata lui Prepeliță și plecaseră cu Aba și Amade.

*

Mai neliniștitoare erau știrile venite din țara Moldei, știri de necrezut și de ne-nțeles... Nu auzeai decît: prigoană și iar prigoană. Prigonit era poporul, prigoniți erau preoții... Unii vorbeau de tătari, și de ucrainienii păgîni, alții de popii bogomili... Ba erau unii care spuneau că și preoții bulgari pravoslavnici se puseseră pe prigoană... Era o învălmășeală din care nu se putea înțelege nimic. Dar mulți erau cei care credeau că toate acestea erau uneltirile lui Ivanko, principele moscovit, care încerca să năruiască orînduirea așa de bine întocmită în Moldova.

Înnebuniți, Aldea și Crăciun alergau peste tot dar nici ei nu puteau alege adevărul. Îngrijorat de soarta bolnavilor de la mănăstirea Molda, de a căror soartă se simțea răspunzător, Dominic hotărî să plece la Baia să le stea în ajutor.

4

Sala cea mare de la curtea din Cuhea era luminată ca-n zilele de mare sărbătoare. De la plecarea cavalerilor, luminile nu mai fuseseră aprinse ca acum ... Un oaspete de seamă, Vlaicu, fiul lui Alexandru Basarab, venise întîns de la Curtea de Argeș. După plecarea cavalerilor, tătarii se făceau din nou văzuți în Moldova. La acea țară rîvnea și Basarab. Avea lipsă de ea în lupta împotriva turcilor, tot mai amenințători.

Se nimerise la masă și pater Dominic, venit înadins de la Baia să se plîngă lui Bogdan de fărădelegile lui Ivanko.

— Cîți preoți cu limbile tăiate n-au sosit la Baia ca să le dreg limba și să le redau graiul.

Și preotul adăogă oftînd:

— Au rămas sărmanii oameni fără preoți.

Vlaicu avea însă alte gînduri. Pe el nu-l interesau certurile sau necazurile popești.

— Altul e marele nostru necaz în clipa de față: turcii. Taică-meu care dorește renașterea imperiului Assaneștilor, are numai această singură teamă. Și de aceea m-a trimis, să urnesc pe toți principii creștini împotriva păgînilor.

— Noi ne temem de tătari, spuse Dominic ... fiindcă tătarii pîrjolesc pe socoteala lor dar se pun și în slujba celor ce le plătește mai bine, ca acest Ivanko.

— La urma urmei, cine este acest Ivanko?, întrebă nedumerit Vlaicu.

— Este, după expresia apuseană, un aventurier, care s-a găsit într-o țară gata făcută dar fără stăpîn.

— Ce țară? se minună Vlaicu.

— Această țară este Moldova, care din lipsa unei dinastii stăpînitoare a căzut pe mîna aventurierului Ivanko ... Cînd mă gîndesc că la Padova și la Roma, sînt învățați care combat monarhia ... dar iată că aici se vederează însemnătatea monarhiei. Să fi avut Moldova o casă domnitoare n-ar fi fost cu putință să se ajungă o liftă spurcată ca Ivanko.

— Așa e, încuviință Vlaicu. Cea mai fericită formă a fost imperiul roman al cărui urmaș este azi Bizanțul, și apoi imperiul Assaneștilor ... Și va fi cel pe care tatăl meu îl va înființa la Curtea de Argeș.

La timp ce Bogdan tăinuia cu Vlaicu, pater Dominic luă cu sine pe Crăciun și pe Aldea.

— Fraților, le spuse el, acum este o clipă potrivită să înzestrăm cu preoți catolici tot pământul văduvit de preoți valahi. Oamenii sînt doritori de sfinte taine... Eu alerg de la Siret la Putna și de acolo la Milcovia, și pe toți călugării îi aduc să slujească în bisericile fără preoți. Vom făuri în acest fel o țară a Sfintei Fecioare Maria. Tu Aldea aduni oșteni de la Săliștea și din împrejurimi iar tu Crăciun alergi după Dalmassio. Cu oștirea vom întregi ce nu poate cuvîntul... Cuvîntul lui Dumnezeu are nevoie de putere... Acum să avem și învoirea lui Bogdan.

Bogdan cu felul lui iute la treabă luă numaidecît hotărîrea. Se învoi ca în bisericile rămase fără popi să treacă preoți catolici. Dominic avea să vegheze la asta, iar el îi va sta în ajutor cu oștirea ce-o vor putea aduna cei doi tineri.

Crăciun aduse veşti rele din Moldova. Între timp Dragoş se prăpădise şi Sas, urmaşul său, făcuse episcop pe Sofronie şi închinase biserica Ohridei. Acum Sofronie alerga după preoți bulgari care să înlocuiască popii de legea veche. În schimb, găsise pe Dalmassio lîngă cetatea Maurocastro şi acesta făgăduise că avea să vină cu toată oastea lui lîngă Bogdan. Se săturase de uneltirile lui Ivanko. El era ostaş şi-i plăcea lupta deschisă la care-l chema voievodul.

— Doamne, spuse Dominic, mai am o îndreptare... Să cerem încuviințare şi regelui.

Bogdan se mînie.

— Ce să amestecăm pe rege!...

Dominic răspunse cu felul lui calm:

— Să nu cădem în greşeala lui Ivanko. Să fim smeriți... Regele trebuie să ştie.

Şi Dominic, după multă bătaie de cap, primi încuviințarea lui Bogdan.

— Bine părinte!... să te duci tu... Dar ia seama cum vorbeşti, să nu mă faci de rîs.

Solia lui Dominic fu cu totul fără izbîndă. Regele nu voia să audă de un ajutor dat lui Basarab. Ba mai mult, oprea răspîndirea liturghiei romane... schismaticii să nu fie mîntuiți... să rămînă de-a pururea sortiți furcilor iadului.

Un singur lucru nu putea înțelege Dominic: cum un rege

apostolic împiedeca o țară să devină catolică. Bogdan care era limpede la minte, prinse numaidecît pricina.

— Pizma, spunea el, este cea mai tare dintre însușirile omului. O Moldovă catolică e o mare primejdie pentru fala regelui ungur.

5

Drag Sas era hotărît acum să se dovedească în fața regelui om de mare ispravă dar mai mult dorea ca în fața domniței Katalin să apară ca un mare îndrăgostit. Cu atît mai vîrtos trebuia să purceadă la treabă, cu cît după plecarea dosită a lui Dalmassio, Ivanko avea de bună seamă să cheme pe turci. Trebuia să i-o ia înainte... De aceea chemă la el pe Cîndea și pe Glod.

— Din voi doi voi face sfetnicii mei, dacă-mi stați în ajutor. Am lipsă să adunăm oștire mare... Și m-am gîndit bine că Prepeliță, ca și Dominic, aveau dreptate. Ei ziceau că oamenilor, ca să lupte, trebuie să le dai o credință mare...

— Și mai ales un cîștig mare... adăugă Cîndea.

— Poate că ai dreptate, încuviință Drag. Iată că Prepeliță le-a pus înainte credința bogomilă, iar Bogdan pe cea unită... Și unde e oștirea lui Prepeliță? Unde-i oștirea lui Bogdan?...

Glod sări numaidecît:

— Oastea lui Bogdan nici n-a fost ridicată, iar cea a lui Prepeliță slujește lui Vlaicu.

— De aceea noi să făgăduim oamenilor pămînt...

— Și vite... întări Cîndea. Nimic nu îndîrjește pe om la luptă ca prada în vite.

— Atunci mergeți și strîngeți oameni cu făgăduința asta: pămînt și vite... iar pe voi doi vă voi face cneji și stăpînitori ai ținuturilor, pe vecie... Acum plecați la treabă...

Rămas singur, Drag se gîndi că prin agerimea minții urnise o treabă bună și acum trebuia s-o ducă la bun sfîrșit, căci după măreția sfîrșitului se socotește și măreția isprăvii. Și din nou gîndul îi fu la Prepeliță. Ce minte ușoară la omul acesta, să cate a aduna oștire pe temeiul unei credințe. Dă omului pămînt și vite și vei face din cel mai nevolnic, un ostaș viteaz... Dar strîngerea unei oștiri, izvodește multe gînduri și griji. Trebuie să priveghezi întruna la buna ei stare, la sănătatea și mulțămirea ostașilor, apoi la cai, la vite, căruțe și la căpetenii ce trebuiau să strunească pe oameni. Toate sînt deopotrivă de însemnate...

Dar, pe deasupra, mai trebuia găsit totuşi şi un îndemn... Iată-se deci de unde plecase... şi se pierdu îngîndurat, cu barba în piept.

Se trezi ascultînd. În apropiere se auzea un zgomot... şi în odaie se repezi Glod, ghemuit pe vine. În faţa lui Sas se ridică în picioare.

— Mărite doamne, a ta e judecata cea bună...

Drag îi aruncă o privire ascuţită.

— Ai judecat bine... Ne trebuie un gînd mare ca să putem aduna oştire...

— Pămînt şi vite...

— Nu-i gînd... ăsta-i folos. Omul se înverşunează numai pentru gînd, nu pentru folos... şi la luptă e mai ales, de înverşunare nevoie.

— Ce gînd am putea născoci?

Nebunul se cocoşă şi trase cu dosul palmei peste pîntecele cneazului.

— Gîndul meu este aici... şi-şi ciocăni fruntea cu degetul.

— Spune... făcu Drag nerăbdător.

Nebunul scoase din buzunar un ban de aur.

— Priveşte măria ta... Ăsta-i un ban de la Menahim.

Drag luă banul şi citi: Bogdanus, rex...

— Aceşti bani n-au avut timp să ajungă de la om la om... Dar gîndul cel mare al lui Bogdan, este scris pe acest ban de aur.

— Şi ce învăţăminte putem noi trage de aici?

— Multe... În cel dintîi rînd, vei cunoaşte care este menirea ta... Gîndul lui Bogdan, va trebui să-l înfăptuieşti tu: rege al Maramureşului!... ţara care cuprinde Maramureşul, Pocuţia şi ţara numită de Basarab, Basarabia. De ce Basarabia şi nu Dragovia?

Drag se simţea parcă despicat. Mintea lui asculta de Glod, iar inima glăsuia parcă domniţei Katalin.

— Nu te sfii, doamne... asta-i dorinţa domniţei Katalin.

— Ţi-a spus ea?...

— Nu... dar eu ştiu ghici gîndul femeilor îndrăgostite.

Pentru Drag, vorba nebunului era dulce şi atrăgătoare. Îl îmboldea la vitejie şi-i aducea aminte de Katalin; împreuna gîndul măririi cu cel al iubirii. În înverşunarea lui, nu mai ţinea seama că el era om însurat, şi că domniţa Katalin avea bărbat. Mintea lui pusă faţă-n faţă cu poftele măririi, nu mai lua seama nici la păcat, nici la nelegiuire. Prea ardea patima în el.

— Şi încă ceva doamne...

Drag devenise ascultător. Era mulţumit de vorba lui Glod. Privind în urmă, vedea că nu fusese fericit. Îi plăcea să privească la mărirea şi iubirea altora şi nici nu bănuise că un astfel de noroc s-ar putea abate asupra lui. Şi iată că acum se îngrămădeau, în aceeaşi clipă, şi iubirea şi gloria.

Glod scoase din nou banul de aur

— Ştii cum a întocmit Bogdan aceşti bani?

Drag dete din umeri cu nepăsare.

— E de mare însemnătate pentru planul nostru... spuse nebunul, învîrtindu-se prin odaie cu mîinile la spate. Aceşti bani au fost lucraţi de meşteri evrei. Îi plină ţara de ei. Scot aurul şi ştiu tocmi o mulţime de scule frumoase.

— Te gîndeşti la domniţa Katalin?!.

— Nu!... răspunse hotărît nebunul. Eu mă gîndesc la planul de a strînge oştire. Ne trebuie un gînd mare...

— Şi-l găseşti la evrei?

— Da, mărite doamne. Pentru obşte, vom spune că e de lipsă o oştire ca să pornim împotriva evreilor...

Drag îl privea cu nedumerire.

— Mărite doamne, lasă-mă pe mine să vorbesc. Oştirea noastră va avea de scop răzbunarea domnului nostru Isus Hristos... Nimic nu înverşunează pe un creştin, ca gîndul acesta.

Drag nu părea încredinţat.

— Doamne, nu se află pe pămînt un gînd mai plăcut creştinilor decît uciderea evreilor... Evreii pătrund în toate lucrurile...

6

Vestea că Ivanko trimisese solie turcilor, fu prinsă din vînt şi adusă la Cuhea în goana cailor, de oameni înnebuniţi de spaimă.

Bogdan se cutremură. Iată că din nou Ivanko i-o lua înainte... Şi numai papa era vinovat. Făcînd jocul celor doi regi, papa alungase pe cavaleri, fără a ţine seama de primejdia păgînilor, contra cărora, şi el Bogdan, îi ceruse ajutor... Ca să fie puternic zid de apărare, rugase el pe papă să-l recunoască rege al Pocuţiei şi al Maramureşului... dar papa, ocupat cu urzelile, nu-i trimisese răspuns în nici un fel.

Poate că măcar acum, în ceasul al doisprezecelea, avea să înţeleagă...

Bogdan se hotărî pe loc. Porunci lui Aldea să încalece şi să plece fără zăbavă la Vitus în Siret, ca acesta să-i dea scrisoare către papa, să întoarcă pe cavaleri. Aldea avea să ducă el însuşi scrisoarea la Sfîntul Scaun şi pentru că treaba trebuia îndeplinită cu iuţeală, avea să ia din Moldova, pe spesele voievodului, cei mai de soi armăsari.

*

În puţine zile, Aldea fu înapoi. Papa nici nu voia să audă de cavaleri. Aceia — zicea el — au rostul lor în Lituania. Pentru apărarea creştinătăţii, Sfîntul Scaun încredinţase pe regele ungur să purceadă cruciadă împotriva păgînilor...

— Puţin îi pasă regelui de creştinătate!... şi de creştini, nici atît!... tuna Bogdan. Cu turcii îl ţine în frîu pe Basarab... Şi papa, ca să nu se strice şi mai mult cu regele Franciei, îi ţine hangul... Biserica romană e cea mai mare uneltitoare din lume!...

Zadarnic încerca Dominic să pună stavilă răzvrătirii voievodului.

— Intrigile le fac oamenii, ca Ivanko sau regele, spunea el, nu biserica.

Dar Bogdan era neînduplecat... Ceea ce îl îndîrjea cel mai mult era faptul că atîta vreme se lăsase prostit... Vorbele îi năvăleau ca viitura pîraielor învolburate la topirea nămeţilor, iar sufletul şi-l simţea, parcă în voia talazurilor pe marea înspumată... Şi parcă atîta bogăţie de furie, îi făcea bine... Îi scotea din adîncuri toate gîndurile negîndite care îl rodeau la temelie cu îndoieli neştiute...

Apoi, pe încetul, zbuciumul se mai domoli şi, gînd lîngă gînd, începu să prindă cheag, dreapta judecată... şi Bogdan înţelese cît de adînc greşise aşteptînd ajutor din afară.

*

La două zile după întoarcerea lui Aldea, se înfiinţă şi Oliver la curtea din Cuhea. Era în drum spre Suceava, unde mergea să ceară socoteală ginerelui său. Regele aflase despre isprăvile lui Ivanko, care se purta, nu ca un slujbaş regal, ci ca un domnitor. Oprise dările, iar de vămi şi sare, nici pomeneală. Şi-apoi tătarii se plimbau prin Moldova ca prin ţara lor. Regele era furios că Dragoş nu-i putuse goni, iar acum Sas nu părea nici el să fie mai iscusit.

Dar Oliver avea porunci şi pentru Bogdan. Regele nu se mai putea învoi ca Maramureşul să fie neatîrnat. Ceea ce Carol

Robert nu izbutise să facă cu voia bună, Ludovic era hotărît să izbîndească prin silnicie. Regele nu mai recunoştea voievodatul de Maramureş şi Bogdan era poftit să facă act de fidelitate ca nobil în slujba regelui, să plătească dările şi să înfăptuiască toate cerinţele unui nobil maghiar, sau dacă nu ... să părăsească ţara. Altcum regele va veni cu oştire să silească pe necredinciosul domn ... Şi fiindcă Bogdan nu părea încredinţat de nestrămutarea voinţei crăieşti, Oliver scoase de la brîu un sul cu pecete regală. Începu să-l desfăşoare cu mişcări largi şi alene, astfel încît toţi cei de faţă să poată ceti înscrisul:

„Bogdanus infidelis notorius"

Sub acest nume, „fostul" voievod avea să fie trecut în toate scrierile şi hrisoavele cancelariilor regale şi mănăstireşti pentru ca să fie cunoscut deapururi şi în toate ţinuturile, de către toţi locuitorii regatului, pentru a se şti că oricine îi va sta în ajutor, duşmanul regelui este.

*

Bogdan nu-şi pierdu cumpătul. Porni pe Crăciun la Dalmassio şi pe Aldea la Vlaicu şi în scurt timp oştirile lui păzeau trecătorile care din Transilvania dădeau în Maramureş.

1

În grădina mănăstirii, la umbra unui nuc, pater Dominic citea *De constantia sapientis.* Din ultima lui călătorie la Avignon și Roma, Vitus adusese un vraf de cărți și acum înțeleptul călugăr își desfăta sufletul în tovărășia lui Seneca, filosoful păgîn, în care Dumnezeu pusese atîta gîndire și atîta simțire creștină.

După plecarea cavalerilor, Dominic se statornicise în Moldova pentru a putea griji de sufletele credincioșilor rămași fără apărare.

Vara era în toi și grădina mănăstirii din Siret, unde Dominic ajunsese stareț, alcătuia un colț tăinuit în care bogăția culorilor, din straturile frumos îngrijite și frunzișul răsfirat al crengilor ușor legănate de vînt, îndemnau gîndurile să se miște în mersul celor mai frumoase gînduri ale filozofului.

Glasuri, aduse de boarea vîntului, îi întrerupseră cititul. Pe drumul presărat cu pietriș mărunt, între cele două pălimare de gard viu făcute din împletirea tulpinelor de caprifoi și de trandafir de munte, venea fratele Paul, portarul, însoțit de doi ostași. Fără să vrea, Dominic își strînse pleoapele ca să împiedice belșugul de lumină să șteargă ținta privirii și recunoscu în cei doi ostași pe Aldea și Prepeliță. Deși se plinise la trup și chip, Aldea păstra aceeași curată și luminoasă privire și, deși îmbrăcat ostășește, cu pieptar de zale, spadă la șold și pumnal la brîu, răspîndea același duh curat de nevinovăție. În schimb, Prepeliță slăbise și se ofilise. Nu mai era omul zdravăn, care vorbea în gura mare și rîdea cu hohote, certîndu-se cu socru-său pentru pămînt. Fața lui albă se înnegrise și pielea i se afunda în cute adînci, iar părul, odinioară creț, stătea acum încîlcit într-o chică de un galben murdar.

Călugărul se uită lung la ei. Firul versului început în cartea lui Seneca se destrăma într-un duh de prietenie.

— Dumnezeu să vă ocrotească pașii și să vă lumineze gîndurile... Sînt totdeauna dornic de petrecere prietenoasă. Dar ce mare dor, necaz sau trebuință v-a adus pînă la mine?

— Pater Dominic, vreau să mulțumesc mai întîi lui Dumnezeu pentru darul lui de a te fi găsit în acest turn al Babi-

lonului, care este lumea de azi ... iar în al doilea rînd să-ţi mulţumesc ţie pentru voia bună cu care mă primeşti. Darul mîngîierii este cel mai de seamă cu care Dumnezeu a învrednicit pe aleşii Săi ... Acest dar îl găsesc azi la tine, ca şi pe vremuri.

— Află de la mine, prietene, acest adevăr ... Cu cît omul îşi simte chemarea mai înaltă, cu atît va să fie mai smerit în inima sa ... Omul va să dea lui Dumnezeu tot binele primit.

— Iată, pater Dominic, că se plineşte un răstimp de trei ani, de la despărţirea noastră, de cînd această ţară este ocîrmuită de Ivanko şi Katalin ... De atunci eu tot pribegesc, hrănindu-mă, ca păsările cerului, din mila lui Dumnezeu ... şi adăpostindu-mă pe la casele oamenilor, buni creştini. După plecarea cavalerilor am căutat să duc mai departe lucrarea lor, apărînd pe creştini de prigoana păgînilor şi a bogomililor, care au împînzit ţara, învăţîndu-i deosebitele meşteşuguri, cunoscute de mine de la aceşti oameni de ispravă şi întărindu-i în păstrarea sfintei legi unite, împotriva căreia s-a pornit mai cu seamă prigoana lui Ivanko.

— Eşti cavaler, copile? ... întrebă Dominic.

— Am căutat să intru în tagma lor, răspunde Aldea, să lupt pentru Dumnezeu cu sabia, şi am fost primit ... dar mărturisind legea unită şi nefiind de neam teuton sau francez, n-am putut ajunge decît frate convers. Ei m-au învrednicit cu această îmbrăcăminte, fiind deprins cu mînuirea armelor şi alte multe meşteşuguri. Odată cu această îmbrăcăminte, am îmbrăţişat şi dorinţa de a lupta pentru cruce. Or, în lupta pentru cruce, va să mînuieşti atît sabia cît şi cuvîntul. Cuvîntul nu este ascuţit ca sabia, el poate fi alinător ca alifia cea tămăduitoare ... Şi aşa m-a prins un dor neostoit de domnia-ta şi de pacea lui Isus Hristos ... Rămaşi credincioşi lui Bogdan, am căutat, după fuga voievodului la Colomeea, să pregătim oameni pentru o oştire mare ... dar strădania a fost zadarnică. Ţara a ajuns de nerecunoscut. Din sfînta noastră lege unită, doar cîte un schit singuratec, sau un preot drept-credincios mai poartă amintirea unui gînd măreţ şi frumos. Încolo, mişună păgînătatea sub toate chipurile, bogomilii mărind rătăcirea, preoţii lui Swatovit, silnicia ... iar evreii cumpărînd sufletele cu aurul şi argintul scos din belşug din măruntaiele munţilor noştri ...

— Asta-i roada popilor bulgari, aduşi de doamna Anca ... Ei păstoresc fără însufleţire într-o limbă străină obştii ... adăugă Prepeliţă.

— Vedeţi şi voi acum, încheie Dominic, puterea duhului

închis în cuvînt... În cuvînt sălăşluieşte singurul şi nesmintitul adevăr...

— De aceea ne-am grăbit să te căutăm în lumea asta mare şi amestecată... fiindcă aiurea am găsit numai desbinare şi ură. Popii lui Swatovit s-au înmulţit ca ciupercile, şi drumurile sînt pline de ostaşi ucrainieni, în slujba stăpînilor care vor să alunge pe popii băştinaşi, înlocuindu-i pe cei bulgari... Acum, Ivanko, adevăratul stăpîn, umblă să mute scaunul domnesc de la Baia la Suceava, din care vrea să facă cetate împărătească... De aceea a înlocuit lucrul în parte şi cel în devălmăşie, prin mir, ca astfel strîngerea dărilor să fie mai lesnicioasă şi nici un petic de pămînt să nu rămîie nelucrat, nici chiar mejdinile dintre locuri... Am căutat să ajut pe bieţii oameni pe cît am putut, vorbindu-le însufleţit despre virtuţile creştine, întărindu-le credinţa în timpuri mai bune... şi am văzut cu multă bucurie că oamenii se gîndeau mai mult la suflet decît s-ar putea crede... şi mai lesne urmează calea cea strîmtă, ce duce la viaţa adevărată, decît calea cea largă ce duce la pierzanie...

— Dar tu, prietene? ... întrebă Dominic îndreptîndu-şi privirea către Prepeliţă.

— Şi eu îs pribeag de trei ani... dar nu din bunătate şi străduinţă pentru mîntuirea altora, ci din vifor şi adîncă turburare, pricinuită de caznele fără de sfîrşit ale remuşcării...

Şi se întoarse spre Aldea, zîmbind dureros. Acesta îl încurajă.

— Povesteşte paterului Dominic... el va înţelege.

Pe chipul lui Prepeliţă lumina surîsul îndurerat vederînd că demonul nedormit din sufletul lui se domolise.

— Da, pater Dominic... sînt hărăzit unei soarte îndurerate. Ai auzit poate de moartea lui Ioanichie... Ei bine, eu am fost părtaş în mare măsură. Prins de remuşcări, după această groaznică întîmplare, m-am tras acasă cu gîndul să mă împac cu ai mei. Dar aci, nenorocire... Socrul şi copilul mi se prăpădiseră între timp, iar soţia, în marea ei deznădejde, părăsită de mine şi lipsită de tot ce-i era drag, a intrat în mănăstirea Snagov, după ce a luat de la mitropolitul de la Curtea de Argeş, carte de despărţire... Aşa că sînt singur pe lume... Întîlnindu-mă cu acest tînăr, m-am hotărît să-l urmez întru întărirea virtuţilor creştine şi apărarea celor obidiţi de soartă.

— Copiii mei, venirea voastră mă bucură din plin — spuse Dominic... Vă arătaţi rîvnitori în slujba lui Dumnezeu şi vă veţi bucura în curînd de plata ostenelilor voastre...

— Drept grăieşti, pater Dominic, spuse din nou Aldea, fiindcă pribegia nu mi-a lăsat în suflet numai deznădejde şi

amărăciune... Am cunoscut în chip amănunțit planul lui Ivanko. El aduce ucrainieni și ruși de peste Nistru, ca să înnăbușe obștea băștinașă... și tot pentru asta apără idolii păgînilor.

— Este lucrarea semănătorului de neghină, spini și bălării... căci, în afară de semănătorul de lumină: cuvîntul lui Dumnezeu, mai este și semănătorul de întuneric . . . iar acestea numai prin roada duhului înșelător și a învățăturii demonilor pot să se înalțe în cinstea vremelnică a dregătoriilor.

— Cu toată năvala roadei întunericului, trebuie să-ți spun, pater Dominic, spre marea noastră bucurie, am văzut că străduaniile noastre, purtate cu mare îngrijire și neadormită priveghere, au izbutit să dea roade bune. Azi, în toate bisericile, înșirate de-a lungul Siretului, Prutului și Nistrului, se mărturisește că Sfîntul Spirit purcede de la Tatăl și de la Fiul... și toți preoții și mirenii obștii ascultă de poruncile Sfîntului Scaun, trecute prin rostul preasfințitului Vitus, episcopul nostru...

2

Nici pater Dominic, nici cei doi oaspeți ai săi nu s-au minunat cînd în fața lor s-a înfățișat popa Luca. Era în firea lucrurilor, și poate chiar mai mult, era voia lui Dumnezeu. Dominic vorbea tocmai despre gîndul său iubit, despre filozofia nominalistă.

— Nominalismul m-a dus la studiul medicinii... nu studiul medicinii m-a făcut nominalist...

Și tocmai atunci se înfățișă Luca, însoțit de portar.

— Numai cine știe să prețuiască în întregime cuvîntul poate auzi pe Dumnezeu înlăuntrul său. Prin folosirea îndemînatecă a cuvîntului poți dovedi dogma Sfintei Treimi... Și tot prin meșteșugul cuvîntului poți cunoaște răul din trupul bolnavului și să potrivești leacul cel mai nimerit.

Popa Luca privea la el cu ochi întunecați, iar în privirea lui se citea o uimire nefirească. Deodată se aprinse la față și izbucni aproape fără să-și dea seama:

— Pater Dominic, mă tem că de la prețuirea prea mare a cuvîntului ni se trage toată nefericirea...

Dominic îl privi îndelung cu multă băgare de seamă. Cunoștea sufletul oamenilor și felul prin care chipul lor tîlcuiește adevărul, suferințele sau bucuriile. Popa Luca răspîndea groaza prin ochii lui rotunzi și negri, de felul lor liniștiți.

— Te văd tare înspăimîntat... ce s-a întîmplat, frate?

— Bogomilii... bogomilii... și se opri, năpădit de un năduf care-i vorbea în piept.

— Liniștește-te, frate... și povestește pe-ndelete... și ducîndu-se lîngă Luca îl luă și-l duse pe bancă lîngă el.

Luca începu să povestească necazul său. La ei în Lipcani, pe Prut, unde fusese trimis de monseniorul Vitus, găsise o obște ascultătoare, pregătită mai înainte de cavaleri, lucrîndu-și în liniște pămîntul. Dar acum cîteva săptămîni veni popa bogomil Urghie, cu strașnică poruncă de la domnie să clădească un mir. Oamenii s-au împotrivit, dar numaidecît au apărut ca din pămînt Zaheu cu oșteni ucrainieni, ridicînd pe baștinași și ducîndu-i peste Nistru. Iar de la noi din sat, Ivlavie a pogorît cu blestemata sa rătăcire și cu strașnică poruncă, din sat în sat... iar oamenii, ademeniți de puterea cuvîntului, înfricoșați de strășnicia poruncii domnești, tocmeau miruri, se închinau la Dumnezeul cel bun, rugîndu-se de cel rău... pînă cînd, încetul cu încetul țara s-a umplut de rătăcirea bogomilă. Iată unde ne-a adus trufașa prețuire a cuvîntului... căci și bogomilii tot pe cuvînt își întemeiază spurcata lor rătăcire...

Dominic îl îmbie să poposească cîteva zile în această sfîntă mănăstire, fericită să dea adăpost tuturor necăjiților și doborîților de supărare.

— Rămîi lîngă mine... nu ca străin călător, ci ca prieten, cu inima înălțată către Dumnezeu... și-i cu neputință să nu te pătrunzi de cuvîntul lui Dumnezeu.

— Ce ne facem, pater Dominic?... întrebă Luca. Cine ne sprijină?... Cine ne ajută?... Cine ne apără?... Iată că frații mei, Pălcuș și Balin au trecut la bogomili... și mă tem de mai rău. Să nu-i văd slujind idolului Swatovit. Dar să nu ne grăbim a-i osîndi... Cine ne sprijină?... Cine ne apără?...

— Eu!... strigă Prepeliță, ridicîndu-se în picioare.

Și-n viforul care-i tulbura simțirea, părea și mai înalt și mai uscat.

— Prin mine s-a pornit rătăcirea... prin mine va apune.

— Iar eu îți voi fi soț nelipsit... spuse Aldea... fiindcă am jurat să umblu în adevăr și smerenie. Dacă smerenia m-a ferit de cursa amăgirilor, vreau ca adevărul să înflăcăreze sufletul meu... vreau ca, robit de adevăr, să fiu slobod și fericit în toate clipele vieții mele.

— Mă bucură rîvna voastră, adăugă Dominic. Dar n-ar fi oare mai de folos un cap încărunțit și un piept mai oțelit să

fie metereză în greaua noastră luptă? Mă gîndeam la Bogdan...

— Bogdan e departe... nu şi-a putut ajuta sieşi, necum nouă...

— Omul e mai harnic cînd e pus în slujba obştei, decît cînd e pus în slujba sa...

Acum vorba îşi schimbă cursul, începînd să judece pe Bogdan. Vorbeau despre el cu vorbe frumoase, dar în sinea lor, Prepeliţă, Aldea şi Luca îl osîndeau...

După alungarea regelui la Borşa, Bogdan coborîse la Cetatea Neamţului, împreună cu Vlaicu, Aldea, Crăciun şi Dalmassio. De aici ochiul lui putea cuprinde întreaga ţară şi de asemenea putea orîndui întăriturile şi planul de apărare împotriva păgînilor... Numai că în ăst timp, Basarab făcuse legămînt lui Ludovic al Ungariei... Şi nici n-apucase Bogdan să se înscăuneze la Cetatea Neamţului, că Vlaicu se sculă şi-l lovi pe neaşteptate. Şi iată că Bogdan care se arătase atît de îndrăzneţ, înfruntînd pe rege la Borşa, se dovedi nevolnic de astă dată... Bogdan fugise la Colomeea şi lăsase poporul în voia întîmplărilor. În urma lui, regele împărţise ţara în trei; Maramureşul dîndu-l lui Ion de Kölcse, Moldova lui Sas — unde cu toţii ştiau că de fapt stăpîn era Ivanko — iar Pocuţia, polonilor.

— Pe măsură ce trece timpul mi se vederează mai aprig păcatul lui Bogdan, spuse Luca.

Pater Dominic înclină capul.

— Nu-i timpul să-i facem vreo vină, fiindcă greşeala-i este fără voie. Omul n-a putut, nu că n-a vrut... Greşeala lui este că n-a fost îndeajuns de credincios. N-a fost un ostaş al lui Dumnezeu... Un mare domnitor va să înfăptuiască voinţa şi cuvîntul lui Dumnezeu. N-a simţit duhul lui Dumnezeu lovindu-i creştetul... şi este de datoria voastră şi a fiului său, Laţcu, să-ndreptaţi ceea ce n-a putut el înfăptui...

Cei doi tineri înţelegeau acum vorba lui Dominic. Faţă de prigoana lui Ivanko, întemeiată în silnicie, oamenii lui Dumnezeu nu puteau răzbi decît prin răbdarea sprijinită pe adevărul cuvîntului. Dar vorbirea lor plină de duh fu întreruptă de fratele Pavel, portarul, care venea gîfîind şi roşu la faţă.

— Părinte stareţ, vino degrabă... Veste cumplită... Mănăstirea este înconjurată de oştire...

Pater Dominic nu se tulbură. Ridicîndu-se încet, porni pe urmele portarului, făcînd semn lui Aldea şi Prepeliţă să-l urmeze. În cancelaria mănăstirii aştepta un pîlc de ostaşi şi nu mică-i fu mirarea cînd văzu pe Ivlavie desprinzîndu-se din

mijlocul lor. Era tot așa de voinic și de hain la înfățișare, deși părul îi era mai sur și pielea obrajilor mai brăzdată.

— Din porunca Măriei sale, domnul nostru Ivanko, averea acestei mănăstiri, ca și cea a tuturor mănăstirilor din această țară, trece în stăpînirea domnitorului, astfel că toți locuitorii ajung iobagii săi. Clădirea trece în ocîrmuirea preasfințitului Sofronie de la Suceava.

— Stai... nu fi așa de grăbit. Să purcedem liniștit... spuse Dominic.

— Eu n-am răgaz de zăbovit...

— Dar mai este și o lege... spuse nesmintit Dominic.

— Eu nu cunosc decît porunca stăpînului meu.

— Ascultă o clipă și de lege, spuse iar netulburat Dominic, fiindcă după dreptul canonic, recunoscut de toate puterile, averile bisericești nu pot fi luate, nici trecute în stăpînire străină fără învoirea Prea Sfîntului Părinte de la Roma...

Ivlavie izbucni în rîs. Luase obiceiul stăpînului său, să batjocorească prin rîs toate vorbele cinstite.

— Te-nșeli, părinte stareț... Azi nu se mai ascultă de Sfîntul Părite de la Roma, ci de cel de la Moskova, al cărui sol este preasfinția sa Sofronie...

Înfuriat de atîta batjocură, Aldea se repezi, dar pater Dominic, prinzîndu-l de braț, spuse:

— Tu poți pleca la îndatorirea ta...

— Eu nu te părăsesc cînd ești în impas, părinte Dominic...

Ivlavie îi aruncă o privire disprețuitoare, dar Aldea se schimbase cu totul. Omul cel subțirel, cu ochii sfioși și gura mereu zîmbitoare, se dovedea a fi acum un tînăr zdravăn, plin de bărbăție, cu ochi scînteietori și fruntea cutată între sprîncene.

Între acestea coborîse și Vitus. Locuința episcopului Vitus se găsea tot în clădirea mănăstirii. Îndată după ce-l vestise portarul, făcuse o scurtă rugăciune și scoborî, să stea în ajutorul starețului.

— Monseniore, spuse Dominic episcopului, iată ce poruncă am primit de la domnul Ivanko... Ce-i de făcut?...

— Răspunde iute... făcu Ivlavie, ciocnind dușumeaua cu tocul cismei. Am mult de lucru... Trebuie să iau în stăpînire toate mănăstirile pînă la Nistru...

Fără voia lui, Dominic surîse. Înțelegea că vorba cădea în pofida lor. Dacă nu primeau porunca de bună, aveau s-o primească siliți de oștire.

— Nu te grăbi, prietene... aici e o problemă de drept...

— Ce-i aia, drept?... rîse Ivlavie.

— Aşa-i... spuse Vitus, privind cu amărăciune pe Dominic. Dreptul implică o conştiinţă... Dreptul şi prinţul Ivanko!... E cam cum am cere focului să facă dreptate clăii de fîn...

3

De pe prispa chiliei sale, pater Dominic privea pregătirile de plecare. Fiindcă după o sfătuire cu mare luare aminte şi răbdare, Vitus şi Dominic se hotărîseră să se supună rînduielii poruncite cu atîta străşnicie de către Ivanko. Luînd de pildă cele ştiute şi după sfat întins pînă la miezul nopţii pentru a cerceta cu de-amănuntul toate împrejurările, hotărîră să se tragă cu întreaga avere şi cu toţi călugării şi slujitorii în cetatea de piatră, căreia i se zicea şi Cetatea Neamţului, unde puteau sluji în voie, la adăpostul zidurilor celor de nepătruns.

Pater Dominic privea la pregătirile de plecare cu aceeaşi ochi buni cu care îngrijea bolnavii în spital şi făcea slujba în altar. Dar atît Aldea cît şi Prepeliţă cunoşteau durerea care-l chinuia, în acele clipe. Prigoana împotriva mănăstirii Siret era doar un semn. Aceeaşi soartă era hărăzită şi celei din Cîmpulung şi mănăstirii Molda din Baia. Acolo, îngrijind de leproşi, se găsea ascunsă între zidurile mănăstirii fiica lui Zah Felician, şi el nu putea uita înverşunata ură a lui Katalin împotriva Clarei Zah şi nici ura lui Ivanko împotriva leproşilor. Pentru stăpînul ţării era foarte potrivit să dea foc unui spital de leproşi. Tot acolo mai era o şcoală pentru învăţătura viitorilor preoţi. De bunăseamă că, în cîteva zile şi ele vor fi lovite şi batjocorite de Ivlavie. De aceea ajunseseră ei la încheierea să dea deplină ascultare ameninţărilor lui Ivlavie.

Popa Luca avea să se întoarcă în parohia lui din Lipcani, să-şi mîngîie enoriaşii, iar ceilalţi doi prieteni, Aldea şi Prepeliţă, fură încredinţaţi cu alte sarcini. Trebuia să se ţină seama de graba primejdiilor şi de aceea aveau să amîne lupta împotriva bogomililor. Dominic şi Vitus cu călugării, aveau să se tragă în Cetatea zisă a Neamţului, călugăriţele din Molda puteau fi găzduite în casa boierului Sava, iar bolnavii duşi de asemenea în Cetatea Neamţului. Deci deteră poruncă să se adune toate averile mănăstirii, iar Prepeliţă şi Aldea să facă pregătirile de plecare. A doua zi porniră pe căi diferite. Aldea cu convoiul de călugări porni în josul rîului, spre Cetatea Neamţului iar Pre-

peliță în sus, către mănăstirile din Molda și Cîmpulung. După ce va fi adăpostit pe călugărițe la boierul Sava, va scoborî cu întreaga obște a călugărilor și a bolnavilor către Cetatea de Piatră.

*

Timp de trei zile convoiul călugărilor, avînd în frunte pe Vitus, Dominic și Aldea, coborî spre vale. Nu cunoșteau ținutul, dar simțeau că se depărtează de acei oameni, dușmani, și mergeau cu voie bună în pofida drumului întins și singuratec. Uneori treceau ceasuri întregi fără a întîlni vreo vietate. Aldea îi ducea pe un drum înconjurat de stînci și tufișe întunecoase. Trebuiau să taie drumul ca să ocolească Suceava și Baia, cele două cetăți ale scaunului domnesc. Convoiul mergea către miazăzi și poposea numai cînd soarele fierbinte de amiază, alungîndu-i prin luminișul pădurii, îi silea să se oprească. Noaptea poposeau în cîte o livadă, fiindcă oamenii se temeau mai mult de zi decît de noapte. Călugării n-aveau nici știința și nici priceperea lui Aldea, și se bizuiau pe obișnuința lui de a călători, și mai cu seamă se bizuiau pe simțul lui Dominic, care, trăind numai din călătorii, adunase multe cunoștințe și mintea i se luminase.

Către a patra zi de mers, spre seară, văzură înaintea lor licărind o lumină.

— Un sat... strigă Aldea bucuros.

— Un sat... încuviințară în același glas Vitus și Dominic și grăbiră caii. Chiar călugării, care călătoreau pe jos, grăbiră pasul. Aldea, dînd pinteni calului, se desprinse de convoi și alergă în goană către sat. Trăgeau nădejde la vreo casă primitoare, în care să-și odihnească oasele într-un pat sau pe-o saltea de paie. Cu toată înserarea ce se apropia, timpul era cald și în curînd toată bolta fu luminată de focurile mărunte ale stelelor de vară.

Acum călugării puteau deslușî în afară de luminițele opaițelor, și focuri. Tot satul era luminat de flăcări și un vînt de seară, pornit dinspre munți, iuțea vîlvătaia. Nu după mult timp văzură pe Aldea înapoindu-se, însoțit de doi oameni. Dominic nu pricepea ce se întîmplase, dar simțul lui îi vestea o primejdie. Pesemne că același gînd ascuns le vorbea și celorlalți călugări, căci întreg convoiul încetinise pasul.

— Pater Dominic, mare primejdie... Tot satul va fi mînat peste Nistru din porunca lui Ivanko...

— Cunosc pricina, spuse Dominic, privind la cei doi însoțitori ai lui Aldea.

— N-au voit să-și lepede legea, să primească mirul și legea bogomilă... adăugă Aldea.

— Așa e... încuviințară și cei doi martori. Mîine satul va fi umplut cu ucrainieni păgîni...

În ceata călugărilor, simțămîntul de primejdie se prefăcu în spaimă.

— Să poposim aici și mîine, pe cale ocolită, vom călători mai departe... spuse în numele obștei portarul Pavel.

— Fiindcă împotriva acestui dușman, puterea noastră nu ne poate ajuta...

Vitus încuviință și călugării întinseră corturile în pajiștea de lîngă drum.

*

— Mă-ntreb ce interes îl mînă pe Ivanko să apere într-atît legea bogomilă... spuse Vitus.

Se afla împreună cu Dominic și Aldea, odihnind pe cîte o buturugă în jurul lespedei care le servise drept masă. În depărtare, coloane de scîntei se împrăștiau în văzduh și, la luminile focurilor, se vedeau căsuțele, plopii răsfirați și chiar apa rîului jucîndu-și fețișoarele nesfîrșite sub bătaia văpăilor pîlpîitoare. Și dincolo de gardul pomilor se întindea urcușul, întunecat și amenințător, al munților, cu crestele împădurite pierdute în negura nopții.

— În afară de duhul vrăjmășesc, care-l împotrivește omului, Ivanko mai are un mare interes: mirul... spuse Dominic... și părea să privească mai atent la culmile, care se acopereau cu mari flori roșii și sinilii, după cum para focurilor cădea pe stînca goală sau pe pajiștile înverzite.

— Eu cred că patima răzbunătoare se trage de la firea lui vrăjmașă, mai repede decît de la iubirea de cîștig. Firea lui îi lacomă de suferințele oamenilor, și bucuria de a face rău depășește dobînda cîștigului... Din nenorocire sînt oameni alcătuiți astfel din naștere...

Cînd își sfîrși Vitus vorba, tăcerea era și mai adîncă. Orice mișcare încremenise parcă. Chiar și pîlpîirile ușoare ale focurilor apăreau și se ștergeau ca niște umbre luminoase, fără să tulbure cu nimic nemișcarea întinsă, de la firul de iarbă și pînă la frunza pomilor.

Acum cuvînta Aldea:

— Se prea poate, monseniore... Sînt oameni blestemați,

cu pecetea lui Cain în frunte, care urăsc omul numai din trebuința de a urî... și Ivanko se numără printre aceștia... dar și mirul, care-i aduce mai ușor zecima și dijma îi întețește ura împotriva omului.

Vitus clătina din cap cu amar.

— Acest om este chipul diavolului și multe prigoane om mai vedea dezlănțuindu-se din poftele lui de rău...

— Mai e ceva, izbucni Dominic.

Pînă atunci chipul lui rămăsese neclintit, privind peste focuri pînă-n tăcerea adîncă a munților întunecați. Aldea se simți pătruns deodată de un frig, simțea că în mintea paterului izbucnise un gînd viforos.

— Ura lui Ivanko are altă pricină... Ea duce prigoana cuvîntului slav împotriva cuvîntului latin. Să nu uităm că legea bogomilă își are matca în Bulgaria, și că mutînd obștile cum mută și duhul oamenilor, slujește cuvîntul bulgar, și nu pe cel al obștii... Cuvîntul slavon potrivnic celui latin, iată adevărata obîrșie a nebuniei lui Ivanko... Singura vină a acestui popor este că moștenește pe marele popor roman.

— Nominalismul colorează într-un singur fel toate gîndurile tale, pater Dominic... spuse Vitus.

Tocmai atunci venea portarul, să-i poftească la cină, și le curmă vorba.

*

— Frate întru Hristos, nu-mi pot deprinde mintea cu cuvintele tale de ieri... spunea Vitus lui Dominic.

Convoiul, plecat de dimineață, își urma drumul în liniște. Oamenii păreau furați de înfățișarea stîncilor goale, de care, cînd se apropiau, cînd se depărtau. Ocoleau zăvoaie cu răchită, dumbrăvi de salcîmi, apoi poieni însorite și numeroase șuvițe de pîraie, pe întinsuri pustii.

— La ce cugeți, monseniore? întrebă călugărul.

— N-aș vrea să mărturisesc împotriva filozofiei tale nominaliste... dar eu ca istoric și jurist care privește în lumina trecutului, cred în alte puteri decît în cea a cuvîntului.

— Nu te-nțeleg, monseniore...

— Mă gîndesc că dacă darul cuvîntului este, precum crezi, singura realitate, atunci pentru ce acest neam, a cărui limbă este fără îndoială de obîrșie latină, n-a păstrat în numirea sa nici o amintire romană... Iată, neamul tău se numește roman... și locuitorii, ce se țin de Roma, se numesc romani... Dar aceștia?... Unii își zic moldoveni, după cum au fost botezați de călugării din Molda, iar alții maramureșeni, după...

— După numele rîului Maris, din care năvălitorii barbari au făcut Mureș...

Vitus clătina din cap cu neîncredere. Dar și Dominic își oprise vorba. De pe colina din față se vedea coborînd un lung convoi.

— Îs ucrainieni... strigă Aldea.

*

Carele înaintau, nu în șir obișnuit, ci umplînd zarea, ca mulțimea de corăbii ce trag spre țărm. Mugetul cirezilor, behăitul oilor și nechezatul cailor alcătuiau un zgomot lung și întunecat, care nu izbutea totuși să se aștearnă peste tăcerea groasă ca o pernă.

Fără să spună o vorbă, Vitus cîrmi calul către un pîlc de stejari și în curînd călugării fură ascunși în desimea pădurii, putînd vedea fără să fie văzuți.

Împotriva voinței lui, Dominic se gîndea că poate a greșit, poate că trebuia să îndemne pe oameni la luptă, și el să le sară în ajutor cu toți călugării și slugile mănăstirii. Cuvîntul lui Dumnezeu va să fie și apărat, nu numai propovăduit.

— Pater Dominic, să facem un ocol... șopti Vitus. Oamenii aceștia ne-ar putea sili să purcedem la luptă și noi nu sîntem în stare... Și, cîrmind calul, se afundă în pădure.

Convoiul potrivnic se îndrepta spre sat. Dominic și cu Aldea schimbară o privire. Amîndoi simțeau la fel. Își ziceau că trebuie să înfrunte orice primejdie, chiar și lupta, pentru o gîndire pe care, în clipa aceea le era cu neputință s-o lămurească. Cînd ajunseră într-o poiană, Dominic făcu semn de oprire și binecuvîntă lucrarea oamenilor pe ziua aceea.

— Mă tem, pater Dominic, c-am fost nevolnici și nu ne-am îndeplinit datoria... spuse Aldea.

Vitus îi dădu din nou în grijă să fie băgător de seamă și să ocolească pe ucrainieni și pe ceilalți păgîni, ca să ajungă în pace și cu voie bună la Cetatea de piatră, unde-i așteptau mari și însemnate înfăptuiri. Și făcînd semn asupră-le, dete semn de plecare.

4

Zidurile cetății în ruină își mai înălțau foișoarele retezate ca niște clopotnițe cu vîrfurile trăsnite. Un val de pămînt, întins de-a lungul zidului și despărțit de el printr-un șanț adînc, dovedea că cetatea fusese cîndva întărită spre apărare. O poartă

acoperită cu un arc de triumf, dînd într-o curte cu coloane, mărturisea şi timpuri de glorie trecută. Legînd calul de un pom, Prepeliţă începu să facă înconjurul cetăţii. Gîndurile îl purtau înapoi asupra drumului făcut. După ce străbătuse peria deasă a pădurilor de la Rădăuţi, se lovise de alte greutăţi. Gropi adînci, crăpături întortocheate, şi între ele grămezi de piatră şi adunături de stînci făceau drumul anevoios. Descălecat, calul de căpăstru, abia se strecurase printre piedici, păşind cu mare grijă. Cînd, după multă trudă, în faţa lui cornul de pădure se sparse ca dintr-o izbitură şi cerul întreg, ca printr-o gaură de pilnie, se repezi asupra pămîntului. Cîmpia nu se întindea dreaptă, ci unduia în valuri din ce în ce mai înalte, ca să se piardă în pîcla zării împinsă de colţii stîncilor. Şi în mijlocul acestui arc luminat, care se înalţă ca o cumpănă a cerului, cetatea. Cetatea romană... îşi zise el, amintindu-şi de învăţăturile lui Dominic, omul priceput în cele vechi. Sta privind cu uimire şi cu părere de rău, totodată. Cîţi oameni n-or fi murit ca să se ridice cetatea în munţi! Cîte bucurii, dureri, vitejii şi înfrîngeri n-o fi prilejuit măreaţa cetate! Şi toate-i aminteau de nelegiuirile şi primejdiile de acum. Dar greutăţile şi primejdiile parcă-l fericeau în clipa de faţă. Ele însemnau începutul mîntuirii. Trebuia să se umilească, el, care se îngîmfase, să-şi mărturisească slăbiciunile, fiindcă prea se crezuse puternic. Şi mai ales, trebuia să dreagă răul. În drumul lui îşi putuse da seama cît de întinsă era acum credinţa bogomilă. Sate întregi mărturiseau cei doi dumnezei şi pretutindeni nu se vorbea decît de mir, temeiul pămîntesc al bogomililor. Dar el nu se simţea fericit, ci dimpotrivă, i se părea a fi vinovat de răul pornit din pricina lui.

Vara era în toi. Apele ploilor răscoliseră pămîntul, care acum se zbicise. Pajiştile erau stropite cu diferite culori şi, în bătaia soarelui, petele colorate păreau de mătase.

După ce străbătu pajiştea, Prepeliţă îşi făcu drum prin tufele de afinişuri cu crengile încîlcite şi, călcînd în picioare trunchiuri de scai şi buruieni, ajunse lîngă ziduri. Ciudat!... După învăţăturile lui Dominic, nu s-ar fi putut spune că romanii să-şi fi întins stăpînirea pînă-n aceste meleaguri. Şi tristeţea împrejurimilor îl ducea cu sufletul către întunericul de dincolo celor ştiute şi scrise. Cetatea îi amintea de Cetatea Neamţului, ţinta călătoriei lui Dominic şi a lui Vitus, şi din nou îşi zise că, pentru a sa mîntuire, trebuia să înveţe de la Hristos calea, adevărul şi viaţa.

*

Ocoli în tăcere zidul în ruină, pe care lujeri de viță sălbatică și iedera începuseră să se urce. Stoluri de vrăbii și de porumbei sălbatici se ridicau la pașii lui. Deodată, zidul parcă vorbi. Nu era o părere; dincolo de colțul de la miazăzi, niște copii priveau la el, nedumeriți.

— Satul trebuie să fie pe aproape, își zise el.

Prepeliță făcu semn copiilor cu mîna, chemîndu-i la el. Să nu carecumva să se teamă. Unul mai îndrăzneț se apropie. Era desculț, îmbrăcat cu sumănel și căciulă mare în cap. Pe umăr îi atîrna un săculeț care zăngănea de cîte ori copilul mișca brațul.

— Cum îi zice la zidul ăsta? întrebă el pe copil.

Copilul privi în sus, căta parcă să-și amintească și apoi arătînd cu degetul:

— Cetatea bătrînă.

— Cetatea bătrînă... repetă Prepeliță și numaidecît începu să socotească.

Potrivit celor deprinse de la Dominic, Prepeliță acum povestea singur cu el, căutînd să-și dea seama de prețul fiecărui cuvînt.

Copilul nu era sperios defel. Povestea cu ușurință și voie bună despre oamenii răi și lotri ce se ascundeau pe aci și despre tătarii care zdrobeau pe călugării care tămăduiau pe oamenii bolnavi.

— Cine a făcut zidul acesta?

Copilul răspunse numaidecît:

— Vitejii Roman și Vlahala...

Atît îi trebui lui Prepeliță ca să-și înceapă iscodirea. Dar copilul nu mai știa multe. Aflase numai că pe vremuri au fost doi viteji de seamă: Roman și Vlahala, fii de împărat.

Prepeliță ar fi stat mult de povești. Vorba copilului îi ducea mintea țintă înapoi la casa lui, unde zburda copilul lui. Dar acum trebuia să se mulțumească cu vorbele și rîsetul altor copii. Simțea, după flacăra din ochii lui, că și această încercare făcea parte din drumul anevoios al mîntuirii sale.

— Dar în sac ce ai? întrebă el.

Copilul ridică poala cămășii și-și slobozi în ea tot avutul.

Și din nou gîndul lui Prepeliță fu la pater Dominic, fiindcă aici se găsea o adevărată avere: statuete de aramă închipuind zei și zeițe păgîne, mărgele de fildeș și de sticlă și alte multe geme și bani de aramă și argint.

— De unde le ai pe astea toate?

— De la ostașii care au săpat zidurile cetății... spuse copilul.

Și Prepeliță înțelesese că ostașii trimiși de Ivanko, veniseră să caute prin pivnițele și ruinele cetății comorile tăinuite, iar copiii se luaseră după ei, avînd de cîștigat bani și merinde. Cu părere de rău se despărți el de copil. Prin vorbele copilului adiau vorbele adormite ale trecutului.

Ajuns la drum, încălecă și mult timp pe drum se gîndi la vorbele paterului Dominic și se simți dator să se mărturisească ca și cum ar fi fost de față.

— Ai dreptate, scumpe prieten... Să nu crezi că învățăturile tale n-au avut răsunet în sufletul meu. Vreau mîntuirea!

De la cetate, drumul scobora în pantă dulce între maluri de pămînt negru, întărit de stînci mari de piatră albă. Pămîntul era presărat de smocuri de iarbă, pe alocuri se ridicau tufe de ienuperi și merișor. Flori vinețiu și albăstrele ieșeau ici și colo din pămînt și urcau chiar pe stînci. Deasupra lui roteau ereți și zburau pîlcuri de ciori. În fundul zării o culme se pleca ușor, se oglindea în apa unui rîuleț, strălucind în soare, și iar se ridica. O pîclă ușoară ca un fum argintiu învăluia colina dealului. Pe urmă fumul se lămuri și, cum ies stîncile din stufișurile tufelor, așa izbucniră acoperișurile căsuțelor dintre pomi. În fața lui se afla satul Cîmpulung.

*

Satul Cîmpulung se vedea risipit pe coastă. Și abia acum, la fața locului, Prepeliță își dădea seama de așezarea cetății. Măcar că, ieșind din asprimea pădurilor, întîlnise loc luminat, drumul unduia peste valurile de pămînt, pînă ce pe un colnic retezat ca un butuc și rotund ca o pecetie, se înălța cetatea. De aci, zarea se lărgea peste valea rîului. O unduire lină de dealuri joase, ducînd în jocul lor căsuțe singuratice sau adunate mai multe laolaltă, și pîlcuri de pomi și zăvoaie, printre care sclipeau apele rîului Molda.

Calea mergea zăbăvită pe lîngă colina dealului și, pe măsură ce înainta, așezările se tot arătau mai deslușite la trup și cu cuprins. Căsuțe mici albite, apoi bordeie acoperite cu stuf, aci ascunse de frunzișul pomilor, aci răsărite ca din pămînt, fără împrejurimi, risipite pe tot cuprinsul și adunate numai de puterea bisericii. La podețul din jos, drumul se împărțea ca o crăcană, o ramură îndreptîndu-se spre sat, alta urcînd de-a lungul rîului.

Potcoavele calului începură să se împletească în auz, ale-

ne, ca un cîntec dulce. Soarele era puternic. Susura prin praful de aur al văzduhului un bîzîit de gîze, proaspăt ieşite la viaţă. În curînd începură să se vadă şi ţarini lucrate, livezi de pruni şi meri, apoi cumpăna fîntînii. Ţară pustie... spusese căpitanul Albrecht. Ţară pustie?... se trezi din gîndurile sale Prepeliţă. Dar cum să fie pustie, cînd privelişte a îi umplea ochii şi sufletul cu o bogăţie de lumină, cînd în pomi se îmbulzea frunzişul verde, şi pajiştile se acopereau de flori, cînd la miazănoapte, se vedea chiar de aici mînăstirea Molda, adăpostul leproşilor şi al tuturor oamenilor nefericiţi?... Cîte gînduri nu umpleau văzduhul, venind din toate părţile lumii, şi cîte gînduri nu porneau, împrăştiindu-se în toate părţile lumii? Nu... Un locaş de alinare al suferinţelor umple singur o ţară întreagă!

Aerul scînteia în sclipiri de lumină şi în piept simţea un spor de viaţă ca aerul proaspăt al dimineţii. Iată acum şi o turmă de oi, iată şi două care lîngă fîntînă... Boii, dezjugaţi şi prinşi doar de funii, rumegau mişcîndu-şi alene fălcile; un bou, întins pe pîntec, îşi lingea cu limba piciorul dinapoi. Oamenii scoteau apă din fîntînă şi la trecerea călăreţului se opriră, să privească după el.

— Mai e mult pînă la curtea boierului Sava?

— Din capul dealului, se vede...

Prepeliţă trecu mai departe. Se afla chiar în sat. Cîinii începură să sară pe el şi să-l latre, ieşeau copiii, ieşeau femeile. Satul era mai cuprins decît ar fi crezut la început. Oamenii aveau ogrăzi îngrădite cu stufăriş şi pe alocuri se vedeau garduri de nuiele, cu pari de întărire... Lîngă case se găseau şi coşare şi garduri. Şi vite multe şi multe galiţe. Şi oamenii nu se speriau de călătorul străin. Ieşeau pe prispă şi de acolo îl purtau cu privirile, iar copiii alergau hîrjonindu-se în praful ridicat de copitele calului.

Cerul era limpede şi în depărtări, de o parte şi de alta, se înălţau colinele şi dealurile ca treptele scării.

Deodată clopotul bisericii începu să sune. Prepeliţă trase de hăţuri, opri calul şi-şi făcu cruce.

*

Prepeliţă sta cu ochii pironiţi la crucea bisericii şi auzul lui părea lipsă din urechi. Într-un tîrziu îl trezi o smucitură a inimii... Apoi dete pinteni calului.

— Semn bun, sînt întîmpinat cu cuvîntul lui Dumnezeu.

Călărețul grăbi pasul calului. Nu era doritor de odihnă, cît de o mare înfăptuire.

Ajunse la malul rîului și acum priveliștea se deschidea ca două brațe mari. Avea de coborît o vale, și sus pe dealul din față, înconjurată de pădure ca de o întăritură de cetate, se găsea casa boierului Sava.

Prepeliță mîngîie burta calului cu pintenii. Calul porni în fugă săltată și, pe măsură ce satul rămînea în urmă în cuprinsul livezilor, din pădure se tot desprindea casa boierului Sava. Un brîu de zid înalt îi da ocol, ca să se piardă în pădurea care în nemărginirea ei se făcea una cu zarea. Un lanț de plopi țărmurea drumul pînă la poarta mare de fier. În curînd văzu oameni scoborînd dinspre pădure. Erau argații.

— Acasă-i măria sa?

Oamenii răspundeau cu voie bună. Prepeliță era recunoscător părintelui Dominic a cărui poruncă îl aducea prin meleagurile astea atît de frumoase.

Cînd să intre pe poartă, îl izbi un gînd...

— Cum se face, întrebă el pe unul din oameni, că în drumul meu, de atîtea zile, n-am întîlnit nici slugi crăiești, nici chipuri urîte de tătari?

Slujitorul răspunse cu mirare:

— Ce să cate aici?... doar e țara boierului Sava Moldovanul...

Intrară în curte. Numaidecît începură să se arate bogățiile. În ocol se găsea cireada de boi și turma de oi. De prin grajduri ajungea pînă la el tropotul cailor. Argați mulți duceau vitele din urmă. Femei mergeau grăbite cu ciubere și cu cofe pe cap; altele duceau ulcioare. Era o mare forfotă. Pe prispa ridicată deasupra beciului, se găsea boierul Sava. Îl văzuse pe semne din mari depărtări și acum îl aștepta după cuviință, cu masa întinsă și ulcioarele pline.

— Mărite doamne, dacă mi-ai uitat cumva înfățișarea, atunci află că eu sînt cneazul Prepeliță, ginerele lui Mihalca din Apșa și ne-am cunoscut la Bedeu. Am venit ca sol al părintelui Dominic pe lîngă măria ta.

Sări de pe cal, dete dîrlogii unui copil de casă, iar el urcă scara. Bătrînul Sava îl primi cu brațele deschise.

— Mărite stăpîn, sînt sol al paterului Dominic și al lui Vitus, care, prin mine, te roagă să iei sub ocrotirea ta pe maica Felicia, fiica lui Zah Felician. Pe de altă parte am însărcinarea să conduc călugării și pe bolnavii de aici la Mănăstirea Neam-

ţului... Dominic şi Vitus vor să-i scape de prigoana lui Ivanko şi a domniţei Katalin.

Şi povesti cu de-amănţutul necazul abătut asupra credincioşilor catolici şi uniţi. Ţara întreagă căzuse pradă rătăcirii bogomile. Bătrînul Sava îl asculta cu mare băgare de seamă şi Prepeliţă era fericit. În jurul lui totul răspîndea fericire, bunăstare şi linişte, un duh de voie bună şi încredere.

— Ai făcut bine, fiindcă slujitorii mei m-au înştiinţat de iscoadele ucrainiene, care nu-s altceva decît ostaşii lui Ivanko.

În această potrivire de gînduri era desigur mîna lui Dumnezeu.

— Mărite stăpîne, pater Dominic mai are o rugăminte... să adăposteşti în casa ta şi călugăriţele de la Molda, fiindu-le prea greu să purceadă pe aşa drum lung pînă la Cetatea Neamţului.

Bătrînul se ridică şi cu braţele deschise îmbrăţişă pe Prepeliţă, care se simţea în clipa aceea, mic şi fără nici o însemnătate prin viaţa lui trecută. Şi înţelegea că numai de acum încolo, devenind sluga oamenilor, viaţa lui căpăta oarecare măreţie.

5

Dimineaţa era încîntătoare. Lumina soarelui se resfira în şuviţe ce se prindeau ca peteala de crengile copacilor, umplînd poienele şi pajiştile cu pînzele tremurătoare de borangic auriu. Din toate părţile se adunau cîntecele păsărelelor de munte, care gungurînd ca vorbele copilului în leagăn, care gîlgîind ca şuierul mierlei. Se vedeau firele de apă adunîndu-se într-un pîrîiaş şi nu rareori se pomeneau cu sălbăticiuni necunoscute, care-i priveau cu uimire, fără frică de oameni şi de cai. Slugile îndemnau boii şi carele înaintau scîrţîind. Nu o dată călăreţii se îndepărtau de care, ca să aleagă drum mai îndemînatec.

Dominic, Vitus şi Aldea mergeau prin zăvoiul de prundiş, cercetînd cu luare aminte luminişurile pădurii de sălcii, plopi şi arini. Urmaseră vadul Siretului, de-a lungul căruia se mai găseau răsleţite mănăstiri unite şi aşezări cavalereşti părăsite; iar între Corni şi Frumuşica trecuseră podul de lemn ca să ajungă la Liteni, unde era preot Vanciuc, fostul paracliser din Bedeu. Dar satul era gol şi preotul fugit. Amărîţi, dar fără să fi pierdut nădejdea, lăsară în părăsire valea Siretului ca s-o ia către apus, spre întîlnirea cu apa Moldovei care avea să-l călăuzească pînă la cetatea Neamţului. Acum îşi urmau drumul către prispele îm-

pădurite tăiate pieziș de rîul Moldei. Luaseră cu ei întreaga avere a mănăstirii de la Siret, nădăjduind că harul lui Dumnezeu îi va aduce înapoi. Ce frumoase vremuri se perindau în gîndurile lor! Și zilele petrecute acolo, în singurătatea codrului, ajutînd pe săraci și pe oropsiți, rugîndu-se pentru toată obștea și ducînd cuvîntul bun al Evangheliei în propovăduirea lor.

Vremea era liniștită, aerul moleșit. Către prînz, ajunseră la Vadul Moldei. Era o încîntare să călătorești pe prundișul curat lîngă apa strălucitoare. Nici cea mai mică adiere a vîntului nu turbura tăcerea ce plutea în aerul călduț, de-a lungul drumului între pomii încremeniți. Soarele, înălțat la jumătatea ocolului său între răsărit și amurg, își pierduse din putere, și umbre răcoroase se desprindeau din pomi, tufișuri, și chiar din bolovanii răslețiți de-a lungul drumului. Deodată izbucniră strigăte sălbatice, adevărate urlete. În aceeași clipă, Aldea și Dominic au împuns pîntecele cailor și au pornit în goană. La cea dintîi cotitură, Aldea, care o luase înainte, strigă:

— Privește, pater Dominic ... privește ...

Înaintea lor, chiar în drum, se vedea o luptă în toată puterea cuvîntului.

— Templierii ... strigă Dominic către Vitus. Sînt cavalerii templieri. Îi cunosc după îmbrăcăminte și după felul lor de luptă.

Aldea, cu paloșul în mînă, se aruncase în toiul luptei. Dușmanii, luați pe neașteptate, se împrăștiară, iar Aldea își făcu drum în urma lor, lovind cu putere cînd în stînga, cînd în dreapta. Simțea pe pater Dominic în urma lui, făcîndu-și drum cu calul prin mulțimea dușmană. În curînd, toți ostașii vrăjmași se mistuiră, lăsînd în urma lor grămada celor căzuți. Cînd Aldea întoarse capul, o privelițe neașteptată i se ivi. Călugării și slujitorii părăsiseră convoiul și alergau în sprijinul cavalerilor. Imboldul lui Aldea fusese necugetat. Atît el cît și pater Dominic ar fi putut fi măcelăriți. Dar dumnezeu voise altfel. Atunci se ridică din mijlocul celor rămași în drum, un ins, care, deși îmbrăcat în suman și cisme, li se păru foarte cunoscut. După el se mai ridică din drum un tînăr.

— Pater Dominic, și tu, doamne Aldea, dumnezeu v-a trimis în clipa potrivită ... pe voi și pe vrednicii cavaleri ...

Atunci recunoscură pe Vanciuc.

— Eu sînt Florea, feciorul lui Zdroabă, spuse tînărul.

Dominic descălecase ca să dea îngrijire celor căzuți în drum. Erau patru bărbați și trei femei. Ceilalți se ridicaseră și odihneau în marginea drumului. Acum cînd dușmanii pieriseră

printre pomii codrului, cavalerii templieri se trăseseră de-o parte. Căpitanul lor era Raymond, vechea cunoştinţă a lui Dominic.

— Pater Dominic, spuse el, iată-ne din nou în această ţară, ameninţată iarăşi de primejdia turcilor şi a tătarilor în afară, iar înăuntru măcinată de toate ereziile şi idolatriile. Bogdan ne-a învoit de la marele maestru să apărăm ca pe vremuri această ţară.

— Bogdan nu-şi dezminte destinul... spuse Dominic fericit.

Tocmai atunci se apropie de ei Vanciuc, care se arăta a fi credincios sprijinitor al legii unite. Toţi oamenii din sat îl ascultau cu drag, după cum ascultau şi poruncile episcopului Vitus din Siret. Cît despre Florea, care fusese ucenicul lui Dominic, la Cuhea, ar fi dorit să rămînă preot acolo. Dar de la fuga lui Bogdan se pornise mare prigoană, astfel că pornise în pribegie cu alţi mulţi credincioşi şi pripăşise în Liteni, unde era preot Vanciuc. Acolo au pus bună tovărăşie, el învăţînd pe copii literile şi rugăciunile în limba obştească, pînă ce şi aici se năpustise asupra lor prigoana lui Ivanko. Ucrainienii, tovarăşii lui Zaheu, prădaseră acum casele, luaseră icoanele şi odoarele din biserică, ca să sprijine legea bogomilă. Totodată siliseră pe oamenii să intre în mir. Nemaiputînd îndura batjocura, oamenii, cu cei doi preoţi, s-au năpustit asupra prădătorilor, i-au ajuns din urmă şi aşa a început cearta. Şi ar fi fost poate înfrînţi de oameni lui Zaheu, dacă Dumnezeu n-ar fi trimis pe aceşti vrednici cavaleri să-i apere şi să-i scape de rău. Cu mare drag ar fi purces împreună, dar cavalerii trebuiau să coboare spre Nistru, unde ameninţarea păgînilor era mai arzătoare.

— Nu vă temeţi, fraţilor... le spuse Raymond. Noi sîntem numai cercetaşi, grosul armatei vine mai în urmă şi în curînd veţi fi puşi din nou sub scutul crucii.

Oamenii năpăstuiţi se aşezară în convoiul călugărilor şi încet, încet porniră spre Cetatea Neamţului. În drum povestiră de urgia lui Ivanko şi a Katalinei, care, nu numai că sileau pe băştinaşi să treacă la legea bogomilă şi să intre în mir, dar îi sileau şi să părăsească locurile ca să aducă ucrainieni păgîni.

— Mă gîndesc, spuse Vitus, că rătăcirea bogomilă a ajuns la o îndrăzneală şi îngîmfare, care mă înspăimîntă...

— Pe mine mă înspăimîntă altcum, spuse şi Dominic. Nu pricep cum vorbe goale şi lucruri fără rost pot birui, fie chiar vremelnic...

Vitus oftă.

— Mă doare că bucuria și veselia vor pieri din grădinile acestei frumoase țări...

— Și cuvîntul latin... Frumosul cuvînt latin se va înăbuși ca floarea de livadă sub năpasta buruienilor... adăugă Dominic.

După ce oamenii străini se traseră la casele lor și convoiul se urni din loc, Dominic se hotărî să nu se mai abată de la drumul prin Baia, ci dimpotrivă, să caute a întîlni acolo pe Ivanko și Katalin.

— Doamna Katalin mi-a fost elevă... E cu neputință să nu-i fi rămas nimic din dragostea pentru sfințenia învățăturii apusene... Tu Aldea, copilul meu, vei duce convoiul la Cetate, și eu voi veni cînd voi fi sfîrșit lucrarea mea. Nu te teme... eu sînt apărat de acest braț, de această spadă și de această cruce...

6

Lucrarea lui Prepeliță n-a mers atît de lesnicios pe cît ar fi dorit. Călugărițele au înțeles primejdia și, sub povățuirea Albioarei, s-au tras la casa boierului Sava, care și-a adunat toate slugile și oamenii de credință, punîndu-i să-i apere curtea ca pe-o cetate. Nu s-au putut învoi cu călugării, care cereau carte scrisă de la monseniorul Benedict din Milcovia. Or, în graba și-n dezordinea pricinuită de năvala lui Ivlavie, nimeni nu se gîndise la cartea scrisă.

— Noi avem o încredințare din partea monseniorului Benedict... el ne este episcop. Vitus este episcopul uniților. Îl iubim și-l prețuim, dar nu putem călca ierarhia... spunea Antonie, starețul din mînăstirea Cîmpulung. Și apoi, noi vrem să întocmim un nou spital pentru leproși în Cetatea bătrînă... Vino să vezi... să ai ce povesti lui Dominic și lui Vitus.

Toți călugării se dovediră la fel de împotriviți. Făcuseră un jurămînt de ascultare și sub nici un cuvînt nu-l puteau călca... Pentru ei episcopul era ocîrmuitorul cel mai mare, și fără învoirea lui nu făceau nici un pas. Și acum stăruiau să vadă înfăptuirile lor, care atingeau culmi de frumusețe nebănuită.

Mănăstirea Molda se găsea la miazăzi de Cîmpulung, acolo unde rîul e prins în capcana a două maluri abrupte. De la malurile rîului, colinele munților se ridicau pieziș, la început goale și apoi din ce în ce mai răvășite de mormane de stînci, printre

care se găseau cîteva coline. Pe un podiș rotund se înălța ca într-un ocol, mănăstirea.

La început, mănăstirea de călugări a trecut în seama călugărițelor franciscane, socotite de Sfîntul Scaun ca mai devotate îngrijirii leproșilor. Prepeliță stătea minunat de virtutea, credința și priceperea acestor călugărițe, ca să poată trăi în aceste locuri sălbatice. Chiar după luminișul în care se ridicau casele și mănăstirea, începea ținutul sălbatic al pădurii. Stejari, cu trunchiuri puternice, ulmi înalți cu crengi îmbelșugate, pini și brazi se grămădeau unii în alții alcătuind o acoperitoare de frunziș greu de pătruns de razele soarelui. Și totuși, numele spitalului din Molda ajunsese pînă-n mari depărtări, încît nu numai rîului îi ziceau apa Moldei, dar chiar și cuprinsul căpătase numele de țara Moldei.

Și cercetînd această mănăstire, Prepeliță își dădea seama de iubirea pe care biserica romană o propovăduia pentru partea omenească a lui Hristos. Într-adevăr, alinînd suferințele omului, slujeai lui Hristos tot atît de mult ca și printr-o rugăciune oricît de avîntată. Înțelegea de asemenea că bunăstarea omului se împacă foarte bine cu iubirea de Hristos. Față de primejdiile ce se iveau, călugării se hotărîseră să mute spitalul de la Molda în Cetatea bătrînă. Și Prepeliță putea vedea cu ochii lui înfăptuirea unor suflete mînate de credință și iubire. Înlăuntrul zidurilor cetății se înălța opera unor oameni pentru care iubirea de tăcere și singurătate mărturisea lauda lui Dumnezeu și facerile de bine în folosul aproapelui. În zidul roman călugării destoinici ridicaseră schele pentru multe și felurite încăperi. În mijloc, capela era gata; iar pe lături se vedeau chiliile călugărilor și lungul adăpost pentru leproși, iar în altă parte adăpostul pentru ceilalți bolnavi nemolipsitori.

— Acolo e școala, spuse starețul Antonie, arătînd către fundul curții, o casă albă depărtată de spital.

— Biserică, școală și spital... gîndi Prepeliță.

Și Antonie, parcă înțelegîndu-i gîndul, răspunse:

— Cînd ai zăbovit în sfatul regelui, mai mic te întorci acasă... dar cînd petreci aici, cîștigi mai mult decît ai pierdut în lume.

Și Prepeliță simți că în tăcerea și singurătatea din Cîmpulung, se descoperă sufletului cinstit, adevărul ascuns în cuvîntul Evangheliei. Pricepea acum îndîrjirea călugărilor de a sluji această cetate păgînă, devenită acum loc de preamărire a lui Dumnezeu, și își jură să o apere cu brațul și mintea sa.

7

Abia pornise convoiul că la cotitura ce-i spune Lespezi se auzi în urmă-le un glas strigînd cu deznădejde.

— Pater Dominic ... Pater Dominic ...

Călugărul, care călărea în frunte între Vitus și Aldea, întoarse calul și rămase în urmă. Mare-i fu mirarea recunoscînd în omul ce fugea după ei pe Ghiurli Orman.

— Pater Dominic, alerg după tine de la Siret. Am văzut cu ochii mei acolo batjocura lui Ivlavie. Și o nefericire și mai mare amenință sălașul meu. De loviturile păgînilor nu mă mai tem de cînd am văzut flamura crucii în rîndul cavalerilor ... Dumnezeu s-a îndurat și a trimis din nou în țara asta fără stăpîn o putere creștină, să facă rînduială.

Și frînse povestirea, aducînd vorba despre ceea ce-l durea.

— E mare molimă printre copii ... Vino să ne sări într-ajutor. Vino de botează în numele crucii pe cei rămași necreștinați. Numai crucea-i singura putere ce poate răzbate răul molimii și vrăjmășia lui Ivanko. Altcum, mă tem că oamenii mei vor fi momiți de învățătura bogomilă sau de preoții lui Swatovit ... Vino, pater Dominic ...

Pater Dominic era omul înfăptuirilor repezi. Se înapoie în capul convoiului, se sfătui scurt timp cu Vitus și Aldea, și, lăsînd totul în grija acestora, se întoarse la căpitanul cuman.

— Prietene, spuse el, lui Ghiurli Orman, eu și așa tot părăseam convoiul, să mă duc la Baia la eleva mea Katalin ...

— Înainte de a ajunge la Baia, să ne abatem la Rașca, unde se află sălașul meu, și după ce vei fi sfîrșit lucrarea de creștinare a oamenilor mei, te vei duce și la Baia.

Și lăsînd convoiul să plece în drumul lui, cei doi întoarseră drumul, spre Rașca și Baia. Căpitanul cuman se mărturisi preotului. Ivanko sprijinea fățiș pe bogomili și, mai mult chiar, îngăduise credincioșilor lui Swatovit să-și îndeplinească în voie jertfele sîngeroase. Asta, ca să fie pe placul tătarilor, căci nu se sfia să mărturisească în gura mare supușenia față de tătari. El năzuia să-și îndeplinească, cu ajutorul acestora, planul de a cotropi Kievul și Moscova, și de aceea se arăta credincioasa lor slugă. Rătăciții bogomili și păgînii se înmulțiseră ca ciupercile. Și nu numai cumanii, ucrainienii și tătarii sprijineau această credință, ci chiar și mulți creștini. Zeul Swatovit era plin de bunăvoință față de aleșii săi. Îngăduia să-ți ucizi muierea, cînd îmbătrînea, ca să iei alta tînără în loc, și mai multe chiar. Apoi Ghiurli Orman trecu la durerile lui personale. Unul dintre

copiii lui din sălaşul cuman din Raşca se îmbolnăvise de molimă şi de aceea ţinea s-aducă pe călugăr acolo, stăruind în amintirea lui faima de mare vraci şi fermecător a lui Dominic.

8

Tabăra lui Ghiurli Orman se găsea pe un podiş, dincolo de apa Moldei, de unde privirea aluneca spre răsărit, în pantă dulce, pînă-n apa Siretului, iar în apus se lovea de culmile munţilor Bistriţei. Aşezat la jumătatea drumului dintre Baia şi Cetatea Neamţului, tabăra cumanilor nu mai era un sălaş ca cel de la Strîmtura, alcătuit dintr-un cerc de care înţepenite în pămînt, corturi prinse în ţepi de lemn şi cîteva colibe. Oamenii se schimbaseră. Din păstori şi vînători, ajunseseră acum muncitori de ogoare. Se puteau vedea şi case, făcute din împletituri de crengi umplute cu lut şi tencuite cu var, acoperite cu stuf, iar unele chiar cu scînduri. În mijlocul taberei sta înălţată o biserică de lemn.

Paznici călări supravegheau intrarea în tabără. În faţa lui Ghiurli Orman ridicară în sus unealta de luptă în semn de bunăvenire. Căpetenia cumană şi pater Dominic merseră încet pe drumul bătătorit din mijlocul taberei. În faţa unei căsuţe, cumanul se opri, descălecă şi pofti pe Dominic să facă la fel şi să-l urmeze în casă. Călugărul băgă de seamă că nu mai fură întîmpinaţi de chipuri bărboase şi ciufulite, şi că oamenii foloseau limba obştei. Cuvîntul latin, ca vinul vechi, te îmbată iute şi te cucereşte. Dar în mijlocul vorbelor şi strigătelor de bucurie, se desluşi o veste neaşteptată. Chiar în dimineaţa aceea sosise Zdroabă, omul lui Bogdan, cu porunci de la voievod. La auzul acestora, Ghiurli Orman şi Dominic se repeziră înăuntru. Omul lui Bogdan amintea de mulţi ani în urmă, cînd toţi erau însufleţiţi de planuri mari. Zdroabă venise cu mare iuţeală de la Colomeea şi era obosit ca boul ce cade în jug. Şi Dominic era obosit, dar îşi zicea că trebuie să se folosească de orice clipă, să nu se lase pradă ispititoarei hodini ci, ca furnica, să adune toate cele de trebuinţă pentru lucrarea sa.

Casa lui Ghiurli Orman avea două încăperi, despărţite printr-o tindă, unde se afla vatra de fiert. Fiecare odaie avea o fereastră astupată cu sticlă. Acoperişul era din lemn şi depăşea prispa, proptindu-se de stîlpi groşi, ciopliţi cu barda. O masă şi cîteva scaune de lemn, coarne, suliţe, pene, arcuri, scuturi

din piele și din oțel, topoare, săbii... toate se găseau atîrnate pe peretele odăii, dînd față de războinic căpitanului cuman.

— Uite, am adus și piatră, ca să-mi înalț o locuință din piatră... spuse el arătînd pe fereastră la un morman de lespezi trîntite în curte.

Pater Dominic privea cu uimire la omul din fața lui și nu înceta să se minuneze de schimbarea lui. Cu toată pielea lui măslinie, era un om frumos și ochii negri, aprinși, aruncau o privire cam disprețuitoare. Mustața neagră, lucioasă, îi întuneca și mai tare chipul. Cămașa lui era bătută cu plăcuțe aurite, purtînd de asemeni pe haină și pe coiful de piele, podoabe aurite.

— Să nu te mire faptul că te-am silit să mă urmezi, pater Dominic, dar sufletele noastre sînt în mare primejdie... Propovăduitorii bogomili și preoții lui Swatovit au fost înadins trimiși în țară, ca să răspîndească necredința credințelor lor. Viața noastră și a ta chiar, se află în mare primejdie... Ei se lăfăiesc în țară ca peștii în iaz, iar la propovăduirea lor adaugă și amenințarea...în timp ce după ei sosesc Ivlavie și Zaheu cu ostașii ucranieni. Ivanko și Katalin ne-au urgisit...

— De aceea trebuie să-i văd și să le vorbesc...

— Nu... pentru numele lui Hristos... țipa cu deznădejde Ghiurli Orman. Oamenii aceia nu cunosc ce-i omenia, nu te duce la ei...

— Ce necaz să aibă împotriva mea?

— Cel mai mare necaz... Ei socotesc că tu, cu vorbele tale, împiedici obștea să se dea de partea lui Swatovit.

— Dar, oare, principele Ivanko și eleva mea Katalin s-au dat de partea păgînilor?

Ghiurli Orman se simțea fericit să aibă pe Dominic în casa lui. În oamenii lui n-avea mare încredere. Deși catolici, păstrau cu toții în fundul sufletului rădăcinile păgînismului. Nici o încredere nu putea avea nici în oamenii lui Kurt-Orman, celălalt căpitan cuman, rămași păgîni, care jertfeau încă lui Swatovit și Perun.

— Trebuie să știi, pater Dominic, că oamenii îs mai răi ca fiarele, fiindcă au în slujba răutății lor mintea cea născocitoare, care lipsește fiarelor... Ascultă și te-ngrozește de cele ce ți-oi povesti... Toate le-am auzit de la fratele meu, Kurt-Orman și sînt adevărate...

Dar Zdroabă, care tăcuse pînă atunci, se ridică în picioare și zise:

— Lăsați-mă să spun ceea ce știu eu... Nu din a mea minte proastă, ci din cugetul unui om care judecă bine și întotdeauna are dreptate... Vreau să vă spun gîndurile lui Bogdan.

Cu toate că Dominic nu era tot așa de încredințat ca Zdroabă de siguranța judecății voievodului, era totuși doritor să-i cunoască gîndurile.

— Ura lui Ivanko și a lui Katalin împotriva cavalerilor templieri este o poruncă a regelui ungur căruia și lui îi poruncește regele Franciei... Se crede că templierii au mari bogății ascunse în aceste locuri...

Se opri din vorbă, privindu-i în ochi și frecîndu-și mîinile cu degetele lui lungi și subțiri. Deodată își ridică trupul voinicește. Acum se vedea cît era de frumos, plin de foc și greu de stăpînit.

— După cîte am auzit de la stăpînul meu, a cărui vitejie și isteține va fi mereu înfrîntă de greșeala fugii lui la Colomeea... Sînt întîmplări de care va să tragem foloase...

Zdroabă se muncea cu gîndul, se învîrtea pe loc și nu era în stare să se lămurească.

— Vorbește fățiș, prietene... Numai așa te vei ușura de înnouratul chin al vrajbei lăuntrice.

Momit de cuvintele paterului, Zdroabă începu să vorbească:

— Fiecare zi, pater Dominic, mă face mai bătrîn... și mai înțelept... și deci mai puternic. Nu vreau să fac de rîs această haină de nobil, și mai mult încă, nu vreau să necinstesc credința stăpînului meu...

Pater Dominic se gîndea că înfățișarea asta nouă a lui Zdroabă era una dintre cele mai frumoase pe care le văzuse. Sluga nu-și întorcea fața de la stăpînul în restriște și-și amintea acum de mila lui din trecut.

— Pater Dominic, nu trebuie să te minuneze valurile mîniei lui Ivanko împotriva creștinătății... El e sluga supusă a tătarilor și înfăptuiește tot ceea ce poruncește hanul... Dar tătarii vor acum să cucerească Constantinopole și iau ca ajutor pe principii ruși și pe turci. Pînă se vor certa între ei — căci, de bunăseamă, acești sălbatici, mai răi decît fiarele codrului se vor împăca între ei — dar pînă atunci sînt uniți și foarte primejdioși. De aceea regele ungur vrea să-i abată de-a dreptul asupra lui Basarab, și de aceea are lipsă de oștirea păgînă... ca să nimicească pe creștini... n-are încredere în oșteni creștini... De aici ura lui împotriva cavalerilor care vor să creștineze țara, pentru a aduna o oștire creștină cu care să cuce-

reasca Sfîntul Mormînt. Ierusalimul deoparte, Constantinopole de alta... iată cele două puteri... iar în slujba lor se află deoparte Ivanko, de alta cavalerii...

Dominic era uimit de felul de judecată a unui om simplu pînă acum cîtva timp slujitor.

— Lupta este între Constantinopole și Ierusalim... întări Zdroabă.

— Sfîntă Fecioară, strigă Dominic, nu lăsa Sfîntul Mormînt...

Zdroabă ridică mîna dreaptă și cu o zmucitură amenință pe un dușman nevăzut, apoi lăsă amîndouă mîinile să-i cadă în jos și, învins parcă de o soartă nemiloasă, adăugă:

— Nefericirea se trage de la regele ungur... Ca să fie pe placul regelui Franciei, prigonește pe cavalerii templieri și chiar pe cei teutoni, care, înfruntînd toate primejdiile, își fac drum pînă în cele mai îndepărtate cătune și sate, ca să îmbărbăteze pe oameni și să le ducă sfînta lege creștină.

— Mai rămîne și papa, spuse Dominic.

Atunci Zdroabă se înroși de mînie:

— Papa nu-nțelege nimic... Cînd stăpînul meu a vrut să pornească o cruciadă împotriva turcilor, papa, în loc să-i încredințeze lui conducerea, l-a însărcinat pe regele ungur. Ivanko a momit pe Oliver și a zăpăcit pe regele ungur...

Dominic părea obosit de atîta vorbă și se cufundă în tăcere. Umbre grele, căzute prin fereastră, păreau să-l învăluiască în întregime. El știa că spusele lui Zdroabă erau adevărate. Papa nu voise să țină seama de firea generoasă a lui Bogdan și însărcinase pe regele ungur să pornească cruciada împotriva tuturor păgînilor și ereticilor.

— Treburile nu merg bine... spuse Dominic, și cu atît mai mult noi trebuie să strîngem rîndurile și să apărăm creștinătatea...

— De asta va avea grijă Benedict, din Milcovia, spuse în batjocură Zdroabă. El judecă aspru pe cavaleri și pe bogomili... și-i va da pe mîna lui Ivanko.

Dominic rămase înmărmurit de vorba asta. Neliniștea din sufletul lui creștea pe măsură ce se încredința că spusele lui Zdroabă puteau fi adevărate. Un hohot mut îi zbuciuma sufletul. Va trebui să văd neapărat pe Ivanko și pe Katalin... gîndea el. În lupta dintre Constantinopole și Ierusalim, trebuie să triumfe Ierusalimul...

9

Dacă n-ar fi fost amenințarea lui Ivlavie, omul lui Ivanko, viața s-ar fi scurs la Cîmpulung în liniște deplină și mulțumire. Oameni singuratici în case rare, oi blînde în poieni îmbelșugate cu iarbă multă și moale, și numai cîinii se regăseau sălbatici, rătăcind prin umerii de piatră ai munților. Așezări omenești mai cu temei se găseau doar în preajma casei boierului Sava, stăpînul munților și al poienilor cu fînețe; el împărțea pămîntul oricărui din neamul său, care-i înmulțea norodul și aduna noi puteri de muncă.

*

Era o zi călduroasă de septembrie. Soarele, agățat deasupra capetelor, încălzea atît de tare, încît copacii pîrjoliți lăsau să cadă cîte o frunză scorțoasă ca arsă pe jar. În tindă, Prepeliță stătea de vorbă la o masă cu boierul Sava, Albioara și maica Felicia, fiica lui Zah Felician.

— Numele așezărilor omenești, ca și numele oamenilor, spunea Prepeliță, atîta vreme cît umblă în adevăr și smerenie, nu au a se teme de năvălirea relelor, căci adevărul îi va mîntui de ponosul defăimării ca și de năvălirea relelor. Privesc la acest loc, ascuns oamenilor și lumii întregi, Molda, prin faptul că învață ce este bun, drept și folositor, a ajuns un loc cunoscut pînă-n mari depărtări... Ivanko silește pe oameni să creadă că numele apei și a țării se trage de la cățeaua lui, Molda, înecată chiar în acest rîu... Dar nu-i adevărat. Numele acesta-i cu mult mai sfînt și-i legat de icoana Sfintei Fecioare, patroana mănăstirii din Molda, și de la alinarea suferințelor celor bolnavi și năpăstuiți.

În clipa aceea se înfățișă la scară copilul păstor, cunoscut lui Prepeliță.

— Ce-i, mă Ioane?... întrebă Sava.

Zgîriat pe față și pe mîini, cu cămașa sfîrtecată, copilul arătă spre Prepeliță.

— Cat pe boierul aista, să-i arăt ce-am găsit... și-i întinse un vîrf de lance. Prepeliță îl luă în mînă și-n timp ce-l privea îl cumpănea ca să-i încerce greutatea.

— Asta-i o armă tare veche... spuse maica Felicia. E făcută din aramă, metal înlocuit de romani prin fier. Arma asta a slujit unui ostaș care nu era roman.

— Și-naintea romanilor pămîntul acesta a fost frămîntat de alte popoare...

— S-au nimicit cu toatele... dar a rămas totuşi ceva, spuse Sava. Sufletele celor de atunci trăiesc în copilul acesta... sufletele lor nu s-au pierdut, şi într-o zi se vor trezi puternic la viaţă...

10

La o săptămînă după sosirea sa în tabăra cumană, Dominic sfîrşise lucrările pentru care fusese chemat. Molima încetase şi copiii se întremau văzînd cu ochii. Chipul lui Ghiurli Orman se luminase. El era bun creştin şi făgăduiala de vindecare prin credinţă se adeverise. În tabără oamenii se liniştiseră, erau sprinteni şi odihniţi, deveniseră mult mai ascultători, fiind gata să pornească lupta oricînd dacă li se poruncea. Dominic sfătui pe căpitanul cuman să asculte de poruncile lui Bogdan care-l înnobilase, şi pe care trebuia să-l socotească de stăpîn. La fel de înţelepţeşte sfătui pe Zdroabă, să ia fără întîrziere legăturile cu Bogdan şi cu templierii, care aveau să-şi aşeze tabere de apărare la cele patru reşedinţe: Cetatea de piatră, Milcovia, Siret şi Cîmpulungul Moldei. Din aceste patru locuri întărite, ei puteau supraveghea şi sări cu uşurinţă în ajutorul unui ţinut ameninţat.

Zdroabă plecă învoit. Avea să facă potrivit sfatului lui Dominic, să scoată toată obştea creştină împotriva turcilor şi tătarilor, să cheme în ajutor pe templierii cavaleri şi, la timpul potrivit, să dea de ştire lui Bogdan, ca să se aşeze în fruntea oştilor. După ce şi-a pus treburile în rînd, Dominic stătea în cumpănă încotro s-o pornească, la Cetatea de piatră sau la Baia, unde-l mîna datoria?

*

Dis-de-dimineaţă, clopotele bisericii vesteau oamenilor lui Ghiurli Orman că era duminică. Pater Dominic, care-şi citise rugăciunile, n-avea nevoie de nici un ajutor străin. Dar pentru cumanii de curînd creştinaţi, ziua domnului trebuia vestită prin loviturile clopotelor. Oamenii îşi lăsau munca şi în curînd uliţa era o sclipire de fuste roşii şi de mantale albe. Nu după puţin, apăru şi preotul. Era Moiseu, fostul paracliser de la Bedeu, preot acum la Cîrligi, lîngă Raşca. Dominic era fericit. Munca lui dădea roade. Popa Moiseu îi povesti greutăţile, dar şi izbînzile. Întruna şi întruna acelaşi strigăt de jale: prigoana lui Ivanko şi a Katalinei.

— Au trimis asupră-ne pe rătăciții bogomili și pe nevrednicii preoți ai lui Swatovit...

Dominic îl asculta tăcut. Fericirea revederii începu să se schimbe într-o îngrijorată întrebare. Moiseu nu mințea. Înțelegea bine durerea oamenilor și batjocura la care erau supuși. Deodată pe uliță se porni o mișcare, la început mai mult o închipuire, ca și cum vîntul și vremea amenințătoare ar fi grăbit lumea, dar în curînd șirul de oameni de pe uliță începu a se strînge, oamenii alergau în goană. Chiar și Ghiurli Orman alerga, ca să vadă ce se întîmplă și dădea porunci.

— Să scoborîm, pater Dominic... e mare primejdie..., spuse Moiseu, și amîndoi se amestecară printre cei ce se duceau către biserică. Pe poiana din fața bisericii era adunat tot sălașul. În curînd se iviră dușmanii, înalți ca bradul, cu privirea posomorîtă și îmbrăcați în straie cenușii de pănură proastă, cu paloșe vechi la brîu, avînd arcuri pe după gît și sulițe înălțate pe umăr.

— Asta-i o oștire, de bunăseamă... spuse Moiseu lui Dominic. Trebuie să ne ascundem în mulțime ca să privim fără să fim văzuți. Nu-i acuma clipa prielnică pentru luptă... Asta-i unealta stăpînirii...

Sunete de surle și trîmbițe deteră alarma. Întreaga grămadă se despărți în două, făcînd drum de trecere. Venind în goană mare, în fața lor se opri un pîlc de călăreți. În fruntea lor se găsea Ivlavie, cu paloșul ridicat.

— Voi, nemernici supuși ai înălțimii sale, principele Ivanko, dacă țineți la viața voastră, a femeilor și copiilor voștri, ascultați de poruncile, care, prin rostul meu glăsuiesc... De azi înainte nu vă mai este îngăduit să vă duceți la biserica asta veche...

Glasul trădătorului tremura de mînie.

— Veți dărîma biserica și din piatra ei vă veți înălța locuințe trainice...

Oamenii îl ascultau într-o tăcere de prohod.

— Nu vă mai este îngăduit a vă ruga la icoane, sau să ascultați liturghia...

În tăcerea de mormînt, numai sforăitul cailor se mai auzea.

— De azi înainte, vă veți închina lui Swatovit.

Un murmur înfundat se trezi în mijlocul mulțimii. Ivlavie amenință și mai fioros.

— Iată, aici e preotul lui Swatovit, care va locui în casa preotului unit. Acestuia nu-i mai este îngăduit să rămînă nici o clipă printre voi, nici să boteze și nici să înmormînteze...

Principele Ivanko nu vrea vărsări de sînge. Cine nu se supune va fi tras în țeapă, iar neamul lui trecut dincolo de Nistru, în Ucraina, să uite cu desăvîrșire de poveștile creștine și să devină credincioșii lui Swatovit...

Un alt murmur de jale se ridică din piepturile celor ce ascultau.

— Și încă ceva... Nimeni nu va mai lucra pămîntul de capul lui. Toată lumea se va aduna în mir. Așa-i drept și așa va fi... Să n-aud de vreo nesupunere, dacă nu vreți să fiți trimeși peste Nistru, ca să-nvățați acolo adevărata credință către Swatovit, și binefacerile mirului...

Și dînd pinteni calului, Ivlavie pieri însoțit de pîlcul lui de călăreți. Iar Dominic gîndea că trebuie neapărat să stea de vorbă cu eleva lui, Katalin. Ea nu putea încuviința atîtea blestemății.

11

Codrul se întindea pe tot cuprinsul dintre Rașca și Baia, dar pater Dominic era obișnuit cu călătoriile prin negura și singurătatea pădurilor. Era îngîndurat. Întîmplarea de la Rașca, din tabăra lui Ghiurli Orman îl urmărea întruna. Îl urmărea atît îndrăzneala năvălitorilor, cît și nevolnicia cumanilor și a lui Ghiurli Orman. Ar fi trebuit să se împotrivească. Apoi iar se întorcea. Nu trebuia să-i învinovățească. Fuseseră luați pe neașteptate. Ivlavie nu era poate decît vîrful oastei...

Trebuia neapărat să vorbească lui Ivanko și Katalinei. Putuse oare principele să-și piardă într-atît simțul creștin, și Katalin, fosta lui elevă, să se fi dat de partea hanului?

*

Baia nu era o cetate cu ziduri și foișoare de pază, ci numai un tîrg cu case mai mari și mai strînse, cu bolte unde se vindeau mărfuri, cîrciumi pline de cheflii și diferite meșteșugării pentru lucratul lemnului și al fierului. Întîlneai oameni cu porturi și obiceiuri deosebite. Bărbați, femei și copii se mișcau încoace și-ncolo, căscînd ochii mari la tarabele bolților, unde negustorii străini își întinseseră mărfurile.

La intrarea în tîrg se întîlni cu Pălcuș, acum preot bogomil. Pălcuș se plîngea de pacostea abătută asupra lui.

— La început Ivanko m-a ocrotit, fiindcă legea noastră folosește mirul... Dar acum, după ce și-a însușit toate mirurile, ne silește să trecem la legea lui Swatovit.

Cu toată cunoașterea lui despre oameni și pătrunderea în sufletele omenești, Dominic nu putea pricepe jocul lui Ivanko.

— Care să-i fie scopul?

— Asta-i gîndul domniței Katalin...

— Cu neputință... izbucni Dominic. Ea a fost eleva mea și chiar dacă e o femeie pătimașă, nu-i un suflet păgîn.

— Așa vorbește obștea... Și ține minte de la mine, pater Dominic, obștea nu se-nșală niciodată.

Cu toate că nu i-ar fi fost îngăduit să călătorească alături de un păgîn, vorbele lui Pălcuș îi ațîțau prea tare dorința cercetării, încît ispita de a afla depășea poruncile cinului călugăresc. Preotul bogomil povestea minunății. Toată obștea asculta acum de legea lui Swatovit. Principele Ivanko, nu numai c-o îngăduia, dar o sprijinea chiar din toate puterile. Ivlavie și Zaheu erau acum în slujba principelui și foloseau puterea oștirii ca să aducă obștea la credința lui Swatovit. Pe măsură ce hereticul vorbea, sufletul lui Dominic se îndurera. El voise o țară a duhului, și iată că se alesese cu o țară a păgînătății celei mai urîte.

— Da... și episcopul Benedict, din Milcovia, îi sprijină... spuse bogomilul.

Dominic tresări.

— Așa e... el e inchizitor și judecă nu numai pe templieri, dar chiar pe bogomili. Oamenii lui Ivlavie și Zaheu îi dibuie pe cei rămași în credință și-i răpesc să-i aducă la judecata din Milcovia. Benedict îi judecă și-i dă pe mîna lui Ivanko.

Dominic își aminti de prigoana regelui Franciei împotriva templierilor.

— Sînt cumva templieri pe aici? — întrebă el.

— Se mai rătăcește din cînd în cînd cîte un pîlc... Au cetăți dosite prin munți și case numai de ei știute. Pe ei îi vînează oamenii lui Ivlavie și Zaheu.

Dominic rămase îngîndurat. Aveau ei cavalerii o taină, pe care o păzeau cu strășnicie. Atunci se auzi un urlet îngrozitor și mulțime de oameni se năpusti asupra lor ca valurile unei mări. Dominic se trase de-o parte, într-o poiană. Privea mulțimea care gonea în neștire și își dădea seama că această tălăzuire nu era un joc de copii. Pe urmă, lucrurile se lămuriră. Oamenii înspăimîntați, bărbați și femei, goneau, urmăriți fiind de călăreți ce roteau deasupra capetelor lor bice lungi și ei trebuiau să fugă ca să nu fie atinși de sfîcîurile bicelor, și să nu fie călcați în picioarele cailor.

În lumea asta pestriță nimeni nu lua seama la perechea asta atît de ciudată: un călugăr călare și un preot heretic, mergînd alături de el. Ajunseră la poarta unui zid lung, vopsit cu var, părînd a fi ruinele unei cetăți.

— Aici e palatul... făcu preotul bogomil.

Dominic struni calul ca să poată privi în voie. În fața palatului se deschidea o poiană umbrită de frunzarul mai multor copaci, iar casele tîrgului se întindeau roată dincolo de marginea poienii. Soarele se lăsa la asfințit; iar sus, la răscrucea cerului, văzduhul curățit și limpezit de pulberea strălucitoare a razelor, se întinde ca o scoarță de catifea albastră.

Printre magaziile, ridicate pe stîlpi și acoperite cu papură, în care se vedeau cărămizi, scînduri și var, se înălțau schele. Călugărul trecu drumul în poiană și văzu chiar în fața palatului, un foișor neobișnuit de înalt, legat cu palatul printr-o trecătoare. Era așa de înalt, încît cuprindea mai multe caturi. La fiecare cat se întindea o prispă îngrădită, la care se ajungea printr-o ușă deschisă. Numeroasele ferestre serveau de bună-seamă pentru a iscodi năvala vrăjmașilor din diferite părți. Nu putea pricepe însă altceva. Jos, la temelia foișorului, se făcea o lucrare ciudată. Într-o curte îngustă ca un țarc, înconjurat cu gard de fier se găseau înfipte sulițe cu vîrful îndreptat în sus. Era un fel de lan de țepi de oțel, ale căror vîrfuri sclipeau în bătaia soarelui ca poleiala unui pîlc de sulițari, mergînd umăr la umăr.

— Ce faceți aici? — întrebă Dominic pe un lucrător.

Era un rutean gălbui, cu fața lată și ochii mici, gura mare și nasul cîrn.

— Astea-s pentru cei din prinsoare...

Și Dominic își dete seama că foișorul nu slujea la paza țării, ci aici erau întemnițați dușmanii principelui care, după ce erau chinuiți în chiliile de sus, erau azvîrliți în lanul cu țepi.

— Să vezi cum se zvîrcolesc... rîse ruteanul. Am încercat ieri cu un cîine. Pe măsură ce se zbătea, se tot băga mai adînc în țepi... Nemaipomenit... și rîse fericit.

Dominic plecă cu inima îndurerată. Își aminti că și Bogdan voia să înalțe un scaun de domnie, dar începuse mai întîi cu biserica, în timp ce Ivanko purcedea la lucru cu boltnițe pentru dușmani și cu lan de țepi în care să se chinuiască toți cei ce i se împotriveau

Zgomotul creştea mereu în odaie. Masa se sfîrşise dar oaspeţii beau zdravăn, ciocneau ulcelele, vorbind cu glas tare şi scoţînd strigăte puternice. Slugile alergau ţopăind prin odaie, strîngînd ulcelele şi talerele goale, şi punînd în loc altele pline. Glod se tîra pe pămînt, încet, încet, de la stăpîna sa pînă la principele Ivanko. Era beat turtă, şi nu mai sălta zgomotos şi nici nu mai ciripea ca un stol de păsărele, ci înainta din greu ca şi cum scîndurile odăii ar fi fost un drum bolovănos.

Dominic era nedumerit. Nu putea cugeta în voie. Masa era îmbelşugată, vinul prea mult, şi mai cu seamă larma asta făcea roi din gîndurile sale. Fusese bine primit de principele Ivanko şi de domniţa Katalin. Cînd Glod vestise sosirea călugărului, fosta lui elevă porunci să fie primit numaidecît. Dar de vorbit nici gînd, nu putuseră schimba nici un cuvînt pînă la masă. Glod, nebunul, îi tălmăci pricina. Katalin era îndrăgostită de Atlamoş, principele tătar, iar Ivanko nu-şi vedea capul de treburi. Şi nici la masă nu putu Dominic să dea drumul păsului său. Katalin vorbea tot timpul cu Atlamoş, iar Ivanko bea şi tăinuia cu oamenii lui. Nădăjduia că după-masă să aibă prilej mai fericit, dar atunci se-ntinse beţia. Şi în curînd, Ivanko, deşi mai putea vorbi, era tot atît de beat ca şi Glod şi vorbea cu voce tare, grozăvindu-se:

— Să-mi dea principele Atlamoş două sute de tătari călări, şi eu îi aduc legaţi cobză pe toţi cavalerii... spuse cu glas ascuţit Ivanko, şi făcu semn cu ochiul către principele tătar, care, în celălalt capăt al mesei, vorbea cu domniţa Katalin.

Dominic privea cu uimire la petrecerea aceea. Ochii lui se înmuiau îndureraţi dîndu-şi seama de ceea ce gîndeau oamenii aceştia, şi ce povesteau, odată ce zăgazul stăpînirii de sine căzuse. Chiar şi fără spusele lui Glod, din capul locului, el îşi dete seama că lucrurile nu se petreceau aici cum trebuiau. Pe Katalin o găsi de vorbă cu acest tînăr tătar, care era acum oaspetele lor la cină. Domniţa înfrunta astfel, nu numai învăţăturile lui, dar şi rînduiala de la curte, după care nu era îngăduit ca o femeie tînără să rămînă singură de vorbă cu un bărbat. Şi acum privea la tînărul principe şi-i preţuia frumuseţea. Era înalt, cu obrazul neted şi copilăresc, dar nasul arcuit şi bărbia ascuţită îi dădeau o înfăţişare bărbătească, şi mai cu seamă ochii negri şi pătimaşi. Purta cămaşă de mătase roşie, închisă într-o parte cu nasturi de argint, fluturînd peste pan-

talonii negri, iar în cingătoarea de piele stăteau înfipte două pumnale.

Şi Katalin se făcuse mai frumoasă, dar frumuseţea ei se trăgea de la acea rochie de catifea albastră, cu mîneci scurte, care lăsau să i se vadă braţele albe şi rotunde, de la umăr, şi mai ales de la privirea luminoasă şi veselă, căci nu făcea altceva decît să surîdă. Şi acum, cîtă vreme soţul ei se înverşunase cu oamenii lui la vorbe războinice, ea îşi adunase toate farmecele numai asupra frumosului tătar, uitînd că de faţă se afla soţul ei.

— Principe Atlamoş, se înălţă în picioare Ivanko, dă-mi două sute de călăreţi şi-ţi aduc pe toţi cavalerii legaţi.

— Asta-i altă socoteală ... făcu Katalin bosumflată.

Nu-i plăcuse să fie întreruptă din plăcuta ei vorbire tainică.

— Pe cavaleri, va să-i judece monseniorul Benedict de la Milcovia ... el e inchizitorul ... şi după judecata lui îi aşteaptă lanul cu ţepi ...

Tocmai atunci intrase Ivlavie şi pofti pe principe afară. Abia ieşiseră cei doi, că Glod, ridicînd capul, spuse celor doi îndrăgostiţi:

— Dar sărutaţi-vă acum ... sărutaţi-vă cît lipseşte bărbatul ...

— Şi pe tine am să te azvîrl în lanul cu ţepi ... strigă Katalin rîzînd.

— Ce dreptate-i asta? ... spuse nebunul. Voi, în lanul cu grîu, şi eu în cel cu ţepi ...

— Taci, ticălosule ... şi făcu semn să ridice mîna. Dar nu mai avea, ca pe vremuri, biciuşca în mînă, şi nebunul avu răgaz să se furişeze pe uşă afară.

— Cum poţi vorbi aşa, domniţă Katalin? ... spuse Dominic. Eşti doar creştină ...

Dar Katalin, cu o oală de vin în mînă, strigă:

— Mai bine bea o ulcică cu vin, patere. In vino, veritas ... Ai să găseşti adevărul în el mai mult decît în cărţile tale neferite ...

— Domniţă Katalin, vorba ta mă înspăimîntă. Vorbeşti ca un ...

— Ca un păgîn ... completă Katalin. Să ştii că nu Isus, ci Swatovit ne dă fericirea ...

Dominic întoarse privirea spre uşă, fără să vrea.

— Nu te speria, pater Dominic, astea le spun şi faţă de soţul meu. Da, Swatovit ne asigură fericirea ...

Şi întoarse spre principele tătar o privire languroasă.

— Da, principe... dacă aș fi fost credincioasă lui Swatovit, aș fi fost cu mult mai fericită.

— Ce ți-a lipsit ca să fii fericită? — întrebă Dominic.

— N-am iubit și n-am fost îndeajuns de iubită... Închipuiește-ți c-am fost odată îndrăgostită de un oarecare Crăciun... Și acel tînăr m-a înfruntat... Iar acum l-aș arunca în lanul cu țepi. Dar nevolnicul e departe. În schimb mă iubea un fel de țăran prost, numit Drag... Îmi plăcea să mă joc cu el ca să-i fac în necaz nevesti-sii... Ți-amintești, pater, de Sandrina?

— Sandrina nu era atît de proastă, iar el este domnul acestei țări, răspunse Dominic.

— Să-i am în mînă, pe amîndoi i-aș arunca în lanul cu țepi... strigă Katalin, pentru ca Swatovit să ajute iubirii mele...

Și privind lingușitoare spre Atlamoș:

— Cunoști, principe, iubirea mea...

Și apropiindu-și capul de capul principelui:

— La fel principe... dacă nu mă mai iubești.

Dominic rămase înmărmurit. Nu se așteptase la așa mărturisire. Dar Atlamoș izbucni în rîs:

— Dacă nu te-oi mai iubi mă arunci în lanul cu țepi?

— Nu... țipă cu deznădejde Katalin. Dacă nu mai mă iubești, mă arunc eu în lanul cu țepi...

Atlamoș rîse iar. Tocmai atunci se întoarse Ivanko. Katalin se ridică în picioare și, ca și cum ar fi urmărit mai departe o vorbă cu Dominic, spuse:

— Pater Dominic, știu că la mănăstirea Molda se află ascunsă cea mai mare dușmană a mea, Clara Zah... În curînd, potera mi-o va aduce, s-o arunc cu mîinile mele în lanul cu țepi, jertfă zeului Swatovit...

13

Sosirea lui Dominic la Cîmpulung a pricinuit numai bucurie. Bucurie bolnavilor, care auziseră de minunatele vindecări ale medicului; bucurie călugărilor, înspăimîntați de veștile rele ajunse pînă la ei; bucurie, bătrînului Sava și dulcei Albioara, pentru care călugărul cărturar era izvor de apă vie.

Dominic găsi bună rînduiala de la cetatea bătrînă. Spital, școală și biserică... așa cum trebuiau să fie mînăstirile catolice. Și fiindcă cetatea avea ziduri zdravene, era un locaș ușor de apărat. El nu se sfii să povestească tuturor despre primejdiile

ce-i amenințau din partea lui Ivanko și a lui Katalin, care voiau să-nchine toată țara zeului Swatovit.

— Dumnezeu nu ne va lăsa... încheie Dominic... Cavalerii templieri sînt din nou în țară... Tu, Prepeliță, va să purcezi la Siret și la Cetatea de piatră să-i rogi din parte-mi să fie un ajutor pentru acest ținut...

Cu toate sfaturile lui întăritoare, neliniștea nu putea fi stăvilită. Vești groaznice soseau prin cîte un muntean, care cobora cu calul încărcat cu lemne pînă la Chilia sau Cetatea Albă, unde negustătorii străini cumpărau pe bani de argint, și chiar pe aur, lemnul, care era marfa cea mai căutată după sare. Dar sarea în întregime era a lui Ivanko și numai pe furiș oamenii o puteau dobîndi fără vamă. La întoarcere, ei povesteau cele văzute și auzite. Sate întregi prinse în capcană de oamenii lui Ivlavie și Zaheu, erau mînate peste Nistru. La întoarcerea lor, oamenii întîlneau chipuri necunoscute și dimbi neînțelese, neamuri străine, mai cu seamă ucrainieni, tătari și unguri. Unii povesteau și despre alte răutăți. Bisericile erau prădate de oștiri păgîne, preoții alungați și în urma lor rugurile se ridicau, închinate în cinstea lui Swatovit.

Dominic trebuia să recunoască partea elevei sale Katalin, în toate acestea. Ea întrecea în răutăți pe Ivanko... și atîtea nelegiuiri, pe care poporul nu le mai putea suferi, numai din dragostea ei pătimașă pentru Atlamoș. Parcă viclenia și răutatea lui Ivanko erau mai în firea lucrurilor, el avea lipsă de sprijinul tătarilor pentru ambiția lui nemăsurată, dar Katalin n-avea nici o pricină în afară de stricăciunea din sufletul ei.

*

Curtea începea să clocotească de mișcare. Pe drum se ridicau suluri de praf. Se întorceau căruțele din pădure și turmele de la păscut. Dar zgomotul căruțelor, strigătele oamenilor și răgetele vitelor nu tulburau liniștea, ci dimpotrivă, parcă o așezau în temeiurile ei. Pe prispă, boierul Sava stătea la vorbă tihnită cu oaspeții săi.

Soarele apusese și cele din urmă raze aruncau praf de aramă peste pădure și rîu. Ca un șarpe cu solzii de aramă, se zvîrcolea rîul, și frunzele pomilor sclipeau, în întunericul ce le cotropea, ca niște fluturi de oțel într-o zale de culoare neagră.

— Ia te uită ce oaspeți mari ne sosesc... spuse zîmbind boierul Sava.

Toți se uitară către poartă. Zîmbind luminos, cu traista pe umeri, înainta Ionaș, iscusitul cioban și îndemînatecul căutător

al rămăşiţelor din trecut. Priviri iscoditoare plecau din ochii lui iuţi şi strălucitori, ca smaragdul.

— Ce unelte noi ai mai descoperit, Ionaş? — întrebă boierul.

Dintr-o dată, băiatul se întunecă la faţă şi mîinile începură să-i tremure uşor.

— Mărite Doamne, începu el cu glas cumpătat în timp ce arunca priviri cercetătoare şi neîncrezătoare spre călugărul necunoscut.

— Vorbeşte, copilule... îl îndemnă Sava.

— Mă tem că ascunzătoarea vitejilor Roman şi Vlahala a fost dibuită...

Dominic, mereu la pîndă după gîndurile oamenilor simpli se amestecă numaidecît în vorbă.

— Despre ce ascunzătoare vorbeşti, copilule?

Tocmai atunci se întoarse Albioara, aducînd vîrful de lance descoperit de Ionaş. Călugărul luă unealta în mînă, o cercetă cu de-amănuntul şi apoi îşi dete părerea.

— Asta-i o unealtă scită, de război... se deosebeşte de armele romane...

— Şi eu am socotit la fel, glăsui maica Felicia.

— Cărturarii, care au studiat viaţa şi obiceiurile romane, nu pot face nici o greşeală în această privinţă.

— Boierule, veniţi degrabă... mă tem ca furii să nu vatăme ascunzătoarea vitejilor Roman şi Vlahala... spuse copilul.

Pater Dominic făcu un semn lui Prepeliţă şi amîndoi se ridicară.

— Copilul are dreptate. Trebuie să vedem... Poate că acolo-i un tezaur mai mare decît ne închipuim.

— Să-ţi mai dau doi oameni ajutor, spuse Sava...

Şi porunci la doi oameni din curte să alerge după ei. La ieşirea din curte, Dominic spuse lui Prepeliţă.

— Du-te şi ia două făclii, iască şi amnar şi un şomoiog cătrănit, pentru luminat, fiindcă — de bunăseamă — acest copil ne duce într-un loc ascuns.

— Sub pămînt... completă Ionaş.

— Vezi... nu-i de lipsă numai sabia şi toporul, ci şi lumina...

Prepeliţă se întoarse numaidecît cu cele de trebuinţă. Copilul le povesti în puţine cuvinte, dar de o limpezime de cleştar, felul cum descoperise pivniţa unde erau ascunse uneltele găsite de el. Alergînd după vite, jucîndu-se cu copiii şi căutînd să găsească cuibarele şerpilor, piciorul i se prinsese într-o gaură. Do-

ritor să afle ce-i acolo, curăți locul și nu mică-i fu mirarea cînd își dete seama că acea gaură este intrarea într-o pivniță sub pămînt. Chiar la piciorul dealului se vedea o movilă de bolovani, acolo era intrarea dosită de copil. Rînduiala bolovanilor fusese stricată și asta îngrijora pe Ionaș.

— Mergi tu înainte, îi spuse Dominic.

Copilul începu să arunce bolovanii la o parte și apăru o despicătură în care intră. Cîteva lespezi aruncate la întîmplare le folosi la scoborîre. Lumina zilei mai limpezi drumul cîțiva pași, apoi întunericul se îngroșă, încît nu se mai putea vedea nimic.

— Aprindeți luminile... porunci Dominic celor din urma lui.

Și la lumina făcliilor, el își dete seama că peștera fusese lucrată de mînă de om. Lespezile și treptele unei scări erau prea bine tocmite, ca să nu se vadă rostul unui gînd omenesc. La capătul scării stăruia întunericul ca o pînză neagră. Dar ochii lui se obișnuiseră cu lumina făcliilor și putură, încet, încet, deslușí lucrurile. Și Dominic își dădu seama că se găseau sub cetate. De bunăseamă că cei din cetate aveau drum tăinuit, pe unde să poată ieși la pricină de primejdie.

În mijlocul încăperii se găsea un stîlp. Tăcerea era atît de adîncă încît nu se auzeau nici vorbele vecinilor săi. Atunci, la lumina făcliei lui Prepeliță, care semăna perdele alburii peste întreaga încăpere, se văzu un om cu tîrnăcopul în mînă, săpînd pămîntul. Dar pesemne că pereții de piatră ai pivniței acopereau zgomotele, căci loviturile omului rămîneau fără răsunet, parcă ar fi lovit în lînă. Deodată, omul văzu lumina și se opri. Atunci își dete seama că fusese descoperit, ridică tîrnăcopul și se repezi la ei. Dar Dominic îl opri cu mîna ridicată. Omul zvîrli unealta și se prăbuși în genunchi.

— Pater Dominic, iartă-mă...

Tocmai atunci, printr-o răsuflătoare ascunsă, intră o pală de vînt, care, mișcînd aerul, făcu să răsune vorbele.

— Iartă-mă, pater Dominic...

Era Zdroabă.

— Ce cauți, tu, om cinstit, să folosești meșteșugurile necinstite ale furilor și nelegiuiților?... întrebă Dominic.

Acum parcă pătrunsese și o dîră de lumină. Și vîntul și lumina dădeau răsunet vorbelor.

— Caut comoara templierilor...

— Ce cauți? — întrebă nedumerit Dominic.

— Caut comoara templierilor... și dete să fugă.

Dar Dominic îl prinse de mînă.

— Nu fugi, frate... Prin mine, Dumnezeu nu te-a lăsat să înfăptuieşti o fără-de-lege. Arată-mi şi mie locul unde credeai că se află comoara.

Conduşi de Zdroabă se duseră către stîlpul din mijlocul pivniţei. Ochii li se dăduseră cu întunericul abia luminat, şi urechile, cu vorbele. Dominic văzuse multe în viaţa sa, dar tot rămase uimit în faţa acestei lucrări. Mulţi meşteşugari, nu numai neobosiţi, dar şi pricepuţi, trebuiseră ca să scobească în pămînt o ascunzătoare atît de mare şi de frumoasă. Mintea sa se topea de admiraţie. Meşterul arhitect, care făcuse aşa ceva, era demn să ridice şi o catedrală. Căci, în afară de măreţia lucrării, pe pereţi se vedeau sculptaţi sfinţi, mai mari decît trupul omenesc, şi pe alocuri se desprindeau din zidul de piatră firide în care se găseau statui sfinte. Stîlpii, care sprijineau tavanul rotund, erau de asemenea sculptaţi.

— Aici trebuie să fie, spuse Zdroabă, arătînd o lespede ascunsă sub un morman de pămînt.

Dominic ceru să se apropie lumina şi după ce citi inscripţia, dete cu amar din cap.

— Adevăr grăieşti... Aci se află o comoară... dar nu comoara templierilor, ci comoara acestui neam. Iată ce scrie în litere latine:...

Şi după o scurtă tăcere, tîlcui în vorbirea obştei: „Aci odihneşte episcopul Nichita Remesianul, care prin vorba lui bună şi viersul lui frumos, a creştinat pe cel mai îndărătnic trib scit, pe moldavi".

Călugărul era adînc mişcat.

— Frate Zdroabă, ai găsit o comoară mai mare decît toate comorile pămîntului după care rîvneai.

Atunci cuvîntă Prepeliţă:

— Fraţilor, să ne închinăm în faţa acestei descoperiri, făcută prin mîinile acestui prieten al nostru...

Şi începură cu toţii să cînte „Te Deum laudamus". Cînd isprăviră scurta cîntare, Prepeliţă spuse:

— Pater Dominic, aci zac osemintele sfîntului... Să le luăm, căci ele vor servi la clădirea multor biserici şi mănăstiri, în această ţară şi aiurea... Să deschidem sarcofagul şi să ne fericim de privirea acestor sfinte relicve...

— Da!.. făcură cu toţii în acelaşi glas. Să le ferim de prigoana lui Ivlavie şi Zaheu, precum şi de oştirile păgîne ale ucrainienilor şi tătarilor.

Puseră cu toţii mîna şi ridicară cu greutate lespedea de piatră. Atunci li se înfăţişă o privelişte nespus de frumoasă. Sfîntul odihnea în sarcofagul de piatră, ca şi cum ar fi dormit. Aproape o mie de ani de cînd odihnea acolo şi nici un semn al morţii nu vătămase chipul său senin. Barba şi pletele-i albe îi acopereau chipul blînd.

Deodată, Zdroabă se repezi din nou să fugă. După el se repeziră şi cele două slugi ale lui Sava. Şi atunci, altă minune. La vîntul făcut de fuga celor trei, chipul şi haina sfîntului se pustiiră şi din făptura lui sfîntă nu mai rămăsese decît un morman de praf.

14

Pater Dominic stătea de vorbă cu monseniorul Vitus. Focul ardea în cămin, şi amîndoi prelaţii se încălzeau la flăcările lui pîlpîitoare. Vitus asculta cu chipul nemişcat, iar ochii lui întunecaţi priveau scînteietori.

— Monseniore, spuse călugărul, mă bucur din inimă că Dumnezeu ne-a întărit în ceea ce noi am intuit numai. Creştinarea acestui neam a fost înfăptuită de Nichita Remezeanu, deci a fost înfăptuită în spirit roman. Gîndul tău de a întoarce pe aceşti oameni la Sfîntul Scaun a fost nu numai un îndreptar politic, ci încheierea unei voinţe dumnezeieşti, începută prin propovăduirea lui Nichita Remezeanu ...

— Popoarele au un simţ aparte, răspunse Vitus. Ele rezolvă adevăruri, pe care cărturarii şi căpeteniile lor nici nu le bănuiesc. Dar pentru mine, ca istoric, un alt adevăr mi se dovedeşte ... Descoperirea de la Cetatea Veche ne-a arătat că numele acestei ţări nu se trage de la călugării germani care au numit rîul „die Mulde" ... Acest nume e cu mult mai vechi şi se trage de la acel neam scit care a locuit prin aceste ţinuturi, în Moldavia ...

*

Zdroabă, care însoţise pe Dominic la Cetatea de Piatră, veni să-i vestească trebuinţa sa de a pleca la stăpînul său. Chemarea depărtărilor, strigătul fără glas al lui Bogdan, nu-i dădeau pace, îl trăgeau spre Colomeea.

Odată îmblînzit de vorba bună a lui Dominic şi de dorul după stăpînul său, Zdroabă se lăsă dus în voia mărturisirii.

— Bogdan e prea sărac ca s-ajungă domnitor, spuse el. Îi trebuie curte mare și oștire aleasă, care se ține cu bani grei... De aceea tot alerg eu după comoara templierilor...

Dominic era tot mai mirat. Puțini se mai gîndeau la Bogdan și la răzbunarea lui. Numai Zdroabă nu-l uitase. Avea și el ceva măreț în firea lui.

Un lucru însă nu-și putea explica Dominic. De unde aflase Zdroabă de acel loc?

— De la domnul și stăpînul meu Bogdan, mărturisi Zdroabă. De la el am aflat despre comoara templierilor și că nu-i vorbă de șagă și nici minciună... și că ea este ascunsă în beciul unei cetăți din această țară... Bogdan mi-a încredințat mie taina templierilor, pe care-o aflase de la cavalerul Raymond.

Tăcură cîtva timp, fiecare pierdut în gîndurile lui. Zdroabă gîndea că trebuia să se miște fără încetare ca să înalțe pe stăpînul său la culmea întrezărită de el. Dominic gîndea că, fără voia lui, devenea părtaș la taina templierilor.

— Ce vei face dacă vei găsi comoara?

— Stăpînul meu are încredințarea să zidească de-a lungul Moldei, Siretului și Prutului, cetăți pentru marile cruciade, care vor porni de la miazănoapte, după ce Lituania se va creștina.

— Și Bogdan și-a dat învoirea?

— Da... Bogdan a făgăduit cavalerilor că va preschimba țara într-o cetate de apărare împotriva păgînilor și pentru ajutorarea creștinilor.

Dominic vedea că Bogdan, îmboldit de o mare frămîntare, căuta înaintea lui înfăptuirea măreață, și în căutarea lui nedeslușită se folosea de mijloace neîngăduite, ca destăinuirea unei taine.

— Pater Dominic, eu pentru mîntuirea domnului meu Bogdan m-am îmbrăcat în haina tîlharului și am răbdat toate necazurile mustrării de cuget... nu din gînd nelegiuit, ci din dragoste... să văd pe stăpînul meu înălțat la locul lui ce i se cuvine.

Pater Dominic cugeta la toate acestea și vedea că Zdroabă era înfierbîntat la minte dar nu era nelegiuit. El era un răsad dintr-un neam puternic și scînteietor, viteaz și îndărătnic. Poate că prin truda lui se împlinea o mare voință. El, Dominic, fusese odată tîlcuitorul ideii de voință și de putere. Poate că Zdroabă era umbra măreției lui Bogdan și mergea înaintea stăpînului său, ca umbra norului înainte de lumina trăsnetului.

1

Cînd episcopul de Cracovia a înălțat crucifixul, toți oaspeții se ridicară. În felul acesta se vestea că logodna se sfîrșise. Sărbătoarea avusese loc în sala cavalerilor din palatul prințului Zaslowski, din Colomeea. Aici se pecetluise logodna lui Crăciun cu Elena, nepoata prințului, și în felul acesta se strîngeau și mai mult legăturile dintre familia lui Bogdan și cea a prințului Zaslowski, fiind Maria, soția lui Bogdan, sora cea mică a prințului. Sărbătoarea avea o strălucire regală. Săbiile oaspeților erau legate în teci de catifea, iar mînerele împodobite cu nestemate și mărgele mari.

Cînd principii și principesele au părăsit sala, au început să răsune uralele. Iar după plecarea stăpînilor și a episcopilor, petrecerea nu se sfîrși, ci dimpotrivă, pofta de joc și băutură se înteți, oamenii fiind mai liberi și mai voioși, căci stăpînul, fără să fi fost un om aspru, avea ochiul ascuțit și nimic nu-i scăpa din vedere, așa că greu puteau înmulți numărul oalelor cu vin și să dea drumul vorbei cu înțeles îndoielnic. Acum, în mijlocul mulțimii scînteietoare de nobili, popi și scutieri, pater Dominic putea deslușì oamenii cu care i-ar fi fost drag să stea de vorbă, și alții care-i vătămau voia bună prin trufașa lor înfățișare. Între aceștia se găsea și contele ungur Poszony Pál, solul regelui Ludovic. Purta pe cap o pălărie de piele verde, care-i stătea tare și strîns; de gîtu-i puternic atîrna un lanț gros de aur, care-i cădea pe pieptarul verde, strîns pe pieptu-i vînjos. Cizmele-i erau negre, acoperite de pulpare verzi, întinse pînă la genunchi, iar la brîu sabie cu mîner aurit.

Dominic înțelegea pricina, sau mai bine-zis, pricinile îngîmfării nobilului ungur. Era tînăr, înalt și sprinten, ochii îi scînteiau luminînd o față albă, întunecată doar de sprîncenele și mustața neagră. De bunăseamă, că la frumusețe și tinerețe, se adăuga încă bogăția și demnitatea lui. Era mare comis regal, deci — călăreț fără seamăn și țintaș la sigur — și fusese trimis de regele ungur ca om de încredere pe lîngă principele Zaslowski, să tîrguiască pentru el coroana Poloniei, al cărui rege, bolnav, putea dintr-o zi pe alta, să-și dea obștescul sfîrșit.

În afară de Poszony Pál, Dominic recunoscu pe ducele Ladislau de Oppeln, știut lui de la curtea lui Oliver din Vișegrad, și pe prințul Ziernovit, fratele logodnicei, pe care-l cunoscuse numai la sosirea sa la Colomeea. Venise aici trimis de marele maestru al templierilor, care cereau ajutor fraților lor întru Hristos, cavalerilor teutoni. Vlaicu, fiul lui Basarab, făcuse o raită prin țară, se luptase cu tătarii și ucrainienii lui Ivanko și cu ajutorul templierilor îi alungase. Dar la urmă a izbucnit cearta. Vlaicu, învingător, se ridicase împotriva templierilor, vrînd neapărat să le găsească ascunzișul comoarei. Dominic privea cu privirile întoarse aiurea. Comoara și iar comoara!... Zvonul aruncat de regele Franciei se răspîndise pecingine, pe tot cuprinsul lumii.

După tragerea oștilor lui Vlaicu, templierii ieșiseră la vedere și, prin Dominic, cereau ajutor fraților teutoni împotriva altor mari prigoane ce puteau veni. Așa ajunsese Dominic la Colomeea. Dar la Colomeea află o veste neprielnică. Papa, la cererea regelui Cazimir, trecuse pe teutoni în Pomerania. Slabă nădejde de a ajuta pe bieții templieri, căzuți pradă dușmăniilor din toate părțile.

Dominic alegea cu drag, printre boierii de față, pe Bogdan. Timpul și nenorocirile îl făcuseră mai chipeș și mai impunător. Și, mai ales, se purta ca cel mai desăvîrșit domnitor. Mantaua de catifea albastră, pe care o purta învăluită în jurul brațului, cădea în falduri largi; statura îi era viguroasă și barba rotundă, în care sclipeau fire argintii, era pe potriva ochilor lui mari și atît de vii ca și cînd ar fi fost împătimiți de o flacără întunecată.

Văzîndu-se singur, Bogdan se apropie de călugăr. După el venea în pași grăbiți un tinerel, chipeș și frumos îmbrăcat. Purta dolman de catifea albă, închis cu șireturi negre prinse în copci de aur și cătărămi de nestemate, iar la gît, horbotă, împletită ca o cusătură de cureluțe. Pantalonii îi erau de mătase stacojie și cismele roșii cu pinteni de aur. La gît îi atîrna un lanț greu de aur; iar la cingătoare, o spadă bizantină scurtă.

— Iată, pater Dominic, spuse Bogdan, acest tînăr dorește să te cunoască... El e de neam domnesc, nepot fiind lui Nicolae Alexandru Basarab.

— Și am venit înadins aici, spuse tînărul, să cunosc legile și datinile acestei țări... Mă numesc Costea și sînt nepot lui Nicolae Alexandru Basarab. Din pricina lui am purces de la Curtea de Argeș... mai întîi la Constantinopole și apoi la Tîrnovo, iar acum aici, ca să cunosc, nu datinele și obiceiurile po-

poarelor, ci legile pe care măritul rege Cazimir le-a dat poporului său.

Gîndul lui Dominic zbură în depărtare, la soliile de răzvrătire ale lui Aba și Amade. După răzvrătire, basarabii se gîndeau la lege.

— Renumele regelui Cazimir a ajuns pînă la noi. Pretutindeni e cunoscut ca regele țăranilor ... și Basarab vrea să ajungă domn al rumânilor ...

Dominic tresări. În sufletului lui tresări un gînd iuțit.

— Cum spui?

— Da ... Basarab vrea s-ajungă domnul rumânilor.

— Ce sînt rumânii, tinere?

— Rumânii sînt țărani clăcași, cei numiți aici iobagi ...

Atît îi trebui lui Dominic. Ademenit de vorba proaspătă începu să se piardă într-un discurs avîntat. Descoperise o taină și nu voia să se lase copleșit de năvalnica ei frumusețe.

— Copilul meu, prin rostul tău mi s-a descoperit una din marile taine ale acestui neam, pe care de multă vreme o caut.

Își amintea de întrebarea lui Vitus, care-i cerea mărturie grăitoare întru dovedirea latinității acestui neam. Iată că acum o găsise.

— Ce taină? ... întrebă mirat Costea.

— Voi, locuitorii acestor ținuturi sînteți de obîrșie romană ... O dovedește vorba și datina ... Lipsea o singură verigă pentru înnodarea dovezilor. Nu știați cum vă cheamă. Unii vă numeați basarabeni, după numele lui Basarab; alții munteni, după munții dragi vouă, și alții, moldoveni, după numele unui trib de sciți care a locuit cu mult înainte de Roma, pe aici. Și tu, copilul meu, mi-ai adus dovada cea sigură ... voi sînteți rumâni, adică romani ...

Costea era un tînăr deștept și simțitor. Cuvintele călugărului cărturar, despre care auzise atîta vorbind pe Crăciun, îl îndurerau.

— Da, pater Dominic ... noi, cu toții sîntem niște rumâni ...

Dominic îi pricepea dorul.

— Nu fi îndurerat, copilul meu. Cuvîntul rumân poate să numească azi pe iobag, dar el cuprinde toată măreția Romei ... Și mare e gîndul lui Basarab vrînd să ajungă domnul rumânilor.

2

Înainte de începerea jocului, Crăciun pofti pe pater Dominic să arunce o privire asupra sălii. Cu toate că numai lumînările de pe cămin şi făcliile din pereţi erau aprinse, se putea desluşi felul împodobirii. Dat fiind numărul mare al părtaşilor, a fost de lipsă să se deschidă şi odaia oaspeţilor, vecină sălii cavalerilor. Slujitorii ungeau cu ceară podeaua de marmoră, pentru ca paşii să alunece uşor la dans, iar alţii împodobeau căminul cel mare de cărămidă smălţuită, cu vase de flori şi statuete de pămînt ars, închipuind viteji înconjuraţi de cîini sau prinţese frumoase. Dar orînduiala era şi mai mare fiindcă alţi slujitori, suiţi pe scări, agăţau tablouri pe pereţi. Pe lîngă zid se întindeau laviţele acoperite de covoare, pe care aveau să se odihnească cei mai vîrstnici şi cei obosiţi de joc. Cînd s-au ivit muzicanţii slujitorii au înţeles că trebuiau să-şi strîngă uneltele şi să plece.

Muzica era formată din doi harpişti, cinci violonişti, cinci trîmbiţaşi, cinci flautişti şi un toboşar. Muzicanţii s-au adunat pe o podeaţă lîngă uşa dintre cele două încăperi. Apoi a venit majordomul cu făclia de răşină, cu care a aprins toate lumînările. Erau lumînări pe cămin, în candelabrele din toate colţurile şi pe lîngă oglinzile de argint sprijinite pe pereţi. Lumînările aruncau trîmbe roşii, galbene şi albastre şi în lumina lor chipurile oamenilor păreau de un albastru vineţiu, ca a unui lac în lăsarea amurgului.

Tocmai voia Crăciun să ceară sfatul paterului Dominic, cînd în sală izbucni un rîs hohotit şi în urma lui intră Margareta urmărită de Costea.

— Muşata... o mustră Crăciun. Du-te şi te culcă. Copiii n-au ce căuta aici...

Atunci Costea, rîzînd îndrăzneţ, răspunse:

— Muşata e învoită să stea la petrecere... Şi luînd-o de mînă, fugiră amîndoi de ursuzul Crăciun.

— De ce-i spui Muşata? întrebă Dominic.

— Aşa-i porunca lui Bogdan.

Zîmbind binevoitor, Dominic spuse:

— În zăpăceala iscată de nenumăratele întîmplări potrivnice, Bogdan a căpătat un simţ ce-l face să vadă limpede unde trebuie îndreptat neamul lui.

— Ştiu, pater Dominic, că te gîndeşti la ideea romană...

— Care, fiind veşnică şi neschimbătoare, trăieşte vie chiar în somnul trîndăviei şi a răcelii care zace în mintea acestui

neam ... și de aceea o găsești la Bogdan în cele mai neînsemnate fapte ca aceasta. Mușata este o rămășiță a cuvîntului Frumușata sau frumusețea, care nu-i altul decît latinescul formosus, purtat din gură în gură de-a lungul veacurilor ca însemn al drăgălășeniei femeii în copilăria ei ...

Atunci începu să răsune toba, care vestea adunarea oaspeților și, la acest semn, ușile de stejar ale încăperilor se deschiseră și oaspeții intrară și ocupară locurile pe care li-l arăta majordomul curții cu bastonul ridicat.

Cînd sosi Maria împreună cu Elena, logodnica lui Crăciun, un murmur de uimire străbătu întreaga adunare. Amîndouă voiau să-și arate frumusețea. Maria, soția lui Bogdan, în pofida vîrstei, nu pierudse nimic din farmecele ei de altă dată. Fața ei era ca mărul, sînii puternici potrivindu-se de minune cu statura înaltă și șoldurile unduitoare. În părul galben avea o coroană în care scînteiau pietrele de rubin. Dar și Elena era o fată frumoasă. Fața roșie, aprinsă de bucuria de a se ști tînără și atrăgătoare, împrăștia văpăi pînă-n părul ei de culoarea inului și-n ochii albaștri ca cerul senin. Amîndouă femeile rămăseseră în mijlocul odăii așteptînd omagiul de cuviință din partea cavalerilor. Dar Crăciun stătea de vorbă cu Dominic, și Bogdan întîrziase la sfat cu principele. Atunci se repezi contele Poszony Pál și, după ce se închină în fața celor două femei, oferi brațul, mai întîi doamnei Maria și apoi domniței Elena, plimbîndu-le în cerc de-a lungul băncilor, unde se adunaseră boierii și familiile lor. Numaidecît doamna Maria și-a desfăcut evantaiul în formă de inimă, strălucitor, și apoi s-a oprit la cea dintîi oglindă să se privească. Doamnele au stăruit mult acolo, potrivindu-și coroanele pe cap și buclele pe sub coroane, urmărindu-și apoi încet plimbarea, știindu-se privite de întreaga sală, plină de oaspeți. Pater Dominic recunoscu într-un colț adunarea magiștrilor cărturari, filozofi, juriști, istorici. Apoi își făcu apariția pe ușă cancelarul principelui Batryn, un moșneag falnic, mîndru la înfățișare, cu fruntea înaltă, de cărturar înțelept. Cînd și-a desfăcut puțin mantaua de hermină lungă pînă la pămînt și i-a apărut pe piept crucea cu pietre prețioase, pater Dominic și-a dat seama că Batryn era un principe al bisericii. Cancelarul se închină în fața doamnei Maria, apoi se grăbi spre colțul cărturarilor.

— Ăștia cunosc doar scînteierea civilizației, nu și civilizația, ca și caii ce se frămîntă în hamuri împodobite de fierturi, și se cred vrednici de a alerga la circ.

Dominic se întoarse. Era Costea. Tînărul era îmbrăcat într-o dulamă de catifea verde, împodobită cu găetane de aur și guler de zibelină, iar în cușmă îi stătea prinsă o pană de cocor. Mîndru, chipeș și plin de sine, vorbea cu oarecare dispreț. Pater Dominic nu se supără. Tînărul înfumurat vorbea potrivit vîrstei și împrejurărilor în care fusese crescut, dar se simțea obligat să apere darul cel mai de preț după cel al preoției, cel al civilizației romane.

— Prietene, spuse el, cred că nu cunoști acel tezaur al gîndirii greco-romane, al cărui vistiernic a rămas și de-a pururi va rămîne Roma.

— De cînd sînt aici, pater Dominic, am învățat gramatica retorica și dialectica... fiindcă, dacă Basarab m-a trimis cu un rost politic, gîndul meu pentru învățătură întoarce ochiul cu nesaț către orice prilej de împodobire a minții... dar mărturisesc cinstit că nici gramatica, nici retorica și nici dialectica nu mi-au arătat decît cuvinte frumoase care nu m-au făcut nici mai sfînt, nici mai bun...

Costea vorbea limba latină cu iscusință, dovedindu-se astfel cărturar. Dar pater Dominic nu-i răspunse fiind cu ochii ațintiți la nobilii ce soseau întruna, căutînd să le recunoască demnitatea după port și înfățișare. Erau preoți îmbrăcați în reverandă, și vlădici preschimbați în curteni, cu dolmane încărcate de scumpeturi, pantaloni umflați, de mătase, și sabia la cingătoare.

— Pater Dominic, spuse tînărul mai tare, după cum îți spun, nici gramatica, nici retorica nu m-au făcut mai bun sau mai sfînt.

— Drept grăiești, răspunse Dominic, pentru că nici gramatica și nici retorica nu pot demonstra ce este treimea... ci numai credința, și mai cu seamă fapta bună, la care să fie părtașă dragostea omului și harul lui Dumnezeu...

Dar tocmai atunci majordomul aruncă o privire fulgerătoare către muzicanți și ridică bastonul în sus. Și acum s-a pornit muzica. Doi copii de casă alergară să tragă la o parte perdelele care mai închid ușa de la încăperea principilor. Se aude un foșnet prelung, perdeaua se desparte în două și principii înaintează către cele două strane înalte, cu trei trepte mai sus ca celelalte scaune.

Între acestea în cele două încăperi s-a pornit mișcare mare. Principele a scoborît de pe tron și a întins brațul nepoatei sale, Elena, iar principesa s-a dus la contele Pozsony și i-a oferit brațul pentru cel dintîi joc. Acum bărbații și femeile s-au

sculat de la locurile lor, ca să se aşeze în două şiruri lungi, unul în faţa celuilalt. Tobele, prin bătăi cadenţate, porunceau pasul.

— De ce nu intri în dans? întrebă Dominic, pe Costea.

— Îmi place mai mult să vorbesc cu domnia ta despre a cărei mare înţelepciune şi învăţătură mi-a vorbit Crăciun.

— De ce nu te tragi în colţul acelor înţelepţi? adăugă Dominic, arătînd spre cărturarii, care, înteţiţi la vorbă, nu păreau gata să se amestece în rîndul dănţuitorilor.

— Mie m-i drag să vorbesc cu domnia ta ...

— Faţă de această mărturisire eu nu mă pot trage deoparte, spuse Dominic, şi cu dragă inimă îţi voi sta într-ajutor ... căci schimbul de vorbă şi de gînduri aduce mai mult spor sufletului decît tăcerea şi singurătatea.

— Îmi place vorba ta, pater Dominic ... Este înţeleaptă şi cinstită. Dar şi gîndurile mele sînt cinstite şi adeseori înţelepte, după spusele lui Basarab, domnul, stăpînul şi unchiul meu.

Dominic rămase uimit. Vorba tînărului era îndrăzneaţă, dar mărturisea că el avea simţul propriei sale virtuţi. Amîndoi urmăreau cu priviri strunite dansul. Elena, logodnica lui Crăciun, îmbrăcată într-o rochie albastră de mătase, cu podoabe de aur, purtînd la gît o salbă de smaragde şi-n păr o coroană de aur, atrăgea privirile tuturor prin frumuseţea şi vioiciunea ei. Şi Maria, soţia principelui, mlădioasă ca o pisică, întunecată la faţă şi luminată doar de ochii ei verzi, fermeca pe toată lumea.

Perechile se învîrteau ţinîndu-se de mijloc şi desfăşurîndu-se în şiruri lungi, ca apoi din nou să se frîngă perechi, care se învîrteau în mers pînă ajungeau la locul de unde porniseră. Rochiile fetelor şi femeilor, precum şi podoabele de aur şi argint ale bărbaţilor, sclipeau cînd treceau pe lîngă lumina candelabrelor, iar culorile vii şi sclipirea nestematelor se mistuiau lăsînd văzduhul luminos îndată ce se îndepărtau.

Dintre tineri, Poszony Pál, comisul regelui ungur, atrăgea mai cu seamă privirile. Tînăr, frumos, Poszony Pál trecea din braţele unei femei în braţele alteia, cu siguranţa pe care i-o dădeau acei ochi sălbatici, lucind pe sub sprîncenele stufoase, şi trupul lui vînjos, cu ceafa sculptată, dinţi puternici şi mîini mari şi noduroase. Pe băncile de lîngă pereţi se afla marele cerc al celor ce nu dansau, femei bătrîne şi femei însărcinate.

— Rînduiala catolică, spuse Costea, e nefirească. Iată, aici se mărturiseşte în toată a ei slăbiciune. Oamenii bisericii stau îndepărtaţi de oamenii stăpînirii ...

Dominic rămase nedumerit. Îndrăzneala tînărului îl uimea, dar îl și minuna, fiindcă nu se sfia să judece în chip îndrăzneț.

— Numai Bizanțul, unde biserica face trup cu puterea imperială, a găsit adevărata rînduială... urmă Costea.

Dominic se simțea plăcut mișcat de îndrăzneala tînărului.

— Nu voi învinui pe catolici că postesc marțea și de faptul că îngăduie laptele în prima săptămînă a postului mare... Sînt lucruri prea mărunte. Alta e rînduiala firii... Nu se poate înțelege o Romă fără împărat și fără senat... De aceea Constantinopole este nu noua Romă, ci adevărata Romă a timpurilor noastre.

Călugărul își dădea seama că tînărul, prin rostul lui, nu făcea decît să ducă mai departe cele aflate la curtea lui Basarab. De bunăseamă că acolo stăruia părerea, după care puterea politică trebuie să stăpînească ierarhia religioasă. Și se gîndea cu dragoste și admirație la ierarhii bisericii romane, care organizaseră biserica lor ca pe o putere spirituală, socială, deosebită de puterea lumească și în care stăruie idealul perfecțiunii creștine.

Atunci muzica își opri cîntarea și jocul se opri. Toți se traseră pe bănci, iar în mijloc rămase numai comisul Poszony și cu Elena, tînăra logodnică. El începu să cînte, în timp ce tînăra fată îl însoțea mîngîind strunele unei harfe mici, ținută la piept.

3

În sfatul adunat de principe se găseau cei mai de seamă oaspeți. Obișnuit să fie chemat la toate adunările politice, pater Dominic nu s-a mirat primind înștiințarea, dar l-a uimit amestecul printre oameni atît de vîrstnici, ca episcopul de Varșovia și cel de la Colomeea, a unui tinerel de seama lui Costea. Fără îndoială că cinstea aceasta o datora lui Basarab, al cărui sol era. Deodată, auzind glasul principelui, cei doi copii de casă, care străjuiau ușa cea mare, au deschis-o și apoi s-au grăbit să treacă înapoi, stînd de-o parte de masa lungă la care se găseau sfetnicii și demnitarii țării. La intrarea principelui, toți s-au ridicat și s-au înclinat cu plecăciune adîncă. Principele a răspuns închinăciunii, apoi a luat loc făcînd semn și celorlalți să se așeze. Aceștia i-au urmat pilda, potrivit rangului lor. Cel dintîi a luat loc Pozsony Pál, vrînd să-și arate însemnătatea de sol al regelui ungur. Ca și principele, era îmbrăcat simplu, fără podoabe de aur și de nestemate. Purta un dolman de postav negru, scurt pînă la mijloc, cu brîu împletit din păr de cal,

și cu cizme roșii pînă la genunchi. Singura podoabă erau printenii de aur, de care nu se lipsea niciodată.

După el, numaidecît, s-a așezat Costea, fără să țină seama că locul lui era de codaș față de rangul și vîrsta celorlalți, fără să țină seama de privirile piezișe. Abia atunci a avut și Dominic răgaz să ia loc, după episcopul de Cracovia și cel de Colomeea, și rînd pe rînd și ceilalți nobili, Wolodowski, paharnicul, și Bilevicz, judele țării; apoi mulțimea asesorilor nobilitari și comitatelor și tocmai la sfîrșit a venit rîndul lui Bogdan.

Dominic privea cu interes desfășurarea consiliului. După ce s-au așezat cu toții, a luat cuvîntul principele, care a salutat pe cei de față, apoi le-a spus pricina grabnică pentru care au fost adunați. Regele, bolnav de multă vreme, nu dădea nici un semn de însănătoșire, așa că era timpul să se gîndească la un urmaș. Potrivit dreptului de moștenire, tronul țării se cuvenea lui Ludovic, regele ungur. Dar iată că mulți nobili și orășeni se împotrivesc, ei vor un rege polon. Și el ruga pe fiecare să-și arate gîndul cinstit, dar că taina să rămînă taină.

— Drept au... se răsti Bogdan.

Toți rămaseră uimiți de irumperea neașteptată a voievodului, voievod pribeag, adăpostit de milă la curtea princiară.

— Cum au dreptate?... se repezi Poszony.

— Au dreptate, fiindcă primejdia vine din partea turcilor... Și regele ungur, cu toate că are împuternicire de la papă, nu-și vede de îndatorire, ci dimpotrivă, sprijină pe păgînii tătari, prietenii turcilor.

— Te înșeli, prietene... făcu zîmbind a batjocură Pozsony, oștile regelui au gonit pe tătari.

— Minciună, minciună... strigă Costea. Tătarii au fost goniți de oștirea lui Basarab... Eu am luptat în rîndul acelei oștiri...

— Iar eu pot să aduc mărturisire scrisă a papei și a cronicarilor de război, spuse Pozsony.

— Iar eu v-aduc mărturii vii. Iată... Și-și sufleacă mîneca hainei, lăsînd să se vadă urma unei tăieturi. Cine a fost în război cu tătarii, recunoaște urma spadei tătărăști...

— Oștirile regești au alungat pe tătari... Îți mărturisesc eu în calitate de istoric. Iată, aici, și pe Fra Tobias, licențiat al universităților din Paris și Toulon, și pe Aprod Ianoș, secretarul regelui... Ei au cercetat, împreună cu mine, documentele lui Marton Benedek, prepozit al Budei, medic și magistru de filozofie.

— Nu-i vrednic să fie rege... strigă Costea, decît acela care a șters iobăgia din moșiile sale și a ajuns ca Basarab, Domn al rumânilor, adică al iobagilor...

— Vorbește în tine duhul jaqueriilor franceze, se răsti la Costea, Zambo György, ușier regal, care făcea parte din solia maghiară.

— Voi nu pricepeți nimic... De ce vorbiți de jaqueriile îndepărtate și nu vă amintiți de răzvrătirile apropiate... Ați uitat de faptele lui Petru de Jara și ale lui Humfi împotriva oamenilor regelui? Dar răzvrătirea lui Nan Pop din Giulești, a lui Stetiu, a lui Ștefan Pene și a lui Petre Gherghes?... Pentru ce nu vreți să vă amintiți de ele?... Nu înțelegeți voi, c-a sosit timpul iobagilor?... V-o spun eu, care sînt nobil ca și voi... Pînă acum a stăpînit puterea orașelor și a nobililor. Dar iată acum o altă putere, pe care tocmai jaqueriile ne-au arătat-o. Și înțelept este acel rege care, ca Basarab și regele Poloniei, a înțeles această nouă putere...

— Iobagii nu sînt mai mult decît niște unelte, spuse disprețuitor Poszony. Nu poți cere sclavului să aibă un gînd, și mai cu seamă un vot de adunare... După cum nu poți cere aceste drepturi pentru piatra de moară sau fierul de plug... Altcum vom cădea neapărat în acel „Infernum rusticorum".

— Ești de părerea lui Varro... pentru care sclavii erau niște „Instrumenti genus vocale"... adăugă Dominic, cu mare tristețe în glas...

Potrivit obiceiului său, Dominic fusese, încă din prima zi a sosirii lui, să cerceteze pe bolnavii din satul vecin. Putuse vedea cu ochii lui; nefericirea în care trăia iobăgimea, în bordeie de lut, mîncînd pîine necoaptă, făcută din făină de ghindă, și o fiertură din terci de secară încolțită. Și după felul lui de a iscodi, mai aflase că boierul oprea pe iobagi să îmbrace haine de postav, cisme de piele și căciulă îmblănită. În urma ciumii care bîntuise cu cîțiva ani în urmă, rămăsese mult pămînt nelucrat și multe suflete de oameni fără pîine. Țăranii nu se sfiau să învinovățească pe nobili de pedeapsa lui Dumnezeu, căci prea mult desfrîu domnea în casele boierești... Numai petreceri și chefuri, încît dumnezeu nu mai putea răbda... Și iată că după acești îngîmfați nobili, jaqueriile franceze și răzvrătirile din Ungaria și Anglia erau puse pe seama cîinilor de iobagi.

— „Infernum rusticorum"... îl trezi din visare glasul lui Poszony Pal.

— Servile caput nullum jus habet... spuneau jurisconsulții romani, adăugă episcopul de Cracovia, zîmbind cu înțeles lui Dominic.

— Numai că acestea se petreceau înainte de venirea creștinismului în lume... răspunse Dominic. Prin creștinism, sclavul și nobilul primesc același botez, aceeași împărtășanie și sînt înmormîntați în același cimitir. Papa Celestin al III-lea a fost sclav înainte de botez...

Și îndreptîndu-se spre Costea:

— Deci creștinește purcede Basarab, vrînd să vină în ajutorul rumânilor, după cum creștinește a purces și regele Cazimir cînd și-a făcut un scop în a deveni regele iobagilor.

— Dar ne-am îndepărtat de vorba noastră... făcu principele. Cine va fi regele nostru?... Asta-i întrebarea...

Și atunci, spre uimirea tuturor, luă cuvîntul episcopul de Cracovia.

— Noi trebuie să ne supunem voinței nobililor și orașelor... fiindcă numai două sînt puterile care înseamnă ceva: nobilii și orașele...

— Asta-i o mare greșeală... se repezi din nou Costea. Eu am fost trimis înadins aici ca să cercetez legile în folosul iobagilor, fiindcă Basarab, stăpînul meu, dorește s-ajungă prin lege, domn al rumânilor.

Dar principele îi opri vorba avîntată:

— Iar ne-am îndepărtat prieteni, de miezul întrebării noastre. Dacă regele ungur ajunge și rege al Poloniei, trebuie să recunoaștem că vom deveni cea mai mare putere din Europa...

— Vom ajunge un imperiu precum cel roman... spuse cu mîndrie Poszony. Numai un imperiu este nepieritor...

— Cum te înșeli prietene... spuse Dominic, privindu-l cu milă. Un popor este ceva firesc, fiind stăpînit de legile firii... pe cînd împărăția este făcută cu silnicie, deci contra firii... și ca atare poartă în ea elementele prăbușirii și anume: lăcomia, ambiția și răutatea, care au silit pe unele popoare să se lase subjugate altora mai mari, mai puternice și mai silnice.

— Dar Roma?.. făcu Poszony în batjocură. Oare nu e Roma eternă?...

Călugărul înțelese că batjocura lui Poszony cădea în pofida lui.

Atunci se ridică Dominic... Nu era mînios, părea chiar vesel și un duh al fericirii cerești se desprindea din privirile sale.

— Roma?... Roma este eternă, nu pentru că a fost capitala imperiului roman... Au mai fost cetăți vestite, capitale de

imperiu, care păreau să înfrunte nemurirea: Babilonul, Ninive, Atena, Cartagina... şi toate s-au prăbuşit. Aşa s-ar fi întîmplat şi cu Roma, dacă n-ar fi fost cetatea aleasă de Sfîntul Petru pentru răspîndirea creştinismului... Roma este nepieritoare, nu pentru că a fost reşedinţa puterii cezarilor, ci fiindcă a fost şi a rămas puterea cuvîntului lui Isus. Roma cezarilor s-a prăbuşit de mult... A moştenit-o regele Franciei şi împăratul germanilor...

— Şi împăratul Bizanţului... adăugă Costea.

— Mai ales împăratul Bizanţului, încuviinţă Dominic...

Şi numaidecît urmă:

— Roma eternă este Roma lui Petru. Ea asigură unitatea lumii nu prin sabie, ci prin cuvîntul lui Hristos.

4

Pe lăncile lungi ale heralzilor unguri au început să fîlfîie steguleţe cu emblema familiei de Anjou, în timp ce trîmbiţaşii sunau din răsputeri semnalul de plecare. Mîndra solie a regelui ungur, se pregătea să plece. În faţa scării de la intrare, cavalerii se luptau să-şi stăpînească fugoşii cai. În sfîrşit s-a arătat şi contele Poszony Pál călare, îmbrăcat de călătorie într-un vestmînt de culoare cenuşie, calul fiind acoperit cu zeghe de aceeaşi culoare. Privea mîndru, chiar cu asprime. Solia lui sfîrşise rău. Principele Zaslowski, cu toate vorbele învăluite şi şirete, ale solilor unguri, nu părea deloc hotărît să-i recunoască regelui ungur coroana Poloniei, care, fără îndoială, avea să rămînă fără stăpîn potrivit.

Cînd Dominic s-a apropiat de grămada slujitorilor, şi-a dat seama că toţi rîdeau, înghiontindu-se unul pe altul. Petreceau grozav, şi abia, abia, se ţineau să nu hohotească. Dacă rîd astfel, înseamnă că e bine, gîndea Dominic. Tot e mai liniştitor rîsul, oricît de umilitor ar fi, decît lacrimile de jale.

Văzîndu-l, oamenii se porniră şi mai tare pe rîs. Călugărul agrăi pe un slujitor, care se ţinea de burtă în timp ce lacrămile îi curgeau pe obraz.

— Ce veste bună, sau ce pricină de veselie vă deşteaptă pofta de rîs?

În mijlocul lor stătea liniştit şi surîzător, majordomul. Şi el petrecea în sinea lui, dar reuşea să se stăpînească.

— Ce este, prietene?

— Oamenii ăştia povestesc o întîmplare ciudată.

— Ce anume?

Omul parcă-şi venise în fire, căci cu glas scăzut, aproape şoptit, spuse:

— Se pare că Domniţa Elena ... şi se opri.

— Spune! ... se răsti Dominic.

— Se pare că domniţa Elena, logodnica, a fugit ... cu contele ungur ...

— Cu neputinţă ... strigă Dominic, şi în mintea lui se ivi frumoasa zugrăveală a lui Crăciun.

Între oameni începuse acum o adevărată gîlceavă. Care? Cum? De ce? ... Atunci bucătarul, stăpînindu-şi rîsul, începu să povestească.

Nevasta lui era în serviciu la principe, iar domniţa Elena îi lăsase o scrisoare, care trebuia înaintată unchiului ei, după plecarea soliei ungureşti. În scrisoare, fata mărturisea dragostea ei pentru frumosul ungur şi dorinţa de a-l urma la Vişegrad.

Copleşit de această veste, Dominic părăsi ticăloasa adunare. Gîndurile îi dădeau năvală. Se gîndea la nefericirea lui Crăciun, la jignirea adusă principelui şi întregului neam de oameni aleşi, şi-şi dădu seama că ungurul se răzbunase în felul acesta de neizbutita lui solie.

Neştiind ce să facă, se îndreptă spre gardul ce împrejmuia curtea. Tocmai atunci, poarta de lemn se deschise şi în faţa lui se iviră Costea şi Muşata. Fata era îmbrăcată bărbăteşte, purtînd pe umeri arcul şi tolba cu săgeţi. Pater Dominic îşi aminti de Katalin ... Aşa fusese cîndva şi nevasta lui Ivanko, o copilă nevinovată, iar azi era pricina atîtor nefericiri.

— Mergem în pădure. Vreau să învăţ pe Muşata să vîneze ... spuse Costea.

— Nu! ... se împotrivi Dominic, nu mergeţi mai departe.

— Voievodul Bogdan are încredere în mine, spuse tînărul. El mi-a încredinţat-o şi eu voi fi apărător ... apoi către Muşata:

— Să mergem ...

— Nu, n-o să vă duceţi ... se răsti Dominic, cu gîndul la Katalin.

Şi dîndu-şi seama că fusese prea aspru, începu să-i roage:

— Copiii mei, dacă mă iubiţi, întoarceţi-vă acasă. Faceţi un semn în gard şi aşa obişnuiţi-vă mîna şi ochiul cu tragerea la ţintă.

— De ce pater Dominic? ...

— Nu-i bine să vă duceți în pădure.

— Crezi că mi-e frică? întrebă Costea.

— Știu că ești viteaz... dar nu-i bine pentru Mușata.

— Pater Dominic, am în trupul meu un suflet de viteaz și o minte de bărbat în cap... Vreau ca ochiul și mîna să-mi fie tot atît de sigure ca sufletul și mintea... N-asculta Costea, vorbele astea popești... Hai să vînăm... și fugiră spre pădure.

Călugărului i se păru că această copilă e mai fioroasă decît era Katalin la vîrsta ei. Porni încet, făcînd înconjurul gardului. O putere de neînvins îi strîngea inima și-l trăgea la pămînt.

*

Cu ochii măriți de groază, privi Dominic, cînd ușa se deschise printr-o strașnică lovitură, și-n prag se ivi fioros, Bogdan. Dominic simți o strînsoare în beregată ca și cînd un nebun i-ar fi înfipt degetele în gît.

Dar fără a fi scos un cuvînt, chipul voievodului se schimbă. Privea batjocoritor, cu pumnul sprijinit în șold. Dominic gîndea pe același drum, și aștepta ghemuit pe patul său, cu bărbia pe genunchi, privind la omul din fața sa, care i se părea că stătea stingher pe lume ca un copac cu crengile desfrunzite pe cîmpia nesfîrșită a iernii. Dar, lucru neașteptat flăcările din privirea lui Bogdan se mistuiră și umbrele întunecate din josul sprîncenelor se șterseră, iar în colțurile gurii, bătute de întuneric, se ivi parcă un zîmbet:

— Sînt fericit, pater Dominic... strigă voievodul.

Cuvintele sunau vesele în glasul său. Călugărul nu-l văzuse nicicînd în așa stare și se întreba dacă nu cumva era bolnav.

— Mare izbîndă, pater Dominic...

Pe Dominic îl cuprinse deodată o mare neliniște. Nu-și bătea oare soarta joc de omul acesta?... Cum de-și îngăduia să vorbească de izbîndă.

— Da, pater Dominic, o mare izbîndă...

Întunecata culoare de plumb a obrajilor se luminase cu o ușoară rumeneală.

— Prințul Zaslowski a ascultat de gîndul meu și se împotrivește regelui ungur... Și este cel mai puternic, mai ascultat și mai temut nobil. Ce vrea el, vor și ceilalți... Cînd spune el „nu", „nu" vor spune și ceilalți... Coroana Poloniei va împodobi deci creștetul lui sau al altui nobil polonez, dar nicidecum al lui Ludovic... Așa că solul a trebuit să plece cu mîna goală la Vișegrad...

Voievodul se însufleţise, rîdea chiar, el care, de felul lui, era atît de posomorît.

Dominic judeca mai crunt întîmplarea. Văzduhul părea încărcat de puteri nevăzute, gata să răbufnească.

— Izbînda este a mea... numai a mea... Ludovic nu va fi rege al Poloniei... Acum a sosit şi timpul meu...

Apoi, dintr-o dată, ca prin minune, totul în Bogdan se schimbă... Parcă vedeai cu ochii cum îşi lepăda trufia, ca pe o haină veche... Aşezîndu-se pe pat, începu cu glas blajin:

— Eu am greşit adînc, pater Dominic...

Şi Dominic înţelese că în sufletul voievodului neliniştea şi disperarea născute din remuşcare, făcuseră loc căinţei aducătoare de pace şi mulţămire.

— Eu am greşit adînc... reluă vorba Bogdan. Iată că Basarab mi-a deschis ochii. Ştii de ce a învins el pe Carol Robert?

Gîndurile care mai adineauri se ridicaseră sălbatic se potoliseră acum şi le spunea senin şi nepărtinitor.

— Fiindcă Basarab a ştiut să fie domnul rumînilor... Acest copilandru Costea, mult iscusit şi învăţat pentru vîrsta lui, mi-a deschis ochii. Eu n-am ştiut să fiu domnul celor de-o lege cu mine... Am umblat după închipuiri.

— Legea unită nu-i o închipuire... spuse Dominic.

— Domnul rumânilor... este singurul mare adevăr.

În sala cea mare a curții domnești din Baia, doamna Anca se spovedea lui Dominic. Balc, nepotul ei, alungat de Bogdan, se trăsese în Maramureș. La fel și doamna Sandrina a trebuit să fugă și să-și găsească alt adăpost. Dar doamna Anca era prea îndurerată ca să mai aibă aminte la cerințele lumii acesteia... De la moartea lui Dragoș, nu-și mai găsea mîngîiere. Prea mult durase căsnicia, prea strînsă unire sufletească se statornicise între ei, ca despărțirea să fi fost ușor de îndurat. Dar oricum, moartea era ceva în firea lucrurilor... Altă durere și mai mare, sleise puterea sufletului ei bun și credincios. Drag, copilul crescut de ea, se dovedise tot mai necugetat. Parcă nici nu-și dădea seama de greutatea și răspunderea unei domnii. Umbla tot timpul năuc, pe drumuri întinse, și biata mamă nu putuse nicicum să-i stea în ajutor. Ea se temea că crunta mustrare de cuget nu-l păsuia să-și adune mințile și să-și statornicească virtutea. Și asta i se trăgea de la moartea lui Ivanko. Pe măsură ce timpul trecea, se întărea părerea că Ivanko fusese ucis de mînă de om, și văzînd pe fiul ei tot mai turburat, se întărise în sufletul ei credința că Drag fusese părtaș la uciderea lui, dacă nu chiar făptașul. Toate rugăciunile și dezlegările slujite de episcopul Sofronie se dovediseră fără folos și pînă la urmă, răpus de atîta obidă, Drag se prăpădise și el.

Acum, doamna Anca nu mai avea altă dorință decît să se retragă din lumea aceasta.

— Mănăstirea Moldei e adăpostul cel mai bun pentru un suflet însetat de pace, o sfătui Dominic.

În cameră se lăsă o tăcere grea. Atunci, prin fereastra deschisă străbătu glasul crainicului din piață. Era glasul lui Luca.

— În numele măritului voievod Bogdan, prin mila lui Dumnezeu și voința obștei, domn al întregului ținut al Moldei, aduc la cunoștința obștei:

„Io, Bogdan, Voievod, mă socotesc domn de sine stătător, slugă credincioasă a lui Dumnezeu și a neamului meu.

De azi înainte, țara aceasta dintre munți și Nistru se va numi Bogdania, după cum țara dintre Nistru și Dunăre se va numi Basarabia după domnul ei Alexandru Nicolae Basarab.

Din porunca mea se nimiceşte mirul în toată ţara.

Toţi cei ce mi-au stat într-ajutor şi au luptat alături de mine să slobozim ţara de jug străin şi care mă vor sprijini şi de aici înainte să statornicim pacea şi rînduiala, stăpîni rămîn pe pămînturile lor, ca în veci ale lor şi ale copiilor lor să fie.

Tot pămîntul cnejilor care au făcut legămînt craiului unguresc se socoteşte a fi al domnului. Aşijderea tîrgurile, braniştele şi locurile pustii iar domnul va răsplăti cu ele pe toţi supuşii săi, fie cneji fie clăcaşi, fără osebire, după dreapta lor credinţă şi vitejie.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

Glasul crainicului care se îndepărta, se auzea din ce în ce mai slab.

— Bogdanus infidelis notorius... spuse în şoaptă doamna Anca. Unde e adevărul?

— Adevărul e numai acolo unde voinţa cîrmuitorului se împleteşte cu voinţa obştei, răspunse Dominic... Bogdan care se temea să nu fie o minciună, a ştiut să găsească adevărul.

CUPRINS

Romanul istoric — o interpretare polemică 3
Nota asupra ediției 11
Epilog 302

COLEGIUL TEHNIC
"PETRU - RAREȘ"
BIBLIOTECĂ
NR. 33806

Lector: ANA-MARIA BOARIU
Tehnoredactor: A. MOLNAR

Apărut: 1982. Bun de tipar: 11.11.1982. Comanda nr. 2259
Coli de tipar: 19. Hîrtia: semivelină de 63 g/m²
Format: 16/54 × 84.

Tiparul executat sub comanda nr. 431/1982.
la Întreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul Cluj-Napoca
B-dul Lenin nr. 146
Republica Socialistă România

EDITURA
DACIA

Lei 14,50